

בבלי ירושלמי תוספתא

חוברת שבועית ללימוד בי"ת
ביחד עם **תכשיטי הבית**
פרק נ"ך ליום

בעידודו של מו"ר הרה"ץ שליט"א

פרשת
פקודי
כ"ג – כ"ט אדר תשפ"ה

יוצא לאור ע"י חסידי ברסלב
יבנאל עיר ברסלב – עיר השמחה

ניתן להשיג בתיבה בכניסה ל'היכל מוהרא"ש'

או שלח צרף למייל: breslevsheli1@gmail.com

נדפס לזכות נשמתו הטהורה
של כ״ק אדמו״ר עט״ר
מוהרא״ש
ר׳ אליעזר שלמה בן
ר׳ מנחם זאב זי״ע

לזכות מורנו ורבנו הרה״צ
ר׳ יצחק שמואל אהרן לעזער
שליט״א

יהי רצון שימשיך להנהיג את הקהילה הקדושה מתוך
בריאות איתנה ונחת מכל יצ״ח ותלמידיו

לזכות נשמתם הקדושה והטהורה של
רבי חייא ובניו חזקיה ויהודה
ולזכות
רב המנונא סבא ורב הונא ריש גלותא

טוֹב לוֹמַר לִפְנֵי הַלְמוּד :

הַלְמוּד בָּבְלִי, יְרוּשַׁלְמִי, תּוֹסֶפְתָּא וּנְבִיאִים כְּתוּבִים יִהְיֶה לְעִלּוּי
הַשְׁכִינָה הַקְדוֹשָׁה וּלְהָקֵל צַעֲרָהּ, לְעִלּוּי כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
שֶׁנִּפְטְרוּ מִן הָעוֹלָם, גְּאֻלָּה, יְשׁוּעָה, רְפוּאָה וְהַצָּלָחָה לְכֻלָּל
נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּרוּחָנִיוּת וּבְגַשְׁמִיוּת, גִּלּוּי מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּרַחֲמִים
וּבְנִין בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

אשני נפשך. שנה עצמך כדי שלא יכירוך: **ואנוזיך אנא.** אני אגלחך: **קשיתא.** גרעיני תמרים: **מוחזן.** אלו גרעינין וניתן לך מספרים והיינו דכתיב בתער השכירה על שם שטרח נתנו לו תער לגלח ואיזהו שכר נתנו לו בעברי נהר דברים שדרכן לעשות על ידי נהר והיינו טוחינו ריחים: **וגם חוזן תספה.** דלא כתיב גלוח אלא אראש אבל אזקן כתיב תספה לשון בלוי על ידי אור שכלתה לגמרי: **נירית'ה לארמאה ושפר באפיה.** אם אתה מחרך את הארמאי והוטב בעיניו הבער לו אש בזקנו ולא שבעת חובא מיניה: **בית נסרך אלהיו.** לשון נסר שהשתחוה לנסר ועשאו אלוה: **היינו דכתיב ויהי הוא משתחוה.** משמע מפני שמשתחוה לשם הכוזבו: **ויחלק עליהם.** אימידי דאיירי במלאכים איירי נמי בהאי קרא דכתיב ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' וגו' ונקט ויחלק עליהם לילה וגו': **מלאך שנודמן לאברהם לילה שמו.** והוא סייעו: **מעשה לילה.** שנלחמו בשבילו כוכבי לילה כמו שעשו בשביל ברק: **טבא מליה דר' יצחק נפחא מדבר נפחא.** ר' יוחנן דמקרי בר נפחא בבולא הש"ס כמו (ב"מ דף פה:) מאן עייל בר נפחא נפחא נראה למורי דאביו של ר' יוחנן הוי נפחא ולהכי מיקרי בר נפחא ואית דמפרשי בר נפחא על שם יופיו: **והוהרי בזוק.** אע"פ ששכח תלמודו הואיל ומחמת אונסו הוא: **הזוהרי בורידין בר' יהודה.** דאמר בשחיטת חולין (דף כז.) עד שישחוט את הורידין של עוף הואיל ובולטו כולו כאחד אינו חותכו ומולחו בכשר היה ובהמה: **הזוהרי בבני עמי הארץ.** שנעשו תלמידי חכמים לעשות להם כבוד שמהם תצא תורה לישראל שהרי יצאו שמעיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב ומבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק כדלקמן ואע"ג דאמר רבי יהודה הכי הזהרו בבני עמי הארץ: **כי הא מילתא.** דלקמן מודיענן להו כי היכי דחזינן לקמן דלא זכה נבוכדנצר לאותו כבוד אלא מפני זכות ד' פסיעות דכאמרינן לקמן ה"נ אמרי' לבני עמי הארץ דלא זכו לאותו כבוד אלא מחמת זכות מעט שהיה באביהם מ"ר. ואית דאמרי דרבי זירא אדלעיל קאי אבני סנחריב אע"ג דשלח רבי יהודה הזהרו בבני ע"ה לכבדן שמהם תצא תורה כי היכי דנפקו מסנחריב כי הא מילתא מודיענן להו לבני ע"ה דהא דמוקרן להו לאו משום שביהם אלא משום תורה שבהם שלא תזוח דעתם עליהם ויאמרו אבותיהם צדיקים היו: **מדוע דרך רשעים צלחה.** מפני מה הצליח בנוכדנצר וכבש ירושלים: **אהדרו ליה.** לירמיה: **בצעי מים.** מרש"קו בלעז: **ד' פסיעות.** מפורש לקמן: **על אחת כמה וכמה.** שיהו כל אדם יכולין לתמוה על מתן שכר גדול שישתלם עליהם: **לנביאים.** אברהם יצחק ויעקב: **נשבר לבי בקרבי.** כלומר תמהתי על מתן שכרן: **שתי שעות.** כדי שלא יהא פנאי לספדו ולקברו: **אתפח.** נתרפא: **אהדריניהו הקב"ה.** להגר שעות לחזקיהו דאותו היום שנתרפא חזקיה היה של כ"ב שעות: **רחט בתריה.** דשליח: **לא היה להם תקנה.** שהיה שכרו מרובה והיה לו רשות לאבד שאריתנו: **הוה כתיב שמיה ושמיה דאבוה.** כדי שיתכבד אביו לכך נקרא שם אביו עליו שנקרא מרודך בלאדן דאי לא כתיב אלא מרודך בן בלאדן לא הוי מיתקרי עליה שמיה דאבוה דהכי כתבי כולהו אינשי פלוני בן פלוני להכי כתיב מרודך בלאדן: **בחדש החמישי בעשור לחדש בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם.** אלמא נבוכדנצר סליק לירושלם:

1 וְשָׁנֵי נַפְשָׁךְ. בְּמַאי אֵישַׁנֵּי? אָמַר לֵיהּ, זִיל אֵייְתֵי לִי
2 מִסְפָּרָא וְאֵיגַּוְּיךְ אָנָא. מַהֵיכָא אֵיתֵי. אָמַר לֵיהּ, עוֹל
3 לְהַהוּא בֵּיתָא וְאֵיתֵי. אָזַל אַשְׁכְּחֵיהּ, (אָתוֹ) מַלְאֲכֵי
4 שָׁרֵת וְאִידְּמוּ לֵיהּ כִּגְבְרֵי, וְהָוֹ קָא טָרְחֵי לְשַׁעְיֵתָא. אָמַר
5 לְהוּ, הַבוּ לִי מִסְפָּרָא. אָמְרוּ לֵיהּ, טְחוֹן חַד גְּרִיוָא
6 דְּקַשְׁיָתָא, וְנִיתֵּן לָךְ. טָחַן חַד גְּרִיוָא דְּקַשְׁיָתָא, וְיָהֲבוּ
7 לֵיהּ מִסְפָּרְתָּא. עַד דַּאֲתָא, אִיחַשָּׁךְ. אָמַר לֵיהּ, זִיל
8 אֵייְתֵי נוּרָא. אָזַל, וְאֵייְתֵי נוּרָא. בַּהֲדֵי דְּקָא נָפַח לֵיהּ,
9 אֲתָלֵי בֵּיהּ נוּרָא בְּדִיקְנֵיהּ. אָזַל, גַּזֵּיהּ לְרֵישֵׁיהּ
10 (וְדִיקְנֵיהּ). אָמְרוּ, הֵיינוּ דִּכְתִיב וְגַם אֶת הַנָּקֵן תִּסְפֶּה.
11 אָמַר רַב פָּפָּא, הֵיינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי, גְּרִירְתֵּיהּ לַאֲרַמָּאָה
12 שַׁפִּיר לֵיהּ, אִיתֵּילֵיהּ נוּרָא בְּדִיקְנֵיהּ, וְלֹא שָׁבְעַת
13 חוּבָא מִינֵּיהּ. אָזַל, אַשְׁכַּח דַּפָּא מַתֵּיבוֹתָא דְּנֹחַ. אָמַר,
14 הֵיינוּ אֱלָהָא רַבָּא דְּשֵׁיזְבֵיהּ לְנֹחַ מִטּוֹפָנָא. אָמַר, אִי אֵזִיל
15 לַהּ הָהוּא גַּבְרָא וּמַצְלַח, מִקָּרֵב לְהוּ לְתֵרֵין בְּנוֹהִי קַמָּךְ.
16 שָׁמְעוּ בְּנוֹהִי וְקָטְלוּהוּ, הֵיינוּ דִּכְתִיב וַיְהִי הוּא
17 מִשְׁתַּחֲוֶה בֵּית נִסְרוֹךְ אֱלֹהָיו וְאַדְרַמֶּלֶךְ וְשַׂרְאֶצֶר בָּנָיו
18 הִכֻּהוּ בַחֶרֶב' וְגוֹ'. 'וַיַּחֲלֹק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו
19 וַיַּכֵּם' וְגוֹ', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ מַלְאָךְ שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ
20 לְאַבְרָהָם 'לַיְלָה' שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהַלַּיְלָה אָמַר הוֹרָה
21 גָּבֶר'. וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא אָמַר, שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ 'מַעֲשֶׂה
22 לַיְלָה' שֶׁנֶּאֱמַר 'מִן שָׁמַיִם נִלְחְמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם

23 נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא'. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַטֶּה דְּ'נַפָּחָא' מִדְּ'כַר נַפָּחָא'. 'וַיִּרְדֹּף עַד דָּן', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַיִן שֶׁבָּא אוֹתוֹ צַדִּיק עַד דָּן, תָּשַׁשׁ
24 כֹּחוֹ, רָאָה בְּנֵי בָּנָיו שֶׁעֲתִידִין לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה בְּדָן, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיָּשֶׂם אֶת הָאֶחָד בְּבֵית אֵל וְאֶת הָאֶחָד נָתַן בְּדָן'. וְאַף אוֹתוֹ רָשָׁע לֹא
25 נִתְנַבֵּא עַד שֶׁהִגִּיעַ לְדָן, שֶׁנֶּאֱמַר 'מִדָּן נִשְׁמַע נַחְרַת סוּסָיו'. אָמַר רַבִּי זֵירָא, אַף עַל גַּב דְּשָׁלַח [רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי], הִנְהִירוּ בְּזוּק שֶׁשָּׁכַח
26 תַּלְמוּדוֹ מֵהֲמַת אוֹנְסוֹ, וְהִנְהִירוּ בְּוֹרִידִין פַּרְבִי יְהוּדָה, וְהִנְהִירוּ בִּבְנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁמֵּהֶן תֵּצֵא תּוֹרָה, כִּי הָא מִילְתָא, מוֹדְעִינַן לְהוּ. 'צַדִּיק
27 אַתָּה ה' כִּי אָרִיב אֵלֶיךָ אַךְ מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר אִתָּךְ מַדּוּעַ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה, שַׁלְוֵי כָּל בֹּגְדֵי בֶגֶד נִבְּעָתָם גַּם שׁוֹרְשׁוֹ יֶלְכוּ גַּם עָשׂוּ
28 פֶּרִי', מַאי אַהֲדְרוּ לֵיהּ 'כִּי אֶת רַגְלַיִם רְצָתָה וַיְלָאוּךָ וְאֵיךְ תִּתְחָרֶה אֶת הַסּוּסִים, וּבְאֶרֶץ שָׁלוֹם אַתָּה בּוֹטֵחַ וְאֵיךְ תַּעֲשֶׂה בְּגֵאוֹן הַיַּרְדֵּן'.
29 מָשָׁל לְאָדָם אֶחָד שֶׁאָמַר, יָכוֹל אֲנִי לְרוּץ שֵׁשׁ פַּרְסָאוֹת, לִפְנֵי הַסּוּסִים, בֵּין בְּצִעְצוּם הַמַּיִם. נִזְדַּמֵּן לוֹ רַגְלֵי אֶחָד, רָץ לִפְנֵיהֶן שִׁשָּׁה מִילִין
30 בַּיַּבָּשָׁה, וְנִלְאֶה. אָמְרוּ לוֹ, וּמַה לִּפְנֵי הַסּוּסִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּמַה שִּׁשָּׁה פַּרְסָאוֹת עַל אַחַת
31 כַּמָּה וְכַמָּה. וּמַה בַּיַּבָּשָׁה קָדָּ, בֵּין בְּצִעְצוּם הַמַּיִם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אַף אַתָּה, וּמַה בִּשְׁכַר אַרְבַּע פְּסִיעוֹת שֶׁשִּׁלַּמְתִּי לְאוֹתוֹ רָשָׁע שֶׁרָץ
32 אַחַר כְּבוֹדִי, אַתָּה תְּמִיהַ. בְּשָׁאנִי מְשַׁלֵּם שָׂכָר לְאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁרָצוּ לְפָנַי בְּפוֹסִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. הֵיינוּ דִּכְתִיב 'לִנְבִיאִים
33 נִשְׁבַּר לִבִּי בְּקִרְבִּי רָחֲפוּ כָּל עַצְמוֹתָי, הָיִיתִי כְּאִישׁ שִׁכּוֹר וּכְגֶבֶר עֲבָרוֹ יַיִן מִפְּנֵי ה' וּמִפְּנֵי דִּבְרֵי קָדְשׁוֹ'. הָנֵי אַרְבַּע פְּסִיעוֹת, מַאי הִיא.
34 דִּכְתִיב 'בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח מְרוֹדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן בַּלְאֲדָן מֶלֶךְ בָּבֶל סְפָרִים' וְגוֹ', מְשׁוּם 'כִּי חָלָה חִזְקִיָּהוּ וַיֶּחֱזָק', 'שָׁדַר לֵיהּ סְפָרִים וּמִנְחָה'.
35 (אִין) 'לִדְרוֹשׁ הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר הָיָה בָּאָרֶץ', דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁמַת בּוֹ אָחָז, שְׁתֵּי שָׁעוֹת הָיָה. וְכִי חָלָה חִזְקִיָּהוּ וְאִיתְּפַח
36 אַהַדְּרִינְהוּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְחַנָּךְ עֶשֶׂר שָׁעוֹת נִיהֲלֵיהּ, דִּכְתִיב 'הִנְנִי מֵשִׁיב אֶת צֵל הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה בְּמַעֲלוֹת אָחָז בַּשֶּׁמֶשׁ אֲחוֹרַנִּית
37 עֶשֶׂר מַעֲלוֹת וַתָּשָׁב הַשֶּׁמֶשׁ עֶשֶׂר מַעֲלוֹת בַּמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה'. אָמַר לְהוּ, מַאי הַאי. אָמְרוּ לֵיהּ, חִזְקִיָּהוּ חָלַשׁ וְאִיתְּפַח. אָמַר, אֵיפָא
38 נְבִרָא כִּי הַאי, וְלָא בָּעֵינָא לְשַׁיְּדוֹרֵי לֵיהּ שִׁלְמָא. כְּתִבוּ לֵיהּ 'שִׁלְמָא לְמַלְכָּא חִזְקִיָּה, שְׁלָם לְקַרְתָּא דִּירוּשְׁלֵם, שְׁלָם לַאלָהָא רַבָּא'. נְבוּכַד
39 נָאצַר, סְפָרִיהּ דְּבַלְאֲדָן הָווּ. הָהִיא שַׁעְתָּא, לֹא הָווּ הָתָם. כִּי אָתָא, אָמַר לְהוּ, הֵיכִי כְּתִבְתּוּ. אָמְרוּ לֵיהּ, הָכִי כְּתִבִינַן. אָמַר לְהוּ, קְרִיתוּ
40 לֵיהּ 'אֱלָהָא רַבָּא', וּכְתִבְתּוּ לֵיהּ לְבַסּוֹף. אָמַר, אֶלָּא הֵכִי כְּתוֹבוּ, 'שְׁלָם לַאלָהָא רַבָּא, שְׁלָם לְקַרְתָּא דִּירוּשְׁלֵם, שְׁלָם לְמַלְכָּא חִזְקִיָּה'.
41 אָמְרִי לֵיהּ, 'קְרֵינָא דְּאִינְתְּרָא אִיהוּ לְיהֵוֵי פַּרְוָנְקָא'. רַחֵט בַּתְרֵיהּ, פִּדְרֵהּ אַרְבַּע פְּסִיעוֹת, אֲתָא גַּבְרִיאֵל וְאוֹקְמֵיהּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
42 אִילְמָלֵא בָּא גַּבְרִיאֵל וְהֶעֱמִידוֹ, לֹא הָיָה תַּקָּנָה לִשּׁוֹנָאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מַאי 'בַּלְאֲדָן בֶּן בַּלְאֲדָן'? אָמְרִי, בַּלְאֲדָן מַלְכָּא הָוֵה, וְאִישְׁתַּנֵּי
43 אֵפַיָּא, וַהֲוָה כִּי דְּכַלְבָּא. הָוֵה יָתִיב בְּרֵישׁ עַל מַלְכוּתָא, כִּי הָוֵה כָּתִיב, הָוֵה כָּתִיב שְׁמֵיהּ וְשִׁמְיהּ דַּאֲבוּהּ בַּלְאֲדָן מַלְכָּא. הֵיינוּ דִּכְתִיב 'בֶּן
44 וְכֵבֶד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו', 'בֶּן וְכֵבֶד אָב', הָא דַּאֲמָרַן. 'וְעֶבֶד אֲדוֹנָיו', דִּכְתִיב 'וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה
45 [שָׁנָה] לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים עָמַד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל בִּירוּשָׁלָם, וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ'.

ומי סליק כו' והא כתיב. בההיא פרשתא ויעלו צדקיה אל המלך רבלתה אלמא ברבלה הוה: זו אנטוכיא. ואנטוכיא קיימא לן דאינה מארץ ישראל: דמות דיוקנו. של נבוכד נצר: חקוקה לו על מרכבתו. של נבוזר אדן ודומה לו כמו שעומד לפניו ולכך כתיב בא נבוכדנצר והיינו כבוד: מעין תלת מאה בודניית. משאר שלש מאות פרדות: נרגא דפרזלא. פטישי ברזל: דשלים' בפרזלא. ברזל חדוד הקוצץ ברזל אחר: בלעתינהו. לא בליעה ממש אלא שיברם שהיו מתפוצצין הפטישים בהכותם בשער לשברה: פתוחיה יהד. משמע על פתח אחד הלמו כל הכשילים וכילפות יחד ולא הועיל כלום: שוור בר שוור. דוגל בר דוגל קום וכבש ירושלים לנבוזר אדן קאמר ל"א שוור בר שוור מדלג בר מדלג קפצת פעם אחת עם סנחריב ועכשיו פעם שניה: בקופא. מגב הפטיש ולא מחדורו כמו קופא דמחטא (ב"מ דף לח): יודע במביא למעלה. תפלה היא יודע לפניך אותו סבך עץ קרדומות ששבר בו את ירושלים כאילו הביאו למעלה בבסא הכבוד: גבה היכלא. ובקש לעלות לרקיע: דריכו ביה מן שפיא. והשפילוהו: וחה דעתיה. מתגאה על שהיה מצליח: עמא קטילא. שבבר נגזר עליהם על כך: ושתי קמה. ושתני חסים לא נאמר אלא קמח שאין צריך שתיינה: צמתך. מקום שהקלעים צומתין בצד הראש: שובל. קלע הראש שדומין לשבלים: גלי שוק עברי נהרות. פורעות זה היה הקב"ה אומר לישראל לכו ושתנו קמח כלומר טחונים אתם כבר לקמח ותחזורו ותשתן עדיין תגלי קלעי ראשיכם ושוקיכם ותלכו בגלות: אייתו לי ואינכו. ואנסה אם דם ובחתה הוא: כבי ולא אידמי. שחט בהמות ולא אידמי הדם: פרשתא. שטר צוואה: ואיתנייה. נבוזראדן: גר תושב. שלא קבל עליו שאר מצות וקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה: של אותו רשע. נבוכד נצר: רפינו ולא נרפתה. שהיה הקב"ה מבקש לרפאותו להכניס מבני בניו תחת כנפי השכינה: אלו נחרות בבל. שהם רעים לשתות: צנייתא דבבל. דקלים מרים הם שעומדים בנהרות ל"א צינוניתא דבבל דקלים רעים שלא נהרות בבל שאין נושאים פירות לפי שהמים רעים הן לגדל פירות בסוטה (דף מו:) אמרי' קושטא הוא דאמריתו הני צנייתא דבבל מששת ימי בראשית איתנהו ונהר שתחת הני צינוניתא מי מרים נינהו: שיבבי. שכבים: פוק חזי. צא ממקומך ובא אל ארץ ישראל ותכבשנה: כי אין האיש. מקרא הוא במשלי: בקריבא הוא. בקרוב הוא ויבא בעת דוחקם לפי דרכו של מקרא זה שהם שלחו לו שומעים אנו שהוא אבל מלילתא דהוה אמרי ליה הוה משיב דבר זה: צירור הכסף לקח בידו. צדיקים שבהן מתנה: ואברה לי בחמשה עשר כסף. פדיתי אותה במצרים בט"ו בניסן: כסף וחומר שעורים ולתך שעורים. בזכות צדיקים שנקראו כסף חומר שעורים שלשים סאין ולתך חמשה עשר סאין אלו ארבעים וחמשה צדיקים שהעולם מתקיים עליהם בחולין פרק ערב הנשה (דף צב.) פעמים ששלשים כאן וט"ו בארץ ישראל ופעמים שט"ו כאן ושלשים בארץ ישראל ובמסכת חולין היכא דקא מפרש האי קרא בצדיקיא אמרי אין כסף אלא צדיקים וכן הוא אומר צרור הכסף לקח בידו. כבר קבע להם זמן. שלא יבא עד ע' שנה שתשלים גלות בבל: מתלנא וממטרא. מחמת שלגים ומטרים: תא אשינא דשורי. בא דרך תחתית ההרים והחרים יגינו עליך מן השלגים ומן המטרים: שלחו כר מושל ארץ. שלחו שליח אל נבוכד נצר שהיה מושל ארץ שיבא אל הר בת ציון דרך הסלעים והחרים: ליית לי דוכתא. לא יהיה לי מקום סביב לירושלים שנוכל אני והחיילי לישב במקום מבוכה מפני הגשמים: קבריהם של ישראל. מערות שלהן סביב לירושלים ובהן אתה וחיילותיך יכולין לישב: יוציאו את עצמות מלכי יהודה. שעתידים להשליך מן הקברים העצמות שבקברים שנאמר בעת ההיא וגו': אימת אתי בר נפלי. אימיד דאמרינן צרור הכסף לקח בידו שנתמעטו הצדיקים קא מירירי הא נמי במשיח וקאמ' תלמידים מתמעטין ואיידי דאמרי' ותהי האמת נעדרת אייתי הא דהדור אתרא דשמיה קושטא:

1 ומי סָלִיק נְבוּכַד נֶצַּר לִירוּשָׁלַיִם, וְהָכְתִיב 'וַיַּעֲלוּ אוֹתוֹ
2 אֶל מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה', וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, זוֹ אַנְטוֹכְיָא.
3 רַב חִסְדָּא וְרַב יִצְחָק בַּר אֲבוּדִימִי, חַד אָמַר, דְּמוּת
4 דְּיוֹקְנוֹ הָיְתָה חָקוּקָה לוֹ עַל מֶרְכַּבְתּוֹ. וְחַד אָמַר, אֵימָה
5 יְתֵירָה הָיְתָה לוֹ מִמֶּנּוּ, וְדוֹמֶה כְּמוֹ שֶׁעוֹמֵד לְפָנָיו.
6 אָמַר רָבָא, טָעַן הֵלֶת מְאָה פּוּדְנְיָיתָא, נַרְגָּא דְּפַרְזְלָא
7 דְּשָׁלְשִׁים בְּפַרְזְלָא. שַׁדַּר לֵיהּ נְבוּכַד נֶצַּר לְבַוְזִיזְרַאדָּן,
8 כּוֹלְהוּ בְּלַעְתִּינְהוּ חַד דָּשָׁא דִּירוּשְׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'פְּתוּחֶיהָ
9 יָחַד בַּכְּשִׁיל וְיִכְלְפוּת יַהֲלוֹמוּן'. בָּעֵי לְמֵיחְדֵּר, אָמַר,
10 מִסְתַּפְּיָנָא דִּלְא לֵיעְבְּדוּ בִּי, כִּי הֵיכִי דַּעֲבְדוּ בְּסַנְחֵרִיב.
11 נָפְקָא קָלָא וְאָמַר, שָׁוּר בַּר שָׁוּר, נְבִוזַר אַדָּן שָׁוּור
12 דְּמָטֵא זִימְנָא דְּמִקַּדְּשָׁא חָרִיב, וְהֵיכְלָא מִיקְּלָל. פָּשׁ לֵיהּ
13 חַד נַרְגָּא, אֲתָא מַיְיתֵי בְּקוֹפָא וְאִיפַּתַּח, שֶׁנֶּאֱמַר 'יוֹדֵעַ
14 בְּמֵבִיא לְמַעְלָה בְּסִבְכֵּךְ עֵץ קַרְדּוֹמוֹת'. הֲוָה קָטִיל וְאָזֵל
15 עַד דְּמָטָא לְהֵיכְלָא, אַדְלִיק בֵּיהּ נוּרָא. גָּבַהּ הֵיכְלָא,
16 דְּרִכוּ בֵּיהּ מִן שְׁמָיָא, שֶׁנֶּאֱמַר 'נַּת דַּרְכּוֹ לְבַתּוֹלַת בַּת
17 יְהוּדָה'. קָא זָיְיהּ דַּעְתֵּיהּ, נַפְקָא בַּת קָלָא וְאָמְרָה
18 לֵיהּ, עַמָּא קְטִילָא קְטִילָא, הֵיכְלָא קְלֵיָא קְלֵיָא, קִיטְחָא
19 טְחִינָא טְחִינָא, שֶׁנֶּאֱמַר 'קְחִי רֵחַיִם וְטַחֲנִי קֶמַח גַּלִּי
20 צַמָּתֵךְ חֶשְׂפִּי שׁוֹבֶל גְּלִי שׁוֹק עִבְרִי נְהָרוֹת', חִטִּים'
21 לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא קֶמַח'. חֲזָא דַּיְמִיהּ דִּזְכָרְיָה, דַּהֲוָה קָא
22 רָתַח. אָמַר לְהוּ, מַאי הַאי, אָמְרוּ לֵיהּ, דָּם וְבָהֵמִים הוּא
23 דְּאִישְׁתַּפִּיךְ. אָמַר לְהוּ, אֵייתֵי וַאֲנַפֵּי, אִי מִדָּמוֹ כָּפֵי,
24 וְלָא אִידְּמוּ. אָמַר לְהוּ, גַּלּוּ לִי, וְאִי לֹא, קָרֵינָא לְכוּ
25 לְבִשְׁנֵייכוּ בְּמַסְרֵיקָא דִּפְרְזְלָא. אָמְרוּ לֵיהּ, הַאי כֹּהֵן
26 וְנָבִיא הוּא, דְּאִינְּבֵי לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּחוּרְבָּנָא דִּירוּשְׁלֵם.
27 וְקָטְלוּהוּ. אָמַר לְהוּ, אֲנָא מְפַיְּסְנָא לֵיהּ. אֵייתֵי דְּרְדְּקֵי דִּבְי רַב, קְטִיל
28 קְטִיל עֲלֵיהּ, וְלָא נָח. אֵייתֵי דְּרְדְּקֵי דִּבְי רַב, קְטִיל
29 עֲלֵיהּ, וְלָא נָח. אֵייתֵי פְּרֵחֵי כְּהוּנָּה, קְטִיל עֲלֵיהּ, וְלָא נָח. עַד דִּי קְטַל עֲלֵיהּ תִּשְׁעִין וְאַרְבְּעָה
30 רִיבּוֹא, וְלָא נָח. קָרֵב לְגַבֵּיהּ, אָמַר, 'זְכַרְיָה, זְכַרְיָה, טוֹבִים שֶׁבָּהֶן אִיבַּדְתִּים, נֵיחָא לָךְ דְּאֶקְטְלִינְהוּ לְכוּלְּהוּ. מִיָּד, נָח. הִרְהֵר תְּשׁוּבָה
31 בְּדַעְתֵּיהּ, אָמַר, מָה הֵם שֶׁלֹּא אִיבְּדוּ אֶלָּא נֶפֶשׁ אַחַת, כָּךְ. הַהוּא גַּבְרָא, מָה הָיְתָה עָלָיו. עָרַק, שַׁדַּר פּוֹרְטָיהּ לְבֵיתֵיהּ וְאִיתְגַּיֵּר. תָּנוּ
32 רַבָּנָן, נַעֲמָן גֵּר תּוֹשָׁב הָיָה. גְּבוּזַר אָדָן, גֵּר צֶדֶק הָיָה. מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל סִיסְרָא, לָמְדוּ תּוֹרָה בִּירוּשָׁלַיִם. מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל סַנְחֵרִיב, לִימְּדוּ תּוֹרָה
33 בָּרַבִּים, וּמַאן נִינְוֵה, שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן. מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל חָמָן, לָמְדוּ תּוֹרָה בִּבְנֵי בְּרַק. וְאַף מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, בִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
34 לְהַכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁהֶחֱרִיב אֶת בֵּיתֶךָ, וְשָׂרַף אֶת הֵיכָלֶךָ,
35 תַּכְנִים תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. הֵיינוּ דִּכְתִיב 'רִפִּינוּ אֶת בָּבֶל וְלֹא נִרְפְּתָה'. עוֹילָא אָמַר, זֶה נְבוּכַד נֶצַּר. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, אֵלּוּ
36 נַהֲרוֹת בָּבֶל, וְתַרְגְּמָהּ דְּיָנַיְיתָא (צַיְּרֵיתָא) דְּבַבְלֵאי. אָמַר עוּלָּא, עָמוֹן וּמוֹאָב, שֶׁיּוֹשְׁבֵי בֵּישֵׁי דִּירוּשָׁלַיִם הָווּ, בֵּינַיִם דְּשָׁמְעִינְהוּ לְגַבֵּאי דְּקָא
37 מִיתְנַבְּאֵי לְחוּרְבָּנָא דִּירוּשָׁלַיִם, שָׁלְחוּ לְגַבּוּכַד נֶצַּר 'פּוּק וְתָא'. אָמַר, מִסְתַּפְיָנָא דִּלְא לֵיעְבְּדוּ לִי כְּדַעֲבְדוּ בְּקָמָאֵי. שָׁלְחוּ לֵיהּ 'כִּי אֵין הָאִישׁ
38 בְּבֵיתוֹ הָלַךְ בְּדֶרֶךְ מֵרָחוֹק', וְאֵין 'אִישׁ' אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'ה' אִישׁ מִלְחָמָה'. שָׁלַח לְהוּ, בְּקָרִיבָא הוּא וְאֶתֵי. שָׁלְחוּ לֵיהּ,
39 'הָלַךְ בְּדֶרֶךְ מֵרָחוֹק'. שָׁלַח לְהוּ, אִית לְהוּ צַדִּיקֵי דְּבָעוּ רַחֲמֵי, וּמַיְיתוּ לֵיהּ. שָׁלְחוּ לֵיהּ 'צְרוֹר הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ', וְאֵין 'כֶּסֶף' אֶלָּא צַדִּיקִים,
40 שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַבְרָה לִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בֶּסֶף וְחוֹמֶר שְׂעוֹרִים וְלֶתֶךְ שְׂעוֹרִים'. שָׁלַח לְהוּ, הֲדְרִי רִשְׁעֵי בִּתְשׁוּבָה, וּבְעוּ רַחֲמֵי וּמַיְיתוּ לֵיהּ. שָׁלְחוּ
41 לֵיהּ, כְּבָר קָבַע לָהֶן זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר 'לְיוֹם הַכִּפֻּרִים יִבְא בִיתוֹ', אֵין 'כֶּסֶא' אֶלָּא זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּסְּאֲכֶם לְיוֹם חַגֵּנוּ'. שָׁלַח לְהוּ, סֵיתְוָא הוּא, וְלָא
42 מְצִינָא דְּאִתַּי מִתַּלְגָּא וּמִמֵּיטְרָא. שָׁלְחוּ לֵיהּ, תָּא אַשִּׁינָא דְּטוּרָא, שֶׁנֶּאֱמַר 'שִׁלְחוּ כַר מוֹשֵׁל אֶרֶץ מִסֶּלַע מִדְבָּרָה אֶל הַר בַּת צִיּוֹן'. שָׁלַח
43 לְהוּ, אִי אִתַּיְנָא, לֵית לִי דּוּכְתָּא דִּיתִיבְנָא בֵּיהּ. שָׁלְחוּ לֵיהּ, קְבָרוֹת שֶׁלָּהֶם מְעוּלִּין מִפַּלְטִירִין שֶׁלָּךְ, דִּכְתִיב 'בְּעֵת הַהִיא נְאוּם ה' יוֹצִיאוּ
44 אֶת עַצְמוֹת מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת עַצְמוֹת שָׂרָיו וְאֶת עַצְמוֹת הַכֹּהֲנִים וְאֶת עַצְמוֹת הַנְּבִיאִים וְאֶת עַצְמוֹת יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם מִקִּבְרֵיהֶם, וּשְׁטָחוּם
45 לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר אֲהֲבוּם וַאֲשֶׁר עֲבָדוּם וַאֲשֶׁר הָלְכוּ אַחֲרֵיהֶם'. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַבִּי יִצְחָק, מִי שְׁמַע לָךְ,
46 אֵימַת אָתֵי בַּר נַפְלֵי. אָמַר לֵיהּ, מֵאַן 'בַּר נַפְלֵי'. אָמַר לֵיהּ, מָשִׁיחַ. מָשִׁיחַ, בַּר נַפְלֵי קָרֵית לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ, אִין, דִּכְתִיב 'בַּיּוֹם הַהוּא נָאוּם ה' יוֹצִיאוּ

את סוכת דוד הנופלת. מלכות דוד שנפלה להבי קרי משיח בר נפלי: **עד שהראשונה פקודה.** עד שלא כלתה צרה ראשונה שניה מהדרת לבא פקודה כמו לא נפקד (במדבר לא): **שבוע.** שמיטה: **והמטרתי על עיר אחת.** שיהא מעט מטר ויהא רעב במקום זה ושובע במקום זה: **חיצי רעב.** רעב מעט שלא יהא שובע בשום מקום: **משתכחת מלומדיה.** מתוך שאין לדם מה לאכול: **בששית קולות.** יצאו קולות שבן דוד בא ל"א קולות מתקיעת שופר שנאמר יתקע בשופר גדול (ישעיה כז): **מלחמות.** בין גוים לישראל: **דהוה הכי.** שנה אחת רעב בשנת שובע ואעפ"כ לא בא בן דוד: **בששית קולות מי הוה.** כלום יצאו קולות שבן דוד בא: **ועוד בסדרן מי הוה.** כלומר אלו הצרות דקתני הבא בסדרן לא אתרמו בשבוע אחד אבל כי אתרמו אתי משיח: **אשר חרפו אויבך ה' אשר חרפו עקבות משיחך.** לא אתפרש האי קרא למאי איכתיב הכא דהא לא קא דריש ביה מידי ונראה למורי שכן נכתב בספרים תחלה כמו ששנינו בפ' אחרון דסוטה (דף מט:) בעקבות המשיח חרצפא יגאג וכתבו פירוש זה על בעקבות שהוא לשון סוף כמו אשר חרפו עקבות משיחך: **בית הוועד.** מקום שתלמידי חכמים מתוועדין שם ללמוד תורה: ה"ג **והגבלן.** מקום ששמו כך ישתומם: **ואנשי הגבול.** אנשי גבול ארץ ישראל ל"א אנשי גזית סנהדרין: **כפני כלב.** דדמיין ממש לכלב מ"ר ל"א כפני הכלב שלא יתביישו זה מזה: **משתולל על הבריות.** כל העולם אומרין עליו שוטה הוא והיינו משתולל לשון שוטות כמו מוליך יועצים שולל (איוב יב): **ליכא קושטא בעלמא.** אין אדם בעולם שידבר אמת בתמיד: **אמר לי ההוא מרבנן דאי הוו יהבי ליה כל חללי דעלמא לא משני בדבוריה.** לשקר ואישתעי לי הכי דזמנא חדא אקלעי לההוא אתרא וקושטא שמיה: **טרפא אבבא.** שהיתה שואלת אותה: **לאו אורח ארעא.** לומר היכן היא הואיל וחייפ' רישה: **ח"ג נערים יכלימו פני זקנים.** כלומר יחפרו ויביישו אותם: **וזקנים יעמדו בפני הנערים.** לכבדם והיינו דאמרינן (בסוטה ד' מט:) בעקבות המשיח חוצפא יסגי: **בת קמה באמה.** לחרפה ולבישה: **היזוך יעות.** שלא יכבדו זה את זה יקר כבוד ל"א היזוך יעות מכובד שבהן יהא עוותן ורמאי. מ"ר: **ותגפן יתן פריו.** ואעפ"כ יהיה היין ביוקר שלא יהיה ברכה בפרי עצמו ל"א שיהיו כולן רודפין אחר היין ומשתכרין ומתייקר היין אע"פ שרוב יין בעולם: **כלו הפך לבן טהור הוא.** כשפשט הנגע בכל הער כך כשנתפכח כל המלכות למינות תבא גאולה: **כי ידין ה' עמו.** להביא להם גאולה: **כי יראה כי אזלת יד.** שתלך ותחזק ידן של מסורות ומצליחין במלשינותן: **שיתמעטו התלמידים.** שמחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב: **שתכלה פרוטה.** והיינו אזלת יד שיהו בידים ריקניות: **כבכיול.** כאלו יכולין לומר דבר זה בלפי מעלה: **אין עזור ואין סומך לישראל.** שיהיו שפלים למאד ואומר אין עזור וסומך שיהיו מתייאשין מן הגאולה: **דמעכסי ביה.** לידע מתי יבא: **ועקרב.** נושך האדם פתאום: **וחד חריוב.** שאלף שנה יהיה חרוב חוץ מששת אלפים אלו דהיינו אלף שביעי: **תרי.** אלפים הוא חרב אלף שביעי ואלף שמיני: יומו של הקב"ה אלף שנה שנאמר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור: **משמט.** ונעשה חרב: **שכולו שבת.** שהעולם משמט: **הוי עלמא.** העולם כך מתקיים: **ב' אלפים היה תהו.** תחת אלא ניתנה עדיין תורה והיה העולם כתוהו ומאדם הראשון עד שהיה אברהם בן נ"ב שנה איבא אלפים שנה כדמוכחי קראי דכשנשלמו אלפים שנה עסק אברהם בתורה שנאמר (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא בחרן ואמרינן במסכת ע"ז (דף ט.) גמירי דההוא שעתא הוה אברהם בר חמשין ותרתי שנין: **ושני אלפים תורה.** מן הנפש אשר עשו בחרן עד (אלפים) שנות המשיח ארבעים (ושמנים) שנה עד שנולד יצחק ששים שנה משנולד יצחק עד שנולד יעקב הרי ק"ח וק"ל שהיו לעיקר כשבא למצרים הרי רל"ח ורד"ו שעמדו במצרים הרי תמ"ח ומשיצאו ממצרים עד שנבנה בית ראשון ת"ם דכתיב (מלכים א ו) וידי בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' הרי תתקכ"ח ות"י שעמד בית ראשון כדמוכחי קראי על פי חשבון שנות המלכים וע' דגלות בבל ת"כ שעמד בית שני הרי תת"ם ותתקכ"ח הרי אלפים פחות קע"ב וקע"ב קודם השלמת ד' אלפים נחרב הבית ולסוף אותן קע"ב נשלמו שני אלפים תורה ואידי דאמר שני אלפים תוהו קאמר שני אלפים תורה ולא שתכלה תורה אחר שני אלפים: מ"ר: **ושני אלפים שנות המשיח.** שלאחר שני אלפים תורה הוה דינו שיבא משיח ותבטל הגלות ויבטל השיעבוד מישראל:

1 אֶת סוּכַּת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת׳. אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַבִּי
2 יוֹחָנָן, דָּוִד שֶׁבָּא דָּוִד בָּא בּוֹ, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִתְמַעֲטִים,
3 וְהַשְּׁאָר עֵינֵיהֶם כָּלוֹת בְּיָגוֹן, וַאֲנָחָה, וְצָרוֹת רַבּוֹת
4 וּגְזֵרוֹת קָשׁוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת, עַד שֶׁהָרִאשׁוֹנָה פְּקִידָה,
5 שְׁנִיָּה מְמַהֶרֶת לָבֹא. תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁבוּעַ שֶׁבֵּן דָּוִד בָּא
6 בּוֹ, שָׁנָה רִאשׁוֹנָה מִתְקַיֵּים מִקְרָא זֶה, 'וְהִמְטַרְתִּי
7 עַל עִיר אַחַת וְעַל עִיר אַחַת לֹא אַמְטִיר'. שְׁנִיָּה,
8 חִיצֵי רָעָב מְשֻׁתָּלְחִים. שְׁלִישִׁית, רָעָב גָּדוֹל, וּמֵתִים
9 אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וָטָף, חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה, וְתוֹרָה
10 מִשְׁתַּכַּחַת מִלּוֹמְדֶיהָ. בְּרְבִיעִית, שׂוֹבַע וְאֵינוֹ שׂוֹבֵעַ.
11 בַּחֲמִשִּׁית, שׂוֹבַע גָּדוֹל, וְאוֹכְלִין וְשׂוֹתִין וּשְׂמֵחִין, וְתוֹרָה
12 חוֹזֶרֶת לִלּוֹמְדֶיהָ. בְּשִׁשִּׁית, קוֹלוֹת. בַּשְּׁבִיעִית, מִלְחָמוֹת.
13 בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, בֶּן דָּוִד בָּא. אָמַר רַב יוֹסֵף, הָא כַּמָּה
14 שְׁבִיעִית דַּהֲוָה בֵּן, וְלָא אָתָא. אָמַר אַבַּיֵי, 'בְּשִׁשִּׁית
15 קוֹלוֹת, בַּשְּׁבִיעִית מִלְחָמוֹת' מִי הֲוָה. וְעוֹד, בְּסִדְרָן מִי
16 הֲוָה. (אֲשֶׁר חֵרְפוּ אוֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר חֵרְפוּ עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ׳).
17 תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא בּוֹ, בֵּית
18 הַוַּעַד יִהְיֶה לְזוֹנוּת, וְהַגָּלִיל יֵחָרֵב, וְהַגַּבְלָן׳ יֵאָשֵׁם,
19 וְאַנְשֵׁי גְּבוּל יִסּוֹבְבוּ מֵעִיר לְעִיר וְלֹא יְחוֹנְנוּ, וְחָכְמַת
20 הַסּוֹפְרִים תִּסְרַח, וְיִרְאֵי חֵטְא יִמָּאֲסוּ, וּפְנֵי הַדּוֹר כִּפְנֵי
21 כֶּלֶב, וְהָאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת
22 (וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל'). מַאי 'וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת',
23 אָמְרֵי דְּבֵי רַב, מִלְּמַד שֶׁגְּעָשׂוּת עֲדָרִים עֲדָרִים, וְהוֹלֶכֶת
24 לָהּ. מַאי 'וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל', אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא,
25 כָּל מִי שֶׁפָּרַשׁ מֵרָע, מִשְׁתּוֹלֵל עַל הַבְּרִיּוֹת. אָמַר רָבָא,
26 מְרֵישׁ הָוָה אָמֵינָא, לֵיכָּא קוֹשְׁטָא בְּעָלְמָא. אָמַר לִי
27 הָהוּא מֵרַבָּנָן, וְרַב טָבוֹת שְׁמֵיהּ, וְאָמְרֵי לָהּ, רַב טַבְיוֹמִי
28 שְׁמֵיהּ, דְּאִי הֲווּ יְהֲבֵי לֵיהּ כָּל חַלְּלֵי דְּעָלְמָא, לָא הֲוָה
29 מְשַׁנֵּי בְּדִבּוּרֵיהּ. זִימְנָא חָדָא, אִיקְּלְעֵי לְהָהוּא אַתְרָא
30 וְקוֹשְׁטָא שְׁמֵיהּ, וְלָא הֲווּ מְשַׁנֵּי בְּדִיבּוּרֵיהּ, וְלָא הֲוָה
31 מָיֵית אִינִישׁ מֵהָהֵם בְּלָא זִימְנֵיהּ. נְסִיבִי אִיתְּתָא מִינָּהוֹן,
32 וַהֲווּ לֵי תַּרְתֵּין בְּנִין מִינָּהּ. יָמֵא חַד, הֲוָה יָתְבָא דְּיָתְהוּ
33 וְקָא חַיְיְפָא רֵישֵׁהּ. אֲתָאי שִׁבְּבַתְּהָה, טָרְפָא אַדְּשָׂא.
34 סָבַר, לָאו אוֹרַח אַרְעָא. אָמַר לָהּ, לֵיתֵא הָכָא. שָׁכִיבוּ לֵיהּ תַּרְתֵּין בְּנִין. אֲתוֹ אֲיָנְשֵׁי דְּאַתְרָא לְקַמֵּיהּ, אָמְרוּ לֵיהּ, מַאי דְּהוּ,
35 הָכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה. אָמְרוּ לֵיהּ, בְּמָטוּתָא מִינָּךְ, פּוֹק מֵאַתְרִין, וְלָא תְּגְרֵי בְּהוּ מוֹתְנָא בְּהָנֵךְ אֱינָשֵׁי. תַּנְיָא, רַבִּי נְהוֹרָאי אוֹמֵר, דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד
36 בָּא בּוֹ, נְעָרִים יַלְכִּינוּ פְּנֵי זְקֵנִים, וּזְקֵנִים יַעֲמְדוּ לִפְנֵי נְעָרִים, וּבַת קָמָה בְּאִמָּהּ וְכַלָּה בְּחֲמוֹתָהּ, וּפְנֵי הַדּוֹר כִּפְנֵי כֶּלֶב, וְאֵין הַבֵּן מַכְלִּיש
37 בְּאָבִיו. תַּנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא בּוֹ, הָעֲזוּת תִּרְבֶּה, וְהַיְקָר יֵעוֹת, וְהַגֶּפֶן יִתֵּן פִּרְיוֹ, וְתַיִן בְּיוֹקֶר, וְהַמַּלְכוּת כָּל הַמַּלְכוּת
38 לְמִינוּת, וְאֵין תּוֹכֵחָה. מַכְנֵיַּע לֵיהּ לְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁתִּתְחַפֵּשׂ כָּל הַמַּלְכוּת לְמִינוּת. אָמַר רָבָא, מַאי
39 קְרָא, 'פּוּלּוּ הַכֶּסֶף לָבֶן טָהוֹר הוּא'. תָּנוּ רַבָּנָן, 'כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ' [וגו'] כִּי יִרְאֶה כִּי אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב', אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד
40 שֶׁיִּרְבּוּ הַמְסוֹרוֹת. דָּבָר אַחֵר, עַד שֶׁיִּתְמַעֲטוּ הַתַּלְמִידִים. דָּבָר אַחֵר, עַד שֶׁתִּכְלֶה פְּרוּטָה מִן הַכִּיס. דָּבָר אַחֵר, עַד שֶׁיִּתְיָיאֲשׁוּ מִן הַגְּאוּלָה,
41 שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב', בִּכְבִיכוֹל, אֵין סוֹמֵךְ וְעוֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל. כִּי הָא דְּרַבִּי זֵירָא, כִּי הֲוָה מְשַׁכַּח רַבָּנַן דְּמִסַּקְּרִי בֵּיהּ, אָמַר לְהוּ,
42 בְּמָטוּתָא בָּעֲנָא מִינַּיְיכוּ, לָא תְּרַחֲקוּהָ. דִּתְנַיָּא, שְׁלֹשָׁה בָּאִין בְּחֶיסֶּח הַדַּעַת, אֵלּוּ הֵן, מָשִׁיחַ, מְצִיאָה, וְעַקָּרָב. אָמַר רַב קְטִינָא, שִׁית אַלְפֵי
43 שְׁנֵי הֲוֵי עָלְמָא, וְחַד חָרוּב, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְנִשְׂגָּב ה' לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא'. אַבַּיֵי אָמַר, תְּרֵי חָרוּב, שֶׁנֶּאֱמַר 'יְחַיֵּינוּ מִיּוֹמָיִם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ
44 וְנִחְיֶה לְפָנָיו'. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב קְטִינָא, כְּשֵׁם שֶׁהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת שָׁנָה אַחַת לְשֶׁבַע שָׁנִים, כָּךְ הָעוֹלָם מְשַׁמֵּט אֶלֶף שָׁנִים לְשִׁבְעַת
45 אֲלָפִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְנִשְׂגָּב ה' לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא', וְאוֹמֵר 'מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת', יוֹם שֶׁכּוּלּוֹ שַׁבָּת'. וְאוֹמֵר, 'כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ
46 כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר'. תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, שִׁשָּׁה אֲלָפִים שָׁנָה הָוֵי עָלְמָא, שְׁנֵי אֲלָפִים תּוֹהוּ, שְׁנֵי אֲלָפִים תּוֹרָה, שְׁנֵי אֲלָפִים יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ,

אבל בשביל עונותינו שרבו. לא בא משיח לסוף ד' אלפים ויצאו מה שיצאו שעדיין הוא מעוכב לבא: **שמנים וחמשה יובלין.** היינו ד' אלפים מאתים וחמשים [שנה]: **בתחלת.** היובל האחרון הוא בא או בסופו: **כלה.** ומן הזה קודם שיבא משיח או אינו כלה דבתוך היובל בסופו הוא בא: **עד הכא לא תיסתבי ליה.** עד יובל האחרון לא תצפה לו דודאי לא יבא קודם הזמן הזה: **איסתבי ליה.** חכה לו שיבא: **אשוירית.** כתב שלנו אשורית שבא מאשור כדאמר באידך פירקין (ד' כב.): **לחיילות של פרס נשבריתי.** שהייתי גולייר לאחד מהם: **תניתי.** דגים: **והשאר ימות המשיח.** שכלה השעבוד ומשיח בא: **מחדש עולמו.** לברוא עולם חדש: **נוקב ויורד עד התהום.** מה תהום אין לו קץ וסוף כך אין אדם יכול לעמוד על סוף פסוק זה (וכי קא מפרש אימת קאמר אם) יתמהמה תחכה לו דאין לו סוף: **לא כרבותינו.** אל תצפו לאותו קץ שהיו רבותינו דורשין: **עד עידן ועידנין ופלג עידן.** עידן בעידן הגלות של מצרים והיינו ד' מאות ב' עידנין ח' מאות היינו י"ב מאות ופלג עידן ב' מאות סך הכל אלף ד' מאות: **ותשקמו בדמעות שליש.** כלומר השקה אותם הקב"ה בין גלות מצרים לגלות בבל שליש גלות אדום כי קץ גלות אדום זה יהיה לסוף ג' פעמים ת' שנים וג' פעמים ע' שנה בנגד גלות בבל דהיינו לסוף אלף וארבע מאות ועשר שנים בבר עברו ולא היה כך מצאתי כתוב בשם הרב רבי שמואל בר דוד ז"ל: **עוד אחת מעט היא.** בנבואת חגי כתיב שהיה מתנבא בשיצאו ישראל מגלות בבל והבנה בית המקדש והיינו עוד אחת מעט היא מעט בבוד אתן להם לישראל ואני מרעיש את השמים ואת הארץ והבאתי כל חמדת גוים לירושלים ור"ע דריש ליה [עוד המשיח ולאחר חורבן והכי דריש ליה] עוד אחת מעט היא מעט בבוד אתן לישראל ואח"כ יבא המשיח ודרשה זו אינה אלא קרא אלפני הבית קאי וה"ק עוד אחת מעט היא מעט בבוד אתן להם לישראל ושוב לא אתן להם כל ימות בית אחרון וכן היה דמלכות ראשונה של מלכות חשמונאי נתקיימה שבעים שנה ואע"ג דאמרינן בסדר עולם דמלכות בית חשמונאי מאה ושלש ומלכות הורדוס מאה ושלש עיקר בבודם ופארם שלא שלטה בהם אומה לא נתקיים כל כך ומלכות שניה של הורדוס נ"ב שנה ומלכות בן כוזיבא ב' שנים ומחצה ושוב לא היה להם מלך מ"ר. וכל הנך דרשות לאו משנה ולאו ברייתא. ל"א עוד אחת מעט היא מעט מלכות אתן להם לישראל לאחר חורבן אותו מלכות הנני מרעיש שמים וארץ ויבא משיח. ואין דרשה זו כלום שהרי ראינו כמה מלכיות לישראל לאחר חורבן ואעפ"כ לא בא משיח שהמלכות הראשונה שהיתה להם לישראל לאחר חורבן שבעים שנה הורדוס נ"ב בן כוזיבא ב' ומחצה ומצינו בסדר עולם מפולמוס של אספסיאנוס עד פולמוס של טיטוס שתים עשרה שנה ומפולמוס של טיטוס עד מלכות בן כוזיבא ג"ז שנים ומלכות בן כוזיבא ב' שנים ומחצה: [בן כוזיבא מלך בביתר]: **ויפח לקץ.** תיפח נפשו של מחשב הקץ שלא היה לו לכזב ולומר כיון שהגיע וכו': **יחכה לו.** הוא עצמו מחכה ומתאוה שיבא משיח: **סביב** "ח **אלף.** בירושלים של מעלה משתעי קרא בסוף יחזקאל: **באספקלריא המאירה.** בחוזק נגהו של הקב"ה אין מסתכלין אלא תלתין ושית אבל בקלישות הנוגה לצדדין מרחוק מסתכלין בתות הרבה: **ומי נפישי כולי האי.** דלהדי בריר לן תלתין ושיתא הוו ולא פחות: **והא רבי שמעון בן יוחאי.** לא הוה ידע אם אלף הם אם מאה הם אם שנים הם: **הא דעיילי בבר.** שצריכין ליטול רשות כשנבנסין להסתכל באספקלריא המאירה בהנהו לא פחתי מתלתין ושית אבל אותן הנבנסין בלא רשות ברוב צדקם הנהו מספקא לן כמה הוו: **בתשובה.** אם כל ישראל חוזרין בתשובה יבא ואם לאו לא יבא: **דיו לאבל שיומר באבלו.** דיו להקב"ה שעומד כמה ימים וימינו אחור כלומר אם לא יעשו תשובה אינו עומד באבלו כל הימים אלא ודאי קץ לדבר ל"א דיו לאבל דיין לישראל צער גלות אפילו בלא תשובה נגאלין: **לא בכסף.** בא בתשובה ומעשים טובים דאפילו אין עושין תשובה נגאלין משום דאמר חנם נמכרתם קרי כסף בלשון תשובה: **בעלתי אתכם.** משמע בעל כרחכם בלא תשובה: **אחד מעיר.** אברהם הצדיקים ואביאם לציון אע"פ שאין כולם חוזרין: **כה אמר ה' לבזה נפש למתעב גוי.** אותן הבזוין ומתועבין בעבירות אעפ"כ יגאלו מלכים יראו וקמו:

1 וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ שֶׁרַבּוּ, נָצְאוּ מֵהֶם מַה שֶּׁנָּצְאוּ. אָמַר לֵיהּ
2 אֵלִיָּהוּ לְרַבִּי יְהוּדָה אֲחוֹהּ דְּרַב סָלָא חֲסִידָא, אֵין הָעוֹלָם
3 פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה יוֹבְלוֹת, וּבְיוֹבֵל הָאַחֲרוֹן בֶּן
4 דָּוִד בָּא. אָמַר לֵיהּ, בְּתְחִילָּתוֹ אוֹ בְּסוֹפוֹ? אָמַר לֵיהּ, אֵינִי
5 יוֹדֵעַ. כָּלָה, אוֹ אֵינוֹ כָּלָה. אָמַר לֵיהּ, אֵינִי יוֹדֵעַ. רַב אַשֵׁי
6 אָמַר, הָכִי אָמַר לֵיהּ. עַד הָכָא, לָא תִּיסְתַּבֵּי לֵיהּ. מִכָּאן
7 וָאֵילָךְ, אִיסְתַּבֵּי לֵיהּ. שְׁלַח לֵיהּ רַב חָנָן בַּר תַּחְלִיפָא
8 לְרַב יוֹסֵף, מָצָאתִי אָדָם אֶחָד, וּבְיָדוֹ מְגִילָּה אֲחֵרָה,
9 כְּתוּבָה אַשּׁוּרִית וּלְשׁוֹן קֹדֶשׁ. אָמַרְתִּי לוֹ, זוֹ מְנַיִּין לְךָ.
10 אָמַר לִי, לַחֲיָילוֹת שֶׁל רוֹמִי נִשְׁבַּרְתִּי, וּבֵין גִּיזֵּי רוֹמִי
11 מְצָאתִיהָ, וְכָתוּב בָּהּ, לְאַחַר אַרְבַּעַת אֲלָפִים וּמֵאתַיִם
12 וְתִשְׁעִים וְאֶחָד שָׁנָה לְבְרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, הָעוֹלָם יִתּוֹם.
13 מֵהֶן, מִלְּחָמוֹת תַּנִּינִים. מֵהֶן, מִלְּחָמוֹת גּוֹג וּמָגוֹג.
14 וְהַשְּׁאָר, יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ. וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַדֵּשׁ
15 אֶת עוֹלָמוֹ אֶלָּא לְאַחַר שִׁבְעַת אֲלָפִים שָׁנָה. רַב אָחָא
16 בְּרֵיהּ דְּרַבָא אָמַר, לְאַחַר חֲמִשָּׁה אֲלָפִים שָׁנָה, אִיתְּמַר.
17 תַּנָּיֵא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִקְרָא זֶה, נוֹקֵב וְיוֹרֵד עַד תְּהוֹם,
18 כִּי עוֹד חָזוֹן לַמּוֹעֵד וְיָפֵחַ לַקֵּץ וְלֹא יְכַזֵּב אִם יִתְמַהְמָהּ
19 חַכֵּה לוֹ כִּי בֹא יָבֹא לֹא יְאַחֵר. לֹא דַּרְבוֹתֵינוּ, שֶׁהָיוּ
20 דּוֹרְשִׁין 'עַד עִדָּן עִדָּנִין וּפְלַג עִדָּן'. וְלֹא כְּרַבִּי שִׁמְלַאי,
21 שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ 'הָאֲבֵלוֹתָם לֶחֶם דִּמְעָה וַתַּשְׁקֵמוֹ בְּדִמְעוֹת
22 שְׁלִישׁ'. וְלֹא כְּרַבִּי עֲקִבָא, שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ 'עוֹד אַחַת מְעַט
23 הִיא וַאֲנִי מְרַעִישׁ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ'. אֶלָּא,
24 מַלְכוּת רִאשׁוֹן, שִׁבְעִים שָׁנָה. מַלְכוּת שֵׁנִיָּה, חֲמִשִּׁים
25 וּשְׁתַּיִם. וּמַלְכוּת בֶּן כּוֹזִיבָא, שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה. מַאי
26 'וְיָפֵחַ לַקֵּץ וְלֹא יְכַזֵּב'? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי,
27 אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, תִּיפּוֹחַ עַצְמָן שֶׁל מְחַשְּׁבֵי קִיצִין, שֶׁהָיוּ
28 אוֹמְרִים, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ אֶת הַקֵּץ וְלֹא בָא, שׁוּב אֵינוֹ בָּא.
29 אֶלָּא, חַכֵּה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר אִם יִתְמַהְמָהּ חַכֵּה לוֹ'. שָׁמַע
30 תֹּאמַר, אֲנִי מְחַכֶּיהָ וְהוּא אֵינוֹ מְחַכֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לָכֵן
31 יְחַכֶּה ה' לַחֲנֵנְכֶם וְלָכֵן יָרוּם לְרַחֲמְכֶם'. וְכִי מֵאַחַר שֶׁאֲנוּ
32 מְחַכִּים וְהוּא מְחַכֶּה, מִי מְעַכֵּב? מִדַּת הַדִּין, מְעַכֶּבֶת.

33 וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּדַּת הַדִּין מְעַכֶּבֶת, אֲנִי לָמָּה מְחַכִּין. לְקַבֵּל שָׂכָר, שֶׁנֶּאֱמַר 'אַשְׁרֵי כָּל חוֹכֵי לוֹ'. אָמַר אַבַּיֵי, לֹא פָּחוֹת עָלְמָא מִתְּלָתִין וְשִׁיתָּא
34 צַדִּיקֵי דְּמָקַבְּלֵי אַפֵּי שְׁכִינְתָּא בְּכָל דָּרָא, שֶׁנֶּאֱמַר 'אַשְׁרֵי כָּל חוֹכֵי לוֹ', 'לוֹ' בְּגִימַטְרִיָּא תְּלָתִין וְשִׁיתָּא הֲוֹ. אִינִי? וְהָאָמַר רַבָּא, דָּרָא דְּקַמֵּי
35 קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, תַּמְנֵי סְרֵי אַלְפֵי [פַּרְקָא] הֲווֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'סְבִיב שִׁמְנָה עָשָׂר אָלֶף'. לֹא קַשְׁיָא. הָא, דְּמִסְתַּכְּלִי בְּאִסְפַּקְלַרְיָא הַמְאִירָה.
36 הָא, דְּמִסְתַּכְּלִי בְּאִסְפַּקְלַרְיָא שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה. וּכְמָה נְפִישִׁי כּוּלֵּי הַאי, וְהָאָמַר חִזְקִיָּה, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, רְאִיתִי
37 בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵן מוּעָטִין, אִם אֶלֶף הֵם, אֲנִי וּבְנִי מֵהֶם. אִם מֵאָה הֵם, אֲנִי וּבְנִי מֵהֶם. אִם שְׁנַיִם הֵם, אֲנִי וּבְנִי הֵם. לֹא קַשְׁיָא. הָא, דְּעַיְילִי
38 בְּבַר. הָא, דְּעַיְילִי בְּלֹא בַּר. אָמַר רַב, כָּלוֹ כָּל הַקִּיצִין, וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, דַּיּוֹ לָאֵבֶל שֶׁיֵּעָמֹד
39 בְּאֵבְלוֹ. כְּתַנָּאֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה, נִגְאָלִין. וְאִם לָאו, אֵין נִגְאָלִין. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אִם אֵין עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה
40 אֵין נִגְאָלִין, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲמִיד לָהֶן מֶלֶךְ שֶׁגְּזֵרוֹתָיו קָשׁוֹת כְּהָמָן, וְיִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה וּמַחֲזִירִין לְמוּטָב. תָּנָיֵא אִידָךְ, רַבִּי
41 אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה, נִגְאָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר 'שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּא מְשׁוּבוֹתֵיכֶם'. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וַהֲלֹא כְּבָר
42 נֶאֱמַר 'חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ'. 'חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם', בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. 'וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ', לֹא בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. אָמַר לוֹ
43 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר 'שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם'. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר 'כִּי אִנְכִי בָּעַלְתִּי בָכֶם
44 וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן'. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר 'בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן'. אָמַר
45 לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר 'כֹּה אָמַר ה' גֹּאֲלֵךְ יִשְׂרָאֵל וְקִדּוֹשׁוֹ לִבְזֹה נֶפֶשׁ לְמֻתְעָב גּוֹי לְעֶבֶד מוֹשְׁלִים

רש"י

כי למועד מועדים. אלמא יש קץ בדבר: וכלות נפיץ יד עם קדש. כשתכלה תקומתם וחזוק ידיהם שהיתה נפוצה אילך ואילך גבורה ותועלת לפשוט אנה ואנה ואחר שתכלה גבורתם שיהיו שפלים למאד: תבלינה. אלו הצרות ויבא משיח כדאמרינן כי אזלת יד: מגולה מזה. כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה אז יקרב הקץ ואין לך קץ מגולה יותר: ר' אליעזר אומר מזה. הפסוק כשתראה דאין שום אדם משתכר ואף שכר הבהמה לא נהיה והזינו כדאמרן עד שתכלה פרוטה מן הכיס אין מעות מצויות בכיס: שכר בהמה. עבודת האדמה שהיא על ידי בהמה איננה: ולויצא ולבא אין שלום. אז יבא משיח: ושלום רב. והיינו ולויצא ולבא אלו תלמידי חכמים אותם שהיה דינם לצאת ולבא בשלום כדתניא שלום רב לאוהבי תורתך אפילו להנהג אין שלום: מן חצר. מרוב הצרות ל"א מיצר הרע: שקולין. שוין שער התבואה ויין רווחי' כדאמרן חמישית שובע גדול ל"א שקולין שוין שכולן יקרין: כשפן אוליך. שיהיו כולן קפוין וכיון שהם קפוין אין דגים נמצאין בחבית: עד שתכלה מלכות הולה. שלא תהא להם שום שלטונות לישראל אפילו שלטונות קלה ודלה: נטרשיתיו. ענפים קטנים כלומר השרים והשופטים: וחכו בשם חשם. כלומר שתבא להם גאולה ויחכו בצל שדי: סיניך. תערובות שבך: בריילך. המובדלים לראשי עם: יחירי. גסי רוח מישראל: אמנושי. פרסיים מכשפין שמעצרין ישראל במס שבת (דף עה). פלוגתא איבא למאן דאמר אמגושי חרשי ואיבא מ"ד גדופי גוים: נוירפתי. שופטים גוים החובטין את ישראל במקלות: ואצרוף כצרי סיניך. רבים וגדולים בגסותם כשאצרוף ואסלקם ממך אזי אסירה בל בדילך: אמנושי. הבדלים מיראת המקום: סיניך. כמו רב דמתרגמינן סג: משפטיך. כמו (צפניה ג) שופטיך: פנה

רש"י

איבך. גזירפתי: נוספה. כמו (ישעיה י) כמסוס נוסס וכמו (שם נא) יאבלם סס רוח המקום נוקבת ומחרבת אותן עם הצרות הבאות שאף הוא מתבוין להשמידם: יירשו ארץ. היינו גאולה: עם ענני שמיא כבר אינש אתי. במהירות: וכתיב עני ורוכב על החמור. בעני הבא על חמורו בעצלות: סופי ברקא. סוס מסורק ומכוון ונאה שיש לי דגנאי הוא שיבא על חמור מלגלג היה ל"א סוסיא בדקא סוס בדוק לרוץ: בר חיור גווני. כלום יש לך סוס בר מאה גוונין שחמור שלו כן הוא במלתא בעלמא דחזיה: חיור. מאה בלשון פרסי: האדון הזה. שכינה היתה עמהם: קול שלשה. דשכינה הוה בהדייהו: לדידיה. למשיח: בפתחא (דקרתא). נראה למורי לא בפתח העיר ממש אלא גן עדן הוא בגנד כל העולם וקאמר ליה דבאותו צד של גן עדן שבנגד פתח העיר משיח שרוי: סובלי חלאים. מנוגעים והוא נמי מנוגע דכתיב (ישעיה נג) והוא מחולל משפעינו וכתיב (שם) חליניו הוא נשא: בולחו. מי שיש לו ארבע וחמש נגעים: אסרי להו ושרו בחדא זימנא. מתירין כל נגעות ביחד ומקנחין אותן וחוזרין וקושרין אותן: ואיהו. משיח: שרי חד. נגע ומקנחו וקושרו ואח"כ מתיר האחר ועושה כן ואינו מתיר שני נגעים יחד דסבר אי בעי לי לצאת וליגאל את ישראל לא איתעכב כדי קשירת שני נגעים: אמר ליה. ר' יהושע למשיח לאימת אתי מר אמר ליה היום: אבאחך לך ולאביך לעולם הבא. דאי לאו צדיקים גמורין אתם לא הוה יהיב לך שלמא ולא הוה מדכר שמיה דאבוך: היום אם בקולו. של הקב"ה תשמעו: השער הזה. של עיר רומי שבעיר רומי היה אותו שער: ואין מספיקין לבצותו. פעם שלישית: מי פמיים. שירדן נובע ממנו כדתניא בבכורות (דף נה.) ירדן יוצא ממערת פמיים ומפרש התם שפיר: העמיקו ארוני. עשו לי קבר בקרקע עמוק:

1 מְלָכִים יִרְאוּ וְקָמוּ שָׂרִים וְיִשְׁתַּחֲווּ. אָמַר לוֹ רַבִּי
2 אֱלִיעֶזֶר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר 'אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה'
3 אֵלַי תָּשׁוּב'. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר
4 'וְאָשְׁמַע אֶת הָאִישׁ לָבוּשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמֵימֵי
5 הַיְאוֹר וַיָּרֶם יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם וַיִּשָּׁבַע בְּחֵי
6 הָעוֹלָם כִּי לְמוֹעֵד מוֹעָדִים וְחֵצִי וְכַכְלוֹת נֶפֶץ יַד עַם
7 קֹדֶשׁ תְּכַלֶּינָה כָּל אֵלֶּה', וְשָׁתַק רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְאָמַר רַבִּי
8 אַבָּא, אֵין לְךָ קֵץ מְגֻלֶּה מִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַתֶּם הָרֵי
9 יִשְׂרָאֵל עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל' וגו'.
10 רַבִּי [אֶלְעָזָר] אוֹמֵר, אַף מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים
11 [הָהֵם] שְׂכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה
12 וְלַיּוֹצֵא וְלַבָּא אֵין שָׁלוֹם מִן הַצָּר', מַאי 'לַיּוֹצֵא וְלַבָּא'
13 אֵין שָׁלוֹם מִן הַצָּר', רַב אָמַר, אַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים,
14 שֶׁפְּתוּבִּים בָּהֶם שָׁלוֹם, דִּכְתִיב 'שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ',
15 אֵין שָׁלוֹם מִפְּנֵי צָר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל
16 הַשָּׁעָרִים כּוּלָּן שְׁקוּלִין. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אֵין בֶּן דָּוִד בָּא
17 עַד שֶׁיִּתְכַּפְּשׁוּ דָּג לְחוֹלָה וְלֹא יִמְצָא, שֶׁנֶּאֱמַר 'אָז
18 אַשְׁקִיעַ מֵימֵיהֶם וְנַהֲרוֹתָם כַּשֶּׁמֶן אוֹלִיךְ', וְכָתַב
19 [בַּתְרֵיהּ] 'בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל'. אָמַר
20 רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁתִּכְלֶה
21 מַלְכוּת הַזּוֹלָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְכָרַת הַזַּלְזְלִים
22 בַּמְּזַמְּרוֹת, וְכָתִיב בַּתְרֵיהּ 'בָּעֵת הַהִיא יוּבַל שַׁי לַה'
23 צְבָאוֹת עַם מְמֻשָּׁךְ וּמוֹרָט'. אָמַר זְעִירִי, אָמַר רַבִּי
24 חֲנִינָא, אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ נַפְשׁוֹת הָרוּחַ מִיִּשְׂרָאֵל,
25 שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי אָז אָסִיר מִקִּרְבֵּךְ עַלִּיזֵי גַאֲוָתֵךְ', וְכָתִיב

26 'וְהִשְׁאַרְתִּי בְקִרְבֵּךְ עַם עָנִי וָדָל וְחָסוּ בְּשֵׁם ה'. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי
27 שִׁמְעוֹן, אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלָיִךְ וְאֶצְרוֹף כַּבּוֹר סִיגָיִךְ' וגו' 'וְאָשִׁיבָה
28 שֹׁפְטַיִךְ. אָמַר עוּלָא, אֵין יְרוּשָׁלַיִם נִפְדֵּית אֶלָּא בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה'. אָמַר רַב פָּפָּא, אִי בְּטָלֵי יְהִירֵי,
29 בְּטָלֵי אַמְגּוּשֵׁי. אִי בְּטָלֵי דַּיָּינֵי, בְּטָלֵי יְהִירֵי, בְּטָלֵי גְּזִירָתֵי. אִי בְּטָלֵי יְהִירֵי, דִּכְתִיב 'וְאָצְרוֹף כַּבּוֹר סִיגָיִךְ וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ'. וְאִי בְּטָלֵי
30 דַּיָּינֵי, בְּטָלֵי גְּזִירָתֵי, דִּכְתִיב 'הַסִיר ה' מִשְׁפָּטַיִךְ פָּדָה אוֹיְבֵךְ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִם רָאִיתָ דּוֹר שֶׁמִּתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין, חֲכֵה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֶת
31 עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ' וגו'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִם רָאִיתָ דּוֹר שֶׁצָּרוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו כַּנָּהָר, חֲכֵה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי יָבֹא כַּנָּהָר צָר רוּחַ ה' נוֹסָסָה
32 בּוֹ', וְסָמִיךְ לֵיהּ 'וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל'. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין בֶּן דָּוִד בָּא אֶלָּא בְּדוֹר שֶׁכּוּלּוֹ זַכַּאי, אוֹ כּוּלּוֹ חַיָּיב. בְּדוֹר שֶׁכּוּלּוֹ זַכַּאי, דִּכְתִיב
33 'וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ'. בְּדוֹר שֶׁכּוּלּוֹ חַיָּיב, דִּכְתִיב 'וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתּוֹמֵם כִּי אֵין מַפְגִּיעַ', וְכְתִיב 'לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה'.
34 אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי רָמֵי, כְּתִיב 'בְּעִתָּהּ', וּכְתִיב 'אֲחִישֶׁנָּה'. זָכוּ, אֲחִישֶׁנָּה. לֹא זָכוּ, בְּעִתָּהּ. אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, רַבִּי
35 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי רָמֵי, כְּתִיב 'וְאַרְוֵי עִם עֲנָנֵי שְׁמַיָּא כְּבַר אֱנָשׁ אָתֵה', וּכְתִיב 'עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר'. זָכוּ, 'עִם עֲנָנֵי שְׁמַיָּא'. לֹא זָכוּ, עָנִי
36 וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר. אָמַר לֵיהּ שִׁבּוֹר מַלְכָּא לְשִׁמּוּאֵל, אָמְרִיתוּ, מְשִׁיחַ עַל חֲמָרָא אָתֵי, אֵישַׁדַּר לֵיהּ סוּסְיָא בְּרָקָא דְּאִית לֵי. אָמַר לֵיהּ, מִי
37 אִית לָךְ בַּר חַיָּור גַּוְונֵי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אַשְׁכְּחֵיהּ לְאֵלִיָּהוּ דַּהֲוֵי קָאֵי אַפִּתְחָא דְּמַעֲרְתָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. אָמַר לֵיהּ, אֵתֵינָא
38 לְעָלְמָא דְּאָתֵי. אָמַר לֵיהּ, אִם יִרְצֶה אֲדוֹן הַזֶּה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שְׁנַיִם רָאִיתִי, וְקוֹל שְׁלִשָׁה שָׁמָעְתִּי. אָמַר לֵיהּ, אֵימַת אָתֵי
39 מָשִׁיחַ. אָמַר לֵיהּ, זִיל שַׁיְּלֵיהּ לִדִידֵיהּ. וְהֵיכָא יָתִיב, אַפִּיתְחָא [דְּרוֹמֵי]. וּמַאי סִימָנֵיהּ, יָתִיב בֵּינֵי עֲנֵיֵי סוֹבְלֵי חֳלָאִים. וְכוּלָּן, שָׁרוּ וַאֲסִירִי
40 בְּחַד זִימְנָא. אִיהוּ, שָׁרֵי חַד וְאָסִיר חַד. אָמַר, דִּילְמָא מִבַּעְיָנָא דִּלְמָא אִיעַכַּב. אֲזַל לְגַבֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ, 'שָׁלוֹם עָלַיִךְ רַבִּי וּמוֹרִי'. אָמַר לֵיהּ,
41 'שָׁלוֹם עָלַיִךְ בַּר לֵיוָיאִי'. אָמַר לֵיהּ, לְאֵימַת אָתֵי מָר. אָמַר לֵיהּ, הַיּוֹם. אָתָא לְגַבֵּי אֵלִיָּהוּ, אָמַר לֵיהּ, מַאי אָמַר לָךְ. אָמַר לֵיהּ, 'שָׁלוֹם
42 עָלַיִךְ בַּר לֵיוָיאִי'. אָמַר לֵיהּ, אַכְטְחָךְ לָךְ וְלַאֲבוּךְ לְעָלְמָא דְּאָתֵי. אָמַר לֵיהּ, שְׁקוֹדִי קָא שָׁקַר בִּי, דְּאָמַר לִי 'הַיּוֹם אֲתֵינָא' וְלֹא אֲתָא. אָמַר
43 לֵיהּ, הָכִי אָמַר לָךְ 'הַיּוֹם אִם בְּקוֹלוֹ תִּשְׁמָעוּ'. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִיסְמָא, אֵימָתַי בֶּן דָּוִד בָּא. אָמַר, מְתַיְּרָא אֲנִי שֶׁמָּא
44 תְּבַקְּשׁוּ מִמֶּנִּי אוֹת. אָמְרוּ לוֹ, אֵין אָנוּ מְבַקְּשִׁין מִמְּךָ אוֹת. אָמַר לָהֶם, לְכְשֶׁיְּפוֹל הַשַּׁעַר הַזֶּה, וְיִבָּנֶה, וְיִפּוֹל, וְיִבָּנֶה, וְיִפּוֹל, וְאֵין מַסְפִּיקִין
45 לִבְנוֹתוֹ עַד שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא. אָמְרוּ לוֹ רַבֵּינוּ, תֵּן לָנוּ אוֹת. אָמַר לָהֶם, וְלֹא כְּבָר אֲמַרְתֶּם לִי, שֶׁאֵין אַתֶּם מְבַקְּשִׁין מִמֶּנִּי אוֹת. אָמְרוּ לוֹ, וְאַף
46 עַל פִּי כֵן. אָמַר לָהֶם, אִם כְּךָ, יְהֵא כְּפִי מֵעֲרַת פַּמַּיִם לְדָם, וְנֶהֱפְכוּ מֵי מְעָרַת פַּמַּיִם לְדָם. בְּשָׁעַת פְּטִירָתוֹ אָמַר לָהֶן, הַעֲמִיקוּ לִי אֲרוֹנִי,

שֶׁאֵין סוּם מִדֵּי אוֹכֵל בּוֹ תִּבְן. שמוציאין הארנוות חוץ לקרקע ועושין מהן אבוסים במלחמת גוג ומגוג: **שאין כל דקל וכו'.** כלומר עתידין פרס ומדי לבא על בבל וללכדה ונתמלאה כל ארץ בבל דחילות פרסיים וסוסיהם ומשם באים לא"י ולוכדים אותה: **עד שתפשוט מלכות על ישראל ט' חדשים שנאמר לכן יתנם לישראל עד עת יולדה ילדה.** היינו ט' חדשים כדמתרגמינן בכן יתמסרון בעידן דילדתא למילד וכתיב (מיכה ה) ועמד ורעה בעוז ה' וגו' וישבו כי עתה יגדל ומתרגמינן ויתיבון מבני גלוותהון: **על בני ישראל.** היינו כל העולם שישראל מפוזרים בו: **ייתי.** משיח ולא אחמיניה: **בטולא דכופיתא דחמריה.** בצל הרעי של חמורו כלומר אפילו בכך אני רוצה ובלבד שאראנו: **כופיתא.** רעי כמו רמא כופת' וסכר וידנא בבבא בתרא (ד' עג.): **מאי טעמא.** אמר לא אחמיניה: **חבלו של משיח.** גורלו ולקמן בעי מאי היא ל"א חבלו פחדים וחבלים שיהיו בימיו מחזל הגוים: **לעשות לחם נכ.** לעלות בזרוע על כרחם של מלכי פרס: **בביאה שניה.** בימי עזרא בביאה ראשונה בימי יהושע מדהקישן הכתוב: **מאי טעמא.** איזו צרה באה בארץ בימיו שאתה אומר לא אחמיניה: **סנהר.** מפרש בב"ב (דף סח.) בר מחחוניתא שיודע מיצרי השדות וגבוליהן עד כאן של פלוני מכאן ואילך של פלוני ובידו לרבות לאחד ולמעט לאחר וכשפוגעו אותו סנהר רוצה למדוד שדותיו לקצר מיצרי השדות ודומה כמי שפגע בו ארי: **נגבי.** גובה מס המלך: **מי שכל הנבורה שלו.** הקב"ה מצטער בעצמו ביולדה ואומר בשעה שמעביר הגוים מפני ישראל האיבד אבידי אלו מפני אלה: **פמליא של מעלה ושל מטה.** מלאכים וישראל: אפילו הגרים לא גרסינן: **רחמים ונפיל תורא ואויל ושדי סוסיא באווייה.** בשרע השור ונפל מעמידין סוס במקומו באבוסו מה שלא היה רוצה לעשות קודם מפלתו של שור שהיה חביב עליו עליו ביותר וכשמתרפא השור היום או למחר ממפלתו קשה לו להוציא סוסו מפני השור לאחר שהעמידו שם כך הקב"ה כיון שראה מפלתן של ישראל נותן גדולתו לגוים וכשחורים ישראל בתשובה ונגאלין קשה לו לאבד גוים מפני ישראל: **אורייה.** כמו (מלכים א ז) ארוות סוסים: **דאבלי שני משיח.** שובע שיהיה באותן הימים לישראל יהיה: **אלא** חילק **ובילק אבלי לחו.** כך היו רגילין לומר כאדם שאומר וכי שדים ושדרות יאבלוהו ובמסכת חולין (דף יט.) לא חילק ידעינא ולא בילק ידעינא ולי נראה דמשמעות לשון חילק ובילק לשון חורבה כמו בוקה ומבוקה ומבולקה (נחום ב) ואמרינן בחולין (שם) לא חילק דרבנן דמצריכין לחלק כל הטבעת ולשייר על פני כולו ולא בילק לרבי יוסי שמחריב הסימן שחותך קצת בתוך הטבעת והשאר חוץ לטבעת ונראה למורי דאין לו משמעות לא הכא ולא התם ל"א חילק ובילק ב' דייני סדום שהיו שמותיהן כך: **אין משיח לישראל.** שחוקיה היה משיח ועליו נאמרו כל הנבואות אצמיח קרן לבית יעקב ועמד ורעה בעוז ה': **אלא לדוד.** בזכות דוד שהיה עתיד לומר כמה שירות ותושבחות: **למשה.** בשביל משה שהיה עתיד לקבל את התורה: **מה שמו.** של משיח: **ינון שמו.** כמו ינאי כל אחד היה דורש אחר שמו: **לפני שמש.** עד שלא נברא היה שמו ינון והיינו אחד מז' דברים שעלו במחשבה ליבראות: **ולא אתן להם חנינה.** עדיין לא יבא משיח: **מנחם.** בן חזקיה: **חיוורא דבי רבי.** מצורע של בית רבי: **אי מן חייא הוא** בגון רבינו הקדוש. אם משיח מאותן שחיים עכשיו ראי היינו רבינו הקדוש דסובל תחלואים וחסיד גמור הוה כדאמרינן בבבא מציעא (דף פה.) ואם היה מאותן שמתו כבר היה דניאל איש חמודות שנדגן ביסורין בגוב אריות וחסיד גמור היה ואי בגון לאו דווקא ל"א בגון רבינו הקדוש כלומר אם יש דוגמתו בחיים היינו רבינו הקדוש ואם דוגמא הוא למתים היינו בגון דניאל איש חמודות: **דוד אחר.** שעתיד למלוך עליהם: **אקים.** הקים לא נאמר אלא אקים: **בגון קיסר ופלגי קיסר.** מלך ושני לו בן דוד החדש מלך בדבתיב ודוד מלכם אשר אקים ודוד המלך שני לו בדבתיב נשיא להם ולא כתוב מלך: **עטלף.** קלבא שורי"ץ בלע"ז ואין לה ענינים: **שאורה שלי הוא.** שיש לי עינים לראות ונמצאתי נהנית בה כך ישראל מצפין לגאולה שיום ה' יהיה להם אור אבל הגוים למה מקוים אותו הרי הוא להם חשך ולא אור:

ה"ג

1 שֶׁאֵין כָּל דֶּקֶל וָדֶקֶל שֶׁבְּבָבֶל שֶׁאֵין סוּם שֶׁל פָּרָסִים
2 נִקְשָׁר בּוֹ, וְאֵין לְךָ כָּל אָרוֹן וְאָרוֹן שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
3 שֶׁאֵין סוּם מִדֵּי אוֹכֵל בּוֹ תִּבְן. אָמַר רַב, אֵין בֶּן דָּוִד
4 בָּא עַד שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט מַלְכוּת הָרְשָׁעָה עַל יִשְׂרָאֵל תִּשְׁעָה
5 חֳדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר לָכֵן יִתְּנֵם עַד עֵת יוֹלֵדָה יָלָדָה',
6 "וְיֶתֶר אֶחָיו יָשׁוּבוּן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. אָמַר עוּלָא, יֵתֵי.
7 וְלֹא אֵיחֲמִינֵיהּ. וְכֵן אָמַר [רַבָּה], יֵתֵי, וְלֹא אֵיחֲמִינֵיהּ.
8 רַב יוֹסֵף אָמַר, יֵתֵי, וְאִבֵּי דְּאִיתֵיב בְּטוּלָא דְּכוּפֵּיתָא
9 דַּחֲמָרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי [לְרַבָּה], מַאי טַעֲמָא, אֵילֵימָא
10 מִשּׁוּם חֶבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, וְהָתַנְיָא, שֶׁאָלוּ תַּלְמִידָיו אֶת
11 רַבִּי אֶלְעָזָר, מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם וְיִנָּצֵל מֵחֶבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ,
12 יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים. וּמַר, הָא תּוֹרָה וְהָא
13 גְּמִילוּת חֲסָדִים. אָמַר [לֵיהּ], שְׁמָא יִגְרוֹם הַהֶטְאָ,
14 כִּדְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, דְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי רָמֵי, כְּתִיב
15 'הִנֵּה אָנֹכִי עֹמֵד מִשְׁמָרְתִּי כָּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ', וּכְתִיב
16 'וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ', שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא שֶׁמָּא
17 יִגְרוֹם הַחֵטְאָ. כִּדְהָתָנְיָא, 'עַד יַעֲבוֹר עַמֶּךָ ה', זוֹ בִּיאָה
18 רִאשׁוֹנָה. 'עַד יַעֲבוֹר עַם זוּ קָנִיתָ', זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה.
19 אָמוֹר מַעֲתָּה, רְאוּיִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס
20 בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כִּבְיאָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְאָ.
21 וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יֵתֵי, וְלָא אֵיחֲמִינֵיהּ. אָמַר לֵיהּ
22 רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי טַעֲמָא, אֵילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'מְאַשֵּׁר
23 נָנוּס אִישׁ מִפְּנֵי הָאֲרִי וּפְגָעוֹ הַדֹּוב [וּבָא הַבַּיְתָה] וְסָמַךְ
24 יָדוֹ אֶל הַקִּיר וּנְשָׁכוֹ נָחָשׁ, בָּא וְאִרְאֶךָּ דּוּגְמָתוֹ בָּעוֹלָם
25 הַזֶּה. בְּזֹמֶן שֶׁאָדָם יוֹצֵא לַשָּׂדֶה, וּפָגַע בּוֹ סַנְטָר, דּוֹמֶה
26 כְּמִי שֶׁפָּגַע בּוֹ אֲרִי. נִכְנַס לָעִיר, פָּגַע בּוֹ גַּבַּאי, דּוֹמֶה
27 כְּמִי שֶׁפָּגַעוֹ דּוֹב. נִכְנַס לְבֵיתוֹ וּמָצָא בָּנָיו וּבְנוֹתָיו
28 מוּטָלִין בָּרָעָב, דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁנְּשָׁכוֹ נָחָשׁ. אֶלָּא, מִשּׁוּם
29 דִּכְתִיב 'שַׁאֲלוּ נָא וּרְאוּ אִם יֹלֵד זָכָר מְדוֹעֵץ רָאִיתִי כָּל
30 גֶּבֶר יָדָיו עַל חֲלָצָיו כַּיּוֹלֵדָה וְנֶהֶפְכוּ כָּל פָּנִים לִירָקוֹן'.
31 מַאי 'רָאִיתִי כָּל גֶּבֶר'? אָמַר רָבָא בַּר יְצָחָק, אָמַר רַב, מִי שֶׁכָּל גִּבּוֹרָה שֶׁלּוֹ. וּמַאי 'וְנֶהֶפְכוּ כָּל
32 פָּנִים לִירָקוֹן'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פְּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּפְמַלְיָא שֶׁל מַטָּה. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ
33 בָּרוּךְ הוּא, הָלְלוּ מַעֲשֵׂה יָדַי, וְהָלְלוּ מַעֲשֵׂה יָדַי, הֵיאַךְ אֲאַבֵּד אֵלּוּ מִפְּנֵי אֵלּוּ. אָמַר רַב פָּפָּא, הֵיינוּ דְּאָמְרֵי אינְשֵׁי, רָחִיט וּנְפַל תּוֹרָא
34 וְאָזִיל וְשָׁדֵי לֵיהּ סוּסְיָא בְּאוּוְיֵיהּ. אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב, עָתִידִין יִשְׂרָאֵל דְּאָכְלִי שְׁנֵי מָשִׁיחַ. אָמַר רַב יוֹסֵף, פְּשִׁיטָא. וְאֶלָּא, מַאן אָכֵיל
35 לְחוּ, חִילֵּק וּבִילֵּק אָכְלִי לְחוּ. לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי הִילֵּל, דְּאָמַר אֵין מָשִׁיחַ לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכְּבָר אֲכָלוּהוּ בִּימֵי חִזְקִיָּה. אָמַר רַב, לֹא אַבְּרֵי עָלְמָא
36 אֶלָּא לְדָוִד. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, לְמֹשֶׁה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לְמָשִׁיחַ. מַה שְׁמוֹ? דִּבֵּי רַבִּי שֵׁילָא אָמְרֵי, 'שִׁילֹה' שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה'.
37 דִּבֵּי רַבִּי יַנַּאי אָמְרֵי, 'יִנּוֹן' שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ'. דִּבֵּי רַבִּי חֲנִינָה אָמַר, 'חֲנִינָה' שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲשֶׁר
38 לֹא אֶתֵּן לָכֶם חֲנִינָה'. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, 'מְנַחֵם בֶּן חִזְקִיָּה' שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי'. וְרַבָּנָן אָמְרֵי, 'חִיוָּרָא דְּבֵי רַבִּי'
39 שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'אָכֵן חֳלָיֵנוּ הוּא נָשָׂא וּמַכְאֹבֵינוּ סְבָלָם וַאֲנַחְנוּ חֲשַׁבְנֻהוּ נָגוּעַ מֻכֵּה אֱלֹהִים וּמְעֻנֶּה'. אָמַר רַב נַחְמָן, אִי מִן חַיָּיא הוּא,
40 בְּגוֹן אֲנָא, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָיָה אֲחֵירוֹ מְמַגֵּפוֹ וּמוֹשְׁלוֹ מִקִּרְבּוֹ יֵצֵא'. אָמַר רַב, אִי מִן חַיָּיא הוּא, בְּגוֹן רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ. אִי מִן מֵתַיָּא הוּא, בְּגוֹן
41 דָּנִיֵּאל אִישׁ חֲמוּדוֹת. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַעֲמִיד לָהֶם 'דָּוִד' אַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְעָבְדוּ אֵת ה' אֱלֹהֵיהֶם
42 וְאֵת דָּוִד מַלְכָּם אֲשֶׁר אָקִים לָהֶם', 'הַקִּים' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'אָקִים'. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, וְהָכְתִיב 'וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם'.
43 בְּגוֹן 'קִיסָר', וּ'פַלְגֵי קִיסָר'. דָּרֵשׁ רַבִּי שְׁמוּאֵל, מַאי דִּכְתִיב 'הוֹי הַמִּתְאַוִּים אֶת יוֹם ה' לָמָּה זֶּה לָכֶם יוֹם ה' הוּא חֹשֶׁךְ וְלֹא אוֹר',
44 מָשָׁל לְתַרְנְגוֹל שֶׁהָיוּ מְצַפִּין לְאוֹר. אָמַר לֵיהּ תַּרְנְגוֹל לַעֲטַלֵּף, אֲנִי מְצַפֶּה לְאוֹרָה, שֶׁאוֹרָה שֶׁלִּי הִיא. וְאַתָּה, לָמָּה לְךָ אוֹרָה.

והיינו

ה"ג היינו דאמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו וכו': **אקוט בדור.** אקח ישראל ואמלוך עליהם כמו נקטיה ארבעים שנה אקוט בדור בדור קטן של ארבעים שנה שהוא משונה מדורות שלפניו ומסתמא היינו משיח ששיעור גדולים יהיו בדורו ופשטיה דקרא מיהא גבי מתי מדבר אבל מדבתיב אקוט משמע אף לחבא היה מתנבא: **מיוחד.** חשוב: ה"ג **רבי אומר נ'** דורות **שנאמר יראוך עם שמש.** כלומר בהדי משיח שכתב בו (תהלים עב) לפני שמש ינון שמו ייראוך ישראל ולפני ירח לפני מלכות בית דוד שנמשל כירח כדכתיב (שם פט) כירח יכון עולם וגו' כמו כן ייראוך דור דורים דור אחד דורים ב' הרי ג': **אין להם משיח לישראל.** אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו: **שרי ליה מריה.** ימחול לו הקב"ה שאמר דברים אשר לא כן: **ואלו זבריה מיהא מתנבא על משיח בבית שני.** דכתיב בתרי עשר הנה מלכך יבא לך וגו' ולאו היינו זכריה בן יהוידע הכהן שניבא בבית ראשון אלא זכריה בן ברכיה שהיה במלכות דריוש: **רבי אומר שם"ה במנין ימות החמה דכתיב כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה.** ליום נקם של מרגלים ארבעים יום מה יום נקם של מרגלים) שנה אחת בכל יום כדכתיב (במדבר יד) יום לשנה יום לשנה וגו' כך שנת גאולה באה שנה ליום שנה ליום שלכל יום ויום של שנה זו הכתובה שנת גאולי בגולה בה נותנים שנה אחת ואית דגרסי רבי אומר שם"ה אלפים שנה דכתיב שנת גאולי באה ושנה של הקב"ה הכי הוי דכתיב (תהלים צ) כי אלף שנים בעיניך כיום: **ועד עכשיו.** ימות המשיח:

1 וְהֵיינוּ דְּאָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי אַבָּהוּ, אֵימָתַי אָתֵי
2 מָשִׁיחַ. אָמַר לֵיהּ, לְכִי חֲפֵי לְהוּ חֲשׁוֹכָא לְהַנְהוּ אִינָשֵׁי.
3 אָמַר לֵיהּ, מַלְטֵט קָא לְיֵיטַת לִי. אָמַר לֵיהּ, קְרָא כְּתִיב
4 ’כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ
5 יִזְרַח ה’ וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה’. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,
6 יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר ’אַרְבָּעִים שָׁנָה
7 אָקוּט בְּדוֹר’. רַבִּי אֱלִעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, שִׁבְעִים
8 שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר ’וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וְנִשְׁכַּחַת צוֹר שִׁבְעִים
9 שָׁנָה כִּימֵי מֶלֶךְ אֶחָד’, אֵיזֶהוּ מֶלֶךְ מְיוּחָד, הֱוֵי אוֹמֵר
10 זֶה מָשִׁיחַ. רַבִּי אוֹמֵר, שִׁלְשָׁה דּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר ’יִרְאוּךָ
11 עִם שֶׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים’. רַבִּי הִילֵּל אוֹמֵר,
12 אֵין לָהֶם מָשִׁיחַ לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכְּבָר אֲכָלוּהוּ בִּימֵי חִזְקִיָּה.
13 אָמַר רַב יוֹסֵף, שָׁרָא לֵיהּ מָרֵיהּ לְרַבִּי הִילֵּל. חִזְקִיָּה
14 אֵימַת הֲוָה, בְּבֵית רִאשׁוֹן. וְאִילּוּ זְכַרְיָה, קָא מִתְנַבֵּי
15 בְּבֵית שֵׁנִי, וְאָמַר ’גִּילִי מְאֹד בַּת צִיּוֹן הָרִיעִי בַּת
16 יְרוּשָׁלִַם הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא עָנִי
17 וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר וְעַל עַיִר בֶּן אֲתוֹנוֹת’. תַּנְיָא אִידָךְ,
18 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ אַרְבָּעִים שָׁנָה. כְּתִיב
19 הָכָא, ’וַיְעַנֶּךָּ וַיַּרְעִבֶךָּ וַיַּאֲכִלְךָ’, וּכְתִיב הָתָם, ’שִׁמְּחֵנוּ
20 כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה’. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר,
21 אַרְבָּעִים מַאוֹת שָׁנָה, כְּתִיב הָכָא, ’וַיְעַנּוּם וְיָנוּ אוֹתָם

לאיברי לא גליתי. שלא הוצאתי דבר מפי שהיו איברי יכולין לשמוע אבל בלבי היה טמון הדבר: **למען ירבו ימיכם כימי השמים על הארץ.** ולא עמדו בארצם כל כך אבל עתידין לעמוד כשיבא משיח: **כמשוש חתן.** שבעת ימי המשתה כן ישיש עליך שבעת ימים ויומו של הקב"ה אלף שנה: **כי מי נח.** כמו כימי נח כחשבון השנים שנמצא בידו לאותו זמן שנשבע ה' מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי בספי אותו חשבון נשבעתי מקצף עליך ומגער בך שלא אחריב את עולמי לאחר שיבא משיח ועד שיכלה זה הזמן: **לא נתנבא.** טובה לישראל: **עין לא ראתה.** דאין קץ לדבר: **צדיקים אינן עומדין.** דגדול כהן של בעלי תשובה שאין בריה יכולה לעמוד (לפניהם) ובמחיצתם: **ברישא** לרחוץ, שנתרחק מן הקב"ה ואח"כ שב אליו בתשובה והדר שלום לקרוב מעיקרא צדיק גמור דגדול כהן של בעלי תשובה: **שחיה רחוק מן העבירה.** כל ימיו דהיינו צדיק גמור: **אפיקורוסים ומגלה פנים.** מפורש לקמן: **ברית בשר.** מילה: **מכאן.** מן הפסוק הזה שכתוב כי דבר ה' בזה (אמר ר"א וכו' מחלל את הקדושים דמחלל קדשים ומבזה מועדות ומגלה פנים בו' היינו דבר ה' בזה) דבזיון הוא: **מפר ברית.** היינו את בריתי הפר: **מועדיות.** חולו של מועד: **דקדוק זה.** חסרות ויתרות: **מק"ו** [זה] **ומגזירה שוה** [זו]. (ושא"ל רבו גזירה שוה) לא גמר מרבו: **המשנה.** זה שעושה כמו שאינה עיקר: **זה העובד ע"ז.** היינו דבור שדבר הקב"ה בעצמו לישראל דאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום: **חזור.** לשנותה:

22 אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה’, וּכְתִיב הָתָם, ’שִׂמַּחְנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ’. רַבִּי אוֹמֵר, שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה, כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ’כִּי
23 יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה’, מַאי ’יוֹם נָקָם בְּלִבִּי’, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְלִבִּי גִּלִּיתִי, לְאֲחֵרִי לֹא גִּלִּיתִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, לְלִבִּי
24 גִּלִּיתִי, לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לֹא גִּלִּיתִי. תָּנֵי אֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ לְיִשְׂרָאֵל, שִׁבְעִת אֲלָפִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר ’וְיִמְשׁוֹשׁ חָתָן עַל
25 כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ’. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ כִּימֵיהֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְעַד עַכְשָׁיו, שֶׁנֶּאֱמַר ’כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל
26 הָאָרֶץ’. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, כִּימֵי נֹחַ עַד עַכְשָׁיו, שֶׁנֶּאֱמַר ’כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי’. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי
27 יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים כּוּלָּן לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא ’עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹהִים זוּלָתְךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ’. וּפְלִיגָא
28 דִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבָד. וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
29 כָּל הַנְּבִיאִים לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה, אֲבָל צַדִּיקִים גְּמוּרִים, ’עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹהִים זוּלָתְךָ’. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי
30 אַבָּהוּ, (אָמַר רַב), מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין שָׁם, צַדִּיקִים אֵינָן עוֹמְדִין שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר ’שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב’. בְּרִישָׁא רָחוֹק,
31 וַהֲדַר קָרוֹב. מַאי ’רָחוֹק’, רָחוֹק דְּמֵעִיקָּרָא. וּמַאי ’קָרוֹב’, קָרוֹב דְּמֵעִיקָּרָא וְהַשְׁתָּא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לְרָחוֹק, שֶׁהוּא רָחוֹק מֵעֲבֵירָה.
32 ’קָרוֹב’, שֶׁהוּא קָרוֹב מֵעֲבֵירָה וְנִתְרַחֵק מִמֶּנָּה. וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים כּוּלָּן לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְמֵשִׁיא
33 בְּתוֹ לְתַלְמִיד חָכָם, וּלְעוֹשֶׂה פְּרָקְמַטְיָא לְתַלְמִיד חָכָם, וְלִמְהַנֵּהּ תַּלְמִיד חָכָם מִנְכָסָיו. אֲבָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עַצְמָן, ’עַיִן לֹא רָאֲתָה
34 אֱלֹהִים זוּלָתְךָ’. מַאי ’עַיִן לֹא רָאֲתָה’? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, זֶה יֵין הַמְשׁוּמָּר בַּעֲנָבָיו מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, זֶה ’עֵדֶן’,
35 לֹא רָאֲתָה עַיִן מֵעוֹלָם. וְאִם תֹּאמַר, אָדָם הַיכֵן דָּר, בְּגַן. וְאִם תֹּאמַר ’גַּן’ הוּא ’עֵדֶן’, תַּלְמוּד לוֹמַר ’וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן’:
36 וְהָאוֹמֵר אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם וְכוּ’: תָּנוּ רַבָּנָן, ’כִּי דְבַר ה’ בָּזָה וּמִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת, זֶה הָאוֹמֵר אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם. דָּבָר אַחֵר,
37 ’כִּי דְבַר ה’ בָּזָה’, זֶה אֶפִּיקוֹרוֹס. דָּבָר אַחֵר, ’כִּי דְבַר ה’ בָּזָה’ זֶה הַמְגַלֶּה פָּנִים בְּתוֹרָה. ’וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפֵר’, זֶה הַמֵּפֵר בְּרִית בָּשָׂר. ’הִכָּרֵת
38 תִּכָּרֵת’, ’הִכָּרֵת’ בָּעוֹלָם הַזֶּה, ’תִּכָּרֵת’ לָעוֹלָם הַבָּא. מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדֶעִי, הַמְחַלֵּל אֶת הַקָּדָשִׁים, וְהַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת,
39 וְהַמֵּפֵר בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהַמְגַלֶּה פָּנִים בְּתוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה, וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים
40 טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. תַּנְיָא אִידָךְ, ’כִּי דְבַר ה’ בָּזָה’, זֶה הָאוֹמֵר אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם. וַאֲפִילּוּ אָמַר, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ מִן
41 הַשָּׁמַיִם, חוּץ מִפָּסוּק זֶה, שֶׁלֹּא אָמָרוֹ בָּרוּךְ הוּא, אֶלָּא מֹשֶׁה מִפִּי עַצְמוֹ, וְהוּא ’כִּי דְבַר ה’ בָּזָה’. וַאֲפִילּוּ אָמַר, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ
42 מִן הַשָּׁמַיִם, חוּץ מִדִּקְדּוּק זֶה, מִקַּל וָחֹמֶר זֶה, מִגְּזֵרָה שָׁוָה זוֹ, זֶה הוּא ’כִּי דְבַר ה’ בָּזָה’. תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד תּוֹרָה,
43 וְאֵינוֹ מְלַמְּדָהּ, זֶה הוּא ’דְּבַר ה’ בָּזָה’. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁגְּיחַ עַל הַמִּשְׁנָה. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לְעַסּוֹק בְּתוֹרָה,
44 וְאֵינוֹ עוֹסֵק. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, זֶה הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. מַאי מַשְׁמָעָהּ, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ’כִּי דְבַר ה’ בָּזָה’, זֶה הַמַּבְזֶה דִּבּוּר
45 שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, ’אָנֹכִי ה’ אֱלֹהֶיךָ’, ’לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים’ וְגוּ’. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, כָּל הַלּוֹמֵד תּוֹרָה וְאֵינוֹ חוֹזֵר
46 עָלֶיהָ, דּוֹמֶה לְאָדָם שֶׁזּוֹרֵעַ וְאֵינוֹ קוֹצֵר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל הַלּוֹמֵד תּוֹרָה וּמְשַׁכַּחְהָ, דּוֹמֶה לְאִשָּׁה שֶׁיּוֹלֶדֶת וְקוֹבֶרֶת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,

זמר בכל יום. היה מסדר למודך אע"פ שסדור בפיך כזמר והוא יגרום לך שתהא לעולם הבא בשמחה ובשירים: **נפש עמל עמלה לו.** מפני שעמל בתורה תורה עומלת לה: **כי אכף עליו פיהו.** מפני שהוא משים דברים בפיו תמיד כאוכף שעל החמור לישנא אחרינא זמר כלומר שעוסק בשירים ובזמירות תדיר תדיר נעשה זמר כך החוזר על התורה נעשה לו סדורה בפיו: **תורה עומלת לו.** שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה וכל כך למה מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה: **דרוש תקיף.** טרחנין כלומר כל הגופין לעמל נבראו: **טוביה לדוכי.** אשריו למי שזכה והיה עמלו וטרחו בתורה לשון אחר דרפתקי כיס ארוך שמשימין בו מעות כל הגופין נרתקין הם לקבל ולהכניס דברים אשריו למי שזכה ונעשה נרתק לתורה: **לומד תורה לפרקים.** ואינו לומד תדיר תדיר כמי שאין לו אשה ובועל פעמים זו פעמים זו: **שנאמר כי נעים כי תשמרם.** אימתי תשמרם בבטנך [בזמן] שיכונו יחדיו על שפתיך: **לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמנע.** בתמיה דבר שאינו צריך הוא וכן היה מלגלג ואומר שכתבו משה שלא לצורך ולקמיה מפרש דהיינו מגלה פנים בתורה: **וילך ראובן וגו'.** והיינו נמי שלא לצורך: **בחבלי השוא.** בחנם בלא שום הנאה היה חושב: **מלכותא בלא תגא.** שר גדול אלא שאינו מעוטר וכיון דחמנע היתה אחות מלך ודאי בת מלך היא: **מוטב שאחיה שפחה לאומה זו.** לבני אברהם יצחק (ויעקב) שהן יראי שמים ולא אהיה גברת לאומה אחרת ולכך נעשית פילגש לאליפז בן עשו שהיה מזרע יצחק: **לרחקה.** מתחת כנפי השכינה שהיה להם לגירה: **בימי קציר חטים.** לאחר שקצרו השדה שהכל רשאין ליכנס בתוך שדה חבריהן: **יבריחו.** כדמתרגמינן ולא איתפרש מאי היא: **סיגלי וסביסכי** [**וסבסוך**]. מינין אחרים סיגלי עיקרי עשבים והוא ממיני בשמים ואמהדות של אותן עשבים קרי סגלי (וסבסך) [וסבסוך]: נמי מין בשמים: **מעזיו.** תורה: **שלום שלום.** תרתי זימני אחד למעלה ואחד למטה: **פלטירין של מעלה ושלמטה.** כדכתיב לנטוע שמים וליסוד ארץ: **אשר עשו בחרן.** דמתרגמינן דשעבידו לאורייתא בחרן וקרי להו עשייה: **באילו עשאו.** לאותו דבר מצוה: **והלא אהרן חכם.** דכתיב (שמות ז) (ויאמר) אל אהרן קח מטך ונטה ידך: **מגלה פנים בתורה.** מעיז פנים כלפי עוסקי תורה מגלה פנים משתמע לן דחמיר מאפיקורוס דאפיקורוס היינו דאית ביה אפקירותא בעלמא: **אלא למ"ד מבזה תלמידי חכמים עצמן אפיקורוס הוי.** כ"ש דמבזה חברו בפני תלמידי חכמים לאו מגלה פנים הוא והשתא מאי ניהו מגלה פנים בתורה: **מנשה בן חזקיה.** שהיה דורש באגדות של דופי: **איבא דמתני לה אביפא.** דברייתא דקתני מכאן אמר רבי אלעזר וכו' המגלה פנים בתורה רב ור' חנינא וכו': **מאי אהני לן.** והם אינן יודעין שעולם מתקיים עליהם: **מגלה פנים בתורה הוא.** שכופר במה שכתוב בתורה: **אם לא בריתי יומם ולילה וגו'.** שמתנין לעולם ומקיימין [אותו] והוא אומר דלא מדבני מידי: **מחכא נמי שמעינן.** שהצדיקים מהנין לאחרים: לא

זַמֵּר בְּכָל יוֹם, זֶמֶר בְּכָל יוֹם. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֲבוּדִימִי, מַאי קְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר ׳נֶפֶשׁ עָמֵל עָמְלָה לּוֹ כִּי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ׳, הוּא עָמֵל בְּמָקוֹם זֶה, וְתוֹרָתוֹ עוֹמֶלֶת לוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם לָעָמָל נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי אָדָם לָעָמָל יוּלָּד׳. אֵינִי יוֹדֵעַ, אִם לַעֲמֹל פֶּה נִבְרָא, אִם לַעֲמֹל מִלְאכָה נִבְרָא. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳כִּי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ׳, הֲרֵי אוֹמֵר לַעֲמֹל פֶּה נִבְרָא. וַעֲדַיִין אֵינִי יוֹדֵעַ, אִם לַעֲמֹל תּוֹרָה, אִם לַעֲמֹל שִׂיחָה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ׳, הֲרֵי אוֹמֵר, לַעֲמֹל תּוֹרָה נִבְרָא. וְהֵיכִי דָּאְמַר רָבָא, כּוּלְּהוּ גּוּפֵי, דְּרוּפְתָּקֵי נִינְהוּ. טוֹבִיָּה לְדַוְכֵי, דְּהָוֵי דְּרוּפְתָּקֵי דָּאוֹרַיְיתָא. ׳וֹאת אִשָּׁה חֲסַר לֵב׳, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, זֶה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְפָרָקִים, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי נְעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ יִכּוֹנוּ יַחְדָּיו עַל שְׂפָתֶיךָ׳. תָּנוּ רַבָּנָן, ׳וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה, זֶה מְנַשֶּׁה בֶּן חִזְקִיָּה, שֶׁהָיָה לוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בְּהַגָּדוֹת שֶׁל דּוֹפִי. אָמַר, וְכִי לֹא הָיָה לוֹ לְמֹשֶׁה לִכְתּוֹב אֶלָּא ׳וְאַחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע׳, ׳וְתִמְנַע הָיְתָה פִּלֶגֶשׁ לְאֱלִיפַז׳, ׳וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר חִטִּים׳, אָמַר רָבָא בְּרַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַב, מִפָּאן לְצַדִּיקִים שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגָזֵל. ׳וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה׳, מַאי ׳דוּדָאִים׳? אָמַר רַב, ׳יַבְרוּחֵי׳. לוֹי אָמַר, ׳סִיגְלֵי׳. רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר, [סַבְסַכֵּי]. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, מֵשִׂים שָׁלוֹם בְּמִשְׁפָּחָיו שֶׁל מַעְלָה וּבְמִשְׁפָּחָיו שֶׁל מַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאִשִּׁים דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ׳. [רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר], אַף מֵגִין עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ׳. וְלֵוִי אָמַר, אַף מְקָרֵב אֶת הַגְּאוּלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אָתָּה׳. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵירוֹ תּוֹרָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ עֲשָׂאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן׳. רַבִּי [אֶלְעָזָר] אוֹמֵר, כְּאִילּוּ עֲשָׂאָן לִדְבָרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְשִׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם׳. רָבָא אָמַר, כְּאִילּוּ עֲשָׂאוֹ לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם׳, אַל תִּקְרֵי ׳אוֹתָם׳, אֶלָּא ׳אֹתָם׳. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, כָּל הַמְעַשֵּׂה אֶת חֲבֵירוֹ לִדְבַר מִצְוָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ עֲשָׂאָהּ: אַפִּיקוֹרוֹס: רַב וְרַבִּי חֲנִינָא, אָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, זֶה הַמְבַזֶּה תַּלְמִיד חָכָם. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמְרֵי, זֶה הַמְבַזֶּה חֲבֵירוֹ בִּפְנֵי תַּלְמִיד חָכָם. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר, הַמְבַזֶּה חֲבֵירוֹ בִּפְנֵי תַּלְמִיד חָכָם, ׳אַפִּיקוֹרוֹס׳ הָוֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר, מְבַזֶּה תַּלְמִיד חָכָם עַצְמוֹ, ׳אַפִּיקוֹרוֹס׳ הָוֵי. מְגַלֶּה פָּנִים בְּתוֹרָה, כְּגוֹן מַאי. כְּגוֹן, מְנַשֶּׁה בֶּן חִזְקִיָּה. וְאֵיפָא דְּמַתְנִי לָהּ אַסִּיפָא, מְגַלֶּה פָּנִים בְּתוֹרָה, רַב וְרַבִּי חֲנִינָא אָמְרֵי, זֶה הַמְבַזֶּה תַּלְמִיד חָכָם. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמְרֵי, זֶה הַמְבַזֶּה אֶת חֲבֵירוֹ בִּפְנֵי תַּלְמִיד חָכָם. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר, הַמְבַזֶּה חֲבֵירוֹ בִּפְנֵי תַּלְמִיד חָכָם, ׳אַפִּיקוֹרוֹס׳ הָוֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר, מְבַזֶּה חֲבֵירוֹ בִּפְנֵי תַּלְמִיד חָכָם עַצְמוֹ, ׳מְגַלֶּה פָּנִים בְּתוֹרָה׳ הָוֵי. מְבַזֶּה חֲבֵירוֹ בִּפְנֵי תַּלְמִיד חָכָם, ׳אַפִּיקוֹרוֹס׳ הָוֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר, ׳מְגַלֶּה פָּנִים בְּתוֹרָה׳ הָוֵי. ׳אַפִּיקוֹרוֹס׳, כְּגוֹן מַאן. אָמַר רַב יוֹסֵף, כְּגוֹן הָנֵי דְּאָמְרִי, ׳מַאי אֲהַנַאי לָן רַבָּנָן, לְדִידְהוּ קְרֵי, לְדִידְהוּ תָּנֵי׳. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, הַאי, מְגַלֶּה פָּנִים בְּתוֹרָה נַמִּי הוּא, דִּכְתִיב ׳אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי׳. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מַהֲכָא נַמִּי שְׁמַע מִינַּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְנִשְׁאתִי לְכֶל הַמָּקוֹם בָּעֲבוּרִם׳. אֶלָּא, כְּגוֹן דְּיָתִיב קַמֵּיהּ רַבֵּיהּ, וְנָפְלָה לֵיהּ שַׁמְעָתָא בְּדוּכְתָּא אַחֲרִיתִי, וְאָמַר ׳הָכִי אָמְרִינַן הָתָם׳, וְלֹא אָמַר ׳הָכִי אָמַר מַר׳. רָבָא אָמַר, כְּגוֹן הָנֵי דְּבֵי בְּנְיָמִין אָסְיָא. דְּאָמְרִי, מַאי אֲהַנַאי לָן רַבָּנָן מֵעוֹלָם.

לא

לא שרו לן עורבא. לא אמרו לנו שום חידוש שלא מצינו בתורה (דשרינן עורבא):
ודקא שרינא לכו עורבא. שהיתהר זה אינו מצוי בתורה אלא סופרים אמרוהו: כגון
דאמר רבנו רבנן. כאדם שאומר אותו ת"ח דלשון בזוי הוא זה שהיה לו לומר
רבותינו שבמקום פלוני ל"א כגון דאמר הני רבנן דבשהוא מספר שום דבר מרבנן
אומר הני ולשון גנאי הוא הני אבל הנהו
רבנן אינו גנאי: כי ממו מגלת אסתר. לתקן
לה מטפחת אמרי הא מגלת אסתר לא בעיא
מטפחת בלשון בעיא א"ל לרב יהודה
הא ודאי לא צריכא מטפחת בגון האחרות
ולשון גנאי הוא דהוה להו למימר לרבם
בלשון שאלה כך צריכה או אינה צריכה:
מעיין בית ה'. יצא והשקה את נחל שטים
(יואל ד): מגדים. דינטר"ס בלע"ז כל מיני
פירות מתוקים: יבכר. בכל חדש וחדש
יתבשלו בו פירות: בשמו. שאומר פלוני
ואינו אומר מורי רבי פלוני: א"ל החוא בבא
יישר וכן אמר רבי יוחנן. כדבריך ור' יוחנן
נמי הכי קאמר דאמרת מ"ר ולא גרסינן וכן
אמר רבי יוחנן יישר: כי האי גונא. מי מיחזי
כאפקרותא: אלא אי שמיע לך מידי הא
שמיע לך: ללגל עליו אותו תלמיד. אדרבי
יוחנן דהיינו אפקרותא: כדבר. אבן טובה
וכך שמה: שמשותיך. חלונות שהשמש זורח
בהם כמו (תהלים פד) שמש ומגן היינו שמש
ממש (ל"א) לאבני אקדח שהקב"ה חוקק
בבמקדח עד שחוקק בהם עשר ברום
עשרים: צילצלותא. עוף קטן: גל של עצמות.
שמת דאדם שמת נעשה גל של עצמות:
קומפיות. שתי קומות של אדם הראשון
כדאמרינן בחגיגה (דף יב.) שמיעטו הקב"ה
והעמידו על מאה אמה שנאמר ותשת עלי
כפך כף בגימטריא הכי הוי: בגנד היכל
ובותליו. שכך היה אורך כל ההיכל עם
הכותלים דכתיב (מלכים א ו) והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה
ארכו ורוחב מזרח ששים אמות ורוחב מערב ששים אמות ואמה אחת טרקסין הרי י"ג
אמות ואולם עשר אמה רוחב ורוחב האולם שש הרי כ"ט ומאחוריו האולם תא
אחד רחבו שש וכתלו ה' הרי מ' וס' אמה של אורך הבית הרי אמה והיאך יכולין
לכוף קומתן ולהיכנס בפתח שאין לו אלא רום
עשרים כדאמרת: אשר בנינו. כלומר בנים
שלנו יהיו לעתיד כאילנות גבוהין מגודלים:
ובנותינו. ובנות שלנו כזויות המחוטבות
לתבנית היכל כלומר כבותל הזהיכל
מחוטבות כמו (דברים כט) מחוטב עציך
לישנא אחרינא אהיכל דבית שני קאמר
דקים לן היכל ס' אורך ברום מאה הוא: לבי
דבי זיקא. לחלונות שהשמש והאור נכנסין
בהן אבל השערים גבוהים יותר: להתיר פה
של מטה. להתיר פה אלמים שיהו מדברים:
להתיר פה של מטה. רחם של העקרות
האוכלות מן העלין בפקדות: איתתר נמי
חזקיה וכו'. והיינו דך דלעיל לתרופה:
מראהו כלבנון. וכתיב לעיל מיניה שחורות
כעורב וסמיך ליה חבו ממתקים: ירויון מדשן
ביתך. אמר לי רבי דלעיל מינה מהאי קרא
מיירי עניינא דמרעיב את עצמו ואקאמר
ירויון מדשן ביתך שהקב"ה משביעו לעתיד:
מלא עומסו. מלא חופנו של הקב"ה טובה:
וכי אשאר לומר כן. היאך אדם יכול לקבל
מלא עומסו של הקב"ה והרי אין לו מקום
ליתן דכל העולם כולו אינו אלא כמזרת ועד
אגודל: באותן עולמות יתן לצדיק את
העומס: במדה שאדם מודד. אם מדד ונתן
דקה לעני מלא חפניו הקב"ה מודד בחפניו
ונותן לו: וכי אשאר לומר כן. שיהא הקב"ה
נותן לאדם מלא חפניו והלא אינו יכול
לסבול כל כך:

1 לֹא שָׁרוּ לָן עוֹרְבָא, וְלֹא אָמְרוּ לָן יוֹנָה. רָבָא, כִּי הֲוֹ
2 מַיְיתֵי טָרֵיפָתָא דְּבֵי בְּנְיָמִין קַמֵּיהּ, כִּי הֲוָה חֲזֵי בָּהּ
3 סַעֲמָא לְהֵיתְיָרָא, אָמַר לְהוּ, תֶּחֱזוּ דְּקָא טָעֲמָא לְאִיסּוּרָא, אָמַר לְהוּ,
4 עוֹרְבָא. כִּי הֲוָה חֲזֵי לָהּ טָעֲמָא לְאִיסּוּרָא, אָמַר לְהוּ,
5 תֶּחֱזוּ דְּקָא אֲסָרְנָא לְכוּ יוֹנָה. רַב פָּפָּא אָמַר, בְּגוֹן דְּאָמַר
6 'הָנֵי רַבָּנַן'. רַב פָּפָּא, אֵישְׁתְּלִי וְאָמַר 'בְּגוֹן הָנֵי רַבָּנַן',
7 וְאֵיתֵיב בְּתַעֲנִיתָא. לֵוִי בַּר שְׁמוּאֵל וְרַב הוּנָא בַּר חִיָּיא,
8 הֲווֹ קָא מְתַקְּנֵי מְטַפְּחוֹת סְפָרֵי דְּבֵי רַב יְהוּדָה, כִּי מְטוּ
9 מְגִילַּת אֶסְתֵּר, אָמְרִי 'הָא [מַגִּילַּת אֶסְתֵּר] לֹא בָּעֵי
10 מְטַפַּחַת'. אָמַר לְהוּ, כִּי הַאי גַּוְונָא נַמִּי, מִיחֲזֵי כִּי
11 אֲפִקְרוּתָא. רַב נַחְמָן אָמַר, זֶה הַקּוֹרֵא רַבּוֹ בְּשִׁמּוֹ,
12 דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מָה נֶאֶנְשׁוּ גִּיחֲזִי, מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא
13 לְרַבּוֹ בְּשִׁמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאמֶר גֵּחֲזִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ זֹאת
14 הָאִשָּׁה וְזֶה בְּנָהּ אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֱלִישָׁע'. יְתִיב רַבִּי יִרְמְיָה
15 קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק, וְיָתִיב וְקָאָמַר, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
16 הוּא לְהוֹצִיא נַחַל מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, וְעָלָיו כָּל מִינֵי
17 מְגָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְעַל הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל שְׂפָתוֹ מִזֶּה וּמִזֶּה
18 כָּל עֵץ מַאֲכָל, לֹא יִבּוֹל עָלֵהוּ, וְלֹא יִתֹּם פִּרְיוֹ, לְחָדָשָׁיו
19 יְבַכֵּר, כִּי מֵימָיו מִן הַמִּקְדָּשׁ [הֵמָּה] יוֹצְאִים, וְהָיָה פִרְיוֹ
20 לְמַאֲכָל וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה'. אָמַר לֵיהּ הָהוּא סָבָא, 'יָשָׁר.
21 וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, (יָשָׁר). אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי
22 זֵירָא, כִּי הַאי גַּוְונָא מֵיחֲזֵי אֲפִקְרוּתָא. אָמַר לֵיהּ, הָא
23 [הַאי] סַיּוּעֵי קָא מְסַיַּיע לְךָ]. אֶלָּא, אִי שְׁמִיעַ לָךְ, הָא

24 שְׁמִיעַ לָךְ. כִּי הָא דְּיָתִיב רַבִּי יוֹחָנָן וְקָא דָּרֵישׁ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָבִיא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁהֵן שִׁשִּׁים עַל שִׁשִּׁים
25 אַמּוֹת, וְחוֹקֵק בָּהֶם עֲשָׂר בְּרוּם עֲשָׂרִים וַעֲמָעִידָן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשִׂמְתִּי כִדְכוֹד שְׁמִשׁוֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְגוֹ'. לְגִלֵּל
26 עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, אָמַר, הַשְׁתָּא בְּבֵיעָתָא דְּצִילְצָלָא, לֹא מְשַׂבְּחִינַן. כּוּלֵי הַאי, מְשַׂבְּחִינַן. לֵימִים, הִפְלִיגָה סְפִינָתָן בַּיָּם, חִיְּונוּ לְמַלְאֲכֵי
27 הַשָּׁרֵת, דְּקָא מְנַסְּרֵי אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. אָמַר לְהוּ, הָנֵי לְמַאן. אָמְרִי, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַעֲמִידָן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם. כִּי יָצְקָה
28 אֲשֶׁפְתֵּיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן וְקָא דָּרֵישׁ, אָמַר לֵיהּ, רַבִּי, דְּרוֹשׁ, וּלְךָ נָאֶה לִדְרוֹשׁ. כְּשֶׁם שֶׁאָמַרְתָּ, כָּךְ רָאִיתִי. אָמַר לוֹ, רֵיקָה, אִם לֹא
29 רָאִיתָ לֹא הָאֱמַנְתָּ, מְלַגְלֵג עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים אַתָּה, יֶהֱבִי בֵּיהּ עֵינִיךְ וַעֲשׂוֹ גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת. מֵיתִיבִי, 'וְאוֹלַךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת', רַבִּי מֵאִיר
30 אוֹמֵר, מְאָתַיִם אַמָּה, כְּשִׁתֵּי קוֹמוֹת שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵאָה אַמָּה, כְּנֶגֶד הֵיכָל וְכוֹתָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲשֶׁר בָּנִינוּ כִּנְטִיעִים
31 מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְּזָוִיוֹת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל'. וְלִיתְנֵי רַבִּי יוֹחָנָן, לְבֵי דְּבֵי זִיקָא. קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְבֵי דְּבֵי זִיקָא. מַאי 'וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה'? רַבִּי יִצְחָק
32 בַּר אַבְּדִימִי וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר, לְהַתִּיר פֶּה שֶׁל מַעְלָה. וְחַד אָמַר, לְהַתִּיר פֶּה שֶׁל מַטָּה. אִיתְּמַר (נַמִּי), חִזְקִיָּה אָמַר, לְהַתִּיר פֶּה
33 אִילְּמִין. בַּר קַפָּרָא אָמַר, לְהַתִּיר פֶּה עֲקָרוֹת. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, 'לִתְרוּפָה' מַמָּשׁ. מַאי 'לִתְרוּפָה'? רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, לְתוֹאַר
34 פָּנִים שֶׁל בַּעֲלֵי הַפֶּה. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, כָּל הַמַּשְׁחִיר פָּנָיו עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַבְהִיק זִיוָו
35 לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים'. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בְּרַבִּי חֲנִילַאי, כָּל הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה,
36 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׂבִּיעוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'יְרְוִיוּן מִשְּׁמֶן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַּשְׁקֵם'. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
37 הוּא לְהֵיתֵן לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק 'מְלֹא עוֹמְסוֹ', שֶׁנֶּאֱמַר 'בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם יַעֲמֹס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה'. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר
38 כֵּן, וְהָלֹא כְּבָר נֶאֱמַר 'מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בְּזֶרֶת תִּכֵּן'. אָמַר לֵיהּ, מַאי מַעֲמָא לָא שְׁכִיחַת בְּאַגַּדְתָּא דְּאָמְרִי בְּמַעֲרָבָא מְשָׁמֵיהּ
39 דְּרַבָּא בַּר מָרִי, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהֵיתֵן לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק שֵׁשׁ מֵאוֹת וְעֲשָׂרָה עוֹלָמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרוֹתֵיהֶם
40 אֲמַלֵּא', 'יֵשׁ' בְּגִימַטְרִיָּא, תֵּשַׁע מֵאָה וְעֲשָׂרָה הֲוֵי. תָּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד, מוֹדְדִין לוֹ, דִּכְתִיב 'בְּסַאסְאָהּ בְּשַׁלְּחָהּ
41 תְּרִיבֶנָּה'. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, אָדָם נוֹתֵן מְלֹא עוֹמְסוֹ לָעֲנִי בָּעוֹלָם הַזֶּה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לוֹ מְלֹא עוֹמְסוֹ
42 לָעוֹלָם הַבָּא, וְהִכְתִיב 'שָׂמִים בְּגֶזֶר תִּכֵּן'. וְאֶתָּה, אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אֵיזוֹ הִיא מִדָּה מְרוּבָּה, מִדַּת טוֹבָה מְרוּבָּה אוֹ מִדַּת פּוּרְעָנוּת.

חֲיֵי אוֹמַר, מְדָה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמְּדַת פּוּרְעָנוּת. בְּמִדָּה טוֹבָה כְּתִיב ׳וְיִצְו שָׁחָקִים מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח, וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל׳. וּבְמִדַּת פּוּרְעָנוּת, הוּא אוֹמֵר ׳וַאֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ׳. בְּמִדַּת פּוּרְעָנוּת כְּתִיב ׳וְיִצָּאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר׳, וַהֲלֹא אָדָם מוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בָּאוּר בָּעוֹלָם הַזֶּה, מַיִד נִכְוֶה. אֶלָּא, מִכָּאן שֶׁנּוֹתֵן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֹּחַ בָּרָשָׁעִים לְקַבֵּל פּוּרְעָנוּתָם, קַדְּ נוֹתֵן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֹּחַ בַּצַּדִּיקִים לְקַבֵּל טוֹבָתָן: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף הַקּוֹרֵא בְּסִפְרֵים הַחִיצוֹנִים וְכוּ׳: תָּנָא, בְּסִפְרֵי צְדוֹקִים. רַב יוֹסֵף אָמַר, בְּסֵפֶר ׳בֶּן סִירָא׳ נָמֵי אָסוּר לְמֵיקְרֵי. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, מַאי טַעְמָא. אִילֵימָא, מִשּׁוּם דִּכְתַב [בֵּיהּ] ׳לָא תִינְוֹשׁ גּוֹלְדָנָא מֵאוּדְנֵיהּ דְּלָא לֵיזִיל מַשְׁבֵּיהּ לְחַבְלָא, אֶלָּא יָלֵי יָתֵיהּ בְּנוּרָא וְאֵיכוֹל בֵּיהּ תַּרְתֵּין גְּרִיצִים׳. אִי מִפְּשָׁטֵיהּ, בְּאוֹרַיְיתָא נָמֵי כְּתַב ׳לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ׳. אִי מִדְּרָשָׁא, אוֹרַח אַרְעָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּלֹא לֵיבְעוֹל שֶׁלֹּא בְּדַרְכָּהּ. וְאֶלָּא מִשּׁוּם דִּכְתִיב ׳בַּת לְאַבִיהָ מְטַמֵּאת שָׁוָא, מְפַאֲדָה לֹא יִישַׁן בַּלַּיְלָה׳. בְּקַטְנוּתָהּ, שֶׁמָּא תִּתְפַּתֶּה. בְּנַעֲרוּתָהּ, שֶׁמָּא תִּזְנֶה. תְּזְנֶה, בְּגָרָה, שֶׁמָּא לֹא תִינָשֵׂא. נִישֵׂאת, שֶׁמָּא לֹא יִהְיוּ לָהּ בָּנִים. הוֹלִידָה, שֶׁמָּא תַּעֲשֶׂה כְּשֶׁפִים. הָא, רַבָּנָן נָמֵי אָמְרוּהָ, ׳אִי אִפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא זְכָרִים וּבְלֹא נְקֵבוֹת, אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּנָיו זְכָרִים, אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁבָּנָיו נְקֵבוֹת׳. אֶלָּא, מִשּׁוּם דִּכְתִיב ׳לָא תַעֲיֵל דַּיָּוֵא בְּלָבָךְ׳, דְּגַבְרֵי גִּבְּרִין קָטֵל דַּיָּוֵא. הָא, שְׁלֹמֹה אָמְרָהּ ׳דְּאָנָה בְלֵב אִישׁ יְשֵׁחָנָּה׳. רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי אַסִּי, חַד אָמַר, ׳יְשִׁיחָנָּה מִדַּעְתּוֹ׳. וְחַד אָמַר, ׳יְשִׁיחָנָּה לַאֲחֵרִים׳. וְאֶלָּא, מִשּׁוּם דִּכְתִיב ׳מְנַע רַבִּים מִתּוֹךְ בֵּיתְךָ׳ וְלֹא הַכֹּל חֲבִיבִין אֶל בֵּיתְךָ. וְהָא, רַבִּי נַמֵּי אָמַרְהָ, דְּתַנְיָא, שבילות כמין מעבר: **בולי עלמא לא יבלי ליה**. בערמומותיה דמתוך שחשב כל ימיו בערמות הוא משים ידו לזקנו ומושך כאדם שמחשב עד שנקרחה ל"א גרסינן הכרתא מי שיש לו הייכר בזקנו שסעד בולי עלמא שלא סעדו אין יכולין להגיע לכחו ל"א גוורתא והוא לשון קרחה וכל הני דברי רוח ולכך אין קורין בו: **דרשינן**. בלומר אמרינן להו בפרקא ומשמעינן להו לבולי עלמא בגון כל הני אשה טובה כו' אשה רעה צרעת לבעלה מה תקנתו יגרשנה מביתו כך הלשון של ספר בן סירא אשה רעה מתנה רעה ל"ג: **כפליים**. מרוב הנאה חשובין ככפליים: **אל תט אצל בעלה**. למסוך עמו יין ושכר: **רבים היו פצעי רוכל**. כמה וכמה מכות מקבל רוכל המחזיר בעיר [ונושא] תבשיטי נשים ועסקו עמהם שפעמים שמוצאו בעלה עמה מתיחד עם אשתו ומכהו ופוצעו: **המרגילים לדבר עבירה**. ניאוף הרי הן כניצוץ מבעיר גחלת כשבים המבעיר את הפחם כך כל אשר להם כלה והולך: **גחלת**. אקרי פחם שאינו בוער כדאמרינן (ברכות דף נג:): גחלים עוממות. מ"ר: **בכלום**. דיירה של עופות: **רבים יהיו דורשי שלומך**. שתהא מתאהב עם הכל ואף על פי כן לא תגלה סודך לכולם אלא לאחד מני אלף: **מה ילדי יום**. מה אירע היום שמא למחר איננו שמת הוא היום: **ונמצא**. שמיצר על יום שאינו עתיד לראות והיינו עולם שאינו שלו שהוא מצטער עליו ודואג על חנם מיום המחרת שלא תבא עליו צרה: **כל ימי עני רעים ושוב לב משתה**. פסוק הוא במשלי (טו) **בשבל גנים** נגו. שעני הוא ואינו יכול להגביהו לפיכך ממטר גנים לגגו שיורד מטר הגנים הגבוהים לגגו ומולפים עליו הגשמים ואין לו מנוחה אפילו בלילות: **בסרום חרים ברמו**. שאין לו השגת יד לקנות כרם בשפלה בדמים יקרים וקונה לו באחד מן ההרים בזול וכל עפר שהוא מוציא לזבל (ולדייר) מוליך הרוח מן ההר לשאר כרמים שבעקבתא ונמצא העני נפסד: **בעלי תלמוד**. שקשה ללמוד מרוב קושיות וסוגיות שיש בו: **משנה**. נוחה ללמוד: **רבא אמר אביי**. דבעלי תלמוד נהנין מיגיעו שידעו להורות איסור והיתר אבל בעלי משנה שונה ואינו יודע מהו אומר דאין מורין הלכה מתוך משנה: **יסכן**. יתחמם:

רַבִּי אוֹמֵר, לְעוֹלָם לֹא יָרְבֶּה אָדָם רַעִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אִישׁ רַעִים לְהִתְרוֹעֵעַ׳. אֶלָּא, מִשּׁוּם דִּכְתִיב ׳וְלִדְקָן, קוֹרְטְמָן. עֲבְדָקָן, סַכְסְכָן. דִּנְפָח בְּכִסְיָה, לָא צָחֵי. אָמַר, בְּמֵאי אִיכּוֹל לַחְמָא, לְחַמָּא סַב מִינֵיהּ. מַאן דְּאִית לֵיהּ מַעֲבָרְתָּא בְּדִיקָנֵיהּ, כּוּלֵי עָלְמָא לָא יָכְלִי לֵיהּ'. אָמַר רַב יוֹסֵף, מִילֵּי מְעַלְיָיתָא דְּאִית בֵּיהּ, דְּרִשׁוּנִין לְהוּ. אִשָּׁה טוֹבָה, מַתָּנָה טוֹבָה, בְּחֵיק יְרֵא אֱלֹהִים תִּנָּתֵן. אִשָּׁה רָעָה, צָרַעַת לְבַעְלָהּ. מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ, יְגָרְשֶׁנָּה מִבֵּיתוֹ וְיִתְרַפֵּא מִצָּרַעְתּוֹ. אִשָּׁה יָפָה, אַשְׁרֵי בַּעֲלָהּ, מִסְפַּר יָמָיו כְּפָלִים. הָעֲלֵם עֵינֶיךָ מֵאֵשֶׁת חֵן, פֶּן תִּלְכֹּד בְּמִצְוֹדָתָהּ. אַל תֵּט אֵצֶל בַּעֲלָהּ לִמְסוֹךְ עִמּוֹ יַיִן וְשֵׁכָר, כִּי בְתוֹאַר אִשָּׁה יָפָה רַבִּים הוֹשְׁחָתוּ וַעֲצוּמִים כָּל הֲרוּגֶיהָ. רַבִּים הָיוּ פִּצְעֵי רוֹכֵל, הַמְרַגִּילִים לְדָבָר עֲרָוָה, כְּנִיצוֹץ מַבְעִיר גַּחֶלֶת. כְּכֹלוּב מָלֵא עוֹף, כֵּן בָּתֵּיהֶם מְלֵאִים מִרְמָה, מִנַּע רַבִּים מִתּוֹךְ בֵּיתְךָ, וְלֹא הַכֹּל חֲבִיבִין בֵּיתְךָ. רַבִּים יִהְיוּ דוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמֶךָ, גַּלֵּה סוֹדְךָ לְאֶחָד מֵאָלֶף. ׳מְשׁוֹכֶבֶת חֵיקֶךָ שְׁמוֹר פִּתְחֵי פִיךָ׳, אַל תְּצַר צָרַת מָחָר, כִּי לֹא תֵּדַע מַה יֵּלֶד יוֹם, שֶׁמָּא לְמָחָר אֵינֶנּוּ, וְנִמְצָא מִצְטַעֵר עַל עוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. ׳כָּל יְמֵי עָנְיִ רָעִים׳, בֶּן סִירָא אוֹמֵר, אַף לֵילוֹת, בְּשֶׁכָּל גַּנִּים גַּגּוֹ, וּבְמֵרוֹם חֲרִים בְּרָמוֹ, מִמְטַר גַּנִּים לְגַגּוֹ וּמַעֲפַר בְּרָמוֹ לְכַרְמִים. [סִימָן זַיִר"א, רָבָ"א, מְשָׁרְשָׁ"א, חֲנִינָ"א, טוּבִי"ה, יַנַּא"י, יָפָ"ה , יוֹחָנָ"ן, מְרַחֵ"ם, יְהוֹשָׁ"ע, מְקַצ"ר]. אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב ׳כָּל יְמֵי עָנְיִ רָעִים׳, אִלּוּ בַּעֲלֵי תַלְמוּד. ׳וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד׳, אִלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. רָבָא אָמַר, אִיפְּכָא. וְהֵיינוּ דְּאָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא, מַאי דִּכְתִיב ׳מַסֵּיעַ אֲבָנִים יְעַצֵּב בָּהֶם׳, אִלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. ׳וּבוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֵן בָּם׳ אִלּוּ בַּעֲלֵי תַלְמוּד. רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר, ׳כָּל יְמֵי עָנְיִ רָעִים׳, זֶה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה רָעָה. ׳וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד׳, זֶה שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה טוֹבָה. רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר, ׳כָּל יְמֵי עָנְיִ רָעִים׳, זֶה אִסְטְנִיס. ׳וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד׳, זֶה שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה טוֹבָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, ׳כָּל יְמֵי עָנְיִ רָעִים׳, זֶה רַחֲמָנִי. ׳וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד׳ זֶה אַכְזָרִי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, ׳כָּל יְמֵי עָנְיִ רָעִים׳, זֶה

רש"י

שדעתו קצרה. משים ללבו כל דאגות חבירו ודואג על כל מה שעתיד לבא עליו:
רחבה. ואינו משים ללבו דאגה כל כך ל"א דעתו קצרה רגזן: **והא איכא שבתות וימים טובים.** שאין לך עני בישראל שאין לו מעדנים: **שנוי וסת.** משנה וסת ואוכל יותר שאינו רגיל לאכול היינו תחילת חולי מעיים לפיכך אפילו שבתות ויו"ט רעים ולוחשין על נחשים ועל עקרבים בשבת. בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום צידה: **כלי על העין.** שכן דרך ליתן כלי מתכות על העין כדי לקרר העין. א"נ כגון שעושין לאדם שחש בעינו מקיפים עינו בטבעת: **כלי חנימל.** כגון מפתח סכין וטבעת: **בדבר שדים.** שכן עושין כשאובדין שום דבר שואלין במעשה שדים והם מגדים להם ואסור לעשות בשבת משום ממצוא חפצך (ישעיה נח): **אף בחול אסור.** לשאול בשדים כדמפרש לקמן משום סכנה: **כי הא דרב יצחק.** היה שואל במעשה שדים ובקש השד להזיקו ונעשה לו נס ובלעו הארז: **כך ממשמש.** הוי שנוי דבחול דרך למשמש ואח"כ לסוך: **שרי שמן.** יש מעשה שדים ששואלין על ידי שמן וקרי להו שרי שמן והיינו שרי בוהן ויש ששואלין בשפופרת של ביצה וקרי להו שרי ביצים: **אלא שמבזבז.** לכך נמנעו מלשאול בהן: **לוחשים על שמן שכבלי.** אותן העושין מעשה שדים דרכן ללחוש על שמן שבבלי ואין דרכן ללחוש על שמן שביד שאינו מועיל לפיכך אדם יכול לסוך על ידו משמן שביד ואין לחוש שמא נעשה בו מעשה שדים ואין בו סכנת חשד: **שף.** סך שמן בפנינו: **צמחין.** אבעבועות מלנ"ץ: **זיקא דחמת.** רוח של אותו שד ששמו חמת אני רואה בפניך שאחוזך: **חמה עזה יש בעולם.** על עצמו היה אומר שכעס עליו המקום והכבידה חוליו: **שבל זמן שהייתי רואה את רבי שאין יינו מחמיץ וכו'.** כלומר שהיתה הצלחה בכל מעשיו: **אמרתי קבל רבי את עולמו.** כל שכרו: **ראוה רבי בצער.** ושכרו משתמר להבא לכך אני שמח: **מדביש.** מתקלקל ונעשה צלול מחמת חמימות: **כלום חסרתי.** שאתה אומר אני סובל ענוגות: **שנגלגל חמה בעולם הזה.** ולא לעתיד שמאורות מתחדשות: **חביבין יסורין.** שמכפרין עליך:

רש"י

1 שֶׁדַּעְתּוֹ קְצָרָה. וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָמִיד, זֶה שֶׁדַּעְתּוֹ
2 רְחָבָה. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל יְמֵי עָנְיִי רָעִים,
3 וְהָאֵיכָא שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. כִּדְשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר
4 שְׁמוּאֵל, שִׁינּוּי וֶסֶת, תְּחִלַּת חוֹלִי מְעַיִים. תָּנוּ רַבָּנָן,
5 הַקּוֹרֵא פָּסוּק שֶׁל שִׁיר הַשִּׁירִים, וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּמִין זֶמֶר,
6 וְהַקּוֹרֵא פָּסוּק בְּבֵית מִשְׁתֵּאוֹת בְּלֹא זִמְנוֹ, מֵבִיא רָעָה
7 לָעוֹלָם. מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה חוֹגֶרֶת שַׂק, וְעוֹמֶדֶת לִפְנֵי
8 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאוֹמֶרֶת לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם,
9 עֲשָׂאוּנִי כְּנֵיךָ כְּכִנּוֹר שֶׁמְּנַגְּנִין בּוֹ לַצִּים. אָמַר לָהּ, בִּתִּי,
10 בְּשָׁעָה שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, בְּמָה יִתְעַסְּקוּ. אֶמְרָה לְפָנָיו,
11 רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם בַּעֲלֵי מִקְרָא הֵן, יַעַסְקוּ בְּתוֹרָה
12 וּבְנְבִיאִים וּבְכְתוּבִים. אִם בַּעֲלֵי מִשְׁנָה הֵן, יַעַסְקוּ
13 בַּמִּשְׁנָה, בַּהֲלָכוֹת וּבְהַגָּדוֹת. וְאִם בַּעֲלֵי תַלְמוּד הֵן,
14 יַעַסְקוּ בְּהִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, בְּהִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת,
15 בְּהִלְכוֹת חָג בְּחָג. הֵעִיד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מִשּׁוּם
16 רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲנַנְיָא, כָּל הַקּוֹרֵא פָּסוּק בְּזִמְנוֹ, מֵבִיא
17 טוֹבָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב': וְהַלּוֹחֵשׁ
18 עַל הַמַּכָּה וְכוּ': אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּבְרוֹקֵק בָּהּ, לְפִי שֵׁאֵין
19 מַזִּיקִין שֵׁם שָׁמַיִם עַל הָרְקִיקָה. אִיתְּמַר, רַב אָמַר,
20 אֲפִילּוּ 'בֶּגַע צָרָעַת'. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אֲפִילּוּ 'וַיִּקְרָא אֶל
21 מֹשֶׁה'. תָּנוּ רַבָּנָן, סָכִין וּמְמַשְׁמְשִׁין בִּכְנֵי מְעַיִים בְּשַׁבָּת,
22 וְלוֹחֲשִׁין לְחִישַׁת נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים בְּשַׁבָּת, וּמְעַבְּדִירִין כְּלִי
23 עַל גַּב הָעַיִן בְּשַׁבָּת. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בְּמָה

24 דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּכְלִי הַנִּיטָּל. אֲבָל בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ נִיטָּל, אָסוּר. וְאֵין שׁוֹאֲלִין בִּדְבַר שֵׁדִים בְּשַׁבָּת,
25 רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף בַּחוֹל אָסוּר. אָמַר רַב הוּנָא, (אין) הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וְאַף רַבִּי יוֹסֵי לֹא אֲמָרָהּ, אֶלָּא מִשּׁוּם סַכָּנָה. כִּי הָא דְּרַב
26 יִצְחָק בַּר יוֹסֵף, דְּאִיבְּלַע בְּאַרְיָא, וְאִתְעֲבִיד לֵיהּ נִיסָּא, פָּקַע אַרְיָא וּפְלִיטָה. תָּנוּ רַבָּנָן, סָכִין וּמְמַשְׁמְשִׁין בִּכְנֵי מְעַיִים בְּשַׁבָּת, וּבִכְלִבָּה שֶׁלֹּא
27 עָשָׂה כְּדַרְכָּהּ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחוֹל. הֵיכִי עָבֵיד, רַבִּי חָמָא בַּרְבִּי חֲנִינָא אָמַר, סָךְ וְאַחַר כָּךְ מְמַשְׁמֵשׁ. רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר, סָךְ וּמְמַשְׁמֵשׁ בְּבֵת
28 אֶחָת. תָּנוּ רַבָּנָן, שָׁרֵי שֶׁמֶן וְשָׁרֵי בֵּיצִים, מוּתָּרִין לִשְׁאוֹל בָּהֶן, אֲבָל אֵין מְפַזְּרִין אֶת שְׁמָן שֶׁבַּכְּלִי. לוֹחֲשִׁין עַל שֶׁמֶן שֶׁבַּכְּלִי, וְאֵין לוֹחֲשִׁין עַל שֶׁמֶן שֶׁבַּיָּד.
29 לְפִיכָךְ, סָכִין מִשֶּׁמֶן שֶׁבַּיָּד, וְאֵין סָכִין מִשֶּׁמֶן שֶׁבַּכְּלִי. רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מָרְתָא, אִיקְלַע לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא. אֲיָיתִי לֵיהּ מִישְׁחָא
30 בְּמָנָא, שָׁף, נְפַק לֵיהּ צִימְחֵי בְּאַפַּיְיהוּ. נְפַק לְשׁוּק, חֲזִיתֵיהּ הַהִיא אִיתְּתָא. אָמְרָה, זִיקָא דְּחֵמַת קָא חָזֵינָא הָכָא, עֲבַדָא לֵיהּ מִלְּתָא, וְאִיתְּפַי.
31 אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרִבָּה בַּר מָרִי, כְּתִיב 'כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ', וְכִי מֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׂם,
32 רְפוּאָה לָמָּה? אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִקַּרְא זֶה, מְעַצְמוֹ נִדְרָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר 'יַיאמַר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, אִם תִּשְׁמַע,
33 לֹא אָשִׂים. וְאִם לֹא תִּשְׁמַע, אָשִׂים. אַף עַל פִּי כֵן, 'כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ'. אָמַר רָבָה בַּר בַּר חָנָה, כְּשֶׁהָלַךְ רַבִּי אֶלְעָזָר, נִכְנְסוּ תַּלְמִידָיו
34 לְבַקְּרוֹ. אָמַר לָהֶן, חֲמָה עַזָּה יֵשׁ בָּעוֹלָם. הִתְחִילוּ הֵן בּוֹכִין, וְרַבִּי עֲקִיבָא מְשַׂחֵק. אָמְרוּ לוֹ, לָמָּה אַתָּה מְשַׂחֵק. אָמַר לָהֶן, וְכִי מִפְּנֵי מָה
35 אַתֶּם בּוֹכִים. אָמְרוּ לוֹ, אֶפְשָׁר סֵפֶר תּוֹרָה שָׁרוּי בְּצַעַר וְלֹא נִבְהָל. אָמַר לָהֶן, לְכָךְ אֲנִי מְשַׂחֵק, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֲנִי רוֹאֶה רַבִּי שֶׁאֵין יֵינוֹ
36 מַחְמִיץ, וְאֵין פִּשְׁתָּנוֹ לוֹקֶה, וְאֵין שִׁמְנוֹ מַבְאִישׁ, וְאֵין דִּיבְשָׁנוֹ מַדְבִּישׁ, אָמַרְתִּי שֶׁמָּא חַס וְשָׁלוֹם קִיבֵּל רַבִּי עוֹלָמוֹ. וְעַכְשָׁיו שֶׁאֲנִי רוֹאֶה
37 רַבִּי בְּצַעַר, אֲנִי שָׂמֵחַ. אָמַר לוֹ, עֲקִיבָא, כְּלוּם חִסַּרְתִּי מִן הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. אָמַר לוֹ, לִימַּדְתָּנוּ רַבֵּינוּ 'כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
38 טוֹב וְלֹא יֶחֱטָא'. תָּנוּ רַבָּנָן, כְּשֶׁחָלָה רַבִּי אֶלְעָזָר, נִכְנְסוּ אַרְבָּעָה זְקֵנִים לְבַקְּרוֹ, רַבִּי טַרְפוֹן, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי
39 עֲקִיבָא. נַעֲנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר, טוֹב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל מִטִּיפָּה שֶׁל גְּשָׁמִים, שֶׁטִּיפָּה שֶׁל גְּשָׁמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבִּי בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם
40 הַבָּא. נַעֲנָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר, טוֹב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִגַּלְגַּל חַמָּה. שֶׁגַּלְגַּל חַמָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבִּי בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. נַעֲנָה
41 רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְאָמַר, טוֹב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵאָב וְאֵם, שֶׁאָב וְאֵם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבִּי בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. נַעֲנָה רַבִּי
42 עֲקִיבָא וְאָמַר, חֲבִיבִין יִסּוּרִין. אָמַר לָהֶם, סַמְכוּנִי וְאַשְׁמַעֲה דִּבְרֵי עֲקִיבָא תַּלְמִידִי, שֶׁאָמַר חֲבִיבִין יִסּוּרִין. אָמַר לוֹ, עֲקִיבָא, זוֹ מִנַּיִן לְךָ.
43 אָמַר, מִמָּקוֹם אֲנִי דּוֹרֵשׁ, שֶׁבֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְּמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַיִם [וְגוֹ'], וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי ה' כְּתִיכ

גם

גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה. היינו תלמידי חזקיה כדקיימא
לן בהשותפין בבבא בתרא (דף טו.). חזקיה וסיעתו כתבו משלי מכלל דחזקיה היה
מלמד לכל ובדאמרן (לעיל דף צד.). נעץ חרב על פתח בית המדרש וכל שכן
שלמנשה בנו לימד: מכל תורה שטרח בו. ללמדו: שכאו בעלילה. שלא באו
לבקש לפני הקב"ה בתפלה אלא באו
בעלילה שאמרו דברים של נצחון שאין
להם תשובה: חברכה אחת היא. וכי אין לך
ברכה יותר תשובה ניצחת השיבו ועלתה
לו: מנשה. בא בעלילה שלא להתפלל
למקום אלא לבסוף אם לא תושיעני מה
הועיל לי שקראתי לך יותר משאר אלהות
והיינו דכתיב ויכבע לפני (ה') אלהי אבותיו
מכלל דעד השתא לפני אלוהות אחרים
נכנע: תנא. כי אמרינן דהוגה את השם
באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא בגבולין
אבל במקדש לא שהרי בשם היו מברכין:
ובלשון עגה. אפילו במקדש לא לשון עגה
לעז שאינו הוגה באותיותיו בלשון הקדש
שלנו אלא שאר לועזין עגה לשון בלעני
שפה (ישעיה כח) מ"ר ל"א עגה לשון עוגה
מקום שיש בו חבורת בני אדם שמדברין
דברי חול גבולין קרי חוץ למקדש ואסור
לפרש שם בן ארבעים ושתים בלשון עגה
חוץ למקדש ואי עבד אין לו חלק אבל
בלשון קדש אינו נענש כל כך ובמקדש
הואיל ונהגו להזכיר פירושו אינו נענש:
שריבץ עם. שריבץ את ישראל והשפילם:
עשה מריבה בעם. הריבם אלו עם אלו
בעסק עבודה זרה זה עובד וזה מוחה בידו
ובאו לידי מחלוקת: שניבט ולא ראה. היה
סבור להביט יפה ולעמוד על דבר עיקר ולא
ראה שטעה דאמרינן לקמן ראה אש
יוצאה מאמתו וכו': נתמכמך בבניו. של
מצרים שנתנוהו בבניו במקום לבנה
כדמפרש באגדה שאמר לו משה להקב"ה
אתה הרעות לעם הזה שעכשיו אם אין להם
לבנים מישימין בניהם של ישראל בבניו אמר
לו הקב"ה קוצים הם מכלין שגלוי לפני אילו
הם חיים היו רשעים (גמורים) ואם תרציה
תנסה והרציא אחד מהן הלך והרציא את
מיכה. ל"א נתמכמך עסק בבניו עד שנעשה
מך כדאמרינן (סוטה דף יא.) כל העוסק

1 גַּם אֵלֶּה מְשָׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי חִזְקִיָּה מֶלֶךְ
2 יְהוּדָה, וְכִי חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לִימֵּד
3 תּוֹרָה וְלִמְנַשֶּׁה בְּנוֹ לֹא לִימֵּד תּוֹרָה? אֶלָּא, מִכָּל טוֹרַח
4 שֶׁטָּרַח בּוֹ, וּמִכָּל עָמָל שֶׁעָמַל בּוֹ, לֹא הָעֱלָהוּ לְמַטְבֵּא
5 אֶלָּא יְסוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מְנַשֶּׁה וְאֶל עַמּוֹ וְלֹא
6 הִקְשִׁיבוּ, וַיָּבֵא ה' עֲלֵיהֶם אֶת שָׂרֵי הַצָּבָא אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ
7 אַשּׁוּר וַיִּלְכְּדוּ אֶת מְנַשֶּׁה בַּחוֹחִים וַיַּאַסְרוּהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם
8 וַיּוֹלִיכֻהוּ בָּבֶלָה', וּכְתִיב 'וּכְהָצֵר לוֹ חִילָה אֶת פְּנֵי ה'
9 אֱלֹהָיו וַיִּכָּנַע מְאֹד מִלִּפְנֵי (ה') אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו, וַיִּתְפַּלֵּל
10 אֵלָיו וַיֵּעָתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ, וַיְשִׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלַיִם
11 לְמַלְכוּתוֹ וַיֵּדַע מְנַשֶּׁה כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים, הָא לָמַדְתָּ
12 שֶׁחֲבִיבִין יִסּוּרִין. תָּנוּ רַבָּנָן, שִׁלְשָׁה בָּאוּ בָעֲלִילָה. אֵלּוּ
13 הֵן, קַיִן, עֵשָׂו וּמְנַשֶּׁה. קַיִן, דִּכְתִיב 'גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא'.
14 אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם גָּדוֹל עֲוֹנִי מִשֶּׁשִׁים
15 רִיבּוֹא שֶׁעָתִידִין לַחֲטוֹא לְפָנֶיךָ וְאַתָּה סוֹלֵחַ לָהֶם. עֵשָׂו,
16 דִּכְתִיב 'הֲבָרָכָה אַחַת הִיא לְךָ אָבִי'. מְנַשֶּׁה, בְּתְחִלָּה
17 קָרָא לֵאלֹהוּת הַרְבֵּה, וְלַבְּסוֹף קָרָא לֵאלֹהֵי אֲבוֹתָיו:
18 אֲבָא שָׁאוּל אוֹמֵר, אַף הַחוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו
19 וְכוּ': תָּנָא, וּבְגִבּוֹלִין וּבְלָשׁוֹן עֶגֶה: שְׁלֹשָׁה מְלָכִים
20 וְאַרְבָּעָה הֶדְיוֹטוֹת וְכוּ': תָּנוּ רַבָּנָן, 'עֵרְבָעִם, שְׁרִיבָע עָם.
21 דָּבָר אַחֵר, 'עֵרְבָעִם' שֶׁעָשָׂה מְרִיבָה בָּעָם. דָּבָר אַחֵר,
22 'עֵרְבָעִם', שֶׁעָשָׂה מְרִיבָה בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם,
23 'בֶּן נְבָט', בֶּן שֶׁנִּבֵּט וְלֹא רָאָה. תָּנָא, הוּא 'נְבָט', הוּא
24 'מִיכָה', הוּא 'שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי', 'נְבָט', שֶׁנִּבֵּט וְלֹא רָאָה.
25 'מִיכָה' שֶׁמִּתְמַכְמֵךְ בְּבָנָיו, וּמַה שְׁמוֹ, שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי
26 שְׁמוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה נִיבְּטוּ וְלֹא רָאוּ. וְאֵלּוּ הֵן, נְבָט,
27 וַאֲחִיתֹפֶל, וְאִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה. נְבָט, רָאָה אֵשׁ שֶׁיָּצְאת
28 מֵאֲמָתוֹ. הוּא סָבַר, אִיהוּ מָלַיִךְ. וְלֹא הִיא, עֵרְבָעִם הוּא
29 דִּנְפַק מִינֵיהּ. אֲחִיתֹפֶל, רָאָה צַרְעַת שֶׁנִּרְחָה לוֹ עַל
30 אֲמָתוֹ. הוּא סָבַר, אִיהוּ מָלֵךְ. וְלֹא הִיא, בַּת שֶׁבַע בִּתּוֹ

בנניו מתמכמך: הוא סבר איהו מליך. ולכן נתאמץ שבע בן בכרי וקבץ כל ישראל
אליו והיה רוצה למלוך כדדכתיב במקרא: איהו מליך. ולכך נעשה יועץ לאבשלום
כדי שתשוב המלוכה מדוד לאבשלום ובין כך ובין כך יתגלגל הדבר ותשוב אליה:
על מי מריבה. שבעון שאמר שמעו נא המורים נענש ולא נכנס לארץ ישראל:
ומנא לן דלא אתי. ירבעם לעלמא דאתי
והכי נמי מפרש לקמן בכלהו שלשה מלכים
וארבעה הדיוטות: הוכיח את שלמה.
כדמפרש ואזיל דאמר דוד אביך וכו': ומפני
מה נענש שהוכיחו רבים. לביישו: פריץ
פרצות בחומת כדי שיעלו. (וירדו) [וכנסו]
בריות: ואתה גדרת אותם כדי לעשות
אנגריא. כדי שיכנסו בשערים לידע מי נכנס
כדי לגבות מס לבת פרעה מ"ר ל"א שסגר
השערים ועשה מגדל לבת פרעה על אחד
מן השערים וכולם עוברים דרך שם כדי
שיהיו מצויין עמה לכבדה ולעבדה כל
עבודת בית המלך קרי אנגריא ל"א שהיה
רגיל שלמה לסגור דלתות העזרה ומצניע
מפתחות בידו ודרכו של מלך לישן ג' שעות
ביום וישראל עומדין על העזרה עד שיעמוד
המלך ואמר לו ירבעם אתה רוצה שיתנו לך
אנגריא לבת פרעה אשתך שתתן להם
מפתחות: (בית) [את] הסלוא. אחת מן
הפרצות גדר ומלאו לכותל החומה ובנה
שם מגדל לבת פרעה ולאנשים שעובדין לה
לעיל מהאי קרא כתיב וירם יד במלך כלומר
קם בדברים כנגד המלך ומרד בו: שחלץ
תפיליו בפניו. שהיה לו לפנות לצד אחר
מפני אימת מלכותו ולחלוץ שלא בפניו ל"א
חולץ תפילין בפניו לבא להתריס כנגדו
בחזקה: חלץ תפילין. אין נכון להיות בגלוי
ראש לפני המלך (והוא התחיל במרד בכך
להראות ולומר לו שאינו נוהג במלוך): נמוכי
ראין ישיבה. הלכה למשה מסיני ולא מקרא:
שהושיב רשע אצל צדיק. ואומר להם
להעמיד להם צלם אחד בבית אל ואחד בדן
הסכימו עמו: אשר לו רשע לצדיק. סלקא
דעתך גברא בירבעם פלח לעבודה זרה
אלא לנסיונהו בעי אם דעתנו שלם עמו
נתרצה בדבר וכך היה מטעה רשע לצדיק
עד שהיו כולן חתומים שהן היו רוצים ושוב
לא היו יכולים לחזור בהן:
ואף

31 הוּא דִּנְפַק מִינֵּהּ שְׁלֹמֹה. אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב 'הַמָּה מֵי מְרִיבָה, הַמָּה שָׁרְאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה,
32 וְטָעוּ. רָאוּ שְׁמוּשְׁעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמַיִם הוּא לוֹקֶה, אָמְרוּ 'כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ'. וְהֵן לֹא יָדְעוּ, שֶׁעָלָ עָסְקֵי מֵי מְרִיבָה לוֹקֶה.
33 וּמְנָא לָן דְּלָא אָתֵי לָעָלְמָא דְּאָתֵי, דִּכְתִיב 'יְהִי בְּדָבָר הַזֶּה לְחַטָּאת בֵּית יָרָבְעָם וּלְהַכְחִיד וּלְהַשְׁמִיד מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה', 'לְהַכְחִיד' בָּעוֹלָם
34 הַזֶּה, 'וּלְהַשְׁמִיד' לָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מָה זָכָה יָרָבְעָם לְמַלְכוּת, מִפְּנֵי שֶׁהוֹכִיחַ אֶת שְׁלֹמֹה. וּמִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוֹכִיחוֹ
35 בָּרַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר 'זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הֵרִים יָד בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת הַמִּלּוֹא סָגַר אֶת פֶּרֶץ עִיר דָּוִד אָבִיו'. אָמַר לוֹ, דָּוִד אָבִיךָ פָּרַץ פְּרָצוֹת
36 בַּחוֹמָה בְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל, וְאַתָּה גָּדַרְתָּ אוֹתָם בְּדֵי לַעֲשׂוֹת אִנְגַּרְיָא לְבַת פַּרְעֹה. וּמַאי 'זֶה אֲשֶׁר הֵרִים יָד בַּמֶּלֶךְ', אָמַר רַב נַחְמָן,
37 שֶׁחָלַץ תְּפִילָיו בְּפָנָיו. אָמַר רַב נַחְמָן, נִפּוֹשׁ הָרוּחַ שֶׁהָיָה בּוֹ בִּירָבְעָם, מִדְּרָשׁוֹ? מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאמֶר יָרָבְעָם בִּלְבּוֹ עַתָּה תָּשׁוּב
38 הַמַּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד, אִם יַעֲלֶה הָעָם הַזֶּה לַעֲשׂוֹת זְבָחִים בְּבֵית ה' בִּירוּשָׁלַיִם וְשָׁב לֵב הָעָם הַזֶּה אֶל אֲדוֹנֵיהֶם אֶל רְחַבְעָם מֶלֶךְ יְהוּדָה
39 וַהֲרָגוּנִי וְשָׁבוּ אֶל רְחַבְעָם מֶלֶךְ יְהוּדָה', אָמַר, גְּמִירִי, דְּאֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית יְהוּדָה בִּלְבָד. כֵּיוָן דַּחֲזוֹ לֵיהּ לְרְחַבְעָם דְּיָתְבִי,
40 וַאֲנָא קָאֵימְנָא. סָבְרִי, הָא מַלְכָּא וְהָא עַבְדָּא. וְאִי יָתְבִינָא, מוֹרֵד בְּמַלְכוּת הַוַּאי וְקָטְלִין לִי, וְאָזְלוּ בְּתְרֵיהּ. מִיָּד 'וַיִּוָּעֵץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֶגְלֵי
41 זָהָב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַב לָכֶם מֵעֲלוֹת יְרוּשָׁלַיִם הִנֵּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, וַיָּשֶׂם אֶת הָאֶחָד בְּבֵית אֵל וְאֶת הָאֶחָד
42 נָתַן בְּדָן'. מַאי 'וַיִּוָּעֵץ', אָמַר רַב יְהוּדָה, שֶׁהוֹשִׁיב רָשָׁע אֵצֶל צַדִּיק. אָמַר לְהוּ, חֲתֵמִיתוּ עַל כָּל דְּעֲבִידְנָא. אָמְרוּ לֵיהּ, הֵין. אָמַר לְהוּ, מַלְכָּא
43 בָּעֵינָא לְמֵימַר לֵיהּ, הֵין. כָּל דְּאֵמֵינָא לְכוּ בְּעִידְנָא? אָמְרוּ לֵיהּ, הֵין. אַפִּילּוּ לְמִפְלַח לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? אָמַר לֵיהּ צַדִּיק, חַס וְשָׁלוֹם.
44 אָמַר לֵיהּ רָשָׁע לַצַּדִּיק, סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּנְבָרֵא בִּירָבְעָם, פָּלַח לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אֶלָּא, לְמִנַּסְיֵנֵיהּ הוּא דְּקָא בָּעֵי, אִי קַבְּלִיתּ לְמֵימְרֵיהּ.
ואף

רש"י

ואף אחיה השילוני טעה בדבר. דסבר לנסויינהו אתי וחתם באותו מעשה: שנאמר ויאמר ה' אל יהוא וגו' לעשות הישר וכתיב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה'. ואמרינן מאי גרמא ליה ואמר רבא חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה מכלל דהוא טעה: ושחטה שטים העמיקו. שטים עובדי עבודה זרה על שם ששטים אחריה לשחוט לעבודה זרה: העמיקו. והחמירו שאמרו שכל מי שעולה לרגל ידקר בחרב כדי שילבו וישחטו לפני העגלים: ואני מוסר לכולם. כלומר אנכי לא חשתי כל כך לכבוד עצמי לומר כל מי שאינו עולה לרגל ידקר בחרב כמו שחשו הם לכבוד עבודה זרה אלא יסורין בעלמא יסרתים כלומר דעבר בעשה ל"א שטים כלומר שטיות שלהם שסרו מאחרי העמיקו עד שחיטה שחייבו מיתה כל מי שעולה לרגל ומניח את העגלים. ושחטה לשון שחיטה: מזומנת לפורענות. ששם נחלקה מלכות ישראל דסמיך ליה ויקח את השלמה ויקרעה לשנים עשר קרעים וגו': וביום פקדי. בתשעה באב שבכל השנה מאותן מ' שנה שעמדו במדבר יום מזומן לפורענות בו חזרו מרגלים בו נחרב הבית בראשונה ובשנייה: ויהי בעת ההיא ויירד יהודה. מזומנת לפורענות שתמר נתחייבה שריפה ומתו שני בניו: בשכם מכרו אחיו את יוסף. כדכתיב (בראשית לז) הלא אחיך רועים בשכם ודותן דכתיב בקרא היינו כפר הסמוך לשכם ונקראת על שם שכם אי נמי כמדרשו שהיו דנין עליו להרגו: בשכם נחלקה מלכות בית דוד. כדכתיב במלכים (א יב): מפתקה של ירושלים. מכללה שלא לחזור בה לעולם ולא ליטול חלק בעבודה: מפתקה. כגון (ב"מ דף ח:). נפל פתקה מרקיעא כלומר מחזקת של ירושלים הכתוב וחתום בה: שום דופי. גימגום בגמ': שחדשו. דרשו דברי תורה בין ירבעם לאחיה: יצתה בת קול ואמרה. בשתמליכו את ירבעם: מי שחרב. דוד: את השלשה. וע"י כן היה מורשע לכם גת לכן תתנו שלוחים לבניו שתעזבו מלכות בית דוד ותמליכו אחרים: בתי אביב לאבוב. למלכי בית דוד אתם מכזבים והלבתם אחר מלכי ישראל לפיכך תהיו נמסרין לאכזב ביד גוים שהן שטי כזב: אין אביו אלא הקב"ה שנאמר וכו'. ואין גזילה בלפי מעלה וכלפי כנסת ישראל אלא אז בלבד שמונע מלברך כנסת ישראל הוא גוזל להקב"ה שחכמים תקנו על כל דבר ודבר ברכה כדאמר התם (ברכות דף לה.) כל הטועם ואינו מברך נקרא גולן שנאמר לה' הארץ ומלואה: כשתי מקלות המתיזות זו את זו. כאדם שיש בידו מקל א' ומכה בו מקל אחר ומתיזו ומשליכו ברחוק כך הדיח ירבעם את ישראל מאחרי ה' בעל כרחם: וזי זהב. איידי דאיירי עד השתא בעגלים של ירבעם מפרש האי קרא: מתוך קופה של בשר. כשיש לו הרבה לאכול הוא נותנו: עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד. לוקין על חסא עגל אחד שעשו במדבר: ה"ג מכאן ואילך היו יונקין משלשה עגלים. שנים מירבעם ושלישי מהמדבר ולפי מה שכתוב בספרים שנים ושלשה עגלים ניחא כלומר משנים שעשה ירבעם ושלישי שנעשה במדבר ושלשה היינו שלישי כמו (משלי ל) שלשה המה נפלאו ממנו וארבעה לא ידעתים: אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא. לאו דוקא אלא כלומר קרבו מועט מאד כמה שכף המשקל נוטה לצד זה יותר מצד זה ב"ב (דף פט). כמה הוי הכרע ליטרא: לאחר כ"ד דורות. למעשה העגל: פסוק זה. דכתיב בעגל ובימים פקדי והכא בימי צדקיה כשחרב הבית כתוב קרבו פקודות העיר קרב אותו מעשה שנאמר וביום פקדי וממעשה העגל עד צדקיה כ"ד דורות דבימי נחשון נעשה העגל צא וחשוב כמה דורות מנחשון עד צדקיה נחשון שלמון בנו בועז בנו עובד בנו ישי בנו דוד בנו שלמה בנו רחבעם בנו אביה בנו אסא בנו יהושפט בנו יורם בנו אחזיה בנו יואש בנו אמציה בנו עזריה בנו יותם בנו אחז בנו חזקיה בנו מנשה בנו אמון בנו יאשיה בנו יהואחז ויהויקים בניו ומלכו זה אחר זה ודור אחד הם יהויכין בנו של יהויקים הרי כ"ד יהויקים לא סיים מלכותו שהגלה לבבל עם החרש והמסגר והמליכו צדקיהו דודו במקומו והלכך לא קא חשיב צדקיה דור באפיה נפשיה דהוה מלך בדור כ"ד: דהוה דריש בשלשה מלכים. דהוה קאי במתני' דשלשה מלכים אין להם חלק: איתפה

1 וְאַף אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי טָעָה וְחָתַם, דְּהָא יֵהוּא צַדִּיקָא
2 רַבָּה הָוָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל יֵהוּא יַעַן אֲשֶׁר
3 הֱטִיבוֹתָ לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינַי כְּכֹל אֲשֶׁר בִּלְבָבִי עָשִׂיתָ
4 לְבֵית אַחְאָב בְּנֵי רִבְעִים יֵשְׁבוּ לְךָ עַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל',
5 וּכְתִיב 'וַיהוּא לֹא שָׁמַר לָלֶכֶת בְּתוֹרַת ה' אֱלֹהֵי
6 יִשְׂרָאֵל בְּכָל לִבּוֹ לֹא סָר מֵעַל חַטֹּאת יָרָבְעָם אֲשֶׁר
7 הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל'. מַאי גְּרָמָא לֵיהּ? אָמַר אַבָּיֵי,
8 בְּרִית כְּרוּתָה לַשְּׁבָתִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'אַחְאָב עָבַד הַבַּעַל
9 מְעָט יֵהוּא יַעַבְדֶנּוּ הַרְבֵּה'. רָבָא אָמַר, חוֹתָמוֹ שֶׁל
10 אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי רָאָה, וְטָעָה, דִּכְתִיב 'וְשַׂחֲטָה שָׁטִים
11 הֶעְמִיקוּ' וַאֲנִי מוּסָר לְכוּלָּם'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר
12 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵם הֶעְמִיקוּ מִשֶּׁלִּי. אֲנִי אָמַרְתִּי,
13 כָּל שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְרֶגֶל עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה. וְהֵם אָמְרוּ, כָּל
14 הָעוֹלֶה לְרֶגֶל יִדָּקֵר בֶּחָרֶב. 'וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיְרָבְעָם
15 יָצָא מִירוּשָׁלַם וַיִּמְצָא אֹתוֹ אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי הַנָּבִיא
16 בַּדָּרֶךְ וְהוּא מִתְכַּסֶּה בְּשִׂלְמָה חֲדָשָׁה', תָּנָא מְשׁוּם
17 רַבִּי יוֹסֵי, עַד הִיא מְזוּמֶּנֶת לְפוּרְעָנוּת. 'בָּעֵת פְּקֻדָּתָם
18 יֹאבֵדוּ', תָּנָא מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי, עַד מְזוּמֶּנֶת לְפוּרְעָנוּת.
19 'בְּעֵת רָצוֹן עֲנִיתִיךְ', תָּנָא מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי, עַד מְזוּמֶּנֶת
20 לְמוֹבָה. 'וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם', תָּנָא
21 מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי, עַד הִיא מְזוּמֶּנֶת לְפוּרְעָנוּת. 'וַיְהִי
22 בָּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו', תָּנָא מְשׁוּם רַבִּי
23 יוֹסֵי, עַד מְזוּמֶּנֶת לְפוּרְעָנוּת. 'וַיֵּלֶךְ יָרָבְעָם שְׁכֶם כִּי
24 שְׁכֶם בָּא כָל יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ אוֹתוֹ', תָּנָא מְשׁוּם רַבִּי
25 יוֹסֵי, מָקוֹם מְזוּמֶּן לְפוּרְעָנוּת. בִּשְׁכֶם עִנּוּ אֶת דִּינָהּ,
26 בִּשְׁכֶם מָכְרוּ אֶחָיו אֶת יוֹסֵף, בִּשְׁכֶם נֶחְלְקָה מַלְכוּת
27 בֵּית דָּוִד. 'וַיֵּרָבְעָם יָצָא מִירוּשָׁלַיִם', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא
28 בַּר פָּפָּא, שֶׁיָּצָא מִפִּיתְקָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. 'וַיִּמְצָא אוֹתוֹ
29 אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי הַנָּבִיא בַּדָּרֶךְ וְהוּא מִתְכַּסֶּה בְּשִׂלְמָה
30 חֲדָשָׁה', מַאי 'בְּשִׂלְמָה חֲדָשָׁה', אָמַר רַב נַחְמָן, בְּשִׂלְמָה חֲדָשָׁה. מַה
31 שְּׁלָמָה חֲדָשָׁה, אֵין בָּהּ שׁוּם דּוֹפִי. אַף תּוֹרָתוֹ שֶׁל יָרָבְעָם, לֹא הָיָה בָּהּ שׁוּם דּוֹפִי. דָּבָר אַחֵר, 'שְׂלָמָה חֲדָשָׁה', שֶׁחִידְּשׁוּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא
32 שָׁמְעָה אֹזֶן מֵעוֹלָם. מַאי 'וּשְׁנֵיהֶם לְבַדָּם בַּשָּׂדֶה', אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, שֶׁפָּל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דּוֹמִין לְפָנֵיהֶם כְּעֲשָׂבִי הַשָּׂדֶה. וְאִיבָּא
33 דְּאָמַר, שֶׁפָּל טַעֲמֵי תּוֹרָה מְגוּלִּין לָהֶם כַּשָּׂדֶה. לָכֵן תִּתְּנִי שִׁלּוּחִים עַל מוֹרֶשֶׁת גַּת בְּתֵּי אַכְזִיב לְאַכְזָב לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא
34 בַּר פָּפָּא, יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶן, מִי שֶׁהָרַג אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וְהוֹרִישׁ אֶתְכֶם גַּת, תִּתְּנוּ שִׁילּוּחִים לִבְנָיו, בְּתֵי אַכְזִיב לְאַכְזָב, לְמַלְכֵי
35 יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא, כָּל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, כְּאִילּוּ גּוֹזֵל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר
36 'גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְאוֹמֵר אֵין פֶּשַׁע חֲבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית'. וְאֵין 'אָבִיו' אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'הֲלֹא הוּא אָבִיךָ קָנָךְ'. וְאֵין
37 'אִמּוֹ' אֶלָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר 'שִׁמְעִי בְּנִי מוּסַר אָבִיךְ וְאַל תִּטּוֹשׁ תּוֹרַת אִמֵּךְ'. מַאי 'חֲבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית', חָבֵר הוּא לְיָרְבָעָם
38 בֶּן נְבָט, שֶׁהִשְׁחִית יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. 'וַיַּדַּח יָרָבְעָם אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי ה' וְהֶחֱטִיאָם חַטָּאָה גְּדוֹלָה', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, כְּשֶׁתִּי
39 מַקְלוֹת הַמַּתִּיזוֹת זוֹ אֶת זוֹ. 'יְדֵי זָהָב', אָמְרוּ דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּשִׁבְעִי בְּסֶלַע וְזָהָב
40 שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיֹּאמְרוּ דַּיָּי, גָּרַם לָהֶם לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב. מָשָׁל, אֵין אָרֵי דּוֹרֵם וְנוֹהֵם מִתּוֹךְ קוּפָּה שֶׁל תֶּבֶן אֶלָּא
41 מִתּוֹךְ קוּפָּה שֶׁל בָּשָׂר. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, עַד יָרָבְעָם, הָיוּ יִשְׂרָאֵל 'יוֹנְקִים מֵעֵגֶל אֶחָד'. מִכָּאן וְאֵילָךְ, מִשְּׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה עֲגָלִים. אָמַר
42 רַבִּי יִצְחָק, אֵין לְךָ בָּל פּוּרְעָנוּת וּפוּרְעָנוּת שֶׁבָּאָה לָעוֹלָם שֶׁאֵין בָּהּ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בְּהַכְרַע לִיטְרָא שֶׁל עֵגֶל הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר
43 'וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, לְאַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת, נִגְבָּה פְּסוֹק זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי קוֹל
44 גָּדוֹל לֵאמֹר קָרְבוּ פְּקֻדּוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלִי מַשְׁחִתּוֹ בְּיָדוֹ'. 'אַחַר הַדָּבָר הַזֶּה לֹא שָׁב יָרָבְעָם מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה' מַאי 'אַחַר'? אָמַר רַבִּי
45 אַבָּא, אַחַר שֶׁהִקְפִּיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיָרָבְעָם בִּבְנֵיהוּ, וְאָמַר לוֹ, חָזוֹר בְּךָ, וַאֲנִי וְאַתָּה וּבֶן יִשַׁי נְמַיֵּיל בְּגֵן עֵדֶן. אָמַר לוֹ, מִי בָּרֹאשׁ.
46 בֶּן יִשַׁי בָּרֹאשׁ, אִי הָכִי לָא בָּעֵינָא. רַבִּי אַבָּהוּ הָוָה רָגִיל, דַּהֲוָה קָא דָרִישׁ בִּשְׁלִשָּׁה מְלָכִים. חֲלַשׁ, קָבִיל עֲלֵיהּ דְּלָא דָרִישׁ. פֵּיוָן

איתפח. נתרפא: **אמרו לו.** תלמידיו לא קבלת עילווך וכו': **אמר אינהו מי הדרו בהו.** מדרכם הרעה דאנא אהדר לי מלדרוש: **אוקי אשלשה מלכים.** אוקי סיום הך פירקא עד שהגיעו לג' מלכים: **אמר למחר נפתח בחברין.** נדרוש בחברינו שהיו תלמידי חכמים כמותנו ואין להם חלק לעתיד: **א"ל.** מנשה בחלום **חברך וחברא דאביך אנן.** כלומר וכי סבור אתה שנהיה חבריך וחבירי דאבוך: **מהיכא בעית למשרא המוציא.** איזה מאיזה מקום בפת אתה צריך לבצוע המוציא: **וחבירך קריית לן.** ואתה קורא אותנו חבירך: **מהיכא דקיים בשולא.** דרפתא ממקום שנקרמין פניה של פת בתנור דהיינו מלמעלה או מסביבות הפת או משוליו אבל באמצע לא שאם הביאו לפניו פרוסה של לחם לא יהא ברוצע ומברך אלא משולי הפת ולא מאמצעיתו ל"א מהיכא דקדים בכלומר מהיכא שמקדים לאפות והיינו דך ל"א מהיכא דגמר בשולא ממקום שהלחם אפוי יפה ולא מאותו מקום שקורין בשו"ל וראשון נראה: **חזית נקוט שיפולי גלימך.** היית מגבה שפת חלוקך מבין רגליך כדי שתהא קל לרוץ והיית רץ לשם מפני יצר עבודה זרה שהיה שולט: **נפתח ברבוותא.** נתחיל לדרוש ברבוותינו ולא אמר בחבירינו: **אה לשמים.** רע לשמים כדאמרינן (מגילה דף יא.) באחשורוש את וראש: **דכתיב ואה לצרה יולד.** [ויו לצרה] אלמא אה לשון רעה הוא: **אב לעבודה זרה.** שהיה אוהבה ביותר דכתיב כרחם אב אלמא אב מרחם והני קראי בבדי נקט להו: **ויהי הנקל.** באותאב כתוב וכלומר קלות היו לאותאב כל חטאותיו של ירבעם: **מפני מה תלה הכתוב בירבעם.** דבכמה מקומות כתיב לא סר מכל חטאת ירבעם ולא כתיב אחאב אע"פ שהיה רשע ממנו: **תחלה לקלקלה.** שהיה מלך ראשון שהקדיח את הבשליה: **גם מוכוחוסם.** הכי ריישיה דקרא בגולג שוורים זבחו גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי: **משתין בקיר.** ת"ח משית בקירות לבו: ומניין שכבד את התורה דכתיב והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם והיינו ספר תורה ועל זה השיבו את הדבר הזה לא אוכל לעשות: **ודילמא.** מחמד עיניו הזה לא אוכל לעשות: **לא ם"ו.** מדקאמרי ליה זקנים לא תשמע ולא תאבה ואי עבודה זרה מי הוו אמרו ליה הכי: **סבי דבהתא.** זקנים שפלים שהיו רשעים כמו שמצינו באבשלום דקרו ליה לסבי דבהתא זקנים: **שקול היה.** מחצה ענות ומחצה זכיות מדמהדרי כולי האי מי יפתה את אחאב משמע דבקושי גדול נענש: **רוחו של נבות.** שלפי שהוא הרג נבות היה רוחו מחזר לפתותו ולהפילו: **דפרע קיניה.** קנאה הפורע נוקם חמתו וקנאתו מחריב ביתיה ברוח של נבות שנקם בעשו מאחאב ויצא ממחיצתו של הקב"ה: **קודיר אזכירות.** מחזק שמות שבתורה: **וכותב שם עבודה זרה תחתיהן.** לפיכך היה מתחבא שאילו היה עושה בפרהסיא לא היו מניחין [אותו] לעשות כן קודר כמו (עירובין נח.) מקדירין בהרים ל' (נוקב) [מחטט ונוקר]: **שנאה יה.** ששכח הקב"ה: **שהנשי.** השכיח: **מה אחאב אין לו חלק.** בדאמרן עזוב לעולם הבא: **ושניהם.** רבי יהודה דאמר יש לו חלק ורבנן דאמרי אין לו חלק:

דְּאִיתְּפַח, הֲדַר קָא דָרֵישׁ. אָמְרוּ, לָא קַבִּילְתְּ עֲלָךְ דְּלָא דָּרְשַׁתְּ בְּהוּ. אָמַר, אִינְהוּ מִי הֲדַרוּ בְּהוּ, דַּאֲנָא אֲהַדַּר בִּי. רַב אַשֵׁי, אוֹקֵי אַשְׁלְשָׁה מְלָכִים. אָמַר, לְמָחָר נִפְתַּח בְּחַבְרִין. אֲתָא מְנַשֶּׁה, אֵיתְחֵי לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ. אָמַר, חֲבֶרְךָ וַחֲבִירֵי דַּאֲבוּךְ קָרֵית לָן? מֵהֵיכָא בָּעֵית לְמִשְׁרָא הַמּוֹצִיא. אָמַר לֵיהּ, לָא יָדַעְנָא. אָמַר לֵיהּ, מֵהֵיכָא דְּקַיְּים בְּשׁוּלָא, לָא גְּמִירָה, וַחֲבֶרְךָ קָרֵית לָן? אָמַר לֵיהּ, אַגְמְרִיהּ לִי, וּלְמָחָר דְּרֵישְׁנָא לֵיהּ מִשְׁמָךְ בְּפִירְקָא. אָמַר לֵיהּ, מֵהֵיכָא דְּקָרֵים בִּישׁוּלָא. אָמַר לֵיהּ, מַאֲחַר דַּחֲכִימְתּוּ כּוּלֵּי הַאי, מַאי טַעֲמָא קָא פָּלְחִיתּוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אָמַר לֵיהּ, אִי חֲוֵית הָהָם, חֲוֵית [נָקוּט] בְּשִׁיפּוֹלֵי גְּלִימָא, וּרְהַטְתָּ אַבָּתְרַאי. לְמָחָר, אָמַר לְהוּ לְרַבָּנָן, נִפְתַּח בְּרַבְוָתָא. 'אַהְאָב', 'אָח' לַשָּׁמַיִם, אָב לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. 'אָח לַשָּׁמַיִם', דִּכְתִיב 'אָח לְצָרָה יִוָּלֵד'. 'אָב לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים', דִּכְתִיב 'פִּרְחֵם אָב עַל בָּנִים'. 'וַיְהִי הַנְּקֵל לְחַטֹּאת', וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר בֶּן הַדַּד בַּסַּפְּךָ וּוְהָכֵךְ לִי הוּא וְנִשָּׁךְ וּבְנֵיךְ הַטּוֹבִים לִי הֵם', 'כִּי אִם בָּעֵת מָחָר אֶשְׁלַח אֶת עֲבָדַי אֵלֶיךָ וְחִפְּשׂוּ אֶת בֵּיתְךָ וְאֶת בָּתֵּי עֲבָדֶיךָ וְהָיָה כָּל מַחְמַד עֵינֶיךָ יָשִׂימוּ בְיָדָם וְלָקָחוּ, וַיֹּאמֶר לְמַלְאֲכֵי בֶן הַדַּד אִמְרוּ לַאדוֹנִי הַמֶּלֶךְ כֹּל אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ [אֶל עַבְדְּךָ] בָּרִאשׁוֹנָה אֶעֱשֶׂה, וְהַדָּבָר הַזֶּה לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת', מַאי מַחְמַד עֵינֶיךָ? לָאו, סֵפֶר תּוֹרָה. דִּילְמָא, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב 'וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כָּל הַזְּקֵנִים וְכָל הָעָם [אַל תִּשְׁמַע וְלוֹא תֹאבֶה]'. וְדִילְמָא סָבֵי דְּבַהְתָא הֲווֹ, מִי לֹא כְּתִיב 'וַיִּישַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי אַבְשָׁלוֹם [וּבְעֵינֵי כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל]', וְאָמַר רַב יוֹסֵף, סָבֵי דְּבַהְתָא. הָתָם, לֹא כְּתִיב 'וְכָל הָעָם', הָכָא, כְּתִיב 'וְכָל הָעָם', דְּאִי אִפְּשָׁר דְּלָא הֲווֹ בְּהוֹן צַדִּיקֵי, וּכְתִיב 'וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים כָּל הַבִּרְכַּיִם אֲשֶׁר לֹא כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל הַפֶּה אֲשֶׁר לֹא נָשַׁק לוֹ'. אָמַר רַב נַחְמָן, אַחְאָב, שְׁקוּל הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאמֶר ה' מִי יְפַתֶּה אֶת אַחְאָב וְיַעַל וְיִפֹּל בְּרָמוֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה אוֹמֵר כָּכָה וְזֶה אוֹמֵר כָּכָה'. מַתְקֵיף לַהּ רַב יוֹסֵף, מַאן דִּכְתִיב בֵּיהּ 'רַק לֹא הָיָה כְּאַחְאָב אֲשֶׁר הִתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר הַסִּתָה אוֹתוֹ אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ', וּתְנֵינָא, בְּכָל יוֹם הָיְתָה שׁוֹקֶלֶת שְׁקָלֵי זָהָב לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ שָׁקוּל הָיָה? אֶלָּא, אַחְאָב וְוִתְּרָן בְּמָמוֹנוֹ הָיָה, וּמִתּוֹךְ שֶׁהֲהֵנָה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִנְּכָסָיו, כִּיפְּרוּ לוֹ מֻחֲצָה. 'וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲפַתֶּנּוּ וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו בַּמָּה, וַיֹּאמֶר אֵצֵא וְהָיִיתִי רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאָיו וַיֹּאמֶר תְּפַתֶּה וְגַם תּוּכָל צֵא וַעֲשֵׂה כֵּן'. מַאי 'רוּחַ'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רוּחוֹ שֶׁל נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי. מַאי 'צֵא'? אָמַר רַבִּינָא, צֵא מִמְּחִיצָתִי, שֶׁכֵּן כְּתִיב 'וְדוֹבֵר שֶׁקֶר לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי'. אָמַר רַב פָּפָּא, הֵיכִינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי 'דְּפָרַע קִינְיֵהּ מֵהָרִיב בֵּיתֵיהּ'. 'וַיַּעַשׂ אַחְאָב אֶת הָאֲשֵׁרָה וַיּוֹסֶף אַחְאָב לַעֲשׂוֹת לְהַכְעִיס אֶת ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִכֹּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁכָּתַב עַל דְּלָתוֹת שֹׁמְרוֹן, 'אַחְאָב בְּפַר בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ אֵין לוֹ חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל'. 'וַיְבַקֵּשׁ אֶת אֲחַזְיָהוּ וַיִּלְכְּדֵהוּ וְהוּא מִתְחַבֵּא בְּשֹׁמְרוֹן', אָמַר רַבִּי לֵוִי, שֶׁהָיָה קוֹדֵר אֲזְכָרוֹת, וְכוֹתֵב עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים תַּחְתֵּיהֶן. 'מְנַשֶּׁה', שֶׁנָּשָׁה יָהּ. דָּבָר אַחֵר, 'מְנַשֶּׁה', שֶׁהִנְשִׁי אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְנִמְלַךְ דִּלָּא אִתְיָא, דִּכְתִיב 'בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְּמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַיִם', וַיַּעַשׂ [אֲשֶׁרָה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל', מָה אַחְאָב אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, אַף מְנַשֶּׁה אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְנַשֶּׁה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּתְפַּלֵּל מְנַשֶּׁה אֶל ה' וַיֵּעָתֶר לוֹ וְכוּ': אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְשִׁנֵּיהֶם מִקְרָא אֶחָד דְּרָשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּנְתַתִּים לְזַעֲוָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ בְּגָלֶל מְנַשֶּׁה בֶן יְחִזְקִיָּהוּ'. מַר סָבַר, בְּגָלֶל מְנַשֶּׁה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְאִינָהוּ לָא עֲבוּד. וּמַר סָבַר,

בגלל

[ט.]

מִנְכְסֵי יְתוֹמִין קְטַנִּים. הַוון בָּעֵי מֵימַר: בְּשֵׁשׁ עֵדִים יוֹדְעִים. הָא אִם אֵין עֵדִים יוֹדְעִין - לָא. רַבָּנִין דְּקֵסָרִין בְּשֵׁם רַבִּי לָא: לְכֵן צְרִיכָה, בְּשֵׁשׁ עֵדִים יוֹדְעִין. הָא אִם אֵין עֵדִים יוֹדְעִין - נַעֲשֵׂית כְּפִקָּדוֹן. כָּךְ אָנוּ אוֹמְרִים: פִּקָּדוֹן לֹא יִגָּבֶה מִנִּכְסֵי יְתוֹמִין קְטַנִּים? ! מַה בֵּינוֹ לְמִלְוֶה? מִלְוֶה נִתְּנָה לְהוֹצָאָה, וְזֶה לֹא נִתַּן לְהוֹצָאָה.

אֲמַר רַבִּי בָּא בַּר מַמָּל: אִלּוּ הָיָה לִי מִי שֶׁיִּמָּנֶה עִמִּי - הִתַּרְתִּי בְשַׂר בְּכוֹר לְהִשָּׁקֵל בְּלִיטְרָא, וְהִתַּרְתִּי שֶׁיִּהוּ עוֹשִׂין מְלָאכָה בְּחֹלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. כְּלוּם אָסְרוּ בְשַׂר בְּכוֹר לְהִשָּׁקֵל בְּלִיטְרָא, לֹא כְּדֵי שֶׁיִּהוּ מוֹכְרִין אוֹתוֹ בְּזוֹל? וְהֵן מַעֲרִימִין עָלָיו וּמוֹכְרִין אוֹתוֹ בְּיֹקֶר. כְּלוּם אָסְרוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּחֹלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהוּ אוֹכְלִין וְשׂוֹתִין וְיִגְעִין בַּתּוֹרָה? וְאִנּוּן אָכְלִין וְשָׂתִין וּפָחֲזִין.

אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִם הִזְכִּירוּךְ לַבּוּלֵי[29] - יְהֵא הַיְרֵדֵן בַּעַל גְּבוּלֵךְ[30]. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: קָבְלִין רָשׁוּת לְהִפָּטֵר מִבּוּלֵי. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לוּוִין בְּרִבִּית לַחֲבוּרַת מִצְוָה וּלְקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. רַבִּי יוֹחָנָן, בְּצַפְרָא הֲוָה נְחַת לִכְנִישְׁתָּא, וַהֲוָה מְלַקֵּט פֵּרוּרִין וְאָכֵל, וְאָמַר: ״יְהֵא חֶלְקִי עִם אִלֵּין דְּאַכְלוּן הָכָא רוּמְשִׁית׳.

הֲלָכָה ד: מַתְנִיתִין: אֵין לוֹקְחִין בָּתִּים, עֲבָדִים וּבְהֵמָה וַאֲבָנִים, אֶלָּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, אוֹ לְצֹרֶךְ הַמּוֹכֵר, שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל. אֵין מְפַנִּין מִבַּיִת לְבַיִת, אֲבָל מְפַנֶּה הוּא לַחֲצֵרוֹ, מִפְּנֵי שֶׁשִּׂמְחָה הִיא לוֹ. אֵין מְבִיאִין כֵּלִים מִבֵּית הָאָמָּן. אִם חוֹשֵׁשׁ לָהֶן - מְפַנֶּן לְחָצֵר אַחֶרֶת.

גְּמָרָא: נִיחָא כֻּלְּהֶן. אֲבָנִים? ! כַּהֲדָא: ׳אִם הָיָה כֹּתְלוֹ גוֹהֶה - סוֹתְרוֹ וּבוֹנֵהוּ׳. וְיִסְתֹּר וְלֹא יִבְנֶה! רַבִּי חֲנַנְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: הִתִּירוּ סוֹפוֹ מִפְּנֵי תְּחִלָּתוֹ, שֶׁאִם אוֹמֵר אַתְּ לוֹ שֶׁלֹּא יִבְנֶה - אַף הוּא אֵינוֹ סוֹתְרוֹ, וְנִמְצָא בָּא לִידֵי סַכָּנָה.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שְׁאַל לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַהוּ לִקַּח בָּתִּים מִן הַגּוֹי? אֲמַר לֵהּ: אֵימַת רַבִּי שָׁאַל? בַּשַּׁבָּת? תָּנֵי: ׳בַּשַּׁבָּת מֻתָּר׳. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? מַרְאֶה לוֹ כִּיסִּין שֶׁל דִּינָרִין, וְהַגּוֹי חוֹתֵם, וּמַעֲלֶה לָאַרְכִּיִּים.

[ט:]

שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נִכְבְּשָׁה יְרִיחוֹ אֶלָּא בְּשַׁבָּת, דִּכְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ ו, ג): ״כֹּה תַּעֲשֶׂה שֵׁשֶׁת יָמִים״. וּכְתִיב (שָׁם, ד): ״וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תָּסֹבּוּ אֶת הָעִיר שֶׁבַע פְּעָמִים״; וּכְתִיב (דְּבָרִים כ, כ): ״עַד רִדְתָּהּ״ - אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת.

הֲרֵי שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - קוֹצֵר וּמְעַמֵּר וְדָשׁ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָדוּשׁ בְּפָרָה. בִּמְסַפֵּק לְיָחִיד, אֲבָל בִּמְסַפֵּק לְרַבִּים - דָּשׁ וַאֲפִלּוּ בְּפָרָה.

אֵין מְפַנִּין מִדִּירָה נָאָה לְדִירָה נָאָה. וְלֹא מִדִּירָה כְּאוּרָה לְדִירָה כְּאוּרָה. וְלֹא מִדִּירָה כְּאוּרָה לְדִירָה נָאָה. אֵין צָרִךְ לוֹמַר מִדִּירָה נָאָה לְדִירָה כְּאוּרָה. וּבְתוֹךְ שֶׁלּוֹ - אֲפִלּוּ מִדִּירָה נָאָה לְדִירָה כְּאוּרָה. שִׂמְחָה לָאָדָם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא דָּר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ. אֵין מְפַנִּין אֶת הַמֵּת וְאֶת הָעֲצָמוֹת, מִקֶּבֶר מְכֻבָּד לְמְכֻבָּד, וְלֹא מִבָּזוּי לְבָזוּי, וְלֹא מִבָּזוּי לְמְכֻבָּד, אֵין צָרִךְ לוֹמַר מִן הַמְכֻבָּד לְבָזוּי. וּבְתוֹךְ שֶׁלּוֹ - אֲפִלּוּ מִן הַמְכֻבָּד לְבָזוּי. עֵרֶב לָאָדָם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִנּוֹחַ אֵצֶל אֲבוֹתָיו.

---

[29] הִלְשִׁינוּ עָלַיִךְ לַשָּׂר

[30] מֵתָר לְךְ לָרֶדֶת מִן הָאָרֶץ

׳אֵין מְבִיאִין כֵּלִים מִבֵּית הָאֵמָן׳ - הֲדָא אָמְרָה, פִּרְגְמַטְיָא אֲבֵדָה, שְׁרֵי מְטַלְטַלְתָּא בְּמוֹעֲדָא.

הֲלָכָה ה: **מַתְנִיתִין**: מְחַפִּין אֶת הַקְּצִיעוֹת בְּקַשׁ. רְבִי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מְעַבִּין. מוֹכְרֵי פֵּרוֹת, כְּסוּת וְכֵלִים - מוֹכְרִין בְּצִנְעָה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. הַצַּיָּדִין, וְהַדָּשׁוּשׁוֹת וְהַגָּרוֹסוֹת[31] - עוֹשִׂין בְּצִנְעָה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. רְבִי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֵן הֶחְמִירוּ עַל עַצְמָן.

גְּמָרָא: כְּנִי מַתְנִיתָא: ׳מְעַבִּין׳. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יֹאבַד דָּבָר מְמֻעָט, וְאַל יֹאבַד דָּבָר מְרֻבֶּה. רַבִּי יוֹסֵה אוֹמֵר: אַל יֹאבַד דָּבָר כָּל עִקָּר. כַּהֲנָא אָמַר: אִית מִלִּין בְּמוֹעֵד דְּקַשְׁיָין מִן אֲהִילוּת וּמִן נְגָעִים. תַּמָּן אֲמַר רַב יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַב: פּוֹרְסִין מַחֲצֶלֶת עַל־גַּבֵּי שִׁפּוּף בְּשַׁבָּת, וְכָא הוּא אָמַר הָכֵן! רַבָּנַן דְּקֵיסָרִין בְּשֵׁם רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא: לְתוֹלֵשׁ מִן הַקַּרְקַע בֵּינֵיהֶן: רַבָּנַן אָמְרִי: קוֹצֵר וּמְעַבֶּה. רַבִּי יוּדָה אוֹמֵר: לֹא יִקְצֹר, אֶלָּא יְעַבֶּה.

קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן חָרְמֵי טְבֶרְיָה וְדָשׁוּשֵׁי עַכּוֹ וְגָרוֹסֵי צִפּוֹרִין - שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּחֹלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. נִיחָא, גָּרוֹסֵי צִפּוֹרִין, דָּשׁוּשֵׁי עַכּוֹ. חָרְמֵי טְבֶרְיָה, וְאֵינָן מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחַת הָרֶגֶל! צָד הוּא בְּחַכָּה, צָד הוּא בְּמִכְמֹרֶת. אֲפִלּוּ כֵן, אֵינָן מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחַת הָרֶגֶל? רַבִּי אַמִּי מֵקֵל לוֹן[32], שֶׁהֵן מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחַת הָרֶגֶל.

הַדְרָן עֲלָךְ מִי שֶׁהָפַךְ

מוֹעֵד קָטָן, פֶּרֶק ג

[י.]

הֲלָכָה א: **מַתְנִיתִין**: וְאֵלּוּ מְגַלְּחִין בַּמּוֹעֵד: הַבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם, וּמִבֵּית הַשְּׁבִיָּה, וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וּמְנֻוֶּה שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חֲכָמִים; וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁאַל לֶחָכָם וְהֶתֵּר, וְהַנָּזִיר, וְהַמְּצֹרָע, מִטְּמְאָתוֹ לְטָהֳרָתוֹ.

גְּמָרָא: ׳וְאֵלּוּ מְגַלְּחִין בַּמּוֹעֵד הַבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם וּמִבֵּית הַשְּׁבִיָּה וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִין׳ - הָא שְׁאָר כָּל בְּנֵי־אָדָם אֲסוּרִין. אָמַר רַבִּי סִימוֹן: גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָרֶגֶל מְנֻוָּלִין. תַּמָּן תָּנִינַן: אַנְשֵׁי מִשְׁמָר וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד אֲסוּרִין מִלְּסַפֵּר וּמִלְּכַבֵּס, וּבַחֲמִישִׁי מֻתָּרִין, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. הָא שְׁאָר כָּל הַיָּמִים - אֲסוּרִין?! רַבִּי יוֹסֵה, רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי אָבוּן בְּשֵׁם חִזְקִיָּה: גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לְשַׁבַּתָּן[33] מְנֻוָּלִין.

תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָה: הַבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם - אָסוּר לוֹ לְגַלֵּחַ. רַבִּי יוּדָה כְּדַעְתֵּהּ, דְּרַבִּי יוּדָה אָמַר: אָסוּר לְפָרֵשׁ לַיָּם הַגָּדוֹל. מֵעַתָּה, כֹּהֵן שֶׁיָּצָא חוּץ לָאָרֶץ, הוֹאִיל וְיָצָא שֶׁלֹּא בְּרָצוֹן חֲכָמִים - יְהֵא אָסוּר לוֹ לְגַלֵּחַ.

חַד כֹּהֵן אֲתָא לְגַבֵּי רַבִּי חֲנִינָה, אֲמַר לֵהּ: מַהוּ לָצֵאת לְצוֹר לַעֲשׂוֹת דְּבַר מִצְוָה, לַחֲלֹץ אוֹ לְיַבֵּם? אֲמַר לֵהּ: אָחִיו שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ יָצָא. בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁנִּגְפוֹ. וְאַתְּ מְבַקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת כַּיּוֹצֵא בּוֹ? אִית דְּבָעֵי מֵימַר, הָכֵן אֲמַר לֵהּ: אָחִיו שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ הִנִּיחַ חֵק אִמּוֹ וְחִבֵּק חֵק נָכְרִיָּה, וּבָרוּךְ שֶׁנִּגְפוֹ, וְאַתְּ מְבַקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת כַּיּוֹצֵא בּוֹ? שִׁמְעוֹן בַּר בָּא אֲתָא לְגַבֵּהּ רַבִּי חֲנִינָה, אֲמַר לֵהּ: כְּתֹב לִי חֲדָא אִגְּרָא דְּאִיקָּר[34], נִפּוֹק לְפַרְנָסְתִּי לְאַרְעָא בָּרִיְתָא. אָמַר לוֹ: לְמָחָר אֲנִי הוֹלֵךְ אֵצֶל

---

[31] טוֹחֲנֵי גַּרְעִינִים לְגָרִיסִים

[32] מְקַלֵּל לָהֶם

[33] לְשָׁבוּעַ מִשְׁמַרְתָּם

[34] הַמְלָצָה

אֲבוֹתֶיךָ, יְהוּ אוֹמְרִים לִי: ׳נִטִּיעָה אַחַת שֶׁל חֻמְדָּה שֶׁהָיְתָה לָנוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִתַּרְתָּה לָהּ לָצֵאת לְחוּץ לָאָרֶץ׳?!

׳וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִין׳ - הֲוֵינַן סָבְרִין מֵימַר, בְּשֶׁהָיָה חָבוּשׁ אֵצֶל הַגּוֹיִם, אֲבָל אִם הָיָה חָבוּשׁ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל - לֹא. אָתָא מֵימַר לָךְ, וַאֲפִלּוּ חָבוּשׁ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ עָרֵב לָאָדָם לְגַלַּח בְּבֵית הָאֲסוּרִין.

׳וְהַמְנֻדֶּה שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חֲכָמִים׳ - מָה אֲנַן קָיְמִין? אִם בְּשֶׁהִתִּירוּ לוֹ קֹדֶם לָרֶגֶל - יְגַלַּח. אִם בְּשֶׁלֹּא הִתִּירוּ לוֹ קֹדֶם לָרֶגֶל - אַל יְגַלַּח. אֶלָּא כִּי נַן קָיְמִין: כְּשֶׁהִתִּירוּ לוֹ קֹדֶם לָרֶגֶל, וְחָל יוֹם שְׁלֹשִׁים שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בָּרֶגֶל. (שְׁמָחוֹת ה, טז) ׳שֶׁאֵין נִדּוּי פָּחוּת מִשְּׁלֹשִׁים, וְאֵין נְזִיפָה פְּחוּתָה מִשִּׁבְעַת יָמִים. אֵין נִדּוּי פָּחוּת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - ״עַד חֹדֶשׁ יָמִים, עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם״ (בְּמִדְבַּר יא, כ), וְאֵין נְזִיפָה פְּחוּתָה מִשִּׁבְעָה יָמִים - ״הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים״׳ (בְּמִדְבַּר יב, יד).

רַבִּי הֲוָה מוֹקֵר לְבַר אֶלְעָשָׂא. אֲמַר לֵהּ בַּר קַפָּרָא: כָּל עַמָּא שָׁאֲלִין לְרַבִּי, וְאַתְּ לֵית אַתְּ שָׁאַל לֵהּ! אֲמַר לֵהּ: מַה נִשְׁאַל? אֲמַר לֵהּ, שְׁאוֹל: ׳מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָפָה, הַמְיָה בְּיִרְכְּתֵי בֵיתָהּ, מַפְחֶדֶת כָּל בַּעֲלֵי כְנָפַיִם. רָאוּהָ נְעָרִים וְנֶחְבָּאוּ, וִישִׁישִׁים קָמוּ עָמְדוּ. הַנָּס יֹאמַר הוֹ! הוֹ! וְהַנִּלְכָּד נִלְכַּד בַּעֲוֹנוֹ׳. הֲפַךְ רַבִּי וַחֲמָתֵהּ גָּחֵךְ. אֲמַר רַבִּי: אֵינִי מַכִּירְךָ זָקֵן. וְיָדַע דְּלֵית הוּא מִתְמַנְיָא בְּיוֹמוֹי. בְּקֵשׁוּ לְנַדּוֹת אֶת רַבִּי מֵאִיר. אָמַר לָהֶן: אֵינִי שׁוֹמֵעַ לָכֶם, עַד שֶׁתֹּאמְרוּ לִי אֶת מִי מְנַדִּין, וְעַל מַה

[י:]

מְנַדִּין וְעַל כַּמָּה דְּבָרִים מְנַדִּין.

בְּקֵשׁוּ לְנַדּוֹת אֶת רַבִּי לִיעֶזֶר. אָמְרִין: מַאן אָזַל מוֹדַע לֵהּ? אֲמַר רַבִּי עֲקִיבָה: אֲנָה אָזֵל מוֹדַע לֵהּ. אֲתָא לְגַבֵּהּ, אֲמַר לֵהּ: רַבִּי, רַבִּי! חֲבֵרֶיךָ מְנַדִּין לְךָ. נַסְתֵּהּ, נְפַק לֵהּ לְבָרָא, אֲמַר: ׳חֲרוּבִיתָא, חֲרוּבִיתָא! אֵין הֲלָכָה כִּדְבְרֵיהֶם - אִתְעוּקְרִין׳! וְלָא אִתְעֲקָרַת. ׳אֵין הֲלָכָה כִּדְבָרַי - אִתְעוּקְרִין׳! וְאִתְעֲקָרַת. ׳אֵין הֲלָכָה כִּדְבְרֵיהֶם - חֲזִרִין׳! וְלָא חֲזָרַת. ׳אֵין הֲלָכָה כִּדְבָרַי - חֲזִרִין׳! וַחֲזָרַת. כָּל הָדֵן שְׁבָחָא, וְלֵית הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר?! אֲמַר רַבִּי חֲנִינָה: מִשְּׁנִתְּנָה, לֹא נִתְּנָה אֶלָּא (שְׁמוֹת כג, ב): ״אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת״. וְלֵית רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יָדַע שֶׁ״אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת״?! לֹא הִקְפִּיד אֶלָּא עַל־יְדֵי שֶׁשָּׁרְפוּ טַהֲרוֹתָיו בְּפָנָיו.

תַּמָּן תְּנֵינַן: חִתְּכוֹ חֲלָיוֹת וְנָתַן חוּל בֵּין חוּלְיָא לְחוּלְיָא, רַבִּי לִיעֶזֶר מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמִּין. זֶה תַּנּוּרוֹ שֶׁל חֲכִינַי. אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה: חָכָךְ גָּדוֹל נַעֲשָׂה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם: כָּל מָקוֹם שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ שֶׁל רַבִּי לִיעֶזֶר מַבֶּטֶת - הָיָה נִשְׂדָּף, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ חִטָּה אַחַת, חֲצָיָהּ נִשְׂדָּף וְחֶצְיָהּ לֹא נִשְׂדָּף, וְהָיוּ עַמּוּדֵי בֵּית הַוַּעַד מְרוֹפְפִין. אֲמַר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אִם חֲבֵרִין מִתְלַחֲמִים, אַתֶּם, מָה אִכְפַּת לָכֶם? וְיָצְאָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: הֲלָכָה כְּאֶלִיעֶזֶר בְּנִי. אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: ״לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא״. רַבִּי קִרְיסְפִּי, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי: אִם יֹאמַר לִי אָדָם: ׳כָּךְ שָׁנָה רַבִּי לִיעֶזֶר׳ - שׁוֹנֶה אֲנִי כִּדְבָרָיו. אֶלָּא דְּתַנָּיֵא מְחַלְּפִין. חַד זְמַן הֲוָה עָבַר בְּשׁוּקָא, וַחֲמָת חֲדָא אִתָּא סָחְתָה דְּבַיְתָא, וּטְלָקַת, וּנְפָלַת גּוֹ רֵישֵׁהּ. אֲמַר, דּוֹמֶה שֶׁהַיּוֹם חֲבֵרַי מְקָרְבִין אוֹתִי, דִּכְתִיב (תְּהִלִּים קיג, ז): ״מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן״.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שְׁלַח בָּתַר חַד בַּר־נָשׁ תְּלָתָה זִמְנִין, וְלָא אֲתָא. שְׁלַח אֲמַר לֵהּ: אִלּוּלֵא דְּלָא חֲרָמִית בַּר־נָשׁ מִן יוֹמֵי, הֲוֵינָא מַחֲרַם לְהַהוּא גַּבְרָא, שֶׁעַל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים מְנַדִּין, וְזֶה

אֶחָד מֵהֶן (עֶזְרָא י, ח): "וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים, כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים, יָחֳרַם כָּל רְכוּשׁוֹ, וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה".

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בִּי רַבִּי לְעָזָר: אִית סַגִּין מִנְּהוֹן מְבַדְּרָן בְּמַתְנִיתָא. תַּמָּן תְּנִינַן (תַּעֲנִית ג, י): 'שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטָח, אָמַר לוֹ: צָרִיךְ אַתָּה לְנַדּוֹת'. (בְּרַיְתָא): 'שֶׁאִלּוּ נִגְזָרָה גְּזֵרָה כְּשֵׁם שֶׁנִּגְזְרָה בִּימֵי אֵלְיָהוּ, לֹא נִמְצֵאתָ מֵבִיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי חִלּוּל הַשֵּׁם? שֶׁכָּל הַמֵּבִיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי חִלּוּל הַשֵּׁם, צָרִיךְ נִדּוּי'.

תַּמָּן תְּנִינַן (רֹאשׁ־הַשָּׁנָה א, ה): 'שָׁלַח לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: אִם מְעַכֵּב אַתָּה אֶת הָרַבִּים - נִמְצֵאתָ מְכַשְׁלָן לֶעָתִיד לָבֹא. לֹא נִמְצֵאתָ מְעַכֵּב אֶת הָרַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה? שֶׁכָּל הַמְעַכֵּב אֶת הָרַבִּים לַעֲשׂוֹת דְּבַר מִצְוָה, צָרִיךְ נִדּוּי'.

תָּנֵי (תּוֹסֶפְתָּא, בֵּיצָה ב, יא): 'אָמַר רַבִּי יוֹסֵה: תַּוְדָּס אִישׁ רוֹמִי הִנְהִיג אֶת אַנְשֵׁי רוֹמִי, שֶׁיְּהוּ אוֹכְלִין גְּדָיִים מְקֻלָּסִין בְּלֵילֵי פְּסָחִים. שָׁלְחוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ לוֹ: אִלּוּלֵי שֶׁאַתְּ תַּוְדָּס, לֹא הָיִינוּ מְנַדִּין אוֹתָךְ'? ! וּמַהוּ 'תַּוְדָּס'? אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָה: דַּהֲוָה מְשַׁלַּח פַּרְנָסְתְּהוֹן דְּרַבָּנָן. 'לֹא נִמְצֵאתָ מֵבִיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי אֲכִילַת קָדָשִׁים בַּחוּץ? שֶׁכָּל הַמֵּבִיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי אֲכִילַת קָדָשִׁים בַּחוּץ - צָרִיךְ נִדּוּי'.

תַּמָּן תְּנִינַן (עֵדִיּוֹת ה, ו): "אֶת מִי נִדּוּ? אֶת אֶלְעָזָר בֶּן הַנָּד, שֶׁפִּקְפֵּק בְּטָהֳרַת הַיָּדַיִם'. הֲדָא אָמְרָה: הַמְפַקְפֵּק בְּדָבָר, אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - צָרִיךְ נִדּוּי.

תַּמָּן תָּנִינַן (שָׁם): 'דִּכְמָה הִשְׁקוּהָ'. מַהוּ דִּכְמָה? דִּכְוָתַהּ. 'נִדּוּהוּ, וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ. וְסָקְלוּ בֵּית־דִּין אֲרוֹנוֹ. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל הַמְנֻדֶּה וּמֵת - סוֹקְלִין אֲרוֹנוֹ'. הֲדָא אָמְרָה, הַמְבַזֶּה זָקֵן, אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתָה - צָרִיךְ נִדּוּי.

בְּיוֹמוֹי דְּרַבִּי זְעוֹרָה, הֲווֹן מְרַחֲקִין וּמְקָרְבִין[35]. אָמַר לוֹן

[יא.]

רַבִּי לָא: הַשְׁתָּא מְרַחֲקִין וְהַשְׁתָּא מְקָרְבִין? ! אֲמַר רַבִּי יוֹסֵה: חָזְרוּ וְנִמְנוּ: לְכְשֶׁיַּחֲזֹר בּוֹ - יְהוּ מְקָרְבִין אוֹתוֹ.

(שְׁמָחוֹת ה, יד) 'הַמְנֻדֶּה לָרַב - מְנֻדֶּה לַתַּלְמִיד; הַמְנֻדֶּה לַתַּלְמִיד - אֵינוֹ מְנֻדֶּה לָרַב. הַמְנֻדֶּה לְאַב בֵּית־דִּין - מְנֻדֶּה לְחָכָם; הַמְנֻדֶּה לְחָכָם - אֵינוֹ מְנֻדֶּה לְאַב בֵּית־דִּין. הַמְנֻדֶּה לַנָּשִׂיא - מְנֻדֶּה לְכָל אָדָם'. עַד כַּדּוּן חָכָם שֶׁנִּדָּה, וַאֲפִלּוּ חָבֵר שֶׁנִּדָּה? נִשְׁמְעִנַּהּ מִן הָדָא: חָדָא אַמְתָּא מִן דְּבַר פִּטָּא, הֲוָת עָבְרָה קָמֵי חָדָא כְּנִישָׁא. חָמַת חַד סָפַר מָחֵי לְחַד מֵינּוּק[36] יַתִּיר מִן צוֹרְכֵהּ. אָמְרָה לֵהּ: יֵהֲוֵי הָהוּא גַּבְרָא מָחֳרָם! אֲתָא שְׁאַל לְרַבִּי אַחָא. אֲמַר לֵהּ: צָרִיךְ אַתְּ חַשָּׁשׁ עַל נַפְשָׁךְ. הֲדָא אָמְרָה, הָעוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁלֹּא כַּשּׁוּרָה - צָרִיךְ נִדּוּי.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הֲוָה מְעַיְּנֵי תֵּינִין בְּבַרְבְּרִית. אֲתוֹן לְסִטַיָּא וְגַנְבוּן מִנְּהוֹן בְּלֵילְיָא, וּבְסוֹפָא אַרְגַּשׁ בְּהוֹן. אֲמַר לוֹן: 'לֶהֱוֹון אִלֵּין עַמָּא מָחְרְמִין'! אֲמְרוּן לֵהּ: 'יֵיא הָהוּא גַּבְרָא מָחֳרָם'! חַשׁ עַל נַפְשֵׁהּ, אֲמַר: 'מָמוֹן אֲנוּן חַיָּבִין לִי, דִּלְמָא נַפְשָׁן'? ! נְפַק פָּרֵי בַּתְרֵיהוֹן, אֲמַר לוֹן: 'שְׁרוֹן לִי'! אֲמְרוּן לֵהּ: 'שְׁרֵי לָן, וְנַן שָׁרֵיי לָךְ'! הֲדָא אָמְרָה: הַמְנֻדֶּה אֶת מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וְנִדָּה אוֹתוֹ - נִדּוּיוֹ נִדּוּי. מִי מַתִּיר? לָא־כֵן תָּנֵי (שְׁמָחוֹת ה, טו): 'מֵת אֶחָד מִמְּנָדָיו - אֵין מַתִּירִין לוֹ'. אָמַר רַבִּי

---

[35] מְנַדִּים וּמַתִּירִים מֵיָּד

[36] רָאֲתָה מוֹרֶה אֶחָד מַכָּה יֶלֶד

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָדָא דַתְּ אָמַר, בְּשֶׁאֵין שָׁם נָשִׂיא; אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם נָשִׂיא - הַנָּשִׂיא מַתִּיר. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי בָּא בַּר מַמָּל: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁמֵּת מִמְּנָדָיו, וְלֹא הִתִּירוּ לוֹ. וְלָא־כֵן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: ׳הָדָא דַתְּ אָמַר, בְּשֶׁאֵין שָׁם נָשִׂיא, אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם נָשִׂיא - הַנָּשִׂיא מַתִּיר׳? וּקְמַת מַה דַּאֲמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי בָּא בַּר מַמָּל: בְּשֶׁלֹּא חָזַר בּוֹ. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַבַּיֵי בְּשֵׁם רַב שֵׁשֶׁת: נִמְנוּ בְּאוּשָׁא שֶׁלֹּא לְנַדּוֹת זָקֵן. וְאָתְיָא כַּיי דַּאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ: זָקֵן שֶׁאֵרַע בּוֹ דָּבָר - אֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ, אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ (מְלָכִים־ב יד, י): ״הִכָּבֵד וְשֵׁב בְּבֵיתֶךָ״. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַבַּיֵי בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא: זָקֵן שֶׁשָּׁכַח תַּלְמוּדוֹ מֵחֲמַת אֹנְסוֹ - נוֹהֲגִין בּוֹ כְּקִדֻּשַׁת אָרוֹן. רַבִּי אַחָא, רַבִּי תַּנְחוּם, רַבִּי חִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: זָקֵן שֶׁנִּדָּה לְצָרְכּוֹ עַצְמוֹ, אֲפִלּוּ כַּהֲלָכָה - אֵין נִדּוּיוֹ נִדּוּי.

בְּיוֹמוֹי דְּרַבִּי יִרְמְיָה אֲתָת עָקָא עַל טִבֶּרְיָאֵי. שְׁלַח בָּעֵי מְנַרְתָּא דְּכַסְפָּא גַּבֵּי רַבִּי יַעֲקֹב בֵּי רַבִּי בּוֹן. שְׁלַח אֲמַר לֵהּ: אֲדַיִן לֹא שָׁב יִרְמְיָה מֵרָעָתוֹ? וּבִקֵּשׁ לְנַדּוֹתוֹ. וַהֲוָה רַבִּי חִיָּה בִּרֵהּ דְּרַבִּי יִצְחָק עֲטוּשָׁיָא יָתִיב תַּמָּן. אֲמַר לֵהּ: ׳שְׁמַעְתִּי שֶׁאֵין מְנַדִּין זָקֵן, אֶלָּא אִם־כֵּן עָשָׂה כְּיָרָבְעָם בֶּן נְבָט וַחֲבֵרָיו׳. אֲמַר לֵהּ (עֲדֻיּוֹת ה, ו): ׳דִּכְמָה הִשְׁקוּהָ׳. וּכְיָרָבְעָם בֶּן נְבָט וַחֲבֵרָיו עָשָׂה?! וְנַדּוֹן אִלֵּין לְאִלֵּין, וְחַשׁוֹן אִלֵּין עַל אִלֵּין, וְצַרְכוֹן מִשְׁתַּרְיָא אִלֵּין מִן אִלֵּין.

׳וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁאַל לֶחָכָם וְהֵתִּר׳ - מָה אֲנַן קָיְמִין? אִם בְּשֶׁנִּשְׁאַל קֹדֶם לָרֶגֶל - יְגַלַּח; אִם בְּשֶׁלֹּא נִשְׁאַל קֹדֶם לָרֶגֶל - אַל יְגַלַּח? אֶלָּא כִּי נַן קָיְמִין, בְּשֶׁנִּשְׁאַל קֹדֶם לָרֶגֶל, וְלֹא מָצְאוּ פֶּתַח לְנִדְרוֹ אֶלָּא בָּרֶגֶל. כַּהֲדָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי, לֹא מָצְאוּ פֶּתַח לְנִדְרוֹ, עַד שֶׁבָּא אֶחָד מִזְּקֵנֵי הַגָּלִיל. וְאִית דְּאָמְרִין: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הָוָה.

[יא:]

וַהֲוָה נָסֵב לֵהּ מִן הָכָא וּמְקִים לֵהּ הָכָא, נָסֵב לֵהּ מִן הָכָא, וּמְקִים לֵהּ הָכָא, עַד דַּאֲקִימֵהּ גּוֹ שִׁמְשָׁא מְפַלֵּי מָאנוֹי[37]. אֲמְרוּן לֵהּ: אִלּוּ הֲוִיתָה יָדַע דְּהָדֵן סָבָא עָבֵד לָךְ הָכֵן, נָדֵר הֲוִיתָא? אֲמַר לוֹן: לָא. וּשְׁרוֹן לֵהּ. וְלֵהּ אָמְרִין: הָדָא, מְנָן לָךְ? אֲמַר לוֹן: מִשָּׁרֵת רַבִּי מֵאִיר הֲיִיתִי, בְּבָרְחוֹ שְׁנִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מַקְלוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר הָיְתָה בְיָדִי, וְהִיא הָיְתָה מְלַמֶּדֶת לִי דַּעַת.

תָּנֵי (תּוֹסֶפְתָּא, מוֹעֵד־קָטָן ב, א): ׳כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ מְגַלְּחִין בַּמּוֹעֵד, מֻתָּרִין לְגַלֵּחַ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁל אֵבֶל׳. אִית תַּנֵּי תָּנֵי: אָסוּר. וְאִית תַּנֵּי תָּנֵי: מֻתָּר. אֲמַר רַב חִסְדָּא: מַן דְּאָמַר ׳מֻתָּר׳ - בְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם רֶגֶל; מַן דְּאָמַר ׳אָסוּר׳ - בְּשֶׁאֵין שָׁם רֶגֶל. מַתְנִיתָא מְסַיְּעָא לְדִרַב חִסְדָּא (שְׁמָחוֹת ה, ט): ׳הָרֵי שֶׁתִּכְפּוּהוּ אֲבָלָיו זֶה אַחַר זֶה - הָרֵי זֶה מֵקֵל בְּסַכִּין וּבְמִסְפֶּרֶת, אֲבָל לֹא בְּמִסְפָּרַיִם׳. וְיֵעָשֶׂה אֵבֶל הַשֵּׁנִי אֵצֶל הָרִאשׁוֹן כְּמִי שֶׁהוּא אָנוּס וְיִגַּלַּח. תֵּיוֵי, לָא אִתְאֲמְרַת אֶלָּא מִפְּנֵי כְּבוֹד הָרֶגֶל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק בָּעֵי: נִיחָא, בְּתוֹךְ שִׁבְעָה; בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים! הָתִיב רַבִּי חֲנַנְיָה חַבְרוֹן דְּרַבָּנָן: וְהָא תָּנֵי (שְׁמָחוֹת ו, א): ׳אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָבֵל אָסוּר בָּהֶן כָּל שִׁבְעָה׳. אִם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים הוּא אָסוּר, בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, לֹא כָל־שֶׁכֵּן? לָא אִתְאֲמְרַת אֶלָּא כְּשֶׁתִּכְפּוּהוּ אֲבָלִים. הָדָא אָמְרָה, שֶׁהוּא מֻתָּר. אֲמַר רַבִּי מַתַּנְיָה: מַן דְּאָמַר ׳אָסוּר׳ - כְּדַרְכּוֹ בְּמִסְפָּרַיִם.

שָׂפָם וּנְטִילַת צִפָּרְנַיִם. אִית תַּנֵּי תָּנֵי: בָּרֶגֶל מֻתָּר, וּבָאֵבֶל אָסוּר. אִית תַּנֵּי תָּנֵי: בָּרֶגֶל אָסוּר, וּבָאֵבֶל מֻתָּר. מַן דְּאָמַר בָּרֶגֶל מֻתָּר - שֶׁיֵּשׁ שָׁם רֶגֶל, וּבָאֵבֶל אָסוּר - בְּשֶׁאֵין שָׁם רֶגֶל. מַן דְּאָמַר בָּרֶגֶל אָסוּר -

[37] בּוֹדֵק בְּגָדָיו מִכְּנִים

[יב.]

בְּשֵׁישׁ שָׁם הָעֲרָמָה, בְּאֵבֶל מָתָר - שֶׁאֵין שָׁם הָעֲרָמָה. רַב חִיָּה בַּר אָשֵׁי בְּשֵׁם רַב: הֲלָכָה כִּדְבְרֵי מִי שֶׁהוּא מֵקֵל בָּאן וְכָאן. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲלָכָה כִּדְבְרֵי מִי שֶׁהוּא מֵקֵל בְּהִלְכוֹת אֵבֶל. רַב אָמַר: שָׁפָם - כִּנְטִילַת צִפָּרְנַיִם בְּכָל דָּבָר. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: וּבִלְבַד בְּנוֹטוֹת[38]. רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא: זוּג בָּא לִפְנֵי רַבִּי בְּשָׁפָם וּבִנְטִילַת צִפָּרְנַיִם, וְהִתִּיר לָהֶם רַבִּי. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָה: שְׁנֵי זוּגוֹת הָיוּ, אֶחָד מֵעַמְּתָן וְאֶחָד מִדַּרְעֲלָה. אֶחָד בְּשָׁפָם, וְאֶחָד בִּנְטִילַת צִפָּרְנַיִם, וְהִתִּיר לָהֶן רַבִּי. כַּהֲדָא: רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא, דַּמְכַת אַחֲתֵהּ, וַהֲוָה יָתִיב מַצְמֵי טְפָרוֹי. סְלַק רַבִּי לְעָזָר לְגַבֵּהּ, וְלָא כַּסֵּיתוֹן. סְלַק רַבִּי נָתָן בַּר אַבָּא לְגַבֵּהּ, וְכַסֵּיתוֹן. אֲמַר לֵהּ: ׳מִן קֳמֵי רַבִּי לְעָזָר לָא כַּסֵּיתְנוּן, וּמִן קֳמוֹי אַתְּ מְכַסֵּי לוֹן׳! אֲמַר לֵהּ: ׳וּמָה אַתְּ סָבַר? דְּאַתְּ חֲבִיב עֲלַי כְּרַבִּי לְעָזָר׳?

הֲלָכָה ב: מַתְנִיתִין: וְאֵלּוּ מְכַבְּסִין בַּמּוֹעֵד: הַבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם, וּמִבֵּית הַשְּׁבְיָה, וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִין, וְהַמְנֻדֶּה שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חֲכָמִים; וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁאַל לֶחָכָם וְהֵתַר; מִטְפָּחוֹת הַיָּדַיִם, וּמִטְפָּחוֹת הַסַּפָּרִים, וּמִטְפָּחוֹת הַסְּפָג; וְכָל הָעוֹלִין מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וּשְׁאָר כָּל אָדָם אֲסוּרִין.

גְּמָרָא: תָּנֵי: ׳בַּלְנָרֵי נָשִׁים - מֻתָּר לְכַבְּסָן בַּמּוֹעֵד׳. הִיא בַּלְנָרֵי נָשִׁים, הִיא בַּלְנָרֵי אֲנָשִׁים. מַהוּ בַּלְנָרֵי נָשִׁים? רַבָּנָן דְּקֵיסָרִין אָמְרִי: אַנְטִינַיָּא. רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד, מֻתָּר לְכַבְּסוֹ בַּמּוֹעֵד. אָמַר רַבִּי יוֹסֵה בִּי רַבִּי בּוּן: וּבִלְחוֹד תְּרֵיי דְּיֵהֵא שָׁלַח חַד וְלָבַשׁ חַד. בְּעוֹן קֳמֵי רַבִּי יוֹסֵה: בִּגְדֵי קְטַנִּים מַה הֵן? אָמַר לוֹן: כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד. בְּעוֹן קֳמוֹי: תָּנֵינַן (לְהַלָּן ג, ז): ׳אֵין קוֹרְעִין וְלֹא חוֹלְצִין וְלֹא מַבְרִין, אֶלָּא קְרוּבָיו שֶׁל מֵת׳. הַוָּת מְטַלְתְּהּ זְעֵירָא, וּקְרִיבוּי בְּעוֹן מֵיעוֹל לְגַבֵּהּ, מַהוּ דְּיֵתְבוּן פַּלְגּוֹן מִן לְגָו וּפַלְגּוֹן מִן לְבַר? אָמַר לוֹן: ׳יֵעָלוֹן פַּלְגּוֹן יוֹמָא דֵּין, וּפַלְגּוֹן לְמָחָר׳. אָמַר רַבִּי מָנָא: הָן דַּהֲוִינָן סָבְרִין דּוּ מֵקֵל לַהּ - חַמַּר. תָּנֵי: ׳מִטְפָּחוֹת סְפָרִים, אֵין מְכַבְּסִין אוֹתָן בְּמֵי רַגְלַיִם, אֲבָל מְכַבְּסִין אוֹתָן בְּנֶתֶר וּבוֹרִית, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד׳.

הֲלָכָה ג: מַתְנִיתִין: וְאֵלּוּ כוֹתְבִין בַּמּוֹעֵד: קִדּוּשֵׁי נָשִׁים, גִּטִּין וְשׁוֹבָרִין, דְּיָתֵיקִי, וּמַתָּנָה וּפְרוֹזְבּוּלִין, אִגְּרוֹת

[יב:]

שׁוּם וְאִגְּרוֹת מָזוֹן, שְׁטָרֵי חֲלִיצָה וּמֵאוּנִין וּשְׁטָרֵי בֵּרוּרִין, וּגְזֵרוֹת בֵּית־דִּין וְאִגְּרוֹת שֶׁל רְשׁוּת.

גְּמָרָא: וְאֵינוֹ מֵצֵר? אָמַר רַבִּי זְעוֹרָא: מִכְיוָן שֶׁנָּתַן דַּעְתּוֹ לְגָרֵשׁ - אֵינוֹ מֵצֵר.

׳וְשׁוֹבָרִים׳ - אִימּוֹלוֹגִין[39].

׳אִגְּרוֹת שׁוּם׳ - שׁוּם הַיְתוֹמִים.

׳אִגְּרוֹת מָזוֹן׳ - מְזוֹנוֹת אַלְמָנָה.

׳שְׁטָרֵי חֲלִיצָה׳ - אֵלּוּ הֵן שְׁטָרֵי חֲלִיצָה? תַּמָּן אָמְרִין: ׳דְּקָרְבַת קָדְמֵינָא, וּשְׁרַת סִינֵהּ מֵעֲלוֹי רִגְלֵהּ דְּיָמִינָא, וְרָקַת קָדָמֵינָא רוֹקָא דְּמִתְחֲזֵי עַל אַרְעָא, וַאֲמִירַת (דְּבָרִים כה, ט): "כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו".

---

[38] מְכַסּוֹת אֶת הַפֶּה

[39] שְׁטָרֵי הוֹדָאָה

׳וּשְׁטָרֵי מֵאוּנִין׳ - אֵלּוּ הֵן שְׁטָרֵי מֵאוּנִין? ׳לָא רָעֲיָנָא לֵהּ׳, ׳לָא שָׁוַינָא לֵהּ׳, ׳לָא צָבֵינָא לְאִתְנְסָבָא לֵהּ׳.

׳וּשְׁטָרֵי בֵּרוּרִין׳ - רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: קוֹמְפְּרוֹמִיסִין. זֶה בּוֹרֵר לוֹ אֶחָד, וְזֶה בּוֹרֵר לוֹ אֶחָד.

׳וּגְזֵרוֹת בֵּית־דִּין׳ - אֵלּוּ גְּזֵרֵי דִינִין.

׳וְאִגְּרוֹת שֶׁל רְשׁוּת׳ - זוֹ שְׁאֵילַת שָׁלוֹם.

הֲלָכָה ד: מַתְנִיתִין: אֵין כּוֹתְבִין שְׁטָרֵי חוֹב בַּמּוֹעֵד, אִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ אוֹ שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - הֲרֵי זֶה יִכְתֹּב. אֵין כּוֹתְבִין סְפָרִים, וּתְפִלִּין וּמְזוּזוֹת בַּמּוֹעֵד, וְאֵין מַגִּיהִין אוֹת אַחַת, אֲפִלּוּ בְּסֵפֶר הָעֲזָרָה. רִבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כּוֹתֵב הוּא אָדָם תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת לְעַצְמוֹ, וְטוֹוֶה עַל יֶרֶךְ תְּכֵלֶת לְצִיצִיתוֹ.

גְּמָרָא: ׳אֵין כּוֹתְבִין שְׁטָרֵי אֲרִיסִיּוּת וְקַבְּלָנוּת בַּמּוֹעֵד. הַשָּׁם שָׁם כְּדַרְכּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָמוּד וְשֶׁלֹּא יִשְׁקֹל וְלֹא יִמְנֶה. וּמְקַבְּלִין קַבְּלַת[40] בַּמּוֹעֵד, לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַחַר הַמּוֹעֵד. וְאֵין מְקַבְּלִין קַבְּלַת בַּמּוֹעֵד, לַעֲשׂוֹתָהּ בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד. הַשָּׁם שָׁם כְּדַרְכּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָמוּד וְשֶׁלֹּא יִשְׁקֹל וְלֹא יִמְנֶה׳. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: אִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ לַלּוֹוֶה, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל לַלַּבְלָר. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵה: אִם אוֹמֵר אַתְּ כֵּן, נִמְצֵאתָ מַתִּיר אֶת הָאֲמָנוּת בַּמּוֹעֵד?! אֶלָּא אִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ, לְמִלְוֶה שֶׁעָבְרָה. אוֹ שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, לְמִלְוֶה הַבָּאָה.

חַד בַּר־נָשׁ אוֹבֵד תְּפִלּוֹי בְּמוֹעֲדָא. אֲתָא לְגַבֵּי רַב חֲנַנְאֵל, וְשַׁלְחֵהּ לְגַבֵּי רַבִּי אַבָּא בַּר נָתָן. אֲמַר לֵהּ: הַב לֵהּ תְּפִלָּךְ וְזִיל כְּתֹב לָךְ! אֲמַר לֵהּ רַב: אֱזִיל כְּתֹב לֵהּ. מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַב: ׳**כּוֹתֵב הוּא אָדָם תְּפִלִּין וּמְזוּזָה לְעַצְמוֹ**׳, הָא לְאַחֵר, לֹא! פְּתַר לַהּ בְּכוֹתֵב לְהַנִּיחַ.

׳וְטוֹוֶה עַל יֶרֶךְ תְּכֵלֶת לְצִיצִיתוֹ׳ - רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל, רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: טוֹוֶה וַאֲפִלּוּ בְּפֶלֶךְ. רַב אָמַר: טוֹוֶה בְּפֶלֶךְ בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֵר. מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַב: ׳וְטוֹוֶה עַל יֶרֶךְ תְּכֵלֶת לְצִיצִיתוֹ׳. הָא לְאַחֵר, לֹא! פְּתַר לַהּ בְּטוֹוֶה לְהַנִּיחַ.

הֲלָכָה ה: מַתְנִיתִין: הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שִׁלְשֶׁת יָמִים קֹדֶם לָרֶגֶל - בָּטְלוּ מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה; שְׁמוֹנַת יָמִים קֹדֶם לָרֶגֶל - בָּטְלוּ מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: שַׁבָּת עוֹלָה

[יג.]

וְאֵינָהּ מַפְסֶקֶת; רְגָלִים מַפְסִיקִין וְאֵין עוֹלִין.

גְּמָרָא: גְּזֵרַת שִׁבְעָה - סַנְדָּל וְסֶפֶן; גְּזֵרַת שְׁלשִׁים - אִחוּי וְגִהוּץ וְתִגְלַחַת. אִי זֶהוּ גִּהוּץ? כְּלֵי צֶמֶר מְגַהֲצִין חֲדָשִׁים, וּכְלֵי פִשְׁתָּן מְגַהֲצִין לְבָנִים. רַבִּי חֶלְבּוֹ, רַב חוּנָה בְּשֵׁם רַב: חָל יוֹם שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, מְגַלֵּחַ עֶרֶב שַׁבָּת. הֵיךְ אֶפְשָׁר? תִּפָּתֵר, שֶׁגִּרְרָתוּ חַיָּה וְנִתְיָאֲשׁוּ מִלְּבַקְּשׁ. וְתָנֵי כֵּן (שְׁמָחוֹת ב, י): ׳הֲרֵי מִי שֶׁגִּרְרָתוּ חַיָּה, מֵאֵימָתַי מוֹנִין לוֹ? מִשֶּׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִלְּבַקְּשׁ. מְצָאוּהוּ אֲבָרִים אֲבָרִים - מוֹנִין לוֹ מִשֶּׁיִּמְצְאוּ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַשְּׁזָרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת רֻבּוֹ׳. אָמַר רַבִּי אַבּוּן: תִּפָּתֵר, שֶׁנִּסְתַּם הַגּוּלֶל עֶרֶב שַׁבָּת עִם חַשֵּׁכָה. הֵיךְ אֶפְשָׁר? אֲמַר רַבִּי אַחָא: תִּפָּתֵר, שֶׁסְּתָמוֹ גּוֹי. אִית דְּבָעֵי מֵימַר: שֶׁבָּאת לוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּשַׁבָּת.

רַבִּי אַמִּי הֲוָה לֵהּ עוֹבָדָא, וְגִלַּח יוֹם שְׁלשִׁים וְאֶחָד. רַבִּי, הֲוָה לֵהּ עוֹבָדָא, וְגִלַּח יוֹם שְׁלשִׁים וְאֶחָד. אֲמַר רַבִּי זְרִיקָן: מִן מַתְנִיתַן יְלַף לַהּ רַבִּי אַמִּי, דְּתָנֵינַן תַּמָּן (נְזִיר ג, ב): ׳מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירִיּוֹת

[40] עֲבוֹדָה קַבְּלָנִית

- מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלִשִּׁים וְאֶחָד, וְאֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים וְאֶחָד׳. וְהָא תָנֵי (שָׁם, א): ׳וְאִם גִּלַּח לְיוֹם שְׁלִשִּׁים - יָצָא׳. אֲמַר רַבִּי יוֹסֵה: תַּמָּן לְשֶׁעָבַר, וְהָכָא כַּתְּחִלָּה.

רַבִּי יִרְמְיָה הוֹרֵי לְרַבִּי יִצְחָק עֲטוּשָׁיָא, וְאִית דְּאָמְרִי: לְרַבִּי חִיָּה בְּרֵהּ דְּרַבִּי יִצְחָק עֲטוּשָׁיָא, לְגַלֵּחַ יוֹם שְׁלִשִּׁים, מִן מַתְנִיתַן: ׳**שְׁמוֹנַת יָמִים קֹדֶם לָרֶגֶל - בָּטְלוּ מִמֶּנּוּ גְּזֵרוֹת שְׁלִשִּׁים**׳. הֵיא שְׁמִינִי, הִיא שְׁלִשִּׁים. אֲמַר רַבִּי יוֹסֵה: שָׁנְיָא הִיא תַּמָּן, שֶׁמִּפְּנֵי כְּבוֹד הָרֶגֶל הִתִּירוּ. תֵּדַע לְךָ שֶׁהִיא כֵּן, דַּאֲמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, רַב חוּנָה בְּשֵׁם רַב: חָל יוֹם שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - מְגַלֵּחַ עֶרֶב שַׁבָּת. אֵין תֵּימַר, שֶׁלֹּא מִפְּנֵי הָרֶגֶל הִתִּירוּ, מֵעַתָּה, אֲפִלּוּ חָל יוֹם שְׁלִשִּׁים שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מְגַלֵּחַ עֶרֶב שַׁבָּת! וְעוֹד, מִן הַדָּא דְתָנֵי (שְׁמָחוֹת ט, ח): ׳עַל כָּל הַמֵּתִים הוּא שׁוֹלֵל לְאַחַר שִׁבְעָה, וּמְאַחֶה לְאַחַר שְׁלִשִּׁים׳. וְיִשְׁלֹל יוֹם שִׁבְעָה, וְיֹאַחֶה יוֹם שְׁלִשִּׁים? אֲמַר רַבִּי חַגַּי: דִּי הֲוָה שְׁמַעְתָּא כֵּן וּשְׁמַעְתָּא כֵּן.

תָּנֵי (שְׁמָחוֹת ז, א): ׳זוֹ דִּבְרֵי אַבָּא שָׁאוּל׳. רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל, רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּאַבָּא שָׁאוּל. וְתָנֵי כֵן (שָׁם, ג): ׳הֲלָכָה כִּדְבָרָיו׳. רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַב: דִּבְרֵי אַבָּא שָׁאוּל, בֵּין יָמִים בֵּין גְּזֵרוֹת - בָּטְלוּ. אֲבָל דִּבְרֵי חֲכָמִים, גְּזֵרוֹת - בָּטְלוּ, יָמִים - לֹא בָטְלוּ. מַה בֵּינֵיהוֹן? רַב חוּנָה אָמַר: עֶרֶב הָרֶגֶל בֵּינֵיהוֹן: אִם גִּלַּח עֶרֶב הָרֶגֶל - יְגַלַּח אַחַר הָרֶגֶל; אִם לֹא גִּלַּח עֶרֶב הָרֶגֶל - אַל יְגַלַּח אַחַר הָרֶגֶל. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא גִּלַּח עֶרֶב הָרֶגֶל - יְגַלַּח לְאַחַר הָרֶגֶל. רַבִּי לְעָזָר הוֹרֵי לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר בָּא, לְגַלֵּחַ לְאַחַר הָרֶגֶל. וְלָא יָדְעִין אִין

[יג:]

כַּהֲדָא דְּאַבָּא שָׁאוּל, וְאִין כַּהֲדָא דְּרַבָּנָן. דִּבְרֵי הַכֹּל.

רַבִּי לְעָזָר הוֹרֵי לְשִׁמְעוֹן בַּר בָּא: הָרֶגֶל עוֹלֶה לְמִנְיַן שְׁלִשִּׁים. אֲמַר רַבִּי יוֹסֵה: אַשְׁכְּחוֹן תְּלָתִין קוֹדְמִין לְשִׁבְעָה.

׳**הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים קֹדֶם לָרֶגֶל - בָּטְלוּ מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה**׳ - לָא אָמַר אֶלָּא שְׁלֹשָׁה, הָא שְׁנַיִם, לֹא! הֲדָא דְתֵימַר: בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, אֲבָל הָרַבִּים - אֵין הָרַבִּים מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ. וְתָנֵי כֵן (תּוֹסֶפְתָּא, מוֹעֵד־קָטָן ב, ד): ׳הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּתוֹךְ הָרֶגֶל, מוֹנֶה שִׁבְעָה לְאַחַר הָרֶגֶל. אַרְבָּעָה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - הָרַבִּים מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ; שְׁלֹשָׁה יָמִים הָאַחֲרוֹנִים - אֵין הָרַבִּים מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ, וּמְלַאכְתּוֹ נַעֲשֵׂית בַּאֲחֵרִים, וַעֲבָדָיו וּבְהֶמְתּוֹ עוֹשִׂין בְּמָקוֹם אַחֵר׳. מַהוּ לְהַרְאוֹת לוֹ פָּנִים[41]? רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָה: וַהֲלֹא אָמְרוּ: ׳אֵין אֵבֶל בַּשַּׁבָּת׳? מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: ׳לְהַרְאוֹת לוֹ פָּנִים׳? לֹא מִפְּנֵי הַכָּבוֹד׳?! וְהָכָא, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד. וְדִכְוָתַהּ, יוֹם אֶחָד לִפְנֵי הָרֶגֶל, בָּטְלוּ מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁנַיִם.

(שְׁמָחוֹת ו, ג) ׳אֲבָל, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן - אֵינוֹ נוֹתֵן תְּפִלִּין; בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי - הוּא נוֹתֵן תְּפִלִּין. אִם בָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת - חוֹלְצָן כָּל שִׁבְעָה. דִּבְרֵי רַבִּי לְיעֶזֶר; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי - אֵינוֹ נוֹתֵן תְּפִלִּין; בַּשְּׁלִישִׁי - הוּא נוֹתֵן תְּפִלִּין. אִם בָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת - אֵינוֹ חוֹלְצָן׳. אִם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי אֵינוֹ נוֹתֵן תְּפִלִּין, צוֹרְכָה מֵימַר: ׳מִי שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו׳? אֶלָּא בְּגִין דְּתָנָא דָּא, תָּנָא דָּא. רַבִּי זְעוֹרָה, מַר עֻקְבָּן בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל, רַבִּי זְעוֹרָה, רַב יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי לְיעֶזֶר בְּנִתְינָה, וּכְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּחֲלִיצָה. רַבִּי זְעוֹרָה בָּעֵי: אִם נָתַן בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי כְּרַבִּי לְיעֶזֶר, מַהוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה רַבִּי לְיעֶזֶר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁלֹּא לַחֲלֹץ? אֲמַר רַבִּי יוֹסֵה בֵּי רַבִּי בּוּן:

---

[41] לְבַקֵּר, בְּלִי תַּנְחוּמִים

[יד.]

וְכֵנִי, אִם נָתַן בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי כְּרַבִּי לִיעֶזֶר, נַעֲשֶׂה רַבִּי לִיעֶזֶר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁלֹּא לַחֲלֹק! אֵין כֵּנִי, נֹאמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי לִיעֶזֶר!

(שְׁמָחוֹת ו, ו): ״הֲרֵי שֶׁאֵין לוֹ מַה לוֹכַל - בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי אֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה; בַּשְּׁלִישִׁי - הוּא עוֹשֶׂה בְּצִנְעָה. אֲבָל אָמְרוּ: תָּבוֹא מְאֵרָה לִשְׁכֵנָיו שֶׁהִצְרִיכוּהוּ לְכָךְ׳. בַּר קַפָּרָא אָמַר: אֲפִלּוּ בַּשְּׁלִישִׁי לֹא יַעֲשֶׂה כָּל עִקָּר. בַּר קַפָּרָא כְּדַעְתֵּהּ. דְּבַר קַפָּרָא אָמַר: אֵין תָּקְפּוֹ שֶׁל אֵבֶל אֶלָּא עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים. רַבִּי אַבָּא בְּרֵהּ דְּרַבִּי פַּפִּי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: כָּל תִּלְתָּא יוֹמִין, נַפְשָׁא טָיְסָא עַל גּוּפָא, סְבִירָה דְּהִיא חָזְרָה לְגַבֵּהּ. כֵּיוָן דְּהִיא חָמְיָא דְּאִשְׁתַּנִּי זִיוְהוֹן דְּאַפּוֹי, הִיא שָׁבְקָא לֵהּ וְאָזְלָה לַהּ. לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים, הַכֶּרֶס נִבְקַעַת עַל פָּנָיו וְאוֹמֶרֶת לוֹ: ״הֵא לְךָ מַה שֶׁגָּזַלְתָּה וְחָמַסְתָּה וְנָתַתָּה בִּי׳! רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יֹאשִׁיָּה מַיְתֵי לַהּ מִן הָכָא (מַלְאָכִי ב, ג): ״וְזֵרִיתִי פֶּרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם״; וַאֲפִלּוּ: ״פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם״. בְּאוֹתָהּ הַשָּׁעָה (אִיּוֹב יד, כב): ״אַךְ בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאָב, וְנַפְשׁוֹ עָלָיו תֶּאֱבָל״. ׳אַרִיסָיו וַחֲכִירָיו וְקַבָּלָיו - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹשִׂין. אִכָּרָיו וְסַפָּנָיו וְגַמָּלָיו - אֵינָן עוֹשִׂין׳. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: הָיְתָה לוֹ פָּרָה מְגַמֶּלֶת בָּעִיר - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה. אָמַר לֵהּ רַבִּי יוֹסֵה: הֲדָא דַּתְּ אָמַר, בְּהוּא דְּחַיָּב לֵהּ, הָא בַּתְּחִלָּה - אָסוּר. ׳שְׁנֵי אַחִין, שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, שְׁנֵי טַבָּחִים, שְׁנֵי חֲנָוָנִים, שֶׁאֵרַע לְאֶחָד מֵהֶן דָּבָר - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹעֲלִין אֶת חֲנוּתָן, וַחֲבֵרָיו וּפוֹעֲלָיו עוֹשִׂין בְּצִנְעָה בְּמָקוֹם אַחֵר׳.

(שְׁמָחוֹת י, ג): ׳אֲבֵל, כָּל זְמַן שֶׁמֵּתוּ מֻטָּל לְפָנָיו - אוֹכֵל אֵצֶל חֲבֵרוֹ; אֵין לוֹ חָבֵר - אוֹכֵל בְּבֵית אַחֵר; אֵין לוֹ בַּיִת אַחֵר - עוֹשֶׂה מְחִיצָה וְאוֹכֵל; אִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה - הוֹפֵךְ אֶת פָּנָיו כְּנֶגֶד הַכֹּתֶל וְאוֹכֵל; וְאֵינוֹ לֹא מֵסֵב וְאוֹכֵל, וְלֹא אוֹכֵל כָּל צָרְכּוֹ וְלֹא שׁוֹתֶה כָּל צָרְכּוֹ, וְלֹא אוֹכֵל בָּשָׂר וְלֹא שׁוֹתֶה יַיִן. וְאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו, וְאִם בֵּרַךְ - אֵין עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן. וַאֲחֵרִים שֶׁבֵּרְכוּ - אֵינוֹ עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן אָמֵן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֹל. אֲבָל בַּשַּׁבָּת - מֵסֵב וְאוֹכֵל, וְאוֹכֵל כָּל צָרְכּוֹ וְשׁוֹתֶה כָּל צָרְכּוֹ, וְאוֹכֵל בָּשָׂר וְשׁוֹתֶה יַיִן, וּמְזַמְּנִין עָלָיו, וְאִם בֵּרַךְ - עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן, וַאֲחֵרִים שֶׁבֵּרְכוּ - עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן אָמֵן. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: הוֹאִיל וְהִתִּירָתָה לוֹ אֶת כָּל אֵלּוּ - חַיְּבֵהוּ בִּשְׁאָר מִצְוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה! חַיֵּי שָׁעָה הִתִּירָתָה לוֹ, חַיֵּי עוֹלָם, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן׳?! רַבִּי יוּדָה בַּר פַּזִּי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. ׳נִמְסַר לָרַבִּים - אוֹכֵל בָּשָׂר וְשׁוֹתֶה יַיִן. נִמְסַר לַכַּתָּפִים - כְּמִי שֶׁנִּמְסַר לָרַבִּים׳.

(שְׁמָחוֹת י, יא): ׳אֲבֵל, בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה - אֵינוֹ הוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת. בַּשְּׁנִיָּה - הוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ. בַּשְּׁלִישִׁית - יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר. בָּרְבִיעִית - שָׁוֶה לְכָל אָדָם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶפְשָׁר לוֹמַר בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה? שֶׁהָרַבִּים מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ?! אֶלָּא הַשְּׁנִיָּה הִיא הָרִאשׁוֹנָה, הַשְּׁלִישִׁית הִיא הַשְּׁנִיָּה, הָרְבִיעִית הִיא הַשְּׁלִישִׁית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲבֵל, בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה - הוֹלֵךְ לְבֵית־הַכְּנֶסֶת וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ; בַּשְּׁנִיָּה - יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר; בַּשְּׁלִישִׁית - שָׁוֶה לְכָל אָדָם׳. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי

[יד:]

שֶׁהוּא מוֹסִיף יָמִים.

(שְׁמָחוֹת ו, ה): ״הֲרֵי שֶׁבָּא וּמָצָא אֵבֶל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ: בַּשֵּׁנִי וּבַשְּׁלִישִׁי - מַשְׁלִים עִמָּהֶן, וּבָרְבִיעִי - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִי - מַשְׁלִים עִמָּהֶן׳. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: הֲלָכָה

כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. בְּשֶׁאֵינוֹ גְּדוֹל מִשְׁפָּחָה, אֲבָל אִם הָיָה גְּדוֹל מִשְׁפָּחָה - מוּנֶה לְעַצְמוֹ. כַּהֲדָא: רַבִּי מָנָא הוֹרֵי לְרַבִּי יַעֲקֹב אַרְמְנָיָא: מִכֵּיוָן שֶׁאַתְּ גְּדוֹל מִשְׁפָּחָה - מְנֵה לְעַצְמֵךְ. בְּשֶׁלֹּא הוּרְאוּ לוֹ רֹב פָּנִים[42], אֲבָל אִם הוּרְאוּ לוֹ רֹב פָּנִים - נוֹטְלוֹ לַמֶּרְחָץ[43]. כַּהֲדָא: רַב הוּנָא הוֹרֵי לַאֲחוּי דְּרַבִּי יְהוּדָה בַּר זַבְדִּי: מִכֵּיוָן שֶׁהוּרְאוּ לוֹ רֹב פָּנִים - נוֹטְלוֹ לַמֶּרְחָץ.

׳הֲרֵי שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם׳. כְּגוֹן אִלֵּין דְּקָבְרִין בְּבֵית שָׁרַיי[44]. אִית תַּנֵּי תָּנֵי: אֵלּוּ שֶׁכָּאן מוֹנִין מִשֶּׁיָּצָא הַמֵּת, וְאֵלּוּ שֶׁשָּׁם מוֹנִין מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל. אִית תַּנֵּי תָּנֵי: אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹנִין מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר גְּדוֹל הַמִּשְׁפָּחָה. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַב אַסִּי: לְחֻמְרִין. מַהוּ חֻמְרִין? אִם הָיָה גְּדוֹל הַמִּשְׁפָּחָה כָּאן: אֵלּוּ שֶׁכָּאן - מוֹנִין מִשֶּׁיֵּצֵא הַמֵּת, וְאֵלּוּ שֶׁשָּׁם - מוֹנִין מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל. אִם הָיָה גְּדוֹל הַמִּשְׁפָּחָה שָׁם - אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹנִין מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל. כַּהֲדָא: גַּמְלִיאֵל זוּגָא, דַּמְכַת אַחָתֵהּ. סְלַק הִלֵּל אֲחוּהּ עִמַּהּ. אֲמַר לֵהּ רַבִּי מָנָא: כַּד תְּהֵא סָלֵק גַּבֵּי אֲחוּךְ - הֱוֵי שָׁלֵף סַנְדָּלָךְ.

׳הֲרֵי שֶׁמְּפַנִּין אוֹתוֹ מִקֶּבֶר לְקֶבֶר׳. אִית תַּנֵּי תָּנֵי: מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל הָרִאשׁוֹן. אִית תַּנֵּי תָּנֵי: מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל הַשֵּׁנִי. רַבִּי יוֹנָה, הֲוָה לֵהּ עוֹבָדָא, שְׁאַל לְרַבִּי חֲנַנְיָה חַבְרוֹן דְּרַבָּנָן. אֲמַר לֵהּ: ׳מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל הָרִאשׁוֹן׳. רַבִּי יִרְמְיָה הֲוָה לֵהּ עוֹבָדָא, שְׁאַל לְרַבִּי זְעוֹרָה. שְׁאַל רַבִּי זְעוֹרָה לְרַבִּי אַמִּי. אֲמַר לֵהּ: ׳מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל הַשֵּׁנִי׳. אָתָא לְגַבֵּהּ, אֲמַר לֵהּ: לְחֻמְרָא הוֹרֵי לָךְ. רַבִּי יוֹנָה וְרַבִּי יוֹסֵה תְּרֵיהוֹן אָמְרִין: הֲדָא דַּתְּ אָמַר, בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, אֲבָל לְאַחַר שִׁבְעָה - כְּבָר עָבַר הָאֵבֶל. בְּשֶׁנָּתְנוּ דַּעְתָּן לְפַנּוֹתוֹ, אֲבָל אִם לֹא נָתַן דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ - מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל הָרִאשׁוֹן. כַּהֲדָא: גַּמְלִיאֵל דִּיקוֹנְתֵיהּ קַבְרוּנֵהּ בּוּרְסָאֵי גַּבּוֹן. בָּתַר תְּלָתָא יוֹמִין, אִמַּלְכוּן מַחְזְרָא יָתֵהּ. אֲתוֹן וְשַׁאֲלוֹן לְרַבִּי סִימוֹן. אֲמַר לוֹן רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: ׳מִכֵּיוָן שֶׁלֹּא נְתַתֶּם דַּעְתְּכֶם לְפַנּוֹתוֹ - מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל הָרִאשׁוֹן׳.

יֵשׁוּעַ אַחוּי דְּדוֹרִי, הֲוָה לֵהּ עוֹבָדָא. אֲתָא שְׁאַל לְרַבִּי אַבָּהוּ. אֲמַר לֵהּ: מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל הַשֵּׁנִי. אֲמַר לֵהּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא: עִמָּךְ הָיִיתִי וּשְׁאַלְתִּינַהּ, לְרַבִּי אַבּוּדְמָא דְּמִן חֵיפָה, אָמַר: ׳מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל הָרִאשׁוֹן׳. אֲמַר לֵהּ: אֲנָה לָא שְׁמָעִית; אֵין שְׁמַעְתְּ, פּוֹק וְהוֹרֵי.

מִנַּיִן לְאֵבֶל מִן הַתּוֹרָה שִׁבְעָה? (בְּרֵאשִׁית נ, י): ״וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים״. וּלְמַדִּין דָּבָר קוֹדֶם לְמַתַּן תּוֹרָה? ! רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי זְעוֹרָה, שְׁמַע לַהּ מִן הָדָא (וַיִּקְרָא ח, לה): ״וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד, תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים, וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת יְיָ״. כְּשֵׁם שֶׁשָּׁמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל עוֹלָמוֹ שִׁבְעָה -

[טו.]

כָּךְ אַתֶּם, שִׁמְרוּ עַל אֲחֵיכֶם שִׁבְעָה! וּמִנַּיִן שֶׁשָּׁמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל עוֹלָמוֹ שִׁבְעָה? (בְּרֵאשִׁית ז, י): ״וַיְהִי לִשְׁבְעַת הַיָּמִים, וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל הָאָרֶץ״. וּמִתְאַבְּלִין קֹדֶם שֶׁיָּמוּת הַמֵּת? ! אֶלָּא בָּשָׂר וָדָם, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה עָתִיד לִהְיוֹת, אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עַד שֶׁיָּמוּת הַמֵּת, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מָה עָתִיד לִהְיוֹת - שִׁמֵּר עַל עוֹלָמוֹ תְּחִלָּה. אִית דְּבָעֵי מֵימַר: אֵלּוּ שִׁבְעָה יְמֵי אֲבֵלוֹ שֶׁל מְתוּשֶׁלַח הַצַּדִּיק. אֲמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָה (וַיִּקְרָא י, ז): ״כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת יְיָ עֲלֵיכֶם״; כְּשֵׁם שֶׁנִּתְרַוִּיתֶם בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה כָּל שִׁבְעָה - כָּךְ אַתֶּם, שִׁמְרוּ עַל אֲחֵיכֶם כָּל שִׁבְעָה! רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם

---

[42] בְּקֵרוּ רֹב הַמְנַחֲמִים

[43] מְסַיֵּם אֶת הַשִּׁבְעָה עִם הַשְּׁאָר

[44] בְּבֵית שְׁעָרִים

רַבִּי יוֹחָנָן (בְּמִדְבַּר יב, יב/ יד): "אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת... תִּסָּגֵר". מַה יְמֵי הֶסְגֵּר שִׁבְעָה - אַף יְמֵי הַמֵּת שִׁבְעָה.

חַד בְּרִבִּי, אֲמַר הָדָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, קָמֵי דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְלָא קַבֵּל עֲלוֹי. אֲמַר: הָכָא עֲבַד לַהּ לְהֶסְגֵּר, וְהָכָא עֲבַד לְהֶחְלֵט. דַּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי (דְּבָרִים יב, יב): "אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת"; מַה יְמֵי הַמֵּת אֵינָן עוֹלִין - אַף יְמֵי הֶחְלֵט אֵינָן עוֹלִין. רַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי חִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, רַבִּי אַבָּהוּ רַבִּי יוֹסֵה בֶּן חֲנִינָה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ (דְּבָרִים לד, ח): "וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה"; "יְמֵי" - שִׁבְעָה; "בְכִי" - שְׁנַיִם; "אֵבֶל" - שְׁלֹשִׁים. וְאִית דְּמְחַלְפִין: "יְמֵי" - שְׁנַיִם, "בְכִי" - שִׁבְעָה, "אֵבֶל" - שְׁלֹשִׁים.

רַבִּי יוֹסֵה, רַבִּי חִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, רַבִּי יוֹנָה, רַבִּי חִיָּה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָן נְשִׂיאָ (עָמוֹס ח, י): "וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל"; מַה יְמֵי הֶחָג שִׁבְעָה - אַף יְמֵי הָאֵבֶל שִׁבְעָה. אֲמַר רַבִּי אַמִּי לְרַבִּי חִיָּה בַּר בָּא: אוֹ מַה יְמֵי הֶחָג שְׁמוֹנָה, אַף יְמֵי הָאֵבֶל שְׁמוֹנָה? אֲמַר לֵהּ: שְׁמִינִי, רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא. אוֹ מָה הָעֲצֶרֶת יוֹם אֶחָד, אַף הָאֵבֶל יוֹם אֶחָד? אֲמַר לֵהּ: מִכָּן לִשְׁמוּעָה רְחוֹקָה. וְתָנֵי כֵּן (שְׁמָחוֹת יב, ב): שְׁמוּעָה קְרוֹבָה - יֵשׁ לָהּ שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים, וּרְחוֹקָה - אֵין לָהּ שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים. אִית תַּנֵּי תָּנֵי: שְׁמוּעָה קְרוֹבָה - בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, וּרְחוֹקָה - לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. אִית תַּנֵּי תָּנֵי: שְׁמוּעָה קְרוֹבָה - בְּתוֹךְ שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּרְחוֹקָה - לְאַחַר שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ. רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, וּרְחוֹקָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים'.

הֲרֵי שֶׁשָּׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בָּרֶגֶל, לֹא הִסְפִּיקוּ יְמֵי הָרֶגֶל לָצֵאת, עַד שֶׁשָּׁלְמוּ לוֹ שְׁלֹשִׁים. חַבְרַיָּא אָמְרִי: מִכֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים - מוֹנֶה שִׁבְעָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. אֲמַר לוֹן רַבִּי יוֹסֵי: מִכֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע בְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְאַבֵּל - כְּמִי שֶׁשָּׁמַע לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְאֵין לוֹ אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבָד. רַבִּי אִידִי דְּקֵיסָרִין בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: בָּאת לוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בַּשַּׁבָּת - קוֹרֵעַ לְמָחָר וּמִתְאַבֵּל. אֲמַר רַבִּי חֲנַנְיָה: אֵינוֹ מִתְאַבֵּל. אֲמַר לֵהּ רַבִּי מָנָא: וְיֵשׁ קְרִיעָה בְּלֹא אֲבוּל?! שֶׁכֵּן עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה, חַיָּב לִקְרֹעַ. רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִלּוּ טְפֵלָה לְטְפֵלָה - אָסוּר בְּתִגְלַחַת. כַּהֲדָא: רַבִּי מָנָא הֲוָה בְּקֵיסָרִין. שְׁמַע דְּדִמַּךְ בַּר בְּרֵהּ וַאֲזַל וְסִפֵּר. אֲמְרוּן לֵהּ: לָא־כֵן אַלְפַן רַבִּי, 'אֲפִלּוּ טְפֵלָה בִּטְפֵלָה, אָסוּר בְּתִגְלַחַת'? אֲמַר לוֹן: בְּאִנּוּן דַּהֲווֹן גַּבֵּהּ, אֲנַן לָא הֲוֵינַן גַּבֵּיהּ. רַבִּי אֲבוּדְמִי בַּר טוּבִי בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ: וַאֲפִלּוּ טְפֵלָה לִטְפֵלָה - חַיָּב לִקְרֹעַ, דַּאֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ (יְחֶזְקֵאל כד, יז): "הֵאָנֵק דֹּם" - מִכָּן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְצַוּוֹחַ. "מֵתִים אֵבֶל לֹא תַעֲשֶׂה" - מִכָּן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִתְאַבֵּל. "פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ" - אִית דְּבָעֵי מֵימַר: אֵלּוּ הַתְּפִלִּין, אִית דְּבָעֵי מֵימַר: זֶה הַגִּהוּץ.

[טו:]

מַאן דְּאָמַר: אֵלּוּ הַתְּפִלִּין, אִי מָה הַתְּפִלִּין לִשְׁנֵי יָמִים, אַף הָאֵבֶל לִשְׁנֵי יָמִים? מַן דְּאָמַר: זֶה הַגִּהוּץ, אִי מָה הַגִּהוּץ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף הָאֵבֶל שְׁלֹשִׁים? "וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ" - מִכָּן שֶׁהוּא אָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל. "וְלֹא תַעְטֶה עַל שָׂפָם" - מִכָּן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְכַסּוֹת אֶת פָּנָיו. וְיִכַּסֶּנָּה מִלְרַע? אֲמַר רַב חִסְדָּא: דְּלָא יֵהֲוֹן אָמְרִין: פֻּמֵּהּ הוּא חָשֵׁשׁ[45]. "וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל" - מִכָּן שֶׁהַקְּטַנִּים הוֹלְכִין אֵצֶל הַגְּדוֹלִים. וּמִנַּיִן שֶׁהַגְּדוֹלִים הוֹלְכִין אֵצֶל הַקְּטַנִּים? אֲמַר רַבִּי

[45] כּוֹאֵב לוֹ הַפֶּה

שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: כְּתִיב (יִרְמְיָה טז, ה): "כִּי כֹה אָמַר יְיָ: אַל תָּבוֹא בֵּית מַרְזֵחַ" וְגוֹ'.
תָּנֵי (שְׁמָחוֹת ו, א): 'אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָבֵל אָסוּר בָּהֶן כָּל שִׁבְעָה: בִּרְחִיצָה, בְּסִיכָה, בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, מִלְּסַפֵּר וּמִלְכַבֵּס, מִלִּקְרוֹת בַּתּוֹרָה וּמִלִּשְׁנוֹת מִדְרָשׁ הֲלָכוֹת וְהַגָּדוֹת, מִשְׁאֲלַת שָׁלוֹם וּמִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה'. מַאן תַּנָּא 'אָבֵל אָסוּר בִּרְחִיצָה כָּל שִׁבְעָה'? רַבִּי נָתָן. רַבִּי אָמִי, הֲוָה לֵיהּ עוֹבָדָא, שְׁאַל לְרַבִּי חִיָּה בַּר בָּא, וְהוֹרֵי לֵיהּ כָּל שִׁבְעָה כְּרַבִּי נָתָן. רַבִּי יוֹסֵה, הֲוָה לֵיהּ עוֹבָדָא, וּשְׁאַל לְרַבִּי בָּא בַּר כֹּהֵן, אֲמַר לֵיהּ: וְלָא־כֵן אַלְפַּן רַבִּי, רַבִּי אָמִי, הֲוָה לֵיהּ עוֹבָדָא, וּשְׁאַל לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְהוֹרֵי לֵיהּ: כָּל שִׁבְעָה, כְּרַבִּי נָתָן'? אֲמַר לֵיהּ: וְדִלְמָא תְּרֵין עוֹבָדִין אִנּוּן? אֲנַן אָמְרִין לַהּ עַל דְּרַבִּי חִיָּה בַּר אַבָּא, וְאַתּוּן אָמְרִין לַהּ עַל דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ. וְעוֹד מִן הָדָא: רַבִּי חֲמָא אֲבוּי דְּרַבִּי הוֹשַׁעְיָה, הֲוָה לֵיהּ עוֹבָדָא. שְׁאַל לְרַבָּנִין וְאָסְרִין. רַבִּי יוֹסֵה בָּעֵי: הַיְדֵּין רַבָּנָן, רַבָּנָן דְּהָכָא אוֹ רַבָּנָן דְּדָרוֹמָא? אִין תֵּימַר, רַבָּנָן דְּהָכָא - נִיחָא; אִין תֵּימַר, רַבָּנָן דְּדָרוֹמָא - רַבְרְבַיָּה קָמוֹי, וְהוּא שָׁאֵל לְזְעֵירָיָא?! אִן תֵּימַר רַבָּנָן דְּהָכָא - נִיחָא; אִן תֵּימַר רַבָּנָן דְּדָרוֹמָא - אִנּוּן שָׁרְיָין וְאִנּוּן אָסְרִין?! דְּתָנֵי: 'מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִרְחֹץ אַחַר הַמִּטָּה, מַרְחִיצִין, וּבַדָּרוֹם מַרְחִיצִין'. אָמַר רַבִּי יוֹסֵה בֵּי רַבִּי בּוּן: מִי שֶׁהוּא מַתִּיר אֶת הָרְחִיצָה - עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. הָדָא דְּאַתְּ מַר: בִּרְחִיצָה שֶׁהִיא שֶׁל תַּעֲנוּג, אֲבָל בִּרְחִיצָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל תַּעֲנוּג - מֻתָּר. שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא, עָלוּ בוֹ חֲטָטִין[46], אֲתוֹן וְשַׁאֲלוֹן לְרַבִּי יַסָּא: מַהוּ דִּיסְחֵי? אֲמַר לוֹן: יִסְחֵי. בְּמָה אֲנַן קָיְמִין? וְאִין לָא סָחֵי - מֵית הוּא. אִין כֵּנִי, אֲפִלּוּ בְּתִשְׁעָה־בְּאָב, אִין כֵּנִי, אֲפִלּוּ בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים. רַבִּי יוֹסֵה בֶּן חֲנִינָה, רָאוּ אוֹתוֹ טוֹבֵל. אִין לְקָרְיוֹ, לָא יָדְעִין; וְאִין לְהָקֵר גּוּפוֹ, שֶׁאֵין רְחִיצַת צוֹנֶן רְחִיצָה, לָא יָדְעִין.
הוֹרֵי רַבִּי בָּא כְּהָן תַּנָּיָא. הוֹרֵי רַבִּי אַחָא, בְּבָא מִן הַדֶּרֶךְ וְהָיוּ רַגְלָיו קָהוֹת, שֶׁמֻּתָּר לְהַרְחִיצָם בְּמַיִם. תָּנֵי (שְׁמָחוֹת ה, יב): 'אָבֵל וּמְנֻדֶּה שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, מֻתָּרִין בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל. לִכְשֶׁיָּבוֹאוּ לְעִיר - יַחֲלֹצוּ. וְכֵן בְּתִשְׁעָה בְּאָב, וְכֵן בְּתַעֲנִית צִבּוּר'.
תָּנֵי (תּוֹסֶפְתָּא, פִּסְחִים ג, יא): 'מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹם אֲבֵלִים בְּשַׁבָּת - שׁוֹאֲלִין, וּבַדָּרוֹם - שׁוֹאֲלִין'. רַבִּי הוֹשַׁעְיָה רַבָּא אָזַל לְחַד אֲתַר, חֲמָא אֲבֵלַיָּא בְּשַׁבְּתָא וּשְׁאַל בּוֹן. אֲמַר: אֲנִי, אֵינִי יוֹדֵעַ מִנְהַג מְקוֹמְכֶם, אֶלָּא 'שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם'! כְּמִנְהַג מְקוֹמֵנוּ. רַבִּי יוֹסֵה בֵּי רַבִּי חַלַפְתָּא, הֲוָה מְשַׁבַּח בְּרַבִּי מֵאִיר קָמֵי צְפוֹרָאֵי: 'אָדָם גָּדוֹל, אָדָם קָדוֹשׁ, אָדָם צָנוּעַ'. חַד זְמַן חֲמָא אֲבֵלַיָּא בְּשַׁבְּתָא, וּשְׁאַל בּוֹן. אָמְרִין לֵיהּ: 'רַבִּי! אֲהָנוּ דְּאַתְּ מְתַנֵּי שִׁבְחֵיהּ? אֲמַר לוֹן: מָה עֲבַד? אָמְרוּ לֵיהּ: חֲמָא אֲבֵלַיָּא בְּשַׁבְּתָא וּשְׁאַל בּוֹן. אֲמַר לוֹן: בָּעֵי אַתּוּן מֵידַע מַהוּ חַיְלֵיהּ? בָּא לְהוֹדִיעֲנוּ שֶׁאֵין אֵבֶל בְּשַׁבָּת, דִּכְתִיב (מִשְׁלֵי י, כב): "בִּרְכַּת יְיָ הִיא תַּעֲשִׁיר" - זוֹ בִּרְכַּת שַׁבָּת. "וְלֹא יוֹסִף עֶצֶב עִמָּהּ" - זוֹ אֲבֵלוּת. כְּמַה דַּתְּ אָמַר (שְׁמוּאֵל־ב יט, ג): "נֶעֱצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ".
שְׁמוּאֵל אָמַר: פח"ז חוֹבָה, נת"ר רְשׁוּת. פְּ'רִיעַת רֹאשׁ, חֲ'זִירַת קֶרַע, זְ'קִיפַת הַמִּטָּה - חוֹבָה; נְ'עִילַת סַנְדָּל, תַּ'שְׁמִישׁ הַמִּטָּה, רְ'חִיצָה - רְשׁוּת. חַד תַּלְמִיד מִן דִּשְׁמוּאֵל שְׁמֵשׁ מִטָּתוֹ. שְׁמַע שְׁמוּאֵל וְאִקְפַּד עֲלוֹי, וּמִית. אֲמַר: לַהֲלָכָה אִתְאֲמַרַת, דִּלְמָא לְמַעֲשֶׂה?! רַב אָמַר: ח"ז חוֹבָה, פ"ן רְשׁוּת. חֲ'זִירַת קֶרַע, זְ'קִיפַת הַמִּטָּה - חוֹבָה; פְּ'רִיעַת רֹאשׁ, נְ'עִילַת סַנְדָּל - רְשׁוּת.

[46] אֲבַעְבּוּעוֹת

תּוֹסֶפְתָּא

מַסֶּכֶת חֲגִיגָה פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. אֵיזוֹ חֲזָקָה? כָּל שֶׁעָקַר אֶת רַגְלָיו מִמַּיִם. עוֹדֵהוּ רַגְלוֹ אַחַת בַּמַּיִם - הֲחָזַק לְדָבָר קַל - מַחֲזִיק עַצְמוֹ לְדָבָר חָמוּר שֶׁבָּהֶן. עָלָה - שׁוּב אֵינוֹ מַחֲזִיק. הַטּוֹבֵל עַל מְנָת לַעֲלוֹת מִטָּמְאָה לְטָהֳרָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר בְּכֹלָם. הַטּוֹבֵל, אִם נִתְכַּוֵּן - טָהוֹר. אִם לָאו - טָמֵא. אֲבָל הַמְטַבֵּל אֶת יָדָיו - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ יָדָיו טְהוֹרוֹת. רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹכֵל עַל טָהֳרַת חֻלִּין כָּל יָמָיו, וְהָיְתָה מִטְפַּחְתּוֹ מִדְרָס לַקֹּדֶשׁ. אוּנְקְלוֹס הַגֵּר הָיָה אוֹכֵל עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ כָּל יָמָיו, וְהָיְתָה מִטְפַּחְתּוֹ מִדְרָס לְחַטָּאת.

ב. חֹמֶר בַּקֹּדֶשׁ מִבַּתְּרוּמָה שֶׁמְּטַבִּילִים בְּתוֹךְ כֵּלִים, כּוֹסוֹת בְּתוֹךְ כּוֹסוֹת, תַּמְחוּיִין בְּתוֹךְ תַּמְחוּיִין, בִּתְרוּמָה אֲבָל לֹא בַּקֹּדֶשׁ. נָתַן לְתוֹךְ הַסַּל אוֹ לְתוֹךְ גּוּרְגּוּתָנִי[1], הִטְבִּילָהּ לִתְרוּמָה, בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לִתְרוּמָה - טְהוֹרִים. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: לִתְרוּמָה אֲבָל לֹא לְקֹדֶשׁ, אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ וּבֵית הַצְּבִיעָה בִּתְרוּמָה, אֲבָל לֹא בְּקֹדֶשׁ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: זֶה לָשׁוֹן כְּפוּל! כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ - יֵשׁ לוֹ בֵּית הַצְּבִיעָה. כָּל שֶׁאֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ - אֵין לוֹ בֵּית הַצְּבִיעָה.

ג. הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס - נוֹשֵׂא אֶת הַתְּרוּמָה אֲבָל לֹא אֶת הַקֹּדֶשׁ. כֵּיצַד? הָיוּ סַנְדָּלָיו טְמֵאִין וְנוֹשֵׂא חֲבִית שֶׁל תְּרוּמָה עַל כְּתֵפוֹ, וְאֵין עוֹשִׂין כֵּן בַּקֹּדֶשׁ. בִּגְדֵי אוֹכְלֵי תְרוּמָה - מִדְרָס לְקֹדֶשׁ. וְלֹא כְּמִדַּת הַקֹּדֶשׁ מִדַּת הַתְּרוּמָה. מְרֻבָּה מִדּוֹת הַקֹּדֶשׁ מִמִּדּוֹת הַתְּרוּמָה, שֶׁבַּקֹּדֶשׁ - מַטְבִּיל וּמְנַגֵּב וְאַחַר כָּךְ קוֹשֵׁר. וּבַתְּרוּמָה - קוֹשֵׁר וְאַחַר כָּךְ מַטְבִּיל. אֶחָד קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ וְאֶחָד קָדְשֵׁי הַגְּבוּל בְּכָךְ.

ד. כֵּלִים הַנִּגְמָרִים בְּטָהֳרָה אֲפִלּוּ בְּעַזָּרָה - צְרִיכִין טְבִילָה לַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לַתְּרוּמָה. כֵּיצַד? סֹלֶת שֶׁנִּתְעָרְבָה, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָהּ - פָּסַל אֶת כֻּלָּהּ. בַּתְּרוּמָה - לֹא פָּסַל אֶלָּא מָקוֹם מַגָּעָהּ. הַקַּרְקַע, אֵינוֹ מְצָרֵף לֹא אֶת הַקֹּדֶשׁ וְלֹא אֶת הַתְּרוּמָה. הַכֵּלִי, מְצָרֵף מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לַקֹּדֶשׁ אֲבָל לֹא לַתְּרוּמָה. הָרְבִיעִי - בַּקֹּדֶשׁ פָּסוּל. וְהַשְּׁלִישִׁי - בַּתְּרוּמָה. וּבַתְּרוּמָה, אִם נִטְמְאַת אַחַת מִיָּדָיו - חֲבֵרְתָּהּ טְהוֹרָה. וּבַקֹּדֶשׁ - מַטְבִּיל אֶת שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת. אֵין מַטְבִּיל אֶת הַטְּהוֹרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְאֶת הַטְּמֵאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא מַטְבִּיל שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת.

ה. הַטּוֹבֵל אֶת אַחַת מֵהֶן וְעָשָׂה טָהֳרוֹת, כָּל הַטָּהֳרוֹת שֶׁעָשָׂה בְּטָהֳרוֹת עַד שֶׁלֹּא טָבַל שְׁנֵיהֶם - טְמֵאוֹת הַטָּהֳרוֹת, שֶׁהַיָּד מְטַמֵּא אֶת חֲבֵרְתָּהּ לְטַמֵּא בַּקֹּדֶשׁ; דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְפָסֵל בַּקֹּדֶשׁ, אוֹכְלִים אוֹכְלִין נְגוּבִין בְּיָדִים מְסוֹאָבוֹת, בַּתְּרוּמָה אֲבָל לֹא בַּקֹּדֶשׁ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס: וְכִי יֵשׁ נְגוּבִין בַּקֹּדֶשׁ? אֶלָּא תּוֹחֵב אֶת הַחֲרָרָה בַּכּוּשׁ אוֹ בַּקֵּיסָם וְאוֹכֵל עִמָּהּ זַיִת, אוֹ בָּצָל בַּתְּרוּמָה אֲבָל לֹא בַּקֹּדֶשׁ.

ו. חֹמֶר בַּקֹּדֶשׁ מִבִּתְרוּמָה וּמִבַּחַטָּאת: שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל הַחַטָּאת, וְאֵין הַכֹּל נֶאֱמָנִין, לֹא עַל הַקֹּדֶשׁ וְלֹא עַל הַתְּרוּמָה. חֹמֶר בַּחַטָּאת: שֶׁהַטָּהוֹר לַתְּרוּמָה וְלַקֹּדֶשׁ - טָמֵא לַחַטָּאת. יֵשׁ מִינִין לַקֹּדֶשׁ וְלַתְּרוּמָה, וְאֵין מִינִין לַחַטָּאת. אוֹנֵן - אָסוּר בַּמַּעֲשֵׂר, וּמֻתָּר בַּתְּרוּמָה וּבַפָּרָה. טְבוּל יוֹם - אָסוּר בַּתְּרוּמָה וּמֻתָּר בַּמַּעֲשֵׂר וּבַפָּרָה. מְחֻסָּר כַּפָּרָה - אָסוּר בַּפָּרָה, וּמֻתָּר בַּמַּעֲשֵׂר וּבַתְּרוּמָה.

ז. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מִנַּיִן לָרְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל? וְדִין הוּא, וּמַה מְחֻסָּר כִּפּוּרִים שֶׁאֵין פָּסוּל בַּתְּרוּמָה - פּוֹסֵל, רְבִיעִי שֶׁהוּא פָּסוּל

הַשָּׁלֵם

---

[1] סַל גָּדוֹל שֶׁכּוֹבֵּס מְסַנְּנִים אֶת הַיַּיִן בְּעֵת הַבְּצִיר [וְלֹא שַׁיָּךְ לַחְשֹׁשׁ שֶׁיִּהְיוּ כֵּלִים כְּאֵלּוּ כְּלִי שֶׁאֵין בְּפִיו כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד, כִּי בְּכֵלִים כְּאֵלּוּ כְּמוֹ סַל אוֹ גּוּרְגּוֹתָנִי לֹא שְׁכִיחַ בָּהֶם שֶׁפִּיהֶם יִהְיֶה צַר כָּל כָּךְ].

תּוֹסֶפְתָּא

בְּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּפָּסֵל בַּקֹּדֶשׁ? לְמַדְנוּ לַשְּׁלִישִׁי מִן הַכָּתוּב, וְלָרְבִיעִי מִקַּל וָחֹמֶר.

ח. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: מִפְּנֵי מַה הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל הַקֹּדֶשׁ וְלֹא עַל הַתְּרוּמָה? שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר: ׳הֲרֵינִי בּוֹנֶה בָּמָה וּמִזְבֵּחַ לְעַצְמִי׳, ׳הֲרֵינִי שׁוֹרֵף פָּרָה לְעַצְמִי׳; שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבַּר יח, ז): ״וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ״, יָכוֹל אַף לְמַעֲשֵׂר, לְתְרוּמָה וּלְחַלָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת״, מַה ״מִבֵּית לַפָּרֹכֶת״ מְיֻחָד, שֶׁאֵין לְדַעְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יָצְאת תְּרוּמָה וּלְמַעֲשֵׂר וְחַלָּה שֶׁיֵּשׁ לְדַעְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (בְּמִדְבַּר יט, ט): ״וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה״, שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל שְׁמִירָתָהּ, סָפֵק רְשׁוּת עִם הָאָרֶץ מִדְּרָסוֹ וְהֶסֵּיטוֹ, טְהוֹרִין לַחֻלִּין וּטְמֵאִין לַתְּרוּמָה.

ט. מְמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין מֵי חַטָּאת, בַּכֹּל מְבִיאִין מֵי חַטָּאת וַעֲפַר חַטָּאת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, עִם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר: ׳טָהוֹר לַחַטָּאת׳ - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. ׳כֵּלִים הָלְלוּ טְהוֹרִין לַחַטָּאת׳ - מְקַבְּלִין אוֹתָן הֵימֶנּוּ. טָבַל לְהַזּוֹת וְלֹא הִזָּה - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל בִּתְרוּמוֹת לָעֶרֶב. רָאוּ בְיָדָיו מֵי חַטָּאת וְאֵפֶר חַטָּאת - אוֹכְלִין עַל גַּבָּיו טָהֳרוֹת, וְעַל גַּב בִּגְדָיו, וְעַל גַּבֵּי סַנְדָּלָיו.

י. עַם הָאָרֶץ שֶׁהֵבִיא כֵּלִים לְחַטָּאתוֹ - חָבֵר לוֹקֵחַ הֵימֶנּוּ לְחַטָּאתוֹ וּלְתְרוּמָתוֹ. הֵבִיא לְתְרוּמָתוֹ - אֵין חָבֵר לוֹקֵחַ הֵימֶנּוּ לֹא לְחַטָּאתוֹ וְלֹא לִתְרוּמָתוֹ. הֵבִיא לְחַטָּאתוֹ וּלְתְרוּמָתוֹ שֶׁל חַטָּאת - חָבֵר לוֹקֵחַ הֵימֶנּוּ לְתְרוּמָתוֹ וּלְחַטָּאתוֹ. לְתְרוּמָתוֹ - אֵין חָבֵר לוֹקֵחַ הֵימֶנּוּ, לֹא לְחַטָּאתוֹ וְלֹא לִתְרוּמָתוֹ. חָבֵר שֶׁאָמַר לְעַם הָאָרֶץ: ׳הָבֵא כֵּלִים לְחַטָּאתוֹ׳ - חָבֵר לוֹקֵחַ הֵימֶנּוּ לְחַטָּאתוֹ וּלְתְרוּמָתוֹ. ׳לִתְרוּמָתִי׳ - אֵין חָבֵר לוֹקֵחַ הֵימֶנּוּ לֹא לְחַטָּאתוֹ וְלֹא לִתְרוּמָתוֹ. הֵבִיא ׳לְחַטָּאתִי וְלִתְרוּמָתִי שֶׁל חַטָּאת״ - חָבֵר לוֹקֵחַ הֵימֶנּוּ, בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֵר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲרִים, וְאִם הֶעֱרִים - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין.

הַשָּׁלֵם

עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר: ׳כֵּלִים אֵלּוּ הֵבֵאתִים לְחַטָּאתִי וְנִמְלַכְתִּי עֲלֵיהֶן לִתְרוּמָתִי׳, הוֹאִיל וְנִתְיַחֲדוּ בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ שָׁעָה אַחַת - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין.

יא. מִן הַמּוּדִיעִים וְלִפְנִים - נֶאֱמָנִין עַל כְּלֵי חֶרֶס רֵיקָן לַקֹּדֶשׁ. מִן הַמּוּדִיעִים לַחוּץ - אֵין נֶאֱמָנִין. בִּיהוּדָה - נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת יַיִן וָשֶׁמֶן כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, אֲבָל לֹא עַל הַתְּרוּמָה. בְּשִׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים - אַף עַל הַתְּרוּמָה. וְקֹדֶם לְגִתּוֹת וְהַבַּדִּים שִׁבְעִים יוֹם - נֶאֱמָנִין עַל הַקֹּדֶשׁ וְעַל הַמִּדְמָע וְעַל הַקִּנְקָן, אֲבָל לֹא עַל הַתְּרוּמָה, בְּשִׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים נֶאֱמָנִים אַף עַל הַתְּרוּמָה. נֶאֱמָנִין עַל הַיַּיִן בְּשִׁעַת הַיַּיִן, וְעַל הַשֶּׁמֶן בְּשִׁעַת הַשֶּׁמֶן. אֲבָל לֹא עַל הַשֶּׁמֶן בְּשִׁעַת הַיַּיִן וְלֹא עַל הַיַּיִן בְּשִׁעַת הַשֶּׁמֶן. עָבְרוּ הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים - חָזְרוּ לְאִסּוּרָן. הֵבִיאוּ לוֹ חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה - לֹא יִקַּבְּלֶהָ הֵימֶנּוּ, אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר לוֹ: ׳יֵשׁ לִי בְּתוֹכָהּ רְבִיעִית קֹדֶשׁ בְּתוֹכָהּ׳. הֵבִיאָהּ לְגַת הַבָּאָה אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּירָהּ שֶׁהִיא הִיא - לֹא יִקַּבְּלֶהָ מִמֶּנּוּ. מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי טַרְפוֹן, שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, מְצָאוֹ זָקֵן אֶחָד, אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי מַה בְּרִיּוֹת מְרַנְּנוֹת אַחֲרֶיךָ? וַהֲלֹא כָּל מַעֲשֶׂיךָ יְשָׁרִים הֵן! אֶלָּא שֶׁאַתָּה מְקַבֵּל תְּרוּמָה בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה מִכָּל אָדָם. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: אֶקַּפַּח אֶת בָּנַי אִם לֹא הָלְכָה בְּיָדִי מַרְבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁאָמַר לִי: מָתַר אַתָּה לְקַבֵּל תְּרוּמָה בִּשְׁאָר כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה מִכָּל אָדָם, עַכְשָׁו בְּרִיּוֹת מְרַנְּנוֹת אַחֲרַי, גּוֹזֵר אֲנִי עָלַי שֶׁאֵינִי מְקַבֵּל תְּרוּמָה בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה מִכָּל אָדָם, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ בְּתוֹכָהּ רְבִיעִית קֹדֶשׁ.

יב. הַגַּבָּאִין שֶׁנִּכְנְסוּ לַבַּיִת, וְכָתְבוּ עָלָיו מִבְּחוּץ: ׳כָּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר׳ - נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת הַחַטָּאת וְאֵין נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה. וּבִירוּשָׁלַיִם - נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת כָּל הַכֵּלִים לַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לַתְּרוּמָה, וּבְשִׁעַת הָרֶגֶל - אַף לַתְּרוּמָה. הַלּוֹקֵחַ כֵּלִים מֵאוּמָנֵי עַם הָאָרֶץ, וְהַמּוֹכֵר כֵּלִים לְאוּמָנֵי עַם הָאָרֶץ

תּוֹסֶפְתָּא

- נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת הַחַטָּאת וְאֵין נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה.

יג. שְׁלָחָן שֶׁנִּטְמָא - מִטַּבְּילִין אוֹתוֹ בִּזְמַנּוֹ, וַאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת, מַעֲשֶׂה שֶׁהִטְבִּילוּ אֶת הַמְּנוֹרָה בְּיוֹם-טוֹב, וְהָיוּ הַצָּדוֹקִין אוֹמְרִים: ׳בְּאוּ וּרְאוּ פְּרוּשִׁין שֶׁמַּטְבִּילִין לְאוֹר הַלְּבָנָה׳.

מַסֶּכֶת יְבָמוֹת פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. אֵימָתַי אָמְרוּ: ׳אִם מֵתוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ - צָרוֹתֵיהֶן מָתָרוֹת׳? בְּחַיֵּי הַבַּעַל. אֲבָל לְאַחַר מִיתַת הַבַּעַל - צָרוֹתֵיהֶן אֲסוּרוֹת. מֵאָנוּ בְּחַיֵּי הַבַּעַל - צָרוֹתֵיהֶן מָתָרוֹת. לְאַחַר מִיתַת הַבַּעַל - צָרוֹתֵיהֶן חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְכֵלָן שֶׁנִּמְצְאוּ אֲילוֹנִית, אוֹ שֶׁהָיוּ נְשׂוּאוֹת לַאֲחֵרִים, בֵּין בְּחַיֵּי הַבַּעַל וּבֵין לְאַחַר מִיתַת הַבַּעַל - צָרוֹתֵיהֶן מָתָרוֹת. כָּל הַיְכוֹלָה לְמָאֵן וְלֹא מֵאֲנָה וָמֵת, צָרָתָהּ - חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. כֵּיצַד ׳אִם מֵתוּ הֵן - צָרוֹתֵיהֶן מָתָרוֹת׳? הָיְתָה בְּתּוֹ אוֹ אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הַלָּלוּ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, מֵתָה בְּתּוֹ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו - צָרָתָהּ מָתָרֶת. מֵת אָחִיו וְאַחַר כָּךְ מֵתָה הִיא - צָרָתָהּ אֲסוּרָה. הָלְכָה צָרַת בְּתּוֹ וְנִשֵּׂאת לְאָחִיו הַשֵּׁנִי, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, מֵת אָחִיו וְאַחַר כָּךְ צָרָתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁבְּתּוֹ קַיֶּמֶת - צָרַת צָרָתָהּ מָתָרֶת. מֵתָה צָרַת צָרָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו, אַף עַל פִּי שֶׁבְּתּוֹ קַיֶּמֶת - צָרָתָהּ אֲסוּרָה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: כָּל זְמַן שֶׁאַחַיִן מְרֻבִּין - צָרוֹת מְרֻבּוֹת, אַחַיִן מוּעָטִין - צָרוֹת מוּעָטוֹת. כְּשֵׁם שֶׁאִם מֵתוּ אוֹ מֵאָנוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ אוֹ נִמְצְאוּ אֲילוֹנִית אוֹ שֶׁהָיוּ נְשׂוּאוֹת לַאֲחֵרִים - צָרוֹתֵיהֶן מָתָרוֹת, כָּךְ צָרַת צָרוֹתֵיהֶן שֶׁמֵּתוּ, אוֹ שֶׁמֵּאֲנוּ, אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ אֲילוֹנִית, אוֹ שֶׁהָיוּ נְשׂוּאוֹת לַאֲחֵרִים - צָרוֹתֵיהֶן מָתָרוֹת. כְּשֵׁם

הַשָּׁלֵם

שֶׁפּוֹטְרוֹת מִן הַנִּשּׂוּאִין - כָּךְ פּוֹטְרוֹת מִן הָאֵרוּסִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בָּהּ קִדּוּשִׁין. אֲבָל בְּאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּהּ קִדּוּשִׁין - צָרוֹתֶיהָן חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת; דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין אֶת הַצָּרוֹת לָאַחִין.

ב. שֵׁשׁ עֶרָיוֹת חֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְשׂוּאוֹת לַאֲחֵרִים, צָרוֹתֵיהֶן מָתָרוֹת. אִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אָבִיו, וַאֲחוֹת אָבִיו, וַאֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו, וְאֵשֶׁת אָחִי אָבִיו, שֶׁאֵין צָרָה אֶלָּא מֵאָח. נִשְׂאוּ לָאַחִין שֶׁלֹּא בַּעֲבֵרָה - צָרוֹתֵיהֶן פְּטוּרוֹת. הָלְכוּ צָרוֹת אֵלּוּ וְנִשְׂאוּ - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֵן פְּסוּלוֹת, וְהַוָּלָד פָּסוּל. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הֵן כְּשֵׁרוֹת, וְהַוָּלָד כָּשֵׁר. נִתְיַבְּמוּ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֵן כְּשֵׁרוֹת, וְהַוָּלָד כָּשֵׁר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הֵן פְּסוּלוֹת, וְהַוָּלָד מַמְזֵר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: בֹּא וּרְאֵה הֵיאַךְ הֲלָכָה זוֹ רוֹחֶשֶׁת בְּיִשְׂרָאֵל. נַעֲשָׂה כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי - הַוָּלָד מַמְזֵר לְדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. נַעֲשָׂה כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל הַוָּלָד פָּגוּם לְדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. אֶלָּא: בּוֹאוּ וְנִתְקַן שֶׁיִּהוּ הַצָּרוֹת חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. לֹא הִסְפִּיקוּ לִגְמֹר אֶת הַדָּבָר עַד שֶׁנִּטְרְפָה הַשָּׁעָה. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַה נַּעֲשֶׂה לָהֶם לַצָּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת מַעֲתָּה? שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: צָרַת הַבַּת מַהוּ? אָמַר לָהֶם: מַחֲלֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל. וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי? אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מַכְנִיסִין רֹאשִׁי בֵּין שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים, לְבֵין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, שֶׁיְּרוּצוּ אֶת רֹאשִׁי?! אֶלָּא מֵעִיד אֲנִי עַל שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם: מִשְׁפַּחַת בֵּית עִלּוּבַאי מִבֵּית צְבוּעִים[2], וּמִשְׁפַּחַת בֵּית קוּפַאי מִבֵּית מְקוֹשֵׁשׁ - שֶׁהֵם בְּנֵי צָרוֹת, וּמֵהֶם כֹּהֲנִים, וְהָיוּ מַקְרִיבִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: תָּאֵב אֲנִי שֶׁיְּהֵא לִי צָרַת הַבַּת וְאַשִּׂיאֶנָּה לְכָהֲנָה. אָמַר

---

[2] בַּגְּמָרָא הַגִּירְסָא: מִשְׁפַּחַת בֵּית צְבוּעִים מִכֵּן עַכְמַאי (גְּר״א).

תוֹסֶפְתָּא

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בַּצָּרוֹת, מוֹדִים שֶׁאֵין הַוָּלָד מְמְזֵר, שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מִי שֶׁאִסּוּרוֹ אִסּוּר עֶרְוָה וְעָנוּשׁ כָּרֵת.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בַּצָּרוֹת וּבַאֲחָיוֹת, וּבְסָפֵק אֵשֶׁת אִישׁ, וּבְגֵט יָשָׁן, וּבַמְקַדֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, וּבַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלָנָה עִמּוֹ בַּפּוּנְדָּק – לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי לִישָּׂא אִשָּׁה מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא בֵּית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי, אֶלָּא נָהֲגוּ הָאֵמֶת וְהַשָּׁלוֹם בֵּינֵיהֶן, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (זְכַרְיָה ח, יט): "הָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהֵבוּ". אַף עַל פִּי שֶׁאָלּוּ אוֹסְרִין וְאֵלּוּ מַתִּירִין – לֹא נִמְנְעוּ עוֹשִׂין טָהֳרוֹת אֵלּוּ עַל גַּב אֵלּוּ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי כא, ב): "כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו וְתֹכֵן לִבּוֹת ה'"; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִן הַסָּפֵק לֹא הָיוּ נִמְנָעִין, אֶלָּא מִן הַוַּדַּאי. לְעוֹלָם הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל. וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כְּבֵית שַׁמַּאי – עוֹשֶׂה. כְּבֵית הִלֵּל – עוֹשֶׂה. וְהָרוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לִנְהֹג כְּחוּמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי וּכְחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל – עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (קֹהֶלֶת ב, יד): "הַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ". הַתּוֹפֵס קוֹלֵי בֵּית שַׁמַּאי וְקוֹלֵי בֵּית הִלֵּל – רָשָׁע. אֶלָּא: אִם כִּדְבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי – כְּקוֹלֵיהֶן וּכְחוּמְרֵיהֶן, וְאִם כִּדְבְרֵי בֵּית הִלֵּל – כְּקוֹלֵיהֶן וּכְחוּמְרֵיהֶן.

מַסֶּכֶת יְבָמוֹת פֶּרֶק שֵׁנִי

א. כֵּיצַד 'אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ'? שְׁנֵי אַחִים בָּעוֹלָם, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם בְּלֹא וָלָד, וְעָמַד הַשֵּׁנִי וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בָּהּ עַד שֶׁנּוֹלַד לָהֶן אָח, וְאַחַר כָּךְ מֵת, הָרִאשׁוֹנָה – יוֹצֵאת מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ. וְהַשְּׁנִיָּה – אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וְלֹא הִסְפִּיק לְכָנְסָהּ עַד שֶׁנּוֹלַד לָהֶם אָח, וְאַחַר כָּךְ מֵת. אוֹ שֶׁנּוֹלַד לָהֶם אָח וְעָשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וְלֹא הִסְפִּיק לְכָנְסָהּ עַד שֶׁמֵּת הָרִאשׁוֹנָה, הָרִאשׁוֹנָה – יוֹצֵאת מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ. וְהַשְּׁנִיָּה – חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ. אִם חָלַץ לְבַעֲלַת מַאֲמָר – לֹא נִפְטְרָה צָרָתָהּ. כְּנָסָהּ וָמֵת, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ אָח, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַר כָּךְ כְּנָסָהּ וָמֵת – שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הוֹאִיל וּבָא וּמְצָאָהּ בְּהֶתֵּר וְלֹא עָמְדָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת בְּאִסּוּר – מְיַבֵּם לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה, אוֹ חוֹלֵץ לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה:

ב. אֵיזוֹ הִיא 'מַאֲמָר'? 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּכֶסֶף בְּשָׁוֶה כֶּסֶף וּבִשְׁטָר'. אֵיזֶהוּ 'שְׁטָר'? 'אֲנִי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי מְקַבֵּל אֲנִי עָלַי פְּלוֹנִית יְבִמְתִּי לְזוֹן וּלְפַרְנֵס כָּרְאוּי, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא כְּתֻבָּתָהּ עַל נִכְסֵי בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן'. כְּשֵׁם שֶׁהַקִּדּוּשִׁין אֵין קוֹנִין בְּאִשָּׁה אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם, כָּךְ מַאֲמָר אֵין קוֹנֶה בִּיבָמָה אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם. מַה בֵּין קִדּוּשִׁין לְמַאֲמָר? שֶׁהַקִּדּוּשִׁין – גּוֹמְרִין, וּמַאֲמָר – אֵין גּוֹמְרִין:

ג. הָעֲרָיוֹת שֶׁאָמְרוּ: 'אֵינָן כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר' – אֵין לָהֶם כְּתֻבָּה, לֹא פֵּרוֹת, לֹא מְזוֹנוֹת, לֹא בְּלָאוֹת. וְאֵין זַכַּאי, לֹא בְּמְצִיאָתָהּ, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וְלֹא בַּהֲפָרַת נְדָרֶיהָ. אֵין יוֹרְשָׁהּ, וְלֹא בַּהֲפָרַת נְדָרֶיהָ. אֵין לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, וְאֵין מְטַמֵּא לָהּ, אֵין לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, וְאֵין צָרִיכָה הֵימֶנּוּ גֵּט, הִיא פְּסוּלָה, וְהַוָּלָד מַמְזֵר. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט – הֲרֵי הֵן כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, וְיֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה וּפֵרוֹת מְזוֹנוֹת וּבְלָאוֹת, וְזַכַּאי בְּמְצִיאָתָהּ וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ. יוֹרְשָׁהּ, וְאֵין מְטַמֵּא לָהּ. יֵשׁ בָּהּ קִדּוּשִׁין, וּצְרִיכָה הֵימֶנּוּ גֵּט, הִיא פְּסוּלָה, וְהַוָּלָד פָּסוּל. שְׁנִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים – אֵינָן כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, אֵין לָהּ כְּתֻבָּה, לֹא פֵּרוֹת, וְלֹא מְזוֹנוֹת, וְלֹא בְּלָאוֹת. וְאֵין זַכַּאי לֹא בְּמְצִיאָתָהּ וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ וְלֹא בַּהֲפָרַת נְדָרֶיהָ, אֵין יוֹרְשָׁהּ, וּמְטַמֵּא לָהּ, יֵשׁ לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, וּצְרִיכָה הֵימֶנּוּ גֵּט, וְהִיא כְּשֵׁרָה, וְוַלָּדָהּ כָּשֵׁר, וְכוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט – אִסּוּר מִצְוָה. שְׁנִיּוֹת – מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. אִסּוּר קְדֻשָּׁה – אֵין לָהֶם קִדּוּשִׁין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: מִפְּנֵי

הַשָּׁלֵם

תּוֹסֶפְתָּא

מַה אָמְרוּ: ״אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל – יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה״? מִפְּנֵי שֶׁהוּא כָּשֵׁר וְהִיא פְּסוּלָה. וְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא כָּשֵׁר וְהִיא פְּסוּלָה – קָנְסוּ אוֹתוֹ לִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּה. וּמִפְּנֵי מַה אָמְרוּ: ״שְׁנֵיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים – אֵין לָהֶן כְּתֻבָּה״? מִפְּנֵי שֶׁהוּא כָּשֵׁר וְהִיא כְּשֵׁרָה, וְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא כָּשֵׁר וְהִיא כְּשֵׁרָה – קָנְסוּ אוֹתָהּ כְּתֻבָּה, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַלָּלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, וְדִבְרֵי תוֹרָה – אֵין צְרִיכִין חִזּוּק. וְהַלָּלוּ דִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְדִבְרֵי סוֹפְרִים – צְרִיכִין חִזּוּק. דָּבָר אַחֵר: זוֹ – הוּא הִרְגִּילָהּ לְהִנָּשֵׂא לוֹ, וְזוֹ – הִרְגִּילָהּ אֶת עַצְמָהּ שֶׁתִּנָּשֵׂא לוֹ:

ד. יֵשׁ חוֹלְצוֹת אוֹ מִתְיַבְּמוֹת, מִתְיַבְּמוֹת וְלֹא חוֹלְצוֹת, חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת, לֹא חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. הָעֲרָיוֹת שֶׁאָמַרְנוּ: ״לֹא חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת״ – מוֹסִיף עֲלֵיהֶן אֶשֶׁת סְרִיס חַמָּה, וְאֶשֶׁת אַנְדְּרוֹגִינוּס, וְאֶשֶׁת אָח מֵאֵם, וְאֶשֶׁת גֵּר, וְאֶשֶׁת עֶבֶד מְשֻׁחְרָר, וְאֵילוֹנִית – לֹא חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. הַחֲרֶשֶׁת וְהַשּׁוֹטָה – מִתְיַבְּמוֹת וְלֹא חוֹלְצוֹת. אִסּוּר מִצְוָה וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה – חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. עֲקָרָה וּזְקֵנָה וּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים – אוֹ חוֹלְצוֹת אוֹ מִתְיַבְּמוֹת. יֵשׁ אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מְיַבְּמִין, מְיַבְּמִין וְלֹא חוֹלְצִין, חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, לֹא מְיַבְּמִין וְלֹא חוֹלְצִין. הָעֲרָיוֹת שֶׁאָמַרְנוּ: ״לֹא מְיַבְּמִין וְלֹא חוֹלְצִין״ – מוֹסִיף עֲלֵיהֶן סְרִיס חַמָּה וְאַנְדְּרוֹגִינוּס, וְאָח מֵאֵם, וְגֵר וְעֶבֶד מְשֻׁחְרָר – לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין. הַחֲרֶשׁ וְהַשּׁוֹטֶה – מְיַבְּמִין וְלֹא חוֹלְצִין. פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה, סְרִיס אָדָם וְזָקֵן – חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין. וּשְׁאָר כָּל אָדָם – אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מְיַבְּמִין:

מַסֶּכֶת יְבָמוֹת פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. שְׁנֵיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: אֵם אִמּוֹ, וְאֵם אֲבִיו, אֵשֶׁת אֲבִי אָבִיו, וְאֵשֶׁת אֲבִי אִמּוֹ, וְאֵשֶׁת הָאָב מִן הָאֵם, וְאֵשֶׁת אֲחִי הָאָב מִן הָאָב, וְכַלַּת בְּנוֹ, וְכַלַּת בִּתּוֹ. מֵתָה אָדָם בְּאֵשֶׁת חָמִיו וּבְאֵשֶׁת חוֹרְגוֹ, וְאִסּוּר בְּבַת חוֹרְגוֹ – מֵתָה בְּאִשְׁתּוֹ וּבִתּוֹ וְאֵשֶׁת חוֹרְגוֹ. זֹאת אוֹמֶרֶת לוֹ: אֲנִי – מֵתֶרֶת לְךָ, וּבִתִּי – אֲסוּרָה לְךָ:

ב. אֲחוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ – אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. כֵּיצַד? בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וְלָהּ אֲחוֹת מֵאֵם, וּמֵאִישׁ אַחֵר נְשׂוּאָה לְאָחִיו הַשֵּׁנִי, וּמֵת בְּלֹא וָלָד – אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. בַּת בִּתּוֹ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וּבַת אִשְׁתּוֹ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וּבַת בַּת אִשְׁתּוֹ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וְלָהּ אֲחוֹת מֵאָב, וּמֵאִישׁ אַחֵר, נְשׂוּאָה לְאָחִיו הַשֵּׁנִי, וּמֵת בְּלֹא וָלָד – אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. בַּת בְּנוֹ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וְלָהּ אֲחוֹת מֵאֵם וּמֵאִישׁ אַחֵר נְשׂוּאָה לְאָחִיו הַשֵּׁנִי, וּמֵת בְּלֹא וָלָד – אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חָמִיו, נְשׂוּאָה לְאָחִיו וְלָהּ אֲחוֹת, בֵּין מֵאָב בֵּין מֵאֵם, נְשׂוּאָה לְאָחִיו הַשֵּׁנִי, וּמֵת בְּלֹא וָלָד – אוֹ חוֹלְצוֹת אוֹ מִתְיַבְּמוֹת. אֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, אֲחוֹת אִמָּהּ מֵאִמָּהּ, וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ מֵאִמָּהּ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וְלָהּ אֲחוֹת מֵאָב וּמֵאִשָּׁה אַחֶרֶת נְשׂוּאָה לְאָחִיו הַשֵּׁנִי, וּמֵת בְּלֹא וָלָד – אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. אֲחוֹת אִמּוֹ מֵאָבִיהָ, וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ מֵאָבִיהָ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וְלָהּ אֲחוֹת מֵאֵם וּמֵאִישׁ אַחֵר נְשׂוּאָה לְאָחִיו הַשֵּׁנִי, וּמֵת בְּלֹא וָלָד – אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. אֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וְכַלָּתוֹ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וְלָהּ אֲחוֹת, בֵּין מִן הָאָב וּבֵין מִן הָאֵם, נְשׂוּאָה לְאָחִיו הַשֵּׁנִי, וּמֵת בְּלֹא וָלָד – אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת:

ג. שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִמְּזֵר מַהוּ לִירַשׁ? אָמַר לָהֶם: מַהוּ לַחֲלֹק? וּמַהוּ לַחֲלֹק? אָמַר לָהֶם: מַהוּ לִירַשׁ? אָמְרוּ לוֹ: מַהוּ לְסוּד אֶת בֵּיתוֹ? אָמַר לָהֶם: מַהוּ לְסוּד אֶת קִבְרוֹ? אָמְרוּ לוֹ: מַהוּ לְסוּד אֶת קִבְרוֹ? אָמַר לָהֶם: מַהוּ לְסוּד אֶת בֵּיתוֹ? אָמְרוּ לוֹ: מַהוּ לְגַדֵּל כְּלָבִים? אָמַר לָהֶם: מַהוּ לְגַדֵּל חֲזִירִים? אָמַר לָהֶם: מַהוּ לְגַדֵּל תַּרְנְגוֹלִים? אָמַר לָהֶם: מַהוּ לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה? אָמַר לָהֶם:

הַשָּׁלֵם

תּוֹסֶפְתָּא

מַה לְהַצִּיל אֶת הָרוֹעֶה מִיַּד הַזְּאֵב? מַהוּ לְהַצִּיל אֶת הָרוֹעֶה מִיַּד הַזְּאֵב? אָמַר לָהֶם: דּוֹמֶה אֲנִי שֶׁלֹּא שְׁאַלְתֶּם אֶלָּא עַל הַכִּבְשָׂה. וְאֶת הַכִּבְשָׂה מַהוּ לְהַצִּיל? אָמַר לָהֶן: דּוֹמֶה שֶׁלֹּא שְׁאַלְתֶּם אֶלָּא עַל הָרוֹעֶה פְּלוֹנִי מַהוּ לְעוֹלָם הַבָּא? וּפְלוֹנִי[3] מַהוּ לְעוֹלָם הַבָּא? אָמַר לָהֶם: דּוֹמֶה אֲנִי שֶׁלֹּא שְׁאַלְתֶּם אֶלָּא עַל פְּלוֹנִי. וּפְלוֹנִי מַהוּ לְעוֹלָם הַבָּא? וְלֹא שֶׁהָיָה רַבִּי אֶלִיעֶזֶר מַפְלִיגָן בִּדְבָרִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ מִימָיו.

מַסֶּכֶת יְבָמוֹת פֶּרֶק רְבִיעִי

א. שְׁנֵי נָכְרִים שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאֵיזוֹ קִדֵּשׁ, וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאֵיזוֹ קִדֵּשׁ - זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִּטִּין וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִּטִּין. מֵת אֶחָד מֵהֶן - הַשְּׁנֵי אָסוּר בִּשְׁתֵּיהֶן. מֵתָה אַחַת מֵהֶן - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בַּשְּׁנִיָּה. מֵתוּ, וְלָהֶן אָח - אֶחָד חוֹלֵץ אֶת שְׁתֵּיהֶן. שְׁנֵי אַחִין חוֹלְצִין אֶת שְׁתֵּיהֶן. אִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ - מִי שֶׁקִּדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵּי נָכְרִיּוֹת, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ - כּוֹנֵס אֶת שְׁתֵּיהֶן. מֵת וְלוֹ אָח - אֶחָד כּוֹנֵס אֶת שְׁתֵּיהֶן. שְׁנֵי אַחִים - כּוֹנְסִין אֶת שְׁתֵּיהֶן, מִצָּוָה בַּגָּדוֹל לְיַבֵּם וְלֹא לַגָּדוֹלָה לְהִתְיַבֵּם, אֶלָּא מְיַבֵּם לְאֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה.

ב. בּוֹר הַקָּרוֹב לָאַמָּה - מִתְמַלֵּא רִאשׁוֹן. אִם קָדַם שֶׁנִּי וּמִלֵּא - הֲרֵי זֶה זָרִיז וְנִשְׁכָּר. קָדַם זֶה וְהֶעֱבִיר אַמַּת הַמַּיִם עַל גַּבֵּי בּוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה זָרִיז וְנִשְׁכָּר.

ג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית׳; הָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ. ׳צֵא וְקַח לִי מִפְּלוֹנִי׳; וְהָלַךְ וְלָקַח לְעַצְמוֹ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. אֶלָּא שֶׁנָּהַג דֶּרֶךְ רְמִיּוּת. הַפּוֹדֶה אֶת הַשְּׁבוּיָה - מָתָר לִישָּׂא אוֹתָהּ. הַמַּעִיד עַל הַשְּׁבוּיָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס. וְאִם כָּנַס - לֹא יוֹצִיא.

ד. הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר: ׳בְּפָנַי נִכְתַּב בְּפָנַי נֶחְתַּם׳ - לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. ׳מֵת׳, ׳הֲרַגְתִּיו׳, ׳הַרְגִנוּהוּ׳ - לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: ׳הֲרַגְתִּיו׳ - לֹא תִנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ. ׳הַרְגִנוּהוּ׳ - תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֶׂה בְּלִסְטִים אֶחָד שֶׁנִּתְפַּס בְּקַפּוֹטְקְיָא, וְהָיָה יוֹצֵא לַהֶרֶג, וְאָמַר: צְאוּ וְאִמְרוּ לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן בַּר כַּהֲנָא: ׳אֲנִי הֲרַגְתִּיו בִּכְנִיסָתוֹ לְלוּד׳, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ. אָמַר לָהֶם: מִשָּׁם רְאָיָה? שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא ׳הַרְגִנוּהוּ׳.

ה. הַנִּטְעָן עַל אֵשֶׁת אִישׁ, וְהוֹצִיאוּהָ עַל יָדוֹ, וְנִתְגָּרְשָׁה מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס. וְאִם כָּנַס - לֹא יוֹצִיא. הַנִּטְעָן מִן הָאִשָּׁה - לֹא יִשָּׂא אִמָּהּ וּבִתָּהּ וַאֲחוֹתָהּ, אִם כָּנַס - לֹא יוֹצִיא. גֵּר וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ, עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיֵּר, עֶבֶד וְנִשְׁתַּחְרֵר - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס. וְאִם כָּנַס - לֹא יוֹצִיא. יִשְׂרָאֵל הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה, וְעַל הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרָה, שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה, עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיְּרָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס.

הַשָּׁלֵם

חוֹלֵץ לָזוֹ וְהַלָּז מְיַבֵּם, וְזֶה חוֹלֵץ לָזוֹ וְהַלָּז מְיַבֵּם. אִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ - יוֹצִיאוּ, מִי שֶׁקִּדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵּי נָכְרִיּוֹת, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ - כּוֹנֵס אֶת שְׁתֵּיהֶן. מֵת וְלוֹ אָח - אֶחָד כּוֹנֵס אֶת שְׁתֵּיהֶן. שְׁנֵי אַחִים - כּוֹנְסִין אֶת שְׁתֵּיהֶן, מִצָּוָה בַּגָּדוֹל לְיַבֵּם וְלֹא לַגְּדוֹלָה לְהִתְיַבֵּם, אֶלָּא מְיַבֵּם לְאֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה.

ב. בּוֹר הַקָּרוֹב לָאַמָּה - מִתְמַלֵּא רִאשׁוֹן. אִם קָדַם שֶׁנִּי וּמִלֵּא - הֲרֵי זֶה זָרִיז וְנִשְׁכָּר. קָדַם זֶה וְהֶעֱבִיר אַמַּת הַמַּיִם עַל גַּבֵּי בּוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה זָרִיז וְנִשְׁכָּר.

ג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית׳; הָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ. ׳צֵא וְקַח לִי מִפְּלוֹנִי׳; וְהָלַךְ וְלָקַח לְעַצְמוֹ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. אֶלָּא שֶׁנָּהַג דֶּרֶךְ רְמִיּוּת. הַפּוֹדֶה אֶת הַשְּׁבוּיָה - מֻתָּר לִישָּׂא אוֹתָהּ. הַמַּעִיד עַל הַשְּׁבוּיָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס. וְאִם כָּנַס - לֹא יוֹצִיא.

ד. הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר: ׳בְּפָנַי נִכְתַּב בְּפָנַי נֶחְתַּם׳ - לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. ׳מֵת׳, ׳הֲרַגְתִּיו׳, ׳הַרְגִנוּהוּ׳ - לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: ׳הֲרַגְתִּיו׳ - לֹא תִנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ. ׳הַרְגִנוּהוּ׳ - תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֶׂה בְּלִסְטִים אֶחָד שֶׁנִּתְפַּס בְּקַפּוֹטְקְיָא, וְהָיָה יוֹצֵא לַהֶרֶג, וְאָמַר: צְאוּ וְאִמְרוּ לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן בַּר כַּהֲנָא: ׳אֲנִי הֲרַגְתִּיו בִּכְנִיסָתוֹ לְלוּד׳, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ. אָמַר לָהֶם: מִשָּׁם רְאָיָה? שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא ׳הַרְגִנוּהוּ׳.

ה. הַנִּטְעָן עַל אֵשֶׁת אִישׁ, וְהוֹצִיאוּהָ עַל יָדוֹ, וְנִתְגָּרְשָׁה מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס. וְאִם כָּנַס - לֹא יוֹצִיא. הַנִּטְעָן מִן הָאִשָּׁה - לֹא יִשָּׂא אִמָּהּ וּבִתָּהּ וַאֲחוֹתָהּ, אִם כָּנַס - לֹא יוֹצִיא. גֵּר וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ, עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיֵּר, עֶבֶד וְנִשְׁתַּחְרֵר - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס. וְאִם כָּנַס - לֹא יוֹצִיא. יִשְׂרָאֵל הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה, וְעַל הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרָה, שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה, עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיְּרָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס.

---

[3] מַהוּ לָעוֹלָם הַבָּא? אָמַר לָהֶם: דּוֹמֶה שֶׁלֹּא שְׁאַלְתֶּם אֶלָּא עַל פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מַה לָעוֹלָם הַבָּא. וּפְלוֹנִי מַהוּ וְכוּ׳ (הַגָּהוֹת הַבַּ"ח).

תּוֹסֶפְתָּא

וְאִם כְּנַס – לֹא יוֹצִיא. [אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּלִסְטִים אֶחָד שֶׁנִּתְפַּס בְּקַפּוֹטְקְיָא, וְיָצָא לֶהָרֵג, וְאָמַר: צְאוּ וְאִמְרוּ לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן בֶּן כַּהֲנָא – אֲנִי הָרַגְתִּיו בִּכְנִיסָתוֹ לְלוּד, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִשִּׁיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ. אָמַר לָהֶם: מִשָּׁם רְאָיָה? שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא הֲרַגְנוּהוּ. הַפּוֹדֶה אֶת הַשְּׁבוּיָה – מַתָּר לִישָּׂא אוֹתָהּ. הַמֵּעִיד עַל הַשְּׁבוּיָה – הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס, וְאִם כָּנַס – לֹא יוֹצִיא][4].

ו. חָכָם שֶׁאָסַר אֶת הָאִשָּׁה בְּנֶדֶר עַל בַּעְלָהּ – הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ אִשָּׁה, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ וּגֵרְשָׁהּ מִפְּנֵי זֶה, אֲבָל אִם הָיָה לוֹ אִשָּׁה וָמֵתָה – מֻתָּר לִישָּׂאֶנָּה. וְכֵלְן שֶׁנִּשְׂאוּ לָאֲחֵרִים וָמֵתוּ – מֻתָּרוֹת לִנָּשֵׂא לָהֶן, וְכֵלְן שֶׁהָיָה לָהֶם נָשִׁים וָמֵתוּ – מֻתָּרִין לִנָּשֵׂא לָהֶן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כֻּלָּם שֶׁנִּשְׂאוּ לַאֲחֵיהֶם וָמֵתוּ – מֻתָּרוֹת לְהִתְיַבֵּם לָהֶן, עֵדִים הַחֲתוּמִים עַל שְׁדֵה מֶקַח וְעַל גֵּט אִשָּׁה – לֹא חָשְׁשׁוּ חֲכָמִים לְדָבָר זֶה.

ז. חָכָם שֶׁדָּן אֶת הַדִּין, טִמֵּא וְטִהֵר, אָסַר וְהִתִּיר, וְכֵן הָעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ – הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לִקַּח. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: הַרְחֵק מִן הַכִּעוּר וּמִן הַדּוֹמֶה לַכִּעוּר. יֵשׁ זָרִיז וְנִשְׂכָּר, יֵשׁ זָרִיז וְנִפְסָד, שָׂפָל וְנִשְׂכָּר, שָׂפָל וְנִפְסָד, שָׂפָל לְעֶרֶב שַׁבָּת, לְשַׁבָּת, לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, לְעֶרֶב שְׁבִיעִית, לַשְּׁבִיעִית, לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, לִימֵי חוֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד. וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִדְנוּד עֲבֵרָה – הֲרֵי זֶה שָׂפָל וְנִשְׂכָּר.

מַסֶּכֶת יְבָמוֹת פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. אַרְבָּעָה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וָמֵתוּ, הַנְּשׂוּאִין אֶת הָאֲחָיוֹת – הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ – יוֹצִיאוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יְקַיְּמוּ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יוֹצִיאוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יְקַיְּמוּ. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: קַל לָהֶם לְבֵית הִלֵּל בְּדָבָר זֶה, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יוֹצִיאוּ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יְקַיְּמוּ. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן חָמוֹת לְאֶחָד מֵהֶן – אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. וְהַשֵּׁנִי – אָסוּר בִּשְׁתֵּיהֶן. נִמְצָא, הָאָסוּר – מֻתָּר, וְהַמֻּתָּר – אָסוּר. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן חָמוֹת לָזֶה, וְהַשֵּׁנִיָּה חָמוֹת לָזֶה – זֶה אָסוּר בַּחֲמוֹתוֹ וּמֻתָּר בַּחֲמוֹת אָחִיו. וְזֶה אָסוּר בַּחֲמוֹתוֹ וּמֻתָּר בַּחֲמוֹת אָחִיו. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ – הָאָסוּרָה לָזֶה – מֻתֶּרֶת לָזֶה, וְהָאָסוּרָה לָזֶה – מֻתֶּרֶת לָזֶה. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן חָמוֹת לִשְׁנֵיהֶם, זֶה אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ, וְזֶה אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ, הָיוּ שְׁתֵּיהֶן חֲמוֹת לְאֶחָד מֵהֶן, הַשֵּׁנִי – מֻתָּר בִּשְׁתֵּיהֶן. זֶה הַכְּלָל, כָּל זְמַן שֶׁאֵין רְאוּיוֹת לוֹ מְשׁוּם אִסּוּר עֶרְוָה לוֹ, מְשׁוּם (ויקרא יח, יח): "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ", אִם הָיוּ אֲסוּרוֹת לוֹ מְשׁוּם אִסּוּר עֶרְוָה אַחֶרֶת – אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ.

ב. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ – הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר אֶת שְׁתֵּיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.

ג. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד פָּנוּי, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְעָמַד הַפָּנוּי הַזֶּה וּכְנָסָהּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו הַשֵּׁנִי, אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, וְהַלָּזוּ תֵּצֵא מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה. שְׁלֹשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד פָּנוּי, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, עָמַד פָּנוּי הַזֶּה וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ עַד שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם, וְאַחַר כָּךְ מֵת. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר וְלֹא הִסְפִּיק לְכָנְסָהּ עַד שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם, וְאַחַר כָּךְ מֵת, כְּנָסָהּ וָמֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם וְאַחַר כָּךְ מֵת – הֲרֵי זֶה פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, עָמַד נָשׂוּי נָכְרִית וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמַר בִּיבִמְתּוֹ עַד שֶׁמֵּת, נָכְרִית זוֹ – אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. עָשָׂה בָהּ

הַשָּׁלֵם

יוֹצִיאוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יְקַיְּמוּ. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: קַל לָהֶם לְבֵית הִלֵּל בְּדָבָר זֶה, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יוֹצִיאוּ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יְקַיְּמוּ. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן חָמוֹת לְאֶחָד מֵהֶן – אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. וְהַשֵּׁנִי – אָסוּר בִּשְׁתֵּיהֶן. נִמְצָא, הָאָסוּר – מֻתָּר, וְהַמֻּתָּר – אָסוּר. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן חָמוֹת לָזֶה, וְהַשֵּׁנִיָּה חָמוֹת לָזֶה – זֶה אָסוּר בַּחֲמוֹתוֹ וּמֻתָּר בַּחֲמוֹת אָחִיו. וְזֶה אָסוּר בַּחֲמוֹתוֹ וּמֻתָּר בַּחֲמוֹת אָחִיו. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ – הָאָסוּרָה לָזֶה – מֻתֶּרֶת לָזֶה, וְהָאָסוּרָה לָזֶה – מֻתֶּרֶת לָזֶה. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן חָמוֹת לִשְׁנֵיהֶם, זֶה אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ, וְזֶה אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ, הָיוּ שְׁתֵּיהֶן חֲמוֹת לְאֶחָד מֵהֶן, הַשֵּׁנִי – מֻתָּר בִּשְׁתֵּיהֶן. זֶה הַכְּלָל, כָּל זְמַן שֶׁאֵין רְאוּיוֹת לוֹ מְשׁוּם אִסּוּר עֶרְוָה לוֹ, מְשׁוּם (ויקרא יח, יח): "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ", אִם הָיוּ אֲסוּרוֹת לוֹ מְשׁוּם אִסּוּר עֶרְוָה אַחֶרֶת – אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ.

ב. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ – הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר אֶת שְׁתֵּיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.

ג. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד פָּנוּי, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְעָמַד הַפָּנוּי הַזֶּה וּכְנָסָהּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו הַשֵּׁנִי, אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, וְהַלָּזוּ תֵּצֵא מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה. שְׁלֹשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד פָּנוּי, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, עָמַד פָּנוּי הַזֶּה וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ עַד שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם, וְאַחַר כָּךְ מֵת. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר וְלֹא הִסְפִּיק לְכָנְסָהּ עַד שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם, וְאַחַר כָּךְ מֵת, כְּנָסָהּ וָמֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם וְאַחַר כָּךְ מֵת – הֲרֵי זֶה פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, עָמַד נָשׂוּי נָכְרִית וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמַר בִּיבִמְתּוֹ עַד שֶׁמֵּת, נָכְרִית זוֹ – אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. עָשָׂה בָהּ

---

[4] קָטַע זֶה אֵינוֹ בְּנֻסְחַת הַסְּפָרִים, וְהֻצַּג כָּאן עַל פִּי הַגָּהוֹת הַגְּרַ"א.

תּוֹסֶפְתָּא

מַאֲמָר וְלֹא הִסְפִּיק לְכַנְסָהּ עַד שֶׁמֵּת, נָכְרִית זוֹ - חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. כְּנָסָהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת, נָכְרִית זוֹ - פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. מֵת נָשׂוּי נָכְרִית, עָמַד אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבְמָתוֹ עַד שֶׁמֵּת, נָכְרִית זוֹ - אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וְלֹא הִסְפִּיק לְכַנְסָהּ עַד שֶׁמֵּת, נָכְרִית זוֹ - חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. כְּנָסָהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת, נָכְרִית זוֹ - פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, עָמַד נָשׂוּי נָכְרִית וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבְמָתוֹ עַד שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קָיִם, וְאַחַר כָּךְ מֵת נָשׂוּי נָכְרִית, נָכְרִית זוֹ - אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבְמָתוֹ, עַד שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קָיִם, וְאַחַר כָּךְ מֵת, נָכְרִית זוֹ - חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. כְּנָסָהּ, וָמֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קָיִם, וְאַחַר כָּךְ מֵת - שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. מֵת נָשׂוּי נָכְרִית, עָמַד אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבְמָתוֹ עַד שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קָיִם, וְאַחַר כָּךְ מֵת - שְׁתֵּיהֶן אוֹ חוֹלְצוֹת אוֹ מִתְיַבְּמוֹת. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר וְלֹא הִסְפִּיק לְכַנְסָהּ עַד שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קָיִם, וְאַחַר כָּךְ מֵת - שְׁתֵּיהֶן חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. כְּנָסָהּ וָמֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל קָיִם, וְאַחַר כָּךְ מֵת, בֵּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ פּוֹטֶרֶת אֶת צָרָתָהּ. אֵיזֶהוּ סָפֵק קִדּוּשִׁין? קִדְּשָׁהּ בְּדָבָר, סָפֵק יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה סָפֵק אֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה.

ד. שְׁלֹשָׁה אַחִין נְשׂוּאִין שָׁלֹשׁ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת, וָמֵת אֶחָד מֵהֶם, וְעָשָׂה בָהּ שְׁנֵי מַאֲמָר וָמֵת - הָאַחַת חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, זוֹ הִיא צָרַת אֵשֶׁת אָח מֵאָב - שֶׁחוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת; דִּבְרֵי רַבִּי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִיבֵּם לְאֵיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה וְחוֹלֵץ לַשְּׁנִיָּה. וּבִלְבַד שֶׁתַּקְדִּים בִּיאָה לַחֲלִיצָה. כְּנָסָהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת - בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ.

הַשָּׁלֵם

ה. שְׁנֵי אַחִים נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וָמֵת אֶחָד מֵהֶן, וְאַחַר כָּךְ מָתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלְמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת. אִם בָּא עָלֶיהָ - חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח וּמִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח בִּלְבַד.

ו. זָר שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּשַּׁבָּת בַּמִּקְדָּשׁ, וּבַעַל מוּם שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּטָמְאָה - חַיָּב מִשּׁוּם זָרוּת, וּמִשּׁוּם שַׁבָּת, וּמִשּׁוּם מִקְדָּשׁ, וּמִשּׁוּם טָמְאָה; דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם זָרוּת, וּמִשּׁוּם בַּעַל מוּם בִּלְבַד.

ז. שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבִשְׁעַת כְּנִיסָתָם לַחֻפָּה, הֶחְלִיפוּ אֶת שֶׁל זֶה לָזֶה, וְאֶת שֶׁל זֶה לָזֶה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה חַטָּאוֹת: מִשּׁוּם אַחִים, וּמִשּׁוּם אֲחָיוֹת, וּמִשּׁוּם נִדּוֹת, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ. אִם אֵינָן אַחִים - חַיָּבִין שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה. אִם אֵינָן אֲחָיוֹת - חַיָּבִין שְׁמוֹנֶה. אִם אֵינָן נִדּוֹת - חַיָּבִין אַרְבַּע. הָיוּ הֵם גְּדוֹלִים וְהֵן קְטַנּוֹת - הֵן חַיָּבִין שְׁנַיִם. הֵן גְּדוֹלוֹת וְהֵם קְטַנִּים - הֵן חַיָּבוֹת אַרְבַּע. אִם הִשִּׂיאָן אֲבִיהֶן - חַיָּבִין שְׁמוֹנֶה. הָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּבְעֶלֶת לַקָּטָן - חַיֶּבֶת, שֶׁהִיא אֵשְׁתּוֹ שֶׁל גָּדוֹל. וְהַנִּבְעֶלֶת לַגָּדוֹל - פְּטוּרָה שֶׁהִיא אֵשְׁתּוֹ שֶׁל קָטָן.

מַסֶּכֶת יְבָמוֹת פֶּרֶק שִׁישִׁי

א. הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בִּיבְמָתוֹ וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה, בִּזְמַן שֶׁהַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא - אֵין מַאֲמָרוֹ מַאֲמָר. הוּא מֵתַר בְּקָרוֹבוֹתֶיהָ וְהִיא מֻתֶּרֶת בְּקָרוֹבָיו, וְלֹא פְסָלָהּ מִן הַכְּהוּנָּה. אֵין הַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא - מַאֲמָרוֹ מַאֲמָר, הוּא אָסוּר בְּקָרוֹבוֹתֶיהָ וְהִיא אֲסוּרָה בְּקָרוֹבָיו, וּפְסָלָהּ מִן הַכְּהוּנָּה. הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה, בִּזְמַן שֶׁהַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא - יוֹצִיא, וְחַיָּבִין בְּקַרְבָּן. אֵין הַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא - יְקַיֵּם. סָפֵק שֶׁהוּא בֶּן קַיָּמָא סָפֵק שֶׁאֵינוֹ בֶּן קַיָּמָא - מַטִּילִין עָלָיו שְׁנֵי חוֹמְרִין. סָפֵק בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן, סָפֵק בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - הַוָּלָד הָרִאשׁוֹן כָּשֵׁר לֵעָשׂוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל,

תּוֹסֶפְתָּא

וְהַשֵּׁנִי מִמִּזֶּר בְּסָפֵק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין מִמְּזֶר בְּסָפֵק. הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת - הֲרֵי זוֹ לֹא תִנָּשֵׂא צָרָתָהּ, עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁהוּא עִבֶּר שֶׁל קַיְמָא, שֶׁאֵין הַוָּלָד פּוֹטֵר עַד שֶׁיֵּצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם.

ב. שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁמֵּתָה - מָתָר בְּאִמָּהּ, מַה הִיא לְמִזּוֹנוֹת? כָּל זְמַן שֶׁנִּתְחַיֵּב הַמֵּעַל - אֵין הַיָּבָמִין חַיָּבִין. לֹא נִתְחַיֵּב הַמֵּעַל - אֵין הַיָּבָמִין חַיָּבִין. הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ - זָכָה בִּנְכָסֵי אָחִיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, אִם יֵשׁ שָׁם אָב - הַנְּכָסִין שֶׁל אָב, אִם אֵין שָׁם אָב - הַנְּכָסִים שֶׁל אַחִין.

ג. אַרְבָּעָה חַיָּבִין מִן הַתּוֹרָה, וְאַרְבָּעָה שְׁנָיָה לָהֶן. אָבִיו, וּבְנוֹ, אָחִיו וּבֶן אָחִיו - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין עָלֶיהָ. אָבִי אָבִיו וַאֲבִי אִמּוֹ, בֶּן בְּנוֹ וּבֶן בִּתּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁנָיָה לָהֶן. חֹמֶר בִּגְרוּשָׁה שֶׁאֵין בַּחֲלוּצָה, וְחֹמֶר בַּחֲלוּצָה שֶׁאֵין בִּגְרוּשָׁה, גְּרוּשָׁה - מֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לַמְּגָרֵשׁ, לְפִיכָךְ חִיֵּב עַל קְרוֹבוֹתֶיהָ. חֲלוּצָה - אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לֶחָלוּץ, לְפִיכָךְ פָּטוּר עַל קְרוֹבוֹתֶיהָ.

ד. שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁקִּדֵּשׁ אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, אוֹ שֶׁקִּדְּשָׁהּ הִיא אֶת עַצְמָהּ, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אָמְרוּ, וְאוֹמְרִים לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אָחִיךָ מַעֲשֶׂה, אוֹ עַד שֶׁתַּחֲלֹץ אוֹ עַד שֶׁתִּתְיַבֵּם. מֵת הַמְקַדֵּשׁ - הַמְיַבֵּם חוֹלֵץ שְׁתֵּיהֶן. מֵת הַמְיַבֵּם - הַמְקַדֵּשׁ מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט, וְאֶשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה. מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמְרוּ: מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ, חוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ, מֵתָה יְבִמְתּוֹ - כּוֹנֵס אֶת אִשְׁתּוֹ.

ה. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים וָמֵת, בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת אֶת צָרָתָהּ, הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה לְאֶחָד מִן הָאַחִים אִסּוּר עֶרְוָה, וְחָלַץ לָהּ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְלֹא פָטַר אֶת צָרָתָהּ, אֶלָּא הִיא אוֹ צָרָתָהּ מִתְיַבֶּמֶת לְשְׁאָר אַחִים. הָיְתָה אִסּוּר מִצְוָה וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה, חָלַץ לָהּ אוֹ בָּא עָלֶיהָ - נִפְטְרָה צָרָתָהּ.

הַשָּׁלֵם

ו. הַמַּחֲזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּשֵּׂאת, הַנּוֹשֵׂא אֶת חֲלוּצָתוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא אֶת קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ - אֵין לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, וְאֵין צָרִיכָה הֵימֶנּוּ גֵּט, הִיא פְּסוּלָה וְהַוָּלָד פָּסוּל; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, וּצְרִיכָה הֵימֶנּוּ גֵּט. הִיא כְּשֵׁרָה וְהַוָּלָד כָּשֵׁר - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא.

ז. הֲרֵי שֶׁהָיְתָה רְדוּפָה לֵילֵךְ לְבֵית אָבִיהָ, אוֹ שֶׁהָיְתָה לָהּ כַּעַס מִבַּעְלָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ זָקֵן אוֹ חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים. הַמַּפֶּלֶת לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ, עֻקָּרָה, זְקֵנָה, אֲיֻלּוֹנִית, וּקְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד - צָרִיכָה לְהַמְתִּין שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מָתַר לְהִתְאָרֵס וּלְהִנָּשֵׂא מִיָּד. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה: אֲנִי שָׁמַעְתִּי בְּכֶרֶם בְּיַבְנֶה, שֶׁכָּל הַנָּשִׁים לֹא יִנָּשְׂאוּ וְלֹא יִתְאָרְסוּ עַד שֶׁיִּהוּ לָהֶן שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים. הַגִּיּוֹרֶת, וְהַשִּׁבּוּיָה, וְהַמְּשֻׁחְרֶרֶת - צְרִיכָה לְהַמְתִּין שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר לִנָּשֵׂא מִיָּד. וְכֵן הָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַנָּשִׁים יִתְאָרְסוּ, חוּץ מֵאַלְמָנָה שְׁלוֹשִׁים יוֹם מִפְּנֵי הָאֵבוּל, וְכֻלָּן לֹא יִנָּשְׂאוּ עַד שֶׁיִּהוּ לָהֶן שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים. הַיְבָמָה שֶׁחָלְצוּ לָהּ אַחִין בְּתוֹךְ שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים - צְרִיכָה לְהַמְתִּין שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים. שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים שֶׁאָמְרוּ - לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ, וְלֹא לְאַחַר חֲלִיצַת יְבָמָהּ.

ח. הַמַּשְׁלִישׁ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וְאָמַר לוֹ: ׳אַל תִּתְנַהוּ לָהּ, אֶלָּא לְאַחַר שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים׳, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ - מֻתֶּרֶת לִנָּשֵׂא מִיָּד, וַאֲפִלּוּ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא גֵּט יָשָׁן הוּא. בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרְאֵל וּמֵת בַּעְלָהּ - אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה לָעֶרֶב, וַאֲפִלּוּ חוֹשֶׁשֶׁת שֶׁמָּא מְעֻבֶּרֶת הִיא.

ט. יְבָמָה, כָּל שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים הָרִאשׁוֹנִים - נִזּוֹנִית מִשֶּׁל בַּעְלָהּ. לְאַחַר שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים - אֵינָהּ נִזּוֹנִית, לֹא מִשֶּׁל בַּעְלָהּ, וְלֹא מִשֶּׁל יְבָמָהּ. אִם עָמַד יְבָמָהּ בְּבֵית דִּין וּבָרַח -

תּוֹסֶפְתָּא

הַשָּׁלֵם

הֲרֵי זוֹ נְזוֹנִית מִנְּכָסָיו. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי רַבִּי יוֹסֵי, אָמַר לוֹ רַבִּי: מַהוּ לַחֲלֹץ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, קָרָא עָלָיו מִקְרָא הַזֶּה (דְּבָרִים כה, ז): "וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת" וְגוֹ', הָרָאוּי לְיִבּוּם - רְאוּיָה לַחֲלִיצָה. בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, הוֹאִיל וְאֵין רָאוּי לְיִבּוּם - אֵינוֹ רְאוּיָה לַחֲלִיצָה. הַיְבָמָה לֹא תַחֲלוֹץ וְלֹא תִתְיַבֵּם, עַד שֶׁיִּהוּ לָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וּכְשֵׁם שֶׁאֵין אוֹמְרִים לוֹ לְיַבֵּם, כָּךְ אֵין אוֹמְרִים לוֹ לַחֲלֹץ. וּמַעֲשֶׂה בְּחַיָּפָה, בְּאַחַת, שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וְהָיָה לוֹ שׁוֹמֶרֶת יָבָם וְלוֹ אָח קָטָן, מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן רַבִּי צָדוֹק אָמְרוּ: תַּחֲלֹץ שֶׁמָּא יֵאָרַע בּוֹ דָּבָר, וְנִמְצֵאת זְקוּקָה לְקָטָן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁאֵין אוֹמְרִים לוֹ לְיַבֵּם - כָּךְ אֵין אוֹמְרִים לוֹ לַחֲלוֹץ. יְפַת תֹּאַר - הַתּוֹרָה נָתְנָה לָהּ שְׁלוֹשִׁים יוֹם. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: צְרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, מִפְּנֵי תִּקּוּן הַוָּלָד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הָיָה מְבִיאוֹ מִן הַמִּקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כא, יג): "יֶרַח יָמִים וְאַחַר כֵּן" וְגוֹ'.

י. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ לְשֵׁם נוֹי, לְשֵׁם נְכָסִים, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ פָּגַע בְּעֶרְוָה, וְקָרוֹב הַוָּלָד לִהְיוֹת מַמְזֵר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" (דְּבָרִים כה, ה) - מִכָּל מָקוֹם. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא יָבֹא אָדָם עַל יְבִמְתּוֹ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לְפִרְקָהּ, וְכֵן צָרוֹת וְכֵן עֲרָיוֹת - לֹא יִנָּשְׂאוּ וְלֹא יִתְאָרְסוּ עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לְפִרְקָן, שֶׁמָּא נִמְצְאוּ אִלּוּ אֵילוֹנִית וְנִמְצְאוּ אִלּוּ פְּסוּלוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן וּכְשֵׁרוֹת; מוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָה בְּאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּ"לֹא יָבֹא" - אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר, שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מִשְּׁאֵר בָּשָׂר. מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי, בְּהַבָּא עַל אֵשֶׁת נָדָה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כָּרֵת - שֶׁאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר, שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מִשְּׁאֵר בָּשָׂר.

מלכים ב פרק יח

א וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ לְהוֹשֵׁעַ בֶּן־אֵלָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
מָלַךְ חִזְקִיָּה בֶּן־אָחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה: **ב** בֶּן־עֶשְׂרִים
וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה
מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ אֲבִי בַּת־זְכַרְיָהוּ: **ג** וַיַּעַשׂ
הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה דָּוִד
אָבִיו: **ד** הוּא | הֵסִיר אֶת־הַבָּמוֹת וְשִׁבַּר אֶת־
הַמַּצֵּבֹת וְכָרַת אֶת־הָאֲשֵׁרָה וְכִתַּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת
אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עַד־הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ וַיִּקְרָא־לוֹ נְחֻשְׁתָּן: **ה** בַּיהוָה
אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בָּטָח וְאַחֲרָיו לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּכֹל
מַלְכֵי יְהוּדָה וַאֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו: **ו** וַיִּדְבַּק בַּיהוָה
לֹא־סָר מֵאַחֲרָיו וַיִּשְׁמֹר מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: **ז** וְהָיָה יְהוָה עִמּוֹ בְּכֹל אֲשֶׁר־יֵצֵא
יַשְׂכִּיל וַיִּמְרֹד בְּמֶלֶךְ־אַשּׁוּר וְלֹא עֲבָדוֹ: **ח** הוּא־
הִכָּה אֶת־פְּלִשְׁתִּים עַד־עַזָּה וְאֶת־גְּבוּלֶיהָ מִמִּגְדַּל
נוֹצְרִים עַד־עִיר מִבְצָר: {פ}
ט וַיְהִי בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ הִיא
הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְהוֹשֵׁעַ בֶּן־אֵלָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל־שֹׁמְרוֹן וַיָּצַר
עָלֶיהָ: **י** וַיִּלְכְּדֶהָ מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים בִּשְׁנַת־שֵׁשׁ
לְחִזְקִיָּה הִיא שְׁנַת־תֵּשַׁע לְהוֹשֵׁעַ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
נִלְכְּדָה שֹׁמְרוֹן: **יא** וַיֶּגֶל מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־יִשְׂרָאֵל
אַשּׁוּרָה וַיִּנְחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי
מָדָי: **יב** עַל | אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ אֶת־בְּרִיתוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה
מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא עָשׂוּ: {פ}
יג וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּה עָלָה
סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת
וַיִּתְפְּשֵׂם: **יד** וַיִּשְׁלַח חִזְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר | לָכִישָׁה | לֵאמֹר | חָטָאתִי שׁוּב
מֵעָלַי אֵת אֲשֶׁר־תִּתֵּן עָלַי אֶשָּׂא וַיָּשֶׁם מֶלֶךְ־אַשּׁוּר
עַל־חִזְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כִּכַּר־כֶּסֶף
וּשְׁלֹשִׁים כִּכַּר זָהָב: **טו** וַיִּתֵּן חִזְקִיָּה אֶת־כָּל־
הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית־יְהוָה וּבְאֹצְרוֹת בֵּית
הַמֶּלֶךְ: **טז** בָּעֵת הַהִיא קִצַּץ חִזְקִיָּה אֶת־דַּלְתוֹת
הֵיכַל יְהוָה וְאֶת־הָאֲמֻנוֹת אֲשֶׁר צִפָּה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ
יְהוּדָה וַיִּתְּנֵם לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר: {פ}
יז וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־תַּרְתָּן וְאֶת־רַב־סָרִיס |
וְאֶת־רַבְשָׁקֵה מִן־לָכִישׁ אֶל־הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ בְּחֵיל
כָּבֵד יְרוּשָׁלִַם וַיַּעֲלוּ וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלִַם וַיַּעֲלוּ וַיָּבֹאוּ
וַיַּעַמְדוּ בִּתְעָלַת הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה אֲשֶׁר בִּמְסִלַּת
שְׂדֵה כוֹבֵס: **יח** וַיִּקְרְאוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם
אֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל־הַבַּיִת וְשֶׁבְנָה
הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן־אָסָף הַמַּזְכִּיר: **יט** וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
רַבְשָׁקֵה אִמְרוּ־נָא אֶל־חִזְקִיָּהוּ כֹּה־אָמַר הַמֶּלֶךְ
הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר מָה הַבִּטָּחוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר
בָּטָחְתָּ: **כ** אָמַרְתָּ אַךְ־דְּבַר־שְׂפָתַיִם עֵצָה וּגְבוּרָה
לַמִּלְחָמָה עַתָּה עַל־מִי בָטַחְתָּ כִּי מָרַדְתָּ
בִּי: **כא** עַתָּה הִנֵּה בָטַחְתָּ לְךָ עַל־מִשְׁעֶנֶת הַקָּנֶה
הָרָצוּץ הַזֶּה עַל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִסָּמֵךְ אִישׁ עָלָיו
וּבָא בְכַפּוֹ וּנְקָבָהּ כֵּן פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְכָל־
הַבֹּטְחִים עָלָיו: **כב** וְכִי־תֹאמְרוּן אֵלַי אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ בָּטָחְנוּ הֲלוֹא־הוּא אֲשֶׁר הֵסִיר חִזְקִיָּהוּ
אֶת־בָּמֹתָיו וְאֶת־מִזְבְּחֹתָיו וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה
וְלִירוּשָׁלִַם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה תִּשְׁתַּחֲווּ
בִּירוּשָׁלִָם: **כג** וְעַתָּה הִתְעָרֵב נָא אֶת־אֲדֹנִי אֶת־
מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֶתְּנָה לְךָ אַלְפַּיִם סוּסִים אִם־תּוּכַל
לָתֶת לְךָ רֹכְבִים עֲלֵיהֶם: **כד** וְאֵיךְ תָּשִׁיב אֵת פְּנֵי

פַּחַת אַחַד עַבְדֵי אֲדֹנִי הַקְּטַנִּים וַתִּבְטַח לְךָ עַל־
מִצְרַיִם לָרֶכֶב וּלְפָרָשִׁים: **כה** עַתָּה הֲמִבַּלְעֲדֵי
יְהוָה עָלִיתִי עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַשְׁחִתוֹ יְהוָה אָמַר
אֵלַי עֲלֵה עַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהַשְׁחִיתָהּ: **כו** וַיֹּאמֶר
אֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּהוּ וְשֶׁבְנָה וְיוֹאָח אֶל־רַבְשָׁקֵה
דַּבֶּר־נָא אֶל־עֲבָדֶיךָ אֲרָמִית כִּי שֹׁמְעִים אֲנָחְנוּ
וְאַל־תְּדַבֵּר עִמָּנוּ יְהוּדִית בְּאָזְנֵי הָעָם אֲשֶׁר עַל־
הַחֹמָה: **כז** וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַבְשָׁקֵה הַעַל אֲדֹנֶיךָ
וְאֵלֶיךָ שְׁלָחַנִי אֲדֹנִי לְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
הֲלֹא עַל־הָאֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים עַל־הַחֹמָה לֶאֱכֹל
אֶת־חריהם (צוֹאָתָם) וְלִשְׁתּוֹת אֶת־שניהם
(מֵימֵי רַגְלֵיהֶם) עִמָּכֶם: **כח** וַיַּעֲמֹד רַבְשָׁקֵה
וַיִּקְרָא בְקוֹל־גָּדוֹל יְהוּדִית וַיְדַבֵּר וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ
דְּבַר־הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר: **כט** כֹּה אָמַר
הַמֶּלֶךְ אַל־יַשִּׁא לָכֶם חִזְקִיָּהוּ כִּי־לֹא יוּכַל לְהַצִּיל
אֶתְכֶם מִיָּדוֹ: **ל** וְאַל־יַבְטַח אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ אֶל־
יְהוָה לֵאמֹר הַצֵּל יַצִּילֵנוּ יְהוָה וְלֹא תִנָּתֵן אֶת־
הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ אַשּׁוּר: **לא** אַל־תִּשְׁמְעוּ
אֶל־חִזְקִיָּהוּ כִּי כֹה אָמַר מֶלֶךְ אַשּׁוּר עֲשׂוּ־אִתִּי
בְרָכָה וּצְאוּ אֵלַי וְאִכְלוּ אִישׁ־גַּפְנוֹ וְאִישׁ תְּאֵנָתוֹ
וּשְׁתוּ אִישׁ מֵי־בֹרוֹ: **לב** עַד־בֹּאִי וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם
אֶל־אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אֶרֶץ לֶחֶם
וּכְרָמִים אֶרֶץ זֵית יִצְהָר וּדְבַשׁ וְחְיוּ וְלֹא תָמֻתוּ
וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ כִּי־יַסִּית אֶתְכֶם לֵאמֹר
יְהוָה יַצִּילֵנוּ: **לג** הַהִצִּיל הִצִּילוּ אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אִישׁ
אֶת־אַרְצוֹ מִיַּד מֶלֶךְ אַשּׁוּר: **לד** אַיֵּה אֱלֹהֵי חֲמָת
וְאַרְפָּד אַיֵּה אֱלֹהֵי סְפַרְוַיִם הֵנַע וְעִוָּה כִּי־הִצִּילוּ
אֶת־שֹׁמְרוֹן מִיָּדִי: **לה** מִי בְכָל־אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת
אֲשֶׁר־הִצִּילוּ אֶת־אַרְצָם מִיָּדִי כִּי־יַצִּיל יְהוָה אֶת־
יְרוּשָׁלַם מִיָּדִי: **לו** וְהֶחֱרִישׁוּ הָעָם וְלֹא־עָנוּ אֹתוֹ
דָּבָר כִּי־מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הָיָא לֵאמֹר לֹא
תַעֲנֵהוּ: **לז** וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּה אֲשֶׁר־עַל־
הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן־אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל־
חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים וַיַּגִּדוּ לוֹ דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה:

מלכים ב פרק יט

א וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו
וַיִּתְכַּס בַּשָּׂק וַיָּבֹא בֵּית יְהוָה: **ב** וַיִּשְׁלַח אֶת־
אֶלְיָקִים אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְאֶת זִקְנֵי
הַכֹּהֲנִים מִתְכַּסִּים בַּשַּׂקִּים אֶל־יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא בֶּן־
אָמוֹץ: **ג** וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה אָמַר חִזְקִיָּהוּ יוֹם־צָרָה
וְתוֹכֵחָה וּנְאָצָה הַיּוֹם הַזֶּה כִּי בָאוּ בָנִים עַד־
מַשְׁבֵּר וְכֹחַ אַיִן לְלֵדָה: **ד** אוּלַי יִשְׁמַע יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶת | כָּל־דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר | אֲדֹנָיו לְחָרֵף אֱלֹהִים חָי וְהוֹכִיחַ
בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַע יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְנָשָׂאתָ תְפִלָּה
בְּעַד הַשְּׁאֵרִית הַנִּמְצָאָה: **ה** וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ
חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ: **ו** וַיֹּאמֶר לָהֶם יְשַׁעְיָהוּ כֹּה
תֹאמְרוּן אֶל־אֲדֹנֵיכֶם כֹּה | אָמַר יְהוָה אַל־תִּירָא
מִפְּנֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֹתִי: **ז** הִנְנִי נֹתֵן בּוֹ רוּחַ וְשָׁמַע
שְׁמוּעָה וְשָׁב לְאַרְצוֹ וְהִפַּלְתִּיו בַּחֶרֶב
בְּאַרְצוֹ: **ח** וַיָּשָׁב רַבְשָׁקֵה וַיִּמְצָא אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר
נִלְחָם עַל־לִבְנָה כִּי שָׁמַע כִּי נָסַע
מִלָּכִישׁ: **ט** וַיִּשְׁמַע אֶל־תִּרְהָקָה מֶלֶךְ־כּוּשׁ לֵאמֹר
הִנֵּה יָצָא לְהִלָּחֶם אִתָּךְ וַיָּשָׁב וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים
אֶל־חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר: **י** כֹּה תֹאמְרוּן אֶל־חִזְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר אַל־יַשִּׁאֲךָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה
בֹטֵחַ בּוֹ לֵאמֹר לֹא תִנָּתֵן יְרוּשָׁלַם בְּיַד מֶלֶךְ
אַשּׁוּר: **יא** הִנֵּה | אַתָּה שָׁמַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָשׂוּ

מַלְכֵי אַשּׁוּר לְכָל־הָאֲרָצוֹת לְהַחֲרִימָם וְאַתָּה
תִּנָּצֵל: **יב** הַהִצִּילוּ אֹתָם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שִׁחֲתוּ
אֲבוֹתָי אֶת־גּוֹזָן וְאֶת־חָרָן וְרֶצֶף וּבְנֵי־עֵדֶן אֲשֶׁר
בִּתְלַאשָּׁר: **יג** אַיֵּ֗ מֶלֶךְ־חֲמָת֙ וּמֶ֣לֶךְ אַרְפָּ֔ד וּמֶ֖לֶךְ
לָעִיר סְפַרְוָ֑יִם הֵנַ֥ע וְעִוָּֽה: **יד** וַיִּקַּ֤ח חִזְקִיָּ֙הוּ֙ אֶת־
הַסְּפָרִ֔ים מִיַּ֖ד הַמַּלְאָכִ֑ים וַיִּקְרָאֵ֔ם וַיַּ֣עַל֔ בֵּ֖ית יְהוָ֑ה
וַיִּפְרְשֵׂ֥הוּ חִזְקִיָּ֖הוּ לִפְנֵ֥י יְהוָֽה: {פ}
טו וַיִּתְפַּלֵּ֥ל חִזְקִיָּ֖הוּ לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה וַיֹּ֣אמֶר֔ יְהוָ֥ה אֱלֹהֵ֖י
יִשְׂרָאֵ֛ל יֹשֵׁ֥ב הַכְּרֻבִ֖ים אַתָּה־הוּא֙ הָאֱלֹהִ֣ים לְבַדְּךָ֔
לְכֹ֖ל מַמְלְכ֣וֹת הָאָ֑רֶץ אַתָּ֥ה עָשִׂ֛יתָ אֶת־הַשָּׁמַ֖יִם
וְאֶת־הָאָֽרֶץ: **טז** הַטֵּ֤ה יְהוָה֙ | אָזְנְךָ֣ וּשְׁמָ֔ע פְּקַ֥ח
יְהוָ֖ה עֵינֶ֑יךָ וּרְאֵ֔ה וּשְׁמַ֗ע אֶת֙ דִּבְרֵ֣י סַנְחֵרִ֔יב אֲשֶׁ֥ר
שִׁלַּ֖ח לְחָרֵ֥ף אֱלֹהֵ֖ים חָֽי: **יז** אָמְנָ֗ם יְהוָה֙ הֶחֳרִ֣יבוּ
מַלְכֵי־אַשּׁ֔וּר אֶת־הַגּוֹיִ֖ם וְאֶת־אַרְצָֽם: **יח** וְנָתְנ֖וּ
אֶת־אֱלֹהֵיהֶ֥ם בָּאֵ֛שׁ כִּי֩ לֹ֨א אֱלֹהִ֜ים הֵ֗מָּה כִּ֚י אִם־
מַעֲשֵׂ֣ה יְדֵי־אָדָ֔ם עֵ֥ץ וָאֶ֖בֶן וַיְאַבְּדֽוּם: **יט** וְעַתָּה֙
יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֔ינוּ הוֹשִׁיעֵ֣נוּ נָ֔א מִיָּדוֹ֖ וְיֵדְע֣וּ כָל־
מַמְלְכ֣וֹת הָאָ֑רֶץ כִּ֥י אַתָּ֛ה יְהוָ֥ה אֱלֹהִ֖ים לְבַדֶּֽךָ׃
{ס} **כ** וַיִּשְׁלַ֞ח יְשַׁעְיָ֣הוּ בֶן־אָמ֗וֹץ אֶל־חִזְקִיָּ֛הוּ
לֵאמֹ֖ר כֹּֽה־אָמַ֣ר יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁ֥ר
הִתְפַּלַּ֖לְתָּ אֵלַ֑י אֶל־סַנְחֵרִ֖ב מֶ֥לֶךְ־אַשּֽׁוּר
שָׁמָֽעְתִּי: **כא** זֶ֚ה הַדָּבָ֔ר אֲשֶׁר־דִּבֶּ֥ר יְהוָ֖ה עָלָ֑יו בָּזָ֤ה
לְךָ֙ לָעֲגָ֣ה לְךָ֔ בְּתוּלַ֖ת בַּת־צִיּ֑וֹן אַחֲרֶ֙יךָ֙ רֹ֣אשׁ
הֵנִ֔יעָה בַּ֖ת יְרוּשָׁלִָֽם: **כב** אֶת־מִ֥י חֵרַ֖פְתָּ וְגִדַּ֑פְתָּ
וְעַל־מִ֣י הֲרִימ֔וֹתָ קֹ֖ול וַתִּשָּׂ֣א מָר֑וֹם עֵינֶ֙יךָ֙ עַל־
קְד֣וֹשׁ יִשְׂרָאֵֽל: **כג** בְּיַ֤ד מַלְאָכֶ֙יךָ֙ חֵרַ֣פְתָּ | אֲדֹנָ֔י
וַתֹּ֣אמֶר ברכב (בְּרֹ֔ב) רִכְבִּ֥י אֲנִ֖י עָלִ֣יתִי מְר֑וֹם
הָרֵ֣י יַרְכְּתֵי־לְבָנ֔וֹן וְאֶכְרֹ֗ת קוֹמַ֤ת אַרְזָיו֙ מִבְחוֹר֔
בְּרֹשָׁ֖יו וְאָבֹ֣וֹאָה מְלֹ֑ון קִצֹּ֥ה יַעַר֙ כַּרְמְלֹ֔ו: **כד** אֲנִ֥י
קַרְתִּ֖י וְשָׁתִ֣יתִי מַ֑יִם זָרִ֗ים וְאַחֲרֵ֙ב֙ בְּכַף־פְּעָמַ֔י כָּל

יְאֹרֵ֥י מָצ֖וֹר: **כה** הֲלֹא־שָׁמַ֣עְתָּ֔ לְמֵרָח֖וֹק אֹתָ֣הּ
עָשִׂ֑יתִי לִמְיֵ֣י קֶ֔דֶם וְיִצַּרְתִּ֖יהָ עַתָּ֣ה הֲבִיאֹתִ֑יהָ
וּתְהִי֙ לְהַשִּׁ֣ות גַּלִּ֔ים נִצִּ֖ים עָרִ֥ים
בְּצֻרֹֽות: **כו** וְיֹשְׁבֵיהֶ֣ן קִצְרֵי־יָ֔ד חַתּ֥וּ וַיֵּבֹ֖שׁוּ הָי֑וּ
עֵ֚שֶׂב שָׂדֶ֔ה וְיֶ֥רֶק דֶּ֖שֶׁא חָצִ֣יר גַּגּ֑וֹת וּשְׁדֵמָ֖ה לִפְנֵ֥י
קָמָֽה: **כז** וְשִׁבְתְּךָ֥ וְצֵאתְךָ֖ וּבֹאֲךָ֣ יָדָ֑עְתִּי וְאֶת
הִתְרַגְּזְךָ֖ אֵלָֽי: **כח** יַ֗עַן הִתְרַגְּזְךָ֤ אֵלַי֙ וְשַׁאֲנַנְךָ֔ עָלָ֖ה
בְּאָזְנָ֑י וְשַׂמְתִּ֤י חַחִי֙ בְּאַפֶּ֔ךָ וּמְתָגִ֖י בִּשְׂפָתֶ֑יךָ
וַהֲשִׁבֹתִ֙יךָ֙ בַּדֶּ֣רֶךְ אֲשֶׁר־בָּ֔אתָ בָּ֖הּ: **כט** וְזֶה־לְּךָ֣
הָאֹ֔ות אָכ֖וֹל הַשָּׁנָ֣ה סָפִ֑יחַ וּבַשָּׁנָ֥ה הַשֵּׁנִ֖ית סָחִ֣ישׁ
וּבַשָּׁנָ֥ה הַשְּׁלִשִׁ֖ית זִרְע֣וּ וְקִצְר֑וּ וְנִטְע֥וּ כְרָמִ֖ים
וְאִכְל֥וּ פִרְיָֽם: **ל** וְיָסְפָ֣ה פְלֵיטַ֔ת בֵּ֖ית־יְהוּדָ֑ה
הַנִּשְׁאָרָ֗ה שֹׁ֚רֶשׁ לְמָ֣טָּה וְעָשָׂ֔ה פְּרִ֖י
לְמָֽעְלָה: **לא** כִּ֣י מִירוּשָׁלַ֗͏ִם תֵּצֵ֤א שְׁאֵרִית֙ וּפְלֵיטָ֔ה
מֵהַ֖ר צִיּ֑וֹן קִנְאַ֥ת יְהוָ֖ה (צְבָאוֹת) תַּעֲשֶׂ֥ה־
זֹּֽאת: {ס} **לב** לָכֵ֗ן כֹּֽה־אָמַ֤ר יְהוָה֙ אֶל־מֶ֣לֶךְ אַשּׁ֔וּר
לֹ֥א יָבֹ֖א אֶל־הָעִ֣יר הַזֹּ֑את וְלֹא־יוֹרֶ֥ה שָׁ֖ם חֵ֑ץ וְלֹא־
יְקַדְּמֶ֥נָּה מָגֵ֖ן וְלֹא־יִשְׁפֹּ֥ךְ עָלֶ֖יהָ סֹלְלָֽה: **לג** בַּדֶּ֣רֶךְ
אֲשֶׁר־יָבֹ֤א בָּהּ֙ יָשׁ֔וּב וְאֶל־הָעִ֥יר הַזֹּ֖את לֹ֣א יָבֹ֑א
נְאֻם־יְהוָֽה: **לד** וְגַנּוֹתִ֤י אֶל־הָעִיר֙ הַזֹּ֣את לְהֹושִׁיעָ֔הּ
לְמַעֲנִ֖י וּלְמַ֣עַן דָּוִ֑ד עַבְדִּֽי: **לה** וַיְהִ֞י בַּלַּ֣יְלָה ההוּא֮
וַיֵּצֵא֒ | מַלְאַ֣ךְ יְהוָ֔ה וַיַּ֕ךְ בְּמַחֲנֵ֖ה אַשּׁ֑וּר מֵאָ֛ה
שְׁמוֹנִ֥ים וַחֲמִשָּׁ֖ה אָ֑לֶף וַיַּשְׁכִּ֣ימוּ בַבֹּ֔קֶר וְהִנֵּ֥ה כֻלָּ֖ם
פִּגְרִ֥ים מֵתִֽים: **לו** וַיִּסַּ֗ע וַיֵּ֙לֶךְ֙ וַיָּ֣שָׁב סַנְחֵרִ֔יב מֶ֖לֶךְ־
אַשּׁ֑וּר וַיֵּ֖שֶׁב בְּנִינְוֵֽה: **לז** וַיְהִי֙ הוּא֙ מִשְׁתַּחֲוֶ֣ה בֵּ֔ית |
נִסְרַ֖ךְ אֱלֹהָ֑יו וְאַדְרַמֶּ֧לֶךְ וְשַׂרְאֶ֛צֶר (בָּנָיו)
הִכֻּ֥הוּ בַחֶ֖רֶב וְהֵ֣מָּה נִמְלְט֣וּ אֶ֣רֶץ אֲרָרָ֑ט וַיִּמְלֹ֤ךְ
אֵסַר־חַדֹּן֙ בְּנ֣וֹ תַחְתָּֽיו: {פ}

מלכים ב פרק כ

א בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה חִזְקִיָּהוּ לָמוּת וַיָּבֹא אֵלָיו יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה צַו לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה: **ב** וַיַּסֵּב אֶת־פָּנָיו אֶל־הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה לֵאמֹר: **ג** אָנָּה יְהוָה זְכָר־נָּא אֵת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בֶּאֱמֶת וּבְלֵבָב שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיֵּבְךְּ חִזְקִיָּהוּ בְּכִי גָדוֹל: {ס} **ד** וַיְהִי יְשַׁעְיָהוּ לֹא יָצָא העיר (חָצֵר) הַתִּיכֹנָה וּדְבַר־יְהוָה הָיָה אֵלָיו לֵאמֹר: **ה** שׁוּב וְאָמַרְתָּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ נְגִיד־עַמִּי כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי דָּוִד אָבִיךָ שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּפִלָּתֶךָ רָאִיתִי אֶת־דִּמְעָתֶךָ הִנְנִי רֹפֵא לָךְ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַּעֲלֶה בֵּית יְהוָה: **ו** וְהֹסַפְתִּי עַל־יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמִכַּף מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אַצִּילְךָ וְאֶת הָעִיר הַזֹּאת וְגַנּוֹתִי עַל־הָעִיר הַזֹּאת לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי: **ז** וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ קְחוּ דְּבֶלֶת תְּאֵנִים וַיִּקְחוּ וַיָּשִׂימוּ עַל־הַשְּׁחִין וַיֶּחִי: **ח** וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ מָה אוֹת כִּי־יִרְפָּא יְהוָה לִי וְעָלִיתִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בֵּית יְהוָה: **ט** וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ זֶה־לְּךָ הָאוֹת מֵאֵת יְהוָה כִּי יַעֲשֶׂה יְהוָה אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֵּר הָלַךְ הַצֵּל עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אִם־יָשׁוּב עֶשֶׂר מַעֲלוֹת: **י** וַיֹּאמֶר יְחִזְקִיָּהוּ נָקֵל לַצֵּל לִנְטוֹת עֶשֶׂר מַעֲלוֹת לֹא כִי יָשׁוּב הַצֵּל אֲחֹרַנִּית עֶשֶׂר מַעֲלוֹת: **יא** וַיִּקְרָא יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־יְהוָה וַיָּשֶׁב אֶת־הַצֵּל בַּמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה בְּמַעֲלוֹת אָחָז אֲחֹרַנִּית עֶשֶׂר מַעֲלוֹת: {פ}

יב בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח בְּרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן־בַּלְאֲדָן מֶלֶךְ־בָּבֶל סְפָרִים וּמִנְחָה אֶל־חִזְקִיָּהוּ כִּי שָׁמַע כִּי חָלָה חִזְקִיָּהוּ: **יג** וַיִּשְׁמַע עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ וַיַּרְאֵם אֶת־כָּל־בֵּית נְכֹתֹה אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַבְּשָׂמִים וְאֶת | שֶׁמֶן הַטּוֹב וְאֵת בֵּית כֵּלָיו וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר נִמְצָא בְּאוֹצְרֹתָיו לֹא־הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא־הֶרְאָם חִזְקִיָּהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל־מֶמְשַׁלְתּוֹ: **יד** וַיָּבֹא יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מָה אָמְרוּ | הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה וּמֵאַיִן יָבֹאוּ אֵלֶיךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ מִבָּבֶל: **טו** וַיֹּאמֶר מָה רָאוּ בְּבֵיתֶךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵיתִי רָאוּ לֹא־הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא־הֶרְאִיתִם בְּאֹצְרֹתָי: **טז** וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה: **יז** הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְנִשָּׂא | כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵיתֶךָ וַאֲשֶׁר אָצְרוּ אֲבֹתֶיךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה בָּבֶלָה לֹא־יִוָּתֵר דָּבָר אָמַר יְהוָה: **יח** וּמִבָּנֶיךָ אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמְּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יקח (יִקָּחוּ) וְהָיוּ סָרִיסִים בְּהֵיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל: **יט** וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ טוֹב דְּבַר־יְהוָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַיֹּאמֶר הֲלוֹא אִם־שָׁלוֹם וֶאֱמֶת יִהְיֶה בְּיָמָי: **כ** וְיֶתֶר דִּבְרֵי חִזְקִיָּהוּ וְכָל־גְּבוּרָתוֹ וַאֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַבְּרֵכָה וְאֶת־הַתְּעָלָה וַיָּבֵא אֶת־הַמַּיִם הָעִירָה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: **כא** וַיִּשְׁכַּב חִזְקִיָּהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ מְנַשֶּׁה בְנוֹ תַּחְתָּיו: {פ}

מלכים ב פרק כא

א בֶּן־שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֶפְצִי־בָהּ: **ב** וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **ג** וַיָּשָׁב וַיִּבֶן אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר אִבַּד חִזְקִיָּהוּ אָבִיו וַיָּקֶם מִזְבְּחֹת לַבַּעַל וַיַּעַשׂ אֲשֵׁרָה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אַחְאָב

מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁתַּחוּ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם וַיַּעֲבֹד
אֹתָם: **ד** וּבָנָה מִזְבְּחֹת בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר אָמַר
יְהוָה בִּירוּשָׁלַם אָשִׂים אֶת־שְׁמִי: **ה** וַיִּבֶן מִזְבְּחוֹת
לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם בִּשְׁתֵּי חַצְרוֹת בֵּית־
יְהוָה: **ו** וְהֶעֱבִיר אֶת־בְּנוֹ בָּאֵשׁ וְעוֹנֵן וְנִחֵשׁ וְעָשָׂה
אוֹב וְיִדְּעֹנִים הִרְבָּה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
לְהַכְעִיס: **ז** וַיָּשֶׂם אֶת־פֶּסֶל הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָשָׂה
בַּבַּיִת אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֶל־דָּוִד וְאֶל־שְׁלֹמֹה בְּנוֹ
בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת־שְׁמִי לְעוֹלָם: **ח** וְלֹא אֹסִיף
לְהָנִיד רֶגֶל יִשְׂרָאֵל מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי
לַאֲבוֹתָם רַק | אִם־יִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוִּיתִים וּלְכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה אוֹתָם עַבְדִּי
מֹשֶׁה: **ט** וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּתְעֵם מְנַשֶּׁה לַעֲשׂוֹת אֶת־
הָרָע מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: **י** וַיְדַבֵּר יְהוָה בְּיַד־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים
לֵאמֹר: **יא** יַעַן אֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה מֶלֶךְ־יְהוּדָה
הַתֹּעֵבוֹת הָאֵלֶּה הֵרַע מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר לְפָנָיו וַיַּחֲטִא גַּם־אֶת־יְהוּדָה בְּגִלּוּלָיו:
{ס} **יב** לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
מֵבִיא רָעָה עַל־יְרוּשָׁלַם וִיהוּדָה אֲשֶׁר כָּל־שֹׁמְעָיו
(שִׁמְעָה) תְּצַלֶּנָה שְׁתֵּי אָזְנָיו: **יג** וְנָטִיתִי עַל־
יְרוּשָׁלַם אֶת קָו שֹׁמְרוֹן וְאֶת־מִשְׁקֹלֶת בֵּית אַחְאָב
וּמָחִיתִי אֶת־יְרוּשָׁלַם כַּאֲשֶׁר־יִמְחֶה אֶת־הַצַּלַּחַת
מָחָה וְהָפַךְ עַל־פָּנֶיהָ: **יד** וְנָטַשְׁתִּי אֶת שְׁאֵרִית
נַחֲלָתִי וּנְתַתִּים בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וְהָיוּ לְבַז וְלִמְשִׁסָּה
לְכָל־אֹיְבֵיהֶם: **טו** יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינַי
וַיִּהְיוּ מַכְעִסִים אֹתִי מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבוֹתָם
מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה: **טז** וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ
מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר־מִלֵּא אֶת־יְרוּשָׁלַם
פֶּה לְפֶה לְבַד מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יְהוּדָה
לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: **יז** וְיֶתֶר דִּבְרֵי מְנַשֶּׁה
וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא הֲלֹא־הֵם
כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
יְהוּדָה: **יח** וַיִּשְׁכַּב מְנַשֶּׁה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּגַן־
בֵּיתוֹ בְּגַן־עֻזָּא וַיִּמְלֹךְ אָמוֹן בְּנוֹ תַּחְתָּיו: {פ}
יט בֶּן־עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אָמוֹן בְּמָלְכוֹ וּשְׁתַּיִם
שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ מְשֻׁלֶּמֶת בַּת־
חָרוּץ מִן־יָטְבָה: **כ** וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה מְנַשֶּׁה אָבִיו: **כא** וַיֵּלֶךְ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־
הָלַךְ אָבִיו וַיַּעֲבֹד אֶת־הַגִּלֻּלִים אֲשֶׁר עָבַד אָבִיו
וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם: **כב** וַיַּעֲזֹב אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו
וְלֹא הָלַךְ בְּדֶרֶךְ יְהוָה: **כג** וַיִּקְשְׁרוּ עַבְדֵי־אָמוֹן
עָלָיו וַיָּמִיתוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ: **כד** וַיַּךְ עַם־הָאָרֶץ
אֶת כָּל־הַקֹּשְׁרִים עַל־הַמֶּלֶךְ אָמוֹן וַיַּמְלִיכוּ עַם־
הָאָרֶץ אֶת־יֹאשִׁיָּהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו: **כה** וְיֶתֶר דִּבְרֵי
אָמוֹן אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר
דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: **כו** וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ
בְּקִבְרָתוֹ בְּגַן־עֻזָּא וַיִּמְלֹךְ יֹאשִׁיָּהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו:
{פ}

מלכים ב פרק כב

א בֶּן־שְׁמֹנֶה שָׁנָה יֹאשִׁיָּהוּ בְמָלְכוֹ וּשְׁלֹשִׁים וְאַחַת
שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְדִידָה בַּת־עֲדָיָה
מִבָּצְקַת: **ב** וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ בְּכָל־
דֶּרֶךְ דָּוִד אָבִיו וְלֹא־סָר יָמִין וּשְׂמֹאול: {פ}
ג וַיְהִי בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ שָׁלַח
הַמֶּלֶךְ אֶת־שָׁפָן בֶּן־אֲצַלְיָהוּ בֶּן־מְשֻׁלָּם הַסֹּפֵר
בֵּית יְהוָה לֵאמֹר: **ד** עֲלֵה אֶל־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל וְיַתֵּם אֶת־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר

אָסְפוּ שֹׁמְרֵי הַסַּף מֵאֵת הָעָם: **ה** ויתנה (וְיִתְּנוּהוּ)
עַל־יַד עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַמְפֻקָּדִים בבית (בֵּית)
יְהוָה וְיִתְּנוּ אֹתוֹ לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר בְּבֵית
יְהוָה לְחַזֵּק בֶּדֶק הַבָּיִת: **ו** לֶחָרָשִׁים וְלַבֹּנִים
וְלַגֹּדְרִים וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק אֶת־
הַבָּיִת: **ז** אָדְ לֹא־יֵחָשֵׁב אִתָּם הַכֶּסֶף הַנִּתָּן עַל־
יָדָם כִּי בֶּאֱמוּנָה הֵם עֹשִׂים: **ח** וַיֹּאמֶר חִלְקִיָּהוּ
הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַל־שָׁפָן הַסֹּפֵר סֵפֶר הַתּוֹרָה
מָצָאתִי בְּבֵית יְהוָה וַיִּתֵּן חִלְקִיָּה אֶת־הַסֵּפֶר אֶל־
שָׁפָן וַיִּקְרָאֵהוּ: **ט** וַיָּבֹא שָׁפָן הַסֹּפֵר אֶל־הַמֶּלֶךְ
וַיָּשֶׁב אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר וַיֹּאמֶר הִתִּיכוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־
הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בַבַּיִת וַיִּתְּנֵהוּ עַל־יַד עֹשֵׂי
הַמְּלָאכָה הַמְפֻקָּדִים בֵּית יְהוָה: **י** וַיַּגֵּד שָׁפָן
הַסֹּפֵר לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סֵפֶר נָתַן לִי חִלְקִיָּה הַכֹּהֵן
וַיִּקְרָאֵהוּ שָׁפָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: **יא** וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ
אֶת־דִּבְרֵי סֵפֶר הַתּוֹרָה וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו: **יב** וַיְצַו
הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּה הַכֹּהֵן וְאֶת־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן
וְאֶת־עַכְבּוֹר בֶּן־מִיכָיָה וְאֶת | שָׁפָן הַסֹּפֵר וְאֶת
עַשָׂיָה עֶבֶד־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר: **יג** לְכוּ דִרְשׁוּ אֶת־
יְהוָה בַּעֲדִי וּבְעַד־הָעָם וּבְעַד כָּל־יְהוּדָה עַל־דִּבְרֵי
הַסֵּפֶר הַנִּמְצָא הַזֶּה כִּי־גְדוֹלָה חֲמַת יְהוָה אֲשֶׁר־
הִיא נִצְתָּה בָּנוּ עַל אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֲבֹתֵינוּ עַל־
דִּבְרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכָּתוּב
עָלֵינוּ: **יד** וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וַאֲחִיקָם וְעַכְבּוֹר
וְשָׁפָן וַעֲשָׂיָה אֶל־חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה אֵשֶׁת | שַׁלֻּם
בֶּן־תִּקְוָה בֶּן־חַרְחַס שֹׁמֵר הַבְּגָדִים וְהִיא יֹשֶׁבֶת
בִּירוּשָׁלַם בַּמִּשְׁנֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ: **טו** וַתֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִמְרוּ לָאִישׁ
אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם אֵלָי: **טז** כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי
מֵבִיא רָעָה אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו אֵת כָּל־
דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר קָרָא מֶלֶךְ יְהוּדָה: **יז** תַּחַת |
אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן
הַכְעִיסֵנִי בְּכֹל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְנִצְתָּה חֲמָתִי
בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְלֹא תִכְבֶּה: **יח** וְאֶל־מֶלֶךְ יְהוּדָה
הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה כֹּה תֹאמְרוּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
שָׁמָעְתָּ: **יט** יַעַן רַךְ־לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע | מִפְּנֵי יְהוָה
בְּשָׁמְעֲךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־
יֹשְׁבָיו לִהְיוֹת לְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וַתִּקְרַע אֶת־בְּגָדֶיךָ
וַתִּבְכֶּה לְפָנָי וְגַם אֲנֹכִי שָׁמַעְתִּי נְאֻם־יְהוָה: **כ** לָכֵן
הִנְנִי אֹסִפְךָ עַל־אֲבֹתֶיךָ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־קִבְרֹתֶיךָ
בְּשָׁלוֹם וְלֹא־תִרְאֶינָה עֵינֶיךָ בְּכֹל הָרָעָה אֲשֶׁר־
אֲנִי מֵבִיא עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיָּשִׁבוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ
דָּבָר:

מלכים ב פרק כג

א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיֶּאֱסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִָם: **ב** וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ
יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים
וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקְטָן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא
בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא
בְּבֵית יְהוָה: **ג** וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרֹת
אֶת־הַבְּרִית | לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחֲר יְהוָה
וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־
לֵב וּבְכָל־נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם
בַּבְּרִית: **ד** וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא
מֵהֵיכַל יְהוָה אֶת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל
וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ

לִירוּשָׁלַ֗͏ִם בְּשַׁדְמ֣וֹת קִדְר֔וֹן וְנָשָׂ֖א אֶת־עֲפָרָ֑ם בֵּ֥ית־
אֵֽל׃ **ה** וְהִשְׁבִּ֤ית אֶת־הַכְּמָרִים֙ אֲשֶׁ֣ר נָֽתְנ֣וּ מַלְכֵֽי
יְהוּדָ֔ה וַיקַטֵּ֖ר בַּבָּמ֣וֹת בְּעָרֵ֣י יְהוּדָ֑ה וּמְסִבֵּ֣י
יְרוּשָׁלִָ֗͏ם וְאֶת־הַמְקַטְּרִ֤ים לַבַּ֙עַל֙ לַשֶּׁ֣מֶשׁ וְלַיָּרֵ֔חַ
וְלַמַּזָּל֖וֹת וּלְכֹ֥ל צְבָ֖א הַשָּׁמָֽיִם׃ **ו** וַיּוֹצֵ֞א אֶת־
הָאֲשֵׁרָ֣ה מִבֵּ֣ית יְהוָ֗ה מִח֨וּץ לִירוּשָׁלַ֜͏ִם אֶל־נַ֣חַל
קִדְר֗וֹן וַיִּשְׂרֹ֤ף אֹתָהּ֙ בְּנַ֣חַל קִדְר֔וֹן וַיַּדֶק֙ לְעָפָ֔ר
וַיַּשְׁלֵ֖ךְ אֶת־עֲפָרָ֑הּ עַל־קֶ֖בֶר בְּנֵ֥י הָעָֽם׃ **ז** וַיִּתֹּ֖ץ אֶת־
בָּתֵּ֣י הַקְּדֵשִׁ֑ים אֲשֶׁ֥ר בְּבֵית־יְהוָ֖ה אֲשֶׁ֥ר הַנָּשִׁ֛ים
אֹרְגוֹ֥ת שָׁ֖ם בָּתִּ֣ים לָֽאֲשֵׁרָ֑ה׃ **ח** וַיָּבֵ֣א אֶת־כָּל־
הַכֹּהֲנִ֗ים מֵעָרֵי֙ יְהוּדָ֔ה וַיְטַמֵּ֖א אֶת־הַבָּמ֣וֹת אֲשֶׁ֣ר
קִטְּרוּ־שָׁ֣מָּה הַכֹּהֲנִ֔ים מִגֶּ֥בַע עַד־בְּאֵ֖ר שָׁ֑בַע וְנָתַ֞ץ
אֶת־בָּמ֣וֹת הַשְּׁעָרִ֗ים אֲשֶׁר־פֶּ֙תַח֙ שַׁ֣עַר יְהוֹשֻׁ֔עַ
שַׂר־הָעִ֖יר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹ֣אול אִ֑ישׁ בְּשַׁ֖עַר
הָעִֽיר׃ **ט** אַ֣ךְ לֹ֤א יַעֲל֙וּ֙ כֹּהֲנֵ֣י הַבָּמ֔וֹת אֶל־מִזְבַּ֖ח
יְהוָ֣ה בִּירוּשָׁלִָ֑͏ם כִּ֣י אִם־אָכְל֗וּ מַצּוֹת֙ בְּת֣וֹךְ
אֲחֵיהֶֽם׃ **י** וְטִמֵּ֖א אֶת־הַתֹּ֣פֶת אֲשֶׁ֣ר בְּגֵֽי בְנ֣י־ (בֶן־
) הִנֹּ֔ם לְבִלְתִּ֥י לְהַעֲבִ֛יר אִ֥ישׁ אֶת־בְּנ֖וֹ וְאֶת־בִּתּ֑וֹ
בָּאֵ֣שׁ לַמֹּלֶֽךְ׃ **יא** וַיַּשְׁבֵּ֣ת אֶת־הַסּוּסִ֗ים אֲשֶׁ֤ר נָֽתְנוּ֙
מַלְכֵ֣י יְהוּדָ֔ה לַשֶּׁ֖מֶשׁ מִבֹּ֣א בֵית־יְהוָ֑ה אֶל־לִשְׁכַּ֤ת
נְתַן־מֶ֙לֶךְ֙ הַסָּרִ֔יס אֲשֶׁ֖ר בַּפַּרְוָרִ֑ים וְאֶת־מַרְכְּבֹ֥ות
הַשֶּׁ֖מֶשׁ שָׂרַ֥ף בָּאֵֽשׁ׃ **יב** וְאֶת־הַמִּזְבְּח֗וֹת אֲשֶׁ֤ר עַל־
הַגָּג֙ עֲלִיַּ֣ת אָחָ֔ז אֲשֶׁר־עָשׂ֖וּ | מַלְכֵ֣י יְהוּדָ֑ה וְאֶת־
הַמִּזְבְּחוֹת֙ אֲשֶׁר־עָשָׂ֣ה מְנַשֶּׁ֔ה בִּשְׁתֵּ֖י חַצְר֣וֹת בֵּית־
יְהוָ֑ה נָתַ֤ץ הַמֶּ֙לֶךְ֙ וַיָּ֣רָץ מִשָּׁ֔ם וְהִשְׁלִ֖יךְ אֶת־עֲפָרָ֑ם
אֶל־נַ֖חַל קִדְרֽוֹן׃ **יג** וְאֶת־הַבָּמ֗וֹת אֲשֶׁ֤ר | עַל־פְּנֵ֙י
יְרוּשָׁלַ֔͏ִם אֲשֶׁ֖ר מִימִ֣ין לְהַר־הַמַּשְׁחִ֑ית אֲשֶׁ֥ר בָּנָ֛ה
שְׁלֹמֹ֥ה מֶֽלֶךְ־יִשְׂרָאֵ֖ל לְעַשְׁתֹּ֣רֶת | שִׁקֻּ֣ץ צִידֹנִ֗ים
וְלִכְמוֹשׁ֙ שִׁקֻּ֣ץ מוֹאָ֔ב וּלְמִלְכֹּ֖ם תּוֹעֲבַ֣ת בְּנֵֽי־עַמּ֑וֹן
טִמֵּ֖א הַמֶּֽלֶךְ׃ **יד** וְשִׁבַּ֣ר אֶת־הַמַּצֵּב֗וֹת וַיְכָרֵת֙ אֶת־
הָאֲשֵׁרִ֔ים וַיְמַלֵּ֥א אֶת־מְקוֹמָ֖ם עַצְמ֣וֹת
אָדָֽם׃ **טו** וְגַ֣ם אֶת־הַמִּזְבֵּ֗חַ אֲשֶׁ֤ר בְּבֵית־אֵל֙ הַבָּמָ֔ה
אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה יָרָבְעָ֣ם בֶּן־נְבָ֑ט אֲשֶׁ֥ר הֶחֱטִ֖יא אֶת־
יִשְׂרָאֵ֛ל גַּ֥ם אֶת־הַמִּזְבֵּ֖חַ הַה֣וּא וְאֶת־הַבָּמָ֣ה נָתָ֑ץ
וַיִּשְׂרֹ֖ף אֶת־הַבָּמָ֣ה הֵדַ֔ק לְעָפָ֖ר וְשָׂרַ֣ף
אֲשֵׁרָֽה׃ **טז** וַיִּפֶן֩ יֹאשִׁיָּ֨הוּ֙ וַיַּ֣רְא אֶת־הַקְּבָרִ֔ים
אֲשֶׁר־שָׁ֖ם בָּהָ֑ר וַיִּשְׁלַ֣ח וַיִּקַּ֔ח אֶת־הָעֲצָמוֹת֙ מִן־
הַקְּבָרִ֔ים וַיִּשְׂרֹ֖ף עַל־הַמִּזְבֵּ֑חַ וַיְטַמְּאֵ֕הוּ כִּדְבַ֥ר
יְהוָ֖ה אֲשֶׁ֣ר קָרָ֔א אִ֥ישׁ הָאֱלֹהִ֖ים אֲשֶׁ֣ר קָרָ֑א אֶת־
הַדְּבָרִ֖ים הָאֵֽלֶּה׃ **יז** וַיֹּ֣אמֶר֮ מָ֣ה הַצִּיּוּן֒ הַלָּ֣ז אֲשֶׁ֣ר
אֲנִ֣י רֹאֶ֔ה וַיֹּאמְרוּ֙ אֵלָ֔יו אַנְשֵׁ֥י הָעִ֖יר הַקֶּ֣בֶר אִישׁ־
הָאֱלֹהִ֑͏ים אֲשֶׁר־בָּ֣א מִיהוּדָ֔ה וַיִּקְרָ֕א אֶת־הַדְּבָרִ֖ים
הָאֵ֑לֶּה אֲשֶׁ֥ר עָשִׂ֖יתָ עַ֣ל הַמִּזְבַּ֔ח בֵּית־
אֵֽל׃ **יח** וַיֹּ֣אמֶר֮ הַנִּיחוּ֒ לֹ֣ו אִ֔ישׁ אַל־יָנַ֖ע עַצְמוֹתָ֑יו
וַיְמַלְּט֣וּ עַצְמוֹתָ֔יו אֶת עַצְמ֖וֹת הַנָּבִ֥יא אֲשֶׁר־בָּ֛א
מִשֹּׁמְר֥וֹן׃ **יט** וְגַ֣ם אֶת־כָּל־בָּתֵּ֞י הַבָּמ֗וֹת אֲשֶׁ֤ר |
בְּעָרֵי֙ שֹׁמְר֔וֹן אֲשֶׁ֥ר עָשׂ֖וּ מַלְכֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑͏ל לְהַכְעִ֣יס
הֵסִ֔יר וַיַּ֣עַשׂ לָהֶ֔ם כְּכֹ֖ל־הַמַּעֲשִׂ֑ים אֲשֶׁ֥ר
עָשָׂ֖ה בְּבֵית־אֵֽל׃ **כ** וַיִּזְבַּ֞ח אֶת־כָּל־כֹּהֲנֵ֣י הַבָּמ֗וֹת
אֲשֶׁר־שָׁ֙ם֙ עַל־הַמִּזְבְּחֹ֔ות וַיִּשְׂרֹ֥ף אֶת־עַצְמ֖וֹת אָדָ֑ם
עֲלֵיהֶ֗ם וַיָּ֙שָׁב֙ יְרוּשָׁלִָ֔͏ם׃ **כא** וַיְצַ֤ו הַמֶּ֙לֶךְ֙ אֶת־כָּל־
הָעָ֔ם לֵאמֹ֖ר עֲשׂ֣וּ פֶ֑סַח לַיהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם כַּכָּת֥וּב
עַל־סֵ֖פֶר הַבְּרִ֥ית הַזֶּֽה׃ **כב** כִּ֣י לֹ֤א נַעֲשָׂה֙ כַּפֶּ֣סַח
הַזֶּ֔ה מִימֵ֖י הַשֹּׁפְטִ֑ים אֲשֶׁ֥ר שָׁפְט֖וּ אֶת־יִשְׂרָאֵ֑͏ל וְכֹ֖ל
יְמֵ֥י מַלְכֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑͏ל וּמַלְכֵ֖י יְהוּדָֽה׃ **כג** כִּ֣י אִם־
בִּשְׁמֹנֶ֣ה עֶשְׂרֵ֔ה שָׁנָ֖ה לַמֶּ֣לֶךְ יֹאשִׁיָּ֑הוּ נַעֲשָׂ֥ה הַפֶּ֛סַח
הַזֶּ֖ה לַיהוָ֥ה בִּירוּשָׁלִָ֑͏ם׃ **כד** וְגַ֣ם אֶת־הָאֹבֹ֗ות וְאֶת־
הַיִּדְּעֹנִים֙ וְאֶת־הַתְּרָפִ֔ים וְאֶת־הַגִּלֻּלִ֖ים וְאֶת כָּל־
הַשִּׁקֻּצִ֑ים אֲשֶׁ֥ר נִרְא֛וּ בְּאֶ֥רֶץ יְהוּדָ֖ה וּבִירוּשָׁלִָ֑͏ם
בִּעֵ֗ר יֹאשִׁיָּ֙הוּ֙ לְמַעַן֙ הָקִ֔ים אֶת־דִּבְרֵ֖י הַתּוֹרָ֑ה

הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן
בֵּית יְהוָה: **כה** וְכָמֹהוּ֙ לֹא־הָיָה לְפָנָ֔יו מֶ֖לֶךְ אֲשֶׁר־
שָׁ֣ב אֶל־יְהוָ֑ה בְּכָל־לְבָבוֹ֙ וּבְכָל־נַפְשׁ֔וֹ וּבְכָל־מְאֹדֹ֖ו
כְּכֹ֣ל תּוֹרַ֣ת מֹשֶׁ֑ה וְאַחֲרָ֣יו לֹא־קָ֔ם כָּמֹֽהוּ: **כו** אַ֚ךְ |
לֹא־שָׁ֣ב יְהוָ֔ה מֵחֲר֖וֹן אַפּ֑וֹ הַגָּד֣וֹל אֲשֶׁר־חָרָ֗ה אַפּ֛וֹ
בִּֽיהוּדָ֖ה עַ֣ל כָּל־הַכְּעָסִ֑ים אֲשֶׁ֥ר הִכְעִיסֹ֖ו
מְנַשֶּׁ֥ה: **כז** וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֔ה גַּ֚ם אֶת־יְהוּדָ֔ה אָסִ֖יר מֵעַ֑ל
פְּנַ֕י כַּאֲשֶׁ֥ר הֲסִרֹ֖תִי אֶת־יִשְׂרָאֵ֑ל וּמָאַסְתִּי֙ אֶת־
הָעִ֣יר הַזֹּ֔את אֲשֶׁר־בָּחַ֖רְתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַ֑͏ִם וְאֶת־
הַבַּ֕יִת אֲשֶׁ֥ר אָמַ֖רְתִּי יִֽהְיֶ֥ה שְׁמִ֖י שָֽׁם: **כח** וְיֶתֶר
דִּבְרֵ֣י יֹאשִׁיָּ֔הוּ וְכָל־אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה הֲלֹא־הֵ֣ם כְּתוּבִ֑ים
עַל־סֵ֖פֶר דִּבְרֵ֥י הַיָּמִ֛ים לְמַלְכֵ֥י יְהוּדָֽה: **כט** בְּיָמָ֗יו
עָלָ֤ה פַּרְעֹה֙ נְכֹ֣ה מֶֽלֶךְ־מִצְרַ֔יִם עַל־מֶ֖לֶךְ אַשּׁ֑וּר עַל־
נְהַר־פְּרָ֗ת וַיֹּ֙לֶךְ֙ הַמֶּ֣לֶךְ יֹאשִׁיָּ֔הוּ לִקְרָאת֖וֹ וַיְמִיתֵ֣הוּ
בְמִגִּדּ֑וֹ כִּרְאֹת֖וֹ אֹתֽוֹ: **ל** וַיַּרְכִּבֻ֤הוּ עֲבָדָיו֙ מֵ֣ת
מְמְגִדּ֔וֹ וַיְבִאֻ֖הוּ יְרוּשָׁלַ֑͏ִם וַיְקִבְּרֻ֖הוּ בְּקִבְרָת֥וֹ וַיִּקַּ֛ח
עַם־הָאָ֖רֶץ אֶת־יְהוֹאָחָ֣ז בֶּן־יֹאשִׁיָּ֑הוּ וַיִּמְשְׁח֥וּ אֹת֛וֹ
וַיַּמְלִיכֻ֖הוּ תַּ֥חַת אָבִֽיו: {פ}
לא בֶּן־עֶשְׂרִ֣ים וְשָׁלֹ֣שׁ שָׁנָ֔ה יְהוֹאָחָ֖ז בְּמָלְכֹ֑ו
וּשְׁלֹשָׁ֥ה חֳדָשִׁ֛ים מָלַ֖ךְ בִּירוּשָׁלָ֑͏ִם וְשֵׁ֣ם אִמּ֔וֹ חֲמוּטַ֖ל
בַּת־יִרְמְיָ֥הוּ מִלִּבְנָֽה: **לב** וַיַּ֣עַשׂ הָרַ֔ע בְּעֵינֵ֖י יְהוָ֑ה
כְּכֹ֖ל אֲשֶׁר־עָשׂ֥וּ אֲבֹתָֽיו: **לג** וַיַּאַסְרֵ֤הוּ פַרְעֹה֙ נְכֹ֔ה
בְּרִבְלָ֖ה בְּאֶ֣רֶץ חֲמָ֑ת בְּמָלְכ֣וֹ (במלך) בִּירוּשָׁלָ֔͏ִם
וַיִּתֵּ֥ן עֹ֖נֶשׁ עַל־הָאָ֑רֶץ מֵאָ֥ה כִכַּר־כֶּ֛סֶף וְכִכַּ֥ר
זָהָֽב: **לד** וַיַּמְלֵךְ֩ פַּרְעֹ֨ה נְכֹ֜ה אֶת־אֶלְיָקִ֣ים בֶּן־
יֹאשִׁיָּ֗הוּ תַּ֚חַת יֹאשִׁיָּ֣הוּ אָבִ֔יו וַיַּסֵּ֖ב אֶת־שְׁמ֑וֹ
יְהוֹיָקִ֣ים וְאֶת־יְהוֹאָחָ֔ז לָקַ֖ח וַיָּבֹ֣א מִצְרַ֑יִם וַיָּ֖מָת
שָֽׁם: **לה** וְהַכֶּ֣סֶף וְהַזָּהָ֔ב נָתַ֖ן יְהוֹיָקִ֑ים לְפַרְעֹ֗ה אַךְ֩
הֶעֱרִ֨יךְ אֶת־הָאָ֜רֶץ לָתֵ֣ת אֶת־הַכֶּ֗סֶף עַל־פִּ֤י פַרְעֹה֙
אִ֣ישׁ כְּעֶרְכּ֔וֹ נָגַ֛שׂ אֶת־הַכֶּ֥סֶף וְאֶת־הַזָּהָ֖ב אֶת־עַ֣ם
הָאָ֑רֶץ לָתֵ֤ת לְפַרְעֹה֙ נְכֹ֔ה: {ס} **לו** בֶּן־עֶשְׂרִ֣ים
וְחָמֵ֣שׁ שָׁנָ֔ה יְהוֹיָקִ֖ים בְּמָלְכֹ֑ו וְאַחַ֤ת עֶשְׂרֵה֙ שָׁנָ֔ה
מָלַ֖ךְ בִּירוּשָׁלָ֑͏ִם וְשֵׁ֣ם אִמּ֔וֹ זבידה (זְבוּדָּ֖ה) בַּת־
פְּדָיָ֥ה מִן־רוּמָֽה: **לז** וַיַּ֣עַשׂ הָרַ֔ע בְּעֵינֵ֖י יְהוָ֑ה כְּכֹ֖ל
אֲשֶׁר־עָשׂ֥וּ אֲבֹתָֽיו:

מלכים ב פרק כד

א בְּיָמָ֗יו עָלָ֤ה נְבֻכַדְנֶאצַּר֙ מֶ֣לֶךְ בָּבֶ֔ל וַיְהִי־לֹ֥ו
יְהוֹיָקִ֖ים עֶ֣בֶד שָׁלֹ֣שׁ שָׁנִ֑ים וַיָּ֣שָׁב וַיִּמְרָד־
בֹּ֖ו: **ב** וַיְשַׁלַּ֤ח יְהוָה֙ | בֹּ֣ו אֶת־גְּדוּדֵ֣י כַשְׂדִּ֔ים וְאֶת־
גְּדוּדֵ֥י אֲרָ֖ם וְאֶת | גְּדוּדֵ֣י מוֹאָ֑ב וְאֶת֙ גְּדוּדֵ֣י בְנֵי־
עַמּ֔וֹן וַיְשַׁלְּחֵ֖ם בִּֽיהוּדָ֑ה לְהַאֲבִידֹ֕ו כִּדְבַ֖ר יְהוָ֑ה
אֲשֶׁ֥ר דִּבֶּ֖ר בְּיַ֣ד עֲבָדָ֔יו הַנְּבִיאִֽים: **ג** אַ֚ךְ | עַל־פִּ֣י
יְהוָ֔ה הָיְתָ֖ה בִּֽיהוּדָ֑ה לְהָסִ֣יר מֵעַ֔ל פָּנָ֖יו בְּחַטֹּ֣את
מְנַשֶּׁ֑ה כְּכֹ֖ל אֲשֶׁ֥ר עָשָֽׂה: **ד** וְגַ֗ם דַּ֚ם־הַנָּקִי֙ אֲשֶׁ֣ר
שָׁפָ֔ךְ וַיְמַלֵּ֖א אֶת־יְרוּשָׁלַ֑͏ִם דָּ֚ם נָקִ֔י וְלֹא־אָבָ֥ה יְהוָ֖ה
לִסְלֹ֥חַ: **ה** וְיֶתֶר֙ דִּבְרֵ֣י יְהוֹיָקִ֔ים וְכָל־אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה
הֲלֹא־הֵ֣ם כְּתוּבִ֑ים עַל־סֵ֖פֶר דִּבְרֵ֥י הַיָּמִ֛ים לְמַלְכֵ֥י
יְהוּדָֽה: **ו** וַיִּשְׁכַּ֥ב יְהוֹיָקִ֖ים עִם־אֲבֹתָ֑יו וַיִּמְלֹ֛ךְ
יְהוֹיָכִ֥ין בְּנ֖וֹ תַּחְתָּֽיו: **ז** וְלֹא־הֹסִ֥יף עוֹד֙ מֶ֣לֶךְ מִצְרַ֔יִם
לָצֵ֖את מֵאַרְצ֑וֹ כִּי־לָקַ֞ח מֶ֣לֶךְ בָּבֶ֗ל מִנַּ֛חַל מִצְרַ֥יִם
עַד־נְהַר־פְּרָ֖ת כֹּ֥ל אֲשֶׁר֙ הָיָ֣ה לְמֶ֔לֶךְ מִצְרָֽיִם: {פ}
ח בֶּן־שְׁמֹנֶ֣ה עֶשְׂרֵ֔ה שָׁנָ֖ה יְהוֹיָכִ֑ין בְּמָלְכֹ֔ו וּשְׁלֹשָׁ֥ה
חֳדָשִׁ֛ים מָלַ֖ךְ בִּירוּשָׁלָ֑͏ִם וְשֵׁ֣ם אִמּ֔וֹ נְחֻשְׁתָּ֥א בַת־
אֶלְנָתָ֖ן מִירוּשָׁלָֽ͏ִם: **ט** וַיַּ֣עַשׂ הָרַ֔ע בְּעֵינֵ֖י יְהוָ֑ה כְּכֹ֖ל
אֲשֶׁר־עָשָׂ֥ה אָבִֽיו: **י** בָּעֵ֣ת הַהִ֔יא עלה (עָלוּ֙) עַבְדֵ֣י
נְבֻכַדְנֶאצַּר֙ מֶ֣לֶךְ־בָּבֶ֔ל יְרוּשָׁלַ֔͏ִם וַתָּבֹ֥א הָעִ֖יר
בַּמָּצֹֽור: **יא** וַיָּבֹ֗א נְבֻכַדְנֶאצַּר֙ מֶ֣לֶךְ־בָּבֶ֔ל עַל־הָעִ֖יר
וַעֲבָדָ֥יו צָרִ֖ים עָלֶֽיהָ: **יב** וַיֵּצֵ֣א יְהוֹיָכִ֗ין מֶ֣לֶךְ־יְהוּדָה֮
עַל־מֶ֣לֶךְ בָּבֶל֒ הוּא֩ וְאִמּ֨וֹ וַעֲבָדָ֜יו וְשָׂרָ֣יו וְסָרִיסָ֗יו

וַיַּקַּח אֹתוֹ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת שְׁמֹנֶה
לְמָלְכוֹ: **יג** וַיּוֹצֵא מִשָּׁם אֶת־כָּל־אוֹצְרוֹת בֵּית
יְהוָה וְאוֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְקַצֵּץ אֶת־כָּל־כְּלֵי
הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּהֵיכַל
יְהוָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: **יד** וְהִגְלָה אֶת־כָּל־
יְרוּשָׁלַם וְאֶת־כָּל־הַשָּׂרִים וְאֵת | כָּל־גִּבּוֹרֵי הַחַיִל
עשרה (עֲשֶׂרֶת) אֲלָפִים גּוֹלֶה וְכָל־הֶחָרָשׁ
וְהַמַּסְגֵּר לֹא נִשְׁאַר זוּלַת דַּלַּת עַם־
הָאָרֶץ: **טו** וַיֶּגֶל אֶת־יְהוֹיָכִין בָּבֶלָה וְאֶת־אֵם
הַמֶּלֶךְ וְאֶת־נְשֵׁי הַמֶּלֶךְ וְאֶת־סָרִיסָיו וְאֵת אולי
(אֵילֵי) הָאָרֶץ הוֹלִיךְ גּוֹלָה מִירוּשָׁלַם
בָּבֶלָה: **טז** וְאֵת כָּל־אַנְשֵׁי הַחַיִל שִׁבְעַת אֲלָפִים
וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה
וַיְבִיאֵם מֶלֶךְ־בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה: **יז** וַיַּמְלֵךְ מֶלֶךְ־
בָּבֶל אֶת־מַתַּנְיָה דֹּדוֹ תַּחְתָּיו וַיַּסֵּב אֶת־שְׁמוֹ
צִדְקִיָּהוּ: {פ}
יח בֶּן־עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְמָלְכוֹ וְאַחַת
עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חמיטל
(חֲמוּטַל) בַּת־יִרְמְיָהוּ מִלִּבְנָה: **יט** וַיַּעַשׂ הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוֹיָקִים: **כ** כִּי | עַל־
אַף יְהוָה הָיְתָה בִּירוּשָׁלַם וּבִיהוּדָה עַד־הִשְׁלִכוֹ
אֹתָם מֵעַל פָּנָיו וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ בָּבֶל: {ס}

לוח מוהרא"ש

לפי אופק יבנאל עיר ברסלב - עיר השמחה

פרשת פקודי

יום **ראשון**	**כג** 23	**לימוד יומי:** **בבלי:** סנהדרין צ"ו **ירושלמי:** מועד קטן ט' **תוספתא:** חגיגה ג **נ"ך:** מלכים ב יח **משניות:** עבודה זרה א **זהר:** חלק ב עמ' קלה-קלו	**עלות השחר** (72 דק) ... 4:25 **נץ החמה** ..... 5:38 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 7:56 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:41 **סו"ז תפילה** ..... 9:42 **חצות היום** ..... 11:45 **שקיעה** ..... 5:51 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 7:04
יום **שני**	**כד** 24	**לימוד יומי:** **בבלי:** סנהדרין צ"ז **ירושלמי:** מועד קטן י' **תוספתא:** יבמות א **נ"ך:** מלכים ב יט **משניות:** עבודה זרה ב **זהר:** חלק ב עמ' קלז-קלח	**עלות השחר** (72 דק) ... 4:24 **נץ החמה** ..... 5:36 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 7:55 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:40 **סו"ז תפילה** ..... 9:42 **חצות היום** ..... 11:44 **שקיעה** ..... 5:51 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 7:04
יום **שלישי**	**כה** 25	**לימוד יומי:** **בבלי:** סנהדרין צ"ח **ירושלמי:** מועד קטן י"א **תוספתא:** יבמות ב **נ"ך:** מלכים ב כ **משניות:** עבודה זרה ג **זהר:** חלק ב עמ' קלט-קמ	**עלות השחר** (72 דק) ... 4:22 **נץ החמה** ..... 5:35 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 7:54 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:40 **סו"ז תפילה** ..... 9:41 **חצות היום** ..... 11:44 **שקיעה** ..... 5:52 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 7:05
יום **רביעי**	**כו** 26	**לימוד יומי:** **בבלי:** סנהדרין צ"ט **ירושלמי:** מועד קטן י"ב **תוספתא:** יבמות ג **נ"ך:** מלכים ב כא **משניות:** עבודה זרה ד **זהר:** חלק ב עמ' קמא-קמב	**עלות השחר** (72 דק) ... 4:21 **נץ החמה** ..... 5:34 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 7:53 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:39 **סו"ז תפילה** ..... 9:41 **חצות היום** ..... 11:44 **שקיעה** ..... 5:53 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 7:06
יום **חמישי**	**כז** 27	**לימוד יומי:** **בבלי:** סנהדרין ק' **ירושלמי:** מועד קטן י"ג **תוספתא:** יבמות ד **נ"ך:** מלכים ב כב **משניות:** עבודה זרה ה **זהר:** חלק ב עמ' קמג-קמד	**יום כיפור קטן מוקדם** **עלות השחר** (72 דק) ... 4:20 **נץ החמה** ..... 5:33 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 7:52 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:38 **סו"ז תפילה** ..... 9:40 **חצות היום** ..... 11:43 **שקיעה** ..... 5:54 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 7:07
יום **ששי**	**כח** 28	**לימוד יומי:** **בבלי:** סנהדרין ק"א **ירושלמי:** מועד קטן י"ד **תוספתא:** יבמות ה **נ"ך:** מלכים ב כג **משניות:** אבות א **זהר:** חלק ב עמ' קמה-קמו	**תחילת שעון קיץ** **עלות השחר** (72 דק) ... 5:18 **נץ החמה** ..... 6:31 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:51 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 9:37 **סו"ז תפילה** ..... 10:39 **חצות היום** ..... 12:43 **שקיעה** ..... 6:54 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 8:07 **הדלקת נרות** (40 דק): **6:14** (20 דק): **6:34**
שב"ק	**כט** 29	**לימוד יומי:** **בבלי:** סנהדרין ק"ב **ירושלמי:** מועד קטן ט"ו **תוספתא:** יבמות ו **נ"ך:** מלכים ב כד **משניות:** אבות ב **זהר:** חלק ב עמ' קמז-קמח	**שבת קודש פרשת פקודי - החודש, מברכין חודש ניסן, ערב ר"ח** **עלות השחר** (72 דק) ... 5:17 **נץ החמה** ..... 6:30 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:50 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 9:36 **סו"ז תפילה** ..... 10:39 **חצות היום** ..... 12:43 **שקיעה** ..... 6:55 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 8:08 **מוצש"ק לשיטת ר"ת: 8:08**

מולד חודש ניסן יהיה ביום שבת קודש בשעה 7, 46 דקות ו 1 חלקים

בַּיִת שֶׁל יְהוּדִי צָרִיךְ לִהְיוֹת מָקוֹם שֶׁל הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה !

(משיחותיו של מו"ר הרה"צ שליט"א)